

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

«Αγωγή του Καταναλωτή:
Σύνδεση ανάμεσα στην οικονομική εκπαίδευση
και την καταναλωτική συμπεριφορά»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:

Μυλωνά Ευαγγελία
Α.Μ. 212301

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπουσα: Σαρδιανού Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μέλη Επιτροπής: Χονδρογιάννης Γεώργιος, Καθηγητής
Μαλινδρέτος Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ, 2015

Η μελέτη αφιερώνεται:
στην Παναχία,
για τη δύναμη που άντλησα από την πίστη μου προς Εκείνην

στους γονείς μου, Βασίλη και Ανδριάνα,
ως ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης για τα όσα μου προσφέρουν
όλα αυτά τα χρόνια που ακούραστα στέκονται δίπλα μου

και στα αδέρφια μου Γιώργο και Παναγιώτη
για την αμέριστη συμπαράστασή τους σε κάθε στάδιο της ζωής μου.

Σημειώνεται ότι η ολοκλήρωση της εργασίας αυτής πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της υλοποίησης του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών, το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε μέσω της Πράξης «Πρόγραμμα χορήγησης υποτροφιών Ι.Κ.Υ. με διαδικασία εξατομικευμένης αξιολόγησης, ακαδ. έτους 2012-2013» από πόρους του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και του ΕΣΠΑ, του 2007-2013.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας σηματοδοτεί και το τέλος των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο Π.Μ.Σ. «Βιώσιμη Ανάπτυξη» με κατεύθυνση την «Αγωγή του Καταναλωτή». Έτσι, ολοκληρώνεται μια πορεία επτά ετών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Οι σπουδές μου στο τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικονομίας διεύρυναν τους μαθησιακούς μου ορίζοντες και τον κοινωνικό μου κύκλο με αξιόλογους ανθρώπους. Για όλους τους παραπάνω λόγους, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά το σύνολο των καθηγητών μου, για τα πολύτιμα εφόδια που μου προσέφεραν και για το ενδιαφέρον, με το οποίο ένιωσα να με περιβάλλουν.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω να εκφράσω στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου, Επίκουρη Καθηγήτρια κα. Ελένη Σαρδιανού, για την πολύτιμη καθοδήγηση και τις καίριες συμβουλές της, προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Ευχαριστώ, επίσης, τον Καθηγητή κ. Γιώργο Χονδρογιάννη, για την άμεση ανταπόκριση και τις εύστοχες παρατηρήσεις του, αλλά, κυρίως, για τις γνώσεις που μου μετέδωσε όλα αυτά τα χρόνια.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή κ. Γιώργο Μαλινδρέτο, για το ενδιαφέρον, την υποστήριξη και την άψογη συνεργασία, που είχαμε.

Οι οικονομικές απαιτήσεις της διπλωματικής μου μελέτης καλύφθηκαν μέσω υποτροφίας από τη συγχρηματοδότηση του Ι.Κ.Υ., του ΕΚΤ και του ΕΣΠΑ, γεγονός που διευκόλυνε την περαίωση των σπουδών μου και τους ευχαριστώ πολύ για τη στήριξη αυτή.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω, επίσης, τους φίλους μου, του συγγενείς μου και τους συναδέλφους μου για την υπομονή τους, την κατανόησή τους και την αμέριστη συμπαράστασή τους. Ιδιαίτέρως, ευχαριστώ τη Βάσω, την Όλγα, την Ευαγγελία, τη Γεωργία, την Αναστασία, τη Μαρία, τον Παναγιώτη και τη Χρυστάλλα για την ουσιαστική βοήθειά που μου έδωσαν.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω, επίσης, στη Βάνη και τη Μυρτώ για τη βοήθειά τους σε επιμέρους ενότητες της εργασίας μου.

Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω και όλους τους φοιτητές που αφιέρωσαν προσωπικό τους χρόνο για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου μου.

Τέλος, είμαι ευγνώμων προς τους γονείς μου, Βασίλη και Ανδριάνα, και τα αδέρφια μου Γιώργο και Παναγιώτη, τόσο για την έμπρακτη βοήθεια τους, όσο και για την ηθική τους υποστήριξη κατά τη διάρκεια εκπόνησης αυτής της απαιτητικής μελέτης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη σύνδεση μεταξύ οικονομικών γνώσεων και καταναλωτικής συμπεριφοράς ανάμεσα στους φοιτητές. Στο πρώτο μέρος της μελέτης, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση για την αποτύπωση των ευρημάτων μεγάλου μέρους των υφιστάμενων ερευνών. Με βάση τα δεδομένα αυτά δημιουργήθηκε το ερωτηματολόγιο της έρευνας, το οποίο συμπληρώθηκε ολοκληρωμένα από 471 φοιτητές, με τους 199 να φοιτούν σε οικονομικές σχολές και 272 σε άλλους επιστημονικούς κλάδους. Η έρευνα έλαβε χώρα το διάστημα Ιούλιος-Σεπτέμβριος του 2014. Σημειώνεται ότι ο μέσος όρος των σωστών απαντήσεων στις ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων είναι 46,7%, εύρημα που φανερώνει πως οι φοιτητές στην Ελλάδα παρουσιάζουν μέτριο προς χαμηλό επίπεδο οικονομικής παιδείας. Για την εμπειρική ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν υποδείγματα γραμμικών και ισομερών παλινδρομήσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως υπάρχει θετική σύνδεση μεταξύ της φοίτησης σε οικονομικά τμήματα και του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών. Επιπλέον, παρατηρήθηκε θετική σχέση ανάμεσα στην αποτελεσματική καταναλωτική συμπεριφορά και στην παρακολούθηση σεμιναρίων οικονομικής διαχείρισης, ενώ, παράλληλα, βρέθηκε πως οι φοιτητές που είχαν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα στο πανεπιστήμιο, χρησιμοποιούσαν με ορθότερο τρόπο τις πιστωτικές τους κάρτες. Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης συνηγορούν στην ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ οικονομικών γνώσεων και καταναλωτικής συμπεριφοράς, εάν και προτείνεται η διεξαγωγή περαιτέρω ερευνών για την επιβεβαίωση των εν λόγω ευρημάτων που αφορούν τους Έλληνες φοιτητές.

Λέξεις-κλειδιά: Οικονομικές Γνώσεις, Οικονομική Εκπαίδευση, Καταναλωτική Συμπεριφορά, Καταναλωτικές Στάσεις, Πιστωτικές Κάρτες, Φοιτητές.

ABSTRACT

The present thesis investigates the connection between financial knowledge and consumer behaviour with university students. In the first part of the study, a literature review was carried out with the aim of outlining the findings of a large number of the existing studies. These data provided the background for the questionnaire of the inquiry. 471 students responded fully to this questionnaire, out of which 199 were studying Economics and 272 other scientific disciplines. The study was conducted between July and September 2014. It is noteworthy that the mean value of the correct responses to the questions of financial knowledge is 46,7%, a finding suggesting that university students in Greece display financial education of average- to low-level. For the purposes of the empirical analysis, models of linear and isometric regressions were employed. The findings showed a positive relation between studying in an Economics Department and the level of financial knowledge of the students. A positive association was also observed between effective consumer behaviour and the attendance of seminars on financial management, while it was also found out that those students who had attended economic courses at university could make more proper use of their credit cards. In conclusion, the findings are in favour of the existence of a relation between financial knowledge and consumer behaviour, although more studies should be carried out to confirm the present findings about the Greek students.

Key words: financial knowledge, economic studies, consumer behaviour, consumption attitudes, credit cards, university students.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	6
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ.....	11
2.1. Προσέγγιση του επιπέδου οικονομικών γνώσεων σε διεθνές και τοπικό επίπεδο	11
2.2. Κατανομή φοιτητών στα ελληνικά ΑΕΙ και ΤΕΙ.....	14
2.3. Ελλάδα και Οικονομική Κρίση	17
3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	20
3.1. Χρηματοοικονομικές Γνώσεις.....	20
3.1.1. Επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων στην Ευρώπη και τις γειτονικές χώρες	21
3.1.2. Επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων στην Αμερική, την Αφρική και την Ασία	26
3.2. Πιστωτικές στάσεις και συμπεριφορές.....	45
3.3. Οικονομική Ευημερία	69
3.4. Πρακτικές Οικονομικής Διαχείρισης – Χρηματοοικονομική Εκπαίδευση	73
4. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	94
4.1 Μεθοδολογία Δειγματοληπτικής Έρευνας	94
4.2. Το Προφίλ του Δείγματος	95
4.3 Εκτίμηση οικονομετρικών υποδειγμάτων	117
4.3.1 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων	117
4.3.2 Εκτίμηση ισομερούς παλινδρόμησης για το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων	123
4.3.3 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, με τους παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματική οικονομική συμπεριφορά.	126
4.3.4 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τον αριθμό των πιστωτικών καρτών.	131
4.3.5 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών.....	135
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	139
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	145
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	151
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης. 2

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.8
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ.....	164
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ	176

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αύξηση της πολυπλοκότητας του οικονομικού συστήματος τα τελευταία χρόνια, επιβάλλει την ενεργή συμμετοχή των καταναλωτών, καθώς καθημερινά καλούνται να λάβουν αποφάσεις, σχετικά με τη διαχείριση των οικονομικών τους. Σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, στο οποίο αξίες, όπως η δωρεάν περίθαλψη μέσω των ασφαλιστικών ταμείων, η δωρεάν παιδεία, η παροχή «εφάπαξ», καταρρέουν σταδιακά, η ανάγκη ρύθμισης των προσωπικών πόρων χρηματοδότησης συνεχώς μεγαλώνει. Οι άνθρωποι οφείλουν να προγραμματίζουν, πέρα από τα βραχυπρόθεσμα έξοδά τους, και τις, απαραίτητες πλέον, αποταμιεύσεις που θα χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη των μελλοντικών τους αναγκών.

Η δυναμική των χρηματοοικονομικών γνώσεων στο πλαίσιο των προσωπικών οικονομικών ενθαρρύνει τους καταναλωτές να στραφούν στην οικονομική εκπαίδευση. Η κατοχή ικανοποιητικού επιπέδου οικονομικών γνώσεων από τον πολίτη αποτελεί το κύριο ζητούμενο, τόσο για την υιοθέτηση ορθού τρόπου διαχείρισης των οικονομικών του, όσο και για τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα άρχισε σταδιακά να αυξάνεται το ενδιαφέρον της παγκόσμιας ακαδημαϊκής κοινότητας, των διεθνών οργανισμών και των κυβερνήσεων για την οικονομική παιδεία. Ένα αρκετά μεγάλο πλήθος ερευνών επικεντρώθηκε στον καθορισμό του επιπέδου των χρηματοοικονομικών γνώσεων και στην ανάλυση της οικονομικής συμπεριφοράς των φοιτητών. Οι φοιτητές προσέλκυσαν την προσοχή των ερευνητών, καθώς πρόκειται για μια ευαίσθητη κοινωνική ομάδα, που συνήθως βιώνει για πρώτη φορά την οικονομική ανεξαρτησία, χωρίς την επίβλεψη κάποιου γονέα, και που καλείται να λάβει κρίσιμες καταναλωτικές αποφάσεις (Ansong and Gyensare, 2012; Sabri et al., 2008).

Το πρώτο έτος στην πανεπιστημιακή ζωή αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό μεταβατικό στάδιο για τους φοιτητές. Την περίοδο αυτή διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό οι αγοραστικές τους συνήθειες. Η ατομική διαχείριση των οικονομικών πόρων συχνά οδηγεί στην υιοθέτηση των συνιστώμενων οικονομικών πρακτικών. Κάποιες άλλες φορές, όμως, οι φοιτητές τείνουν να υιοθετούν, συνήθως εν αγνοία τους, επικίνδυνες καταναλωτικές συμπεριφορές, ξεπερνούν τα όρια του προϋπολογισμού τους και δημιουργούν υψηλό πιστωτικό χρέος, το οποίο αδυνατούν να εξοφλήσουν εγκαίρως.

Τόσο οι θετικές, όσο και οι αρνητικές οικονομικές συνήθειες, που δημιουργούνται στη μετεφηβική ηλικία, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη χρηματοπιστωτική και οικονομική ευημερία των καταναλωτών, καθώς είναι πιθανό να παραμείνουν ίδιες σε όλη τους την ενήλικη ζωή. Οι συνήθειες και οι συμπεριφορές που δεν είναι ευεργετικές για τους ίδιους

τους φοιτητές, αλλά και η έλλειψη οικονομικών γνώσεων μπορεί να έχουν δυσμενή επίδραση στην ακαδημαϊκή επίδοσή τους, στην ψυχική και σωματική τους ευεξία, ακόμη και στην ικανότητά τους να βρουν εργασία μετά την αποφοίτησή τους. Από την άλλη πλευρά, οι θετικές οικονομικές στάσεις και συμπεριφορές συμβάλλουν στη δημιουργία μιας ισορροπημένης οικονομικής βάσης, πάνω στην οποία μπορούν να στηριχθούν οι φοιτητές για να αποκτήσουν υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης, να επιτύχουν καλύτερες ακαδημαϊκές επιδόσεις και να εξασφαλίσουν μια ομαλή είσοδο στην αγορά εργασίας (Oseifuah and Gyekye, 2014).

Μεταξύ των ερευνητών είναι γενικά αποδεκτό ότι η χρηματοοικονομική εκπαίδευση αποτελεί το κλειδί για τη μείωση, ακόμη και για την εξάλειψη, πιθανών οικονομικών προβλημάτων, ειδικά μεταξύ των νέων ενηλίκων. Συνεπώς, η υιοθέτηση υγιών καταναλωτικών προτύπων κατά τη διάρκεια της φοιτητικής ζωής, είναι απαραίτητη και κρίσιμη για τη μελλοντική οικονομική ευημερία τους. Για αυτόν το λόγο, η πληθυσμιακή ομάδα των φοιτητών αποτέλεσε το πεδίο μελέτης της παρούσας εργασίας.

Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια και η οικονομική κρίση, που έχει πλήξει σχεδόν το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού, αφύπνισε τους νέους, που προσπαθούν να βρουν διέξοδο και εναλλακτικούς τρόπους δράσης. Η σημασία της οικονομικής εκπαίδευσης των νέων, από πρώιμη ηλικία, και η ανάγκη για πρόληψη και αποφυγή ανάλογων καταστάσεων στο μέλλον, αποτέλεσε την αφορμή για την ενασχόληση με τη συγκεκριμένη εργασία. Κρίθηκε σκόπιμη, λοιπόν, η διεξαγωγή μίας έρευνας, η οποία εστιάζει στο ρόλο που διαδραματίζουν οι υπάρχουσες οικονομικές γνώσεις στη λήψη καταναλωτικών αποφάσεων και στη γενικότερη οικονομική συμπεριφορά των φοιτητών.

Εν συντομία, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της επιρροής των χρηματοοικονομικών γνώσεων στην οικονομική συμπεριφορά των φοιτητών. Ειδικότερα, αρχικά διερευνάται το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών και οι παράγοντες που το επηρεάζουν. Εν συνεχεία, εξετάζεται το κατά πόσον οι οικονομικά εκπαιδευμένοι φοιτητές είναι σε θέση να λάβουν ορθολογικότερες αποφάσεις σε θέματα οικονομικής διαχείρισης, σε σύγκριση με τους λιγότερο ενημερωμένους σε οικονομικά θέματα φοιτητές. Επίσης, αναλύονται οι παράγοντες που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι φοιτητές διαχειρίζονται τα χρηματοπιστωτικά τους μέσα.

Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί διαχωρίζεται σε δυο μέρη, στη θεωρητική προσέγγιση και την εμπειρική ανάλυση. Πιο συγκεκριμένα, μετά την εισαγωγή ακολουθεί, στο δεύτερο κεφάλαιο, η παρουσίαση της υπάρχουσας κατάστασης, στην οποία αναφέρεται το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων διεθνώς και ο αριθμός των φοιτητών των ελληνικών

ΑΕΙ και ΤΕΙ, ενώ δίνεται και μια σύντομη περιγραφή της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας. Στο τρίτο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί βιβλιογραφική ανασκόπηση, στην οποία θα παρουσιαστούν ευρήματα προηγούμενων εμπειρικών μελετών από το διεθνή χώρο, τα οποία σχετίζονται με το εξεταζόμενο θέμα εργασίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα ακολουθήσει η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εμπειρικής ανάλυσης, όπως προέκυψαν από τη δειγματοληπτική έρευνα. Στις επιμέρους ενότητες αυτού του κεφαλαίου αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας και η δομή του ερευνητικού εργαλείου, δηλαδή του ερωτηματολογίου. Στη συνέχεια αναλύεται το προφίλ του δείγματος, σύμφωνα με τις κατανομές συχνοτήτων, ενώ παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της εκτίμησης οικονομετρικών υποδειγμάτων, με τη μέθοδο της πολλαπλής γραμμικής και της ισομερούς παλινδρόμησης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας και διατυπώνονται ορισμένες προτάσεις για τη μελλοντική δημιουργία ενιαίου σχεδίου δράσης σε θέματα οικονομικής εκπαίδευσης.

Τέλος, η εργασία ολοκληρώνεται με το έκτο κεφάλαιο, στο οποίο παρατίθεται η βιβλιογραφία και οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν κατά την εκπόνηση της μελέτης, αλλά και τα παραρτήματα, που περιέχουν το ερωτηματολόγιο της έρευνας, την κωδικοποίηση των μεταβλητών, τους πίνακες περιγραφικών μέτρων και τους πίνακες συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων.

2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Η ευρεία οικονομική κρίση, που πλήττει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, έχει καταστήσει την υιοθέτηση ορθότερων και ασφαλέστερων οικονομικών συμπεριφορών παράγοντα ζωτικής σημασίας για τη σταθεροποίηση της οικονομικής κατάστασης των Ελλήνων. Το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων και η σύνδεσή του με την οικονομική συμπεριφορά αποτέλεσαν πεδίο ερευνών για αρκετούς οργανισμούς σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια να μελετηθούν ξεχωριστά αφενός, το επίπεδο της παιδείας και των γνώσεων των ελλήνων φοιτητών σε θέματα οικονομικής φύσης και αφετέρου η οικονομική διαχείριση και η χρηματοοικονομική συμπεριφορά τους. Εν συνεχεία, πραγματοποιήθηκε σύγκριση, επιδιώκοντας να αναδειχθεί η σύνδεση των δύο αυτών παραγόντων.

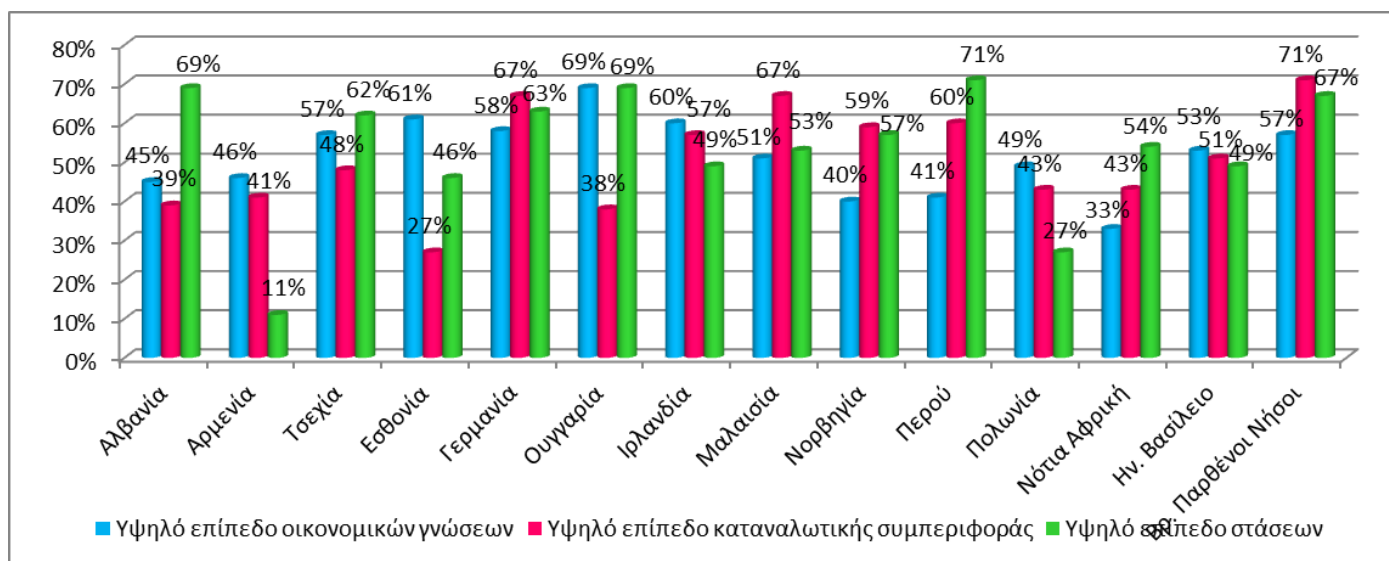
Λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα από το 2008 και μετά, στην παρούσα ενότητα γίνεται προσπάθεια προβολής της υπάρχουσας κατάστασης σε θέματα οικονομικών γνώσεων και συμπεριφορών. Για την καλύτερη προσέγγιση του θέματος, αναφέρονται αρχικά α) μία πρώτη προσέγγιση στο επίπεδο οικονομικών γνώσεων παγκοσμίως, εν συνεχεία β) την κατανομή των οικονομικά προσανατολισμένων φοιτητών στα ελληνικά πανεπιστήμια, και τέλος, γ) γίνεται μια αναφορά στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα, καθώς και στην οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις της, γενικότερα στους πολίτες, και ειδικότερα στους φοιτητές.

2.1. Προσέγγιση του επιπέδου οικονομικών γνώσεων σε διεθνές και τοπικό επίπεδο

Στο διεθνή χώρο έχουν διεξαχθεί αρκετές έρευνες, που κάλυψαν σε μεγάλο ποσοστό το φάσμα του πεδίου της παρούσας εργασίας. Μια πολύ σημαντική έρευνα, η οποία ασχολήθηκε ταυτόχρονα με την οικονομική γνώση και την καταναλωτική συμπεριφορά, εξετάζοντας παράλληλα δεδομένα που προήλθαν από 14 χώρες, είναι η έρευνα με τίτλο Measuring Financial Literacy του ΟΟΣΑ. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης είναι ένας διεθνής οργανισμός, ο οποίος απαρτίζεται από τις αναπτυγμένες χώρες που υποστηρίζουν τις αρχές της δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Μερικές από τις δράσεις του είναι η συλλογή στοιχείων των κρατών-μελών, η παρακολούθηση τάσεων και η ανάλυση τους, καθώς και οι προβλέψεις που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη.

Στο διάγραμμα 2.1.1 παρουσιάζεται το ποσοστό των καταναλωτών που σημείωσαν υψηλή βαθμολογία, δηλαδή τουλάχιστον 67% ποσοστό σωστών απαντήσεων σε ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων, καταναλωτικών συμπεριφορών και στάσεων, ξεχωριστά για κάθε χώρα που συμμετείχε. Στην έρευνα, λοιπόν, παρατηρείται ότι σε ένα σύνολο 8 χωρών διαπιστώθηκε υψηλότερη τιμή στις οικονομικές γνώσεις, σε σύγκριση με την τιμή της καταναλωτικής συμπεριφοράς. Σε κάθε χώρα υπήρχαν άτομα και στα δύο άκρα της βαθμολογίας. Τον καλύτερο συνδυασμό των τριών εξεταζόμενων παραγόντων πέτυχαν η Γερμανία και οι Βρετανικές Παρθένοι Νήσοι, με το συνολικό δείκτη της οικονομικής παιδείας να είναι σε υψηλότερο επίπεδο. Εντύπωση προκαλεί η συνολική θετική εικόνα της Μαλαισίας, όπου, μεταξύ άλλων, ξεχωρίζει το ποσοστό των καταναλωτών που κάνουν αποταμίευση (97%). Στην εν λόγω μελέτη, η ανάλυση και η σύγκριση των δεδομένων της οικονομικής γνώσης και της καταναλωτικής συμπεριφοράς έδειξε ότι υπάρχει θετικός δεσμός μεταξύ τους, αφού οι συμμετέχοντες με υψηλότερα επίπεδα γνώσης παρουσιάζουν περισσότερες θετικές συμπεριφορές (Atkinson and Messy, 2012).

Διάγραμμα 2. 1. 1: Κατανομή συχνότητων της υψηλής βαθμολογίας των καταναλωτών σε ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων, καταναλωτικών συμπεριφορών και στάσεων

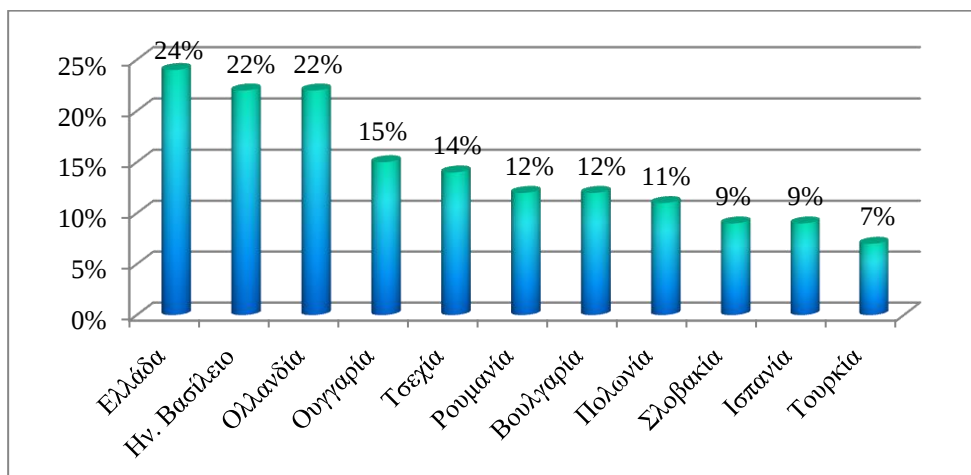
Πηγή: Atkinson and Messy (2012)

Το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων και η σύνδεσή τους με την καταναλωτική συμπεριφορά, είναι ένα θέμα που δεν έχει τύχει ιδιαίτερης προσοχής και μελέτης από τους ερευνητές στην Ελλάδα. Για αυτό το λόγο δεν διατίθενται αρκετά στοιχεία προς αναφορά. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα πως σε έρευνα που έλαβε χώρα το 2006 στην Ευρώπη των 27, σε θέματα οικονομικής παιδείας, η ανταπόκριση που υπήρξε από τους Έλληνες ήταν

μηδαμινή, αφού το μοναδικό ερωτηματολόγιο που στάλθηκε ήταν ημιτελώς συμπληρωμένο (Habschick et al., 2007).

Μια δημοσκοπική έρευνα, που διεξήχθη το 2012 μεταξύ 5.500 ατόμων από τη ING Investment Management σε 11 ευρωπαϊκές χώρες, με αντικείμενο μελέτης τις οικονομικές και επενδυτικές γνώσεις των συμμετεχόντων, έδειξε ότι σε δείγμα των 11 χωρών της Ευρώπης, οι Έλληνες κατέλαβαν την πρώτη θέση, με το 24% να διαθέτει καλές ή άριστες γνώσεις, με το μέσο όρο του αντίστοιχου ποσοστού στο σύνολο της έρευνας να είναι 14%. Συνεπώς, παρατηρείται υψηλό συγκριτικά επίπεδο γνώσεων των Ελλήνων στη συγκεκριμένη έρευνα. Σημειώνεται επίσης πως ο γενικός μέσος όρος των σωστών απαντήσεων όλων των χωρών ήταν 6,2 στις 13, δηλαδή 47,69%. Στο διάγραμμα 2.1.2 παρουσιάζεται το ποσοστό των ατόμων που έχει καλές ή άριστες οικονομικές γνώσεις (Allen, 2012).

Διάγραμμα 2. 1. 2: Καλό ή άριστο επίπεδο οικονομικών γνώσεων σε 11 ευρωπαϊκές χώρες

Πηγή: Allen (2012)

Περαιτέρω στοιχεία που αφορούν τις οικονομικές γνώσεις και συμπεριφορές των ελληνικών νοικοκυριών, (αλλά όχι των φοιτητών), συλλέχθηκαν από την έρευνα των Stefanitsis et al. (2013). Στην έρευνα αυτή, που διεξήχθη τη διετία 2009-2010 σε δείγμα 352 συμμετεχόντων, το ποσοστό των νοικοκυριών που κατείχε άριστες γνώσεις σε οικονομικά θέματα ανήλθε στο 15%, ενώ τα 4 στα 10 είχαν ελλιπή παιδεία και, ως εκ τούτου, χαμηλά αποτελέσματα. Στην ίδια μελέτη, το 33% των ερωτηθέντων είχε μέτρια βαθμολογία σε θέματα οικονομικής συμπεριφοράς, 1 στους 2 χαμηλή και μόνο το 18% υψηλή. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι, η κατοχή οικονομικών γνώσεων δεν σημαίνει αυτόματα βελτίωση της οικονομικής συμπεριφοράς, και ότι η σύνδεση των δύο αυτών παραγόντων είναι αρκετά πολύπλοκη. Σημειώνεται ότι δεν βρέθηκαν μελέτες εστιασμένες στην οικονομική εκπαίδευση και την καταναλωτική συμπεριφορά των Ελλήνων φοιτητών.

2.2. Κατανομή φοιτητών στα ελληνικά ΑΕΙ και ΤΕΙ

Στη συνέχεια κρίθηκε σκόπιμη μια μικρή αναφορά στον αριθμό των φοιτητών που σπουδάζουν οικονομικά στην Ελλάδα, εφόσον οι συγκεκριμένοι φοιτητές αποτελούν την κύρια ομάδα αναφοράς της παρούσας μελέτης.

Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από τη στατιστική υπηρεσία αφορούν τον αριθμό των φοιτητών κατά την έναρξη της ακαδημαϊκής χρονιάς 2013-2014. Ο πίνακας 2.2.1 περιέχει τα στοιχεία του συνόλου των φοιτητών που σπουδάζουν σε οικονομικές και συναφείς με την οικονομική διαχείριση σχολές, όπως σε Τμήματα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Λογιστικής και Φορολογίας, Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής, και Marketing.

Όπως παρατηρείται, λοιπόν, από τον πίνακα 2.2.1, περίπου το 1/5 του συνόλου των φοιτητών έρχεται σε επαφή, σε ακαδημαϊκό επίπεδο, με τον κόσμο της οικονομικής επιστήμης και αποκτά γνώσεις και δεξιότητες στον τομέα αυτό. Σε μεταπτυχιακό επίπεδο, το ποσοστό μειώνεται στο 15%, ενώ μόλις το 5% των υποψήφιων διδασκόντων επιλέγουν τον τομέα των οικονομικών για τη διατριβή τους. Σημαντική είναι η διαφορά του ποσοστού των εισακτέων σε οικονομικά τμήματα ανάμεσα σε ΑΕΙ (14,55%) και ΤΕΙ (26,95%), με τη διαφορά αυτή να διευρύνεται και σχεδόν να διπλασιάζεται στο μεταπτυχιακό επίπεδο. Η διαφορά αυτή μπορεί να εξηγηθεί από την υπάρχουσα κατανομή των τμημάτων, αφού είναι δεδομένη σε όλη τη τριτοβάθμια εκπαίδευση και οι οικονομικές επιστήμες καταλαμβάνουν αρκετά μεγάλο κομμάτι της πίτας στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Πίνακας 2. 2. 1: Αριθμός φοιτητών σε Οικονομικά Τμήματα στην έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 2013-2014

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ	ΑΕΙ			ΤΕΙ			ΣΥΝΟΛΟ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟ									
Σύνολο Φοιτητών	179.784	75.213	104.571	121.053	65.134	55.919	300.837	140.347	160.490
Οικονομικές Σπουδές	26.165	13.603	12.562	32.622	15.894	16.728	58.787	29.497	29.290
Οικονομικές Σπουδές (%)	14,55%	18,09%	12,01%	26,95%	24,40%	29,91%	19,54%	21,02%	18,25%
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ									
Σύνολο Φοιτητών	37.014	16.136	20.878	1.449	785	664	38.463	16.921	21.542
Οικονομικές Σπουδές	5.213	2.276	2.937	550	224	326	5.763	2.500	3.263
Οικονομικές Σπουδές (%)	14,08%	14,11%	14,07%	37,96%	28,54%	49,10%	14,98%	14,77%	15,15%
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ									
Σύνολο Φοιτητών	23.066	12.271	10.795	-	-	-	23066	12271	10795
Οικονομικές Σπουδές	1.158	680	478	-	-	-	1158	680	478
Οικονομικές Σπουδές (%)	5,02%	5,54%	4,43%				5,02%	5,54%	4,43%

Πηγή: www.statistics.gr (Γ' βάθμια Εκπαίδευση: ΑΕΙ (αρ. φοιτητών,Ιδρυμα,Διδασκ./βοηθ. Προσωπικό); Τεχνολογική, Επαγγελματική και Εκκλησιαστική Εκπαίδευση (αρ. σπουδαστών,Ιδρυμα,Διδασκ./βοηθ. Προσωπικό))

Αντίθετα, ο πίνακας 2.2.2. αφορά τα στοιχεία από τα αμιγώς θεωρητικά τμήματα Οικονομικών Επιστημών της Ελλάδας στα ΑΕΙ, καθώς απουσιάζουν αντίστοιχα τμήματα από τα ΤΕΙ. Παρατηρείται ότι στην έναρξη της ακαδημαϊκής χρονιάς 2013-2014, οι άνδρες φοιτητές που σπουδάζουν οικονομικά είναι περισσότεροι σε προπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο, με τις γυναίκες να υπερτερούν αριθμητικά σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

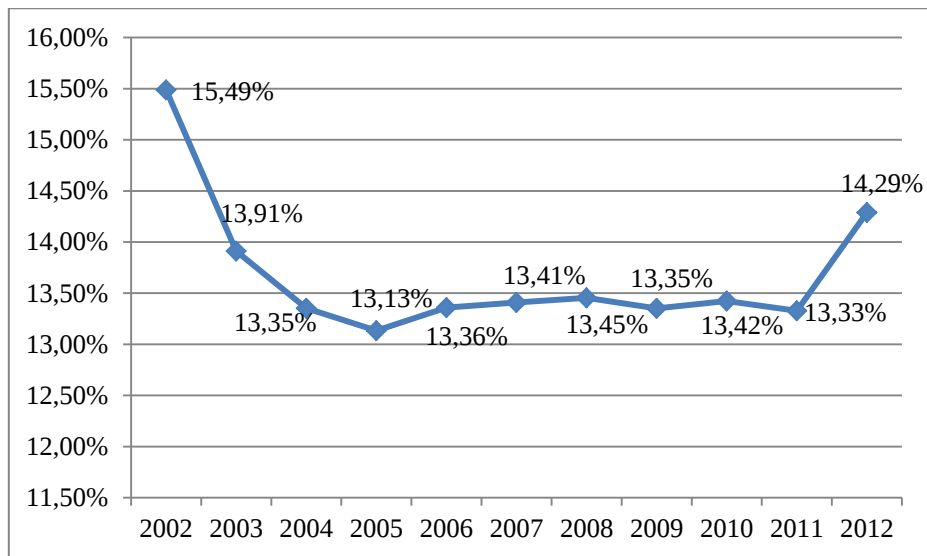
Πίνακας 2. 2: Αριθμός φοιτητών σε αμιγώς Οικονομικά Τμήματα στην έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 2013-2014

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ	ΑΕΙ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟ			
Σύνολο Φοιτητών	179.784	75.213	104.571
Οικονομικές Σπουδές	12.291	6.773	5.518
Οικονομικές Σπουδές (%)	6,84%	9,01%	5,28%
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ			
Σύνολο Φοιτητών	37.014	16.136	20.878
Οικονομικές Σπουδές	1.432	638	794
Οικονομικές Σπουδές (%)	3,87%	3,95%	3,80%
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ			
Σύνολο Φοιτητών	23.066	12.271	10.795
Οικονομικές Σπουδές	430	252	178
Οικονομικές Σπουδές (%)	1,86%	2,05%	1,65%

Πηγή: www.statistics.gr (Γ' βάρθμια Εκπαίδευση: ΑΕΙ (αρ. φοιτητών,Ιδρυμα,Διδακτ./βοηθ. Προσωπικό))

Το διάγραμμα 2.2.1 δείχνει την τάση των φοιτητών να επιλέγουν να σπουδάσουν σε Οικονομικά Τμήματα. Σημειώνεται ότι ο πίνακας αυτός αναφέρεται στα στοιχεία των προπτυχιακών φοιτητών ΑΕΙ στη λήξη του ακαδημαϊκού έτους, κατά τη χρονική περίοδο 2002- 2012. Παρατηρείται μία μικρή πτώση από το 2002 έως το 2005, που ακολουθήθηκε από σχεδόν σταθερή πορεία τα επόμενα χρόνια. Τέλος, από το 2011 και μετά παρατηρείται μικρή άνοδος στο ποσοστό των προπτυχιακών φοιτητών, που σπουδάζουν οικονομικά.

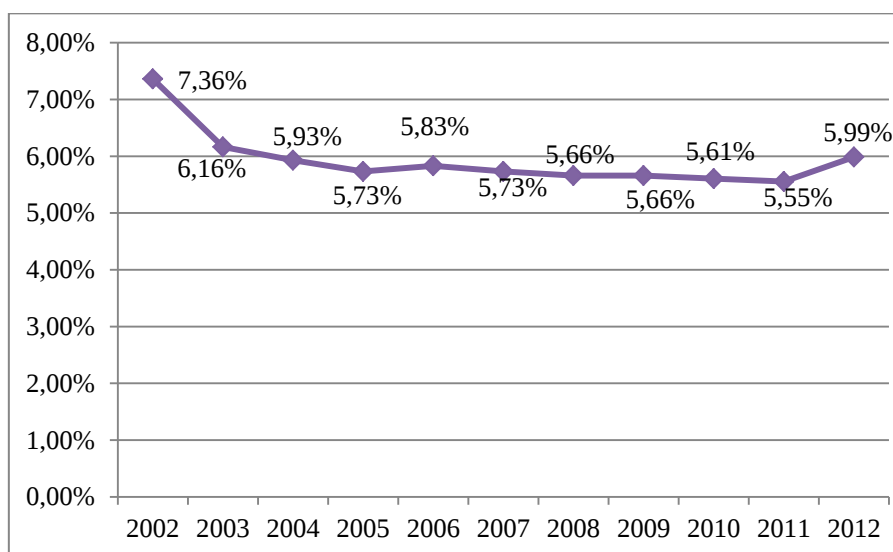
Διάγραμμα 2. 2. 1: Κατανομή συχνοτήτων για τους φοιτητές που σπουδάζουν σε Οικονομικά Τμήματα σε προπτυχιακό επίπεδο ΑΕΙ στη λήξη του ακαδημαϊκού έτους τη δεκαετία 2002-2012

Πηγή: www.statistics.gr (Γ' βάθμια Εκπαίδευση: ΑΕΙ (αρ. φοιτητών,Ιδρυμα,Διδακτ./βοηθ. Προσωπικό))

Ακολουθεί το αντίστοιχο διάγραμμα για τους σπουδαστές ΑΕΙ, που φοιτούν σε αμιγώς οικονομικά τμήματα στην προαναφερθείσα χρονική περίοδο. Από την τάση φαίνεται ότι σε βάθος χρόνου, και παρά τις δυσμενείς οικονομικές συγκυρίες, το ποσοστό των σπουδαστών αυτών έχει μείνει σχεδόν αμετάβλητο, κοντά στο 6% (διάγραμμα 2.2.2).

Διάγραμμα 2. 2. 2: Κατανομή συχνοτήτων για τους φοιτητές που σπουδάζουν σε αμιγώς Οικονομικά Τμήματα σε προπτυχιακό επίπεδο ΑΕΙ στη λήξη του ακαδημαϊκού έτους τη δεκαετία 2002-2012

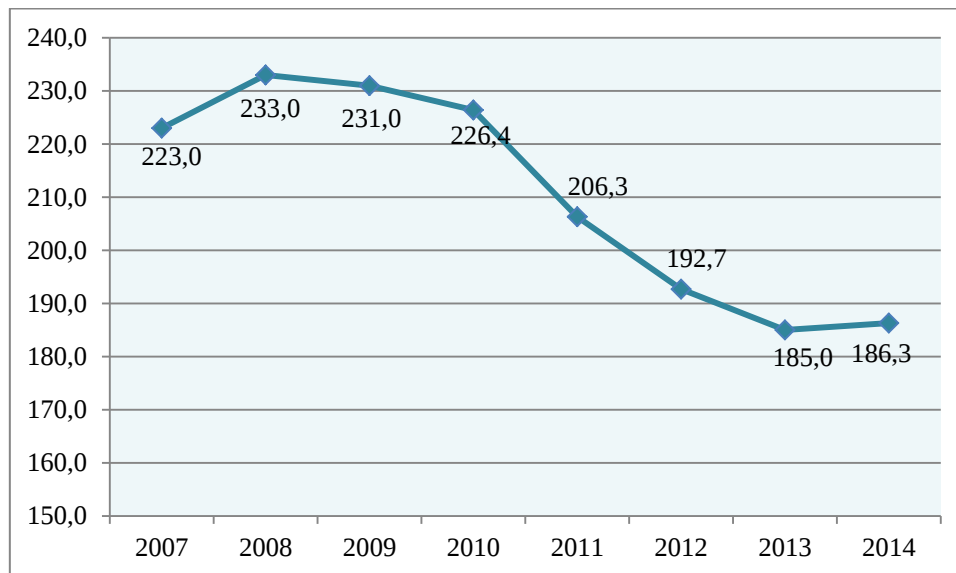

Πηγή: www.statistics.gr (Γ' βάθμια Εκπαίδευση: ΑΕΙ (αρ. φοιτητών,Ιδρυμα,Διδακτ./βοηθ. Προσωπικό))

2.3. Ελλάδα και Οικονομική Κρίση

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα είχε σαν γενεσιουργές αιτίες, σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, μια σειρά γεγονότων, όπως η απώλεια προοδευτικής πειθαρχίας και οι αρνητικές επιπτώσεις της μετάβασης στο ενιαίο νόμισμα, το οποίο οδήγησε σε αυξανόμενες μισθολογικές απαιτήσεις και απώλεια της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Τα γεγονότα που ακολούθησαν την κατάρρευση της Lehman Brothers το 2008, σε παγκόσμιο επίπεδο, φανέρωσαν το χρόνιο οικονομικό πρόβλημα της Ελλάδας, προϊόν σειράς αποτυχημένων κυβερνήσεων, πολιτικών και οικονομικών πρακτικών. Η Ελλάδα κατέφυγε στους μηχανισμούς στήριξης (ΔΝΤ, ΕΚΤ και ΕΕ), αφού δεν μπορούσε πλέον να δανειστεί από της αγορές και το χρέος της δεν ήταν βιώσιμο. Με τα μνημόνια που υπογράφηκαν ανάμεσα στις ελληνικές κυβερνήσεις και την τρόικα και τα μέτρα που πάρθηκαν, βάθυνε η ανθρωπιστική κρίση και συρρικνώθηκε η πραγματική οικονομία και η αγοραστική δύναμη των καταναλωτών. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ (Τράπεζας της Ελλάδος) παρατηρείται μεγάλη πτώση του ΑΕΠ στα χρόνια της κρίσης (διάγραμμα 2.3.1).

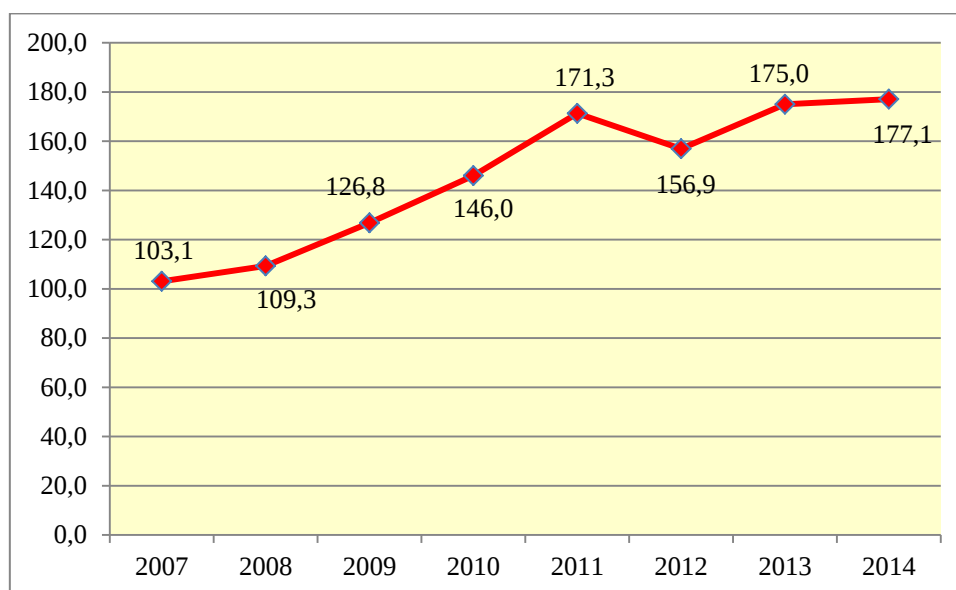
Διάγραμμα 2. 3. 1: ΑΕΠ Ελλάδος σε δις ευρώ την επταετία 2007-2014

Πηγή: ΤτΕ, Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, 2015, Τεύχος 161 (ΕΛΣΤΑΤ)

Επίσης, το ποσοστό του χρέους ως προς το ΑΕΠ έχει ανέλθει σε δυσθεώρητα ύψη (διάγραμμα 2.3.2).

Διάγραμμα 2. 3. 2: Ποσοστό χρέους προς ΑΕΠ την επταετία 2007-2014

Πηγή: ΤτΕ, Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, 2015, Τεύχος 161 (ΕΛΣΤΑΤ, Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ))

Η κρίση δοκίμασε και συνεχίζει να δοκιμάζει τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς και, παρά το γεγονός ότι μειώθηκε ο πληθωρισμός, οι πολίτες νιώθουν ότι έχει μειωθεί η αγοραστική τους δύναμη. Σε αυτήν την αίσθηση συνέβαλε η μείωση του κατώτατου μισθού από 727€ το 2009 σε 586€ το 2014, παρά το γεγονός ότι η κίνηση αυτή συνέβαλε στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Ο δείκτης εμπιστοσύνης των καταναλωτών στην οικονομική πολιτική παραμένει αρνητικός, αλλά κλείνει η ψαλίδα τα τελευταία χρόνια. Οι νέοι όροι που εισήλθαν, μαζί με την κρίση, στην καθημερινότητα των πολιτών, όπως το μνημόνιο, τα spreads, το πρωτογενές πλεόνασμα, το κούρεμα του χρέους, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, άρχισαν να ενσωματώνονται στο λεξιλόγιο τους, χωρίς, όμως, να ερμηνεύονται σωστά τις περισσότερες φορές. Οι αλλαγές, σε σχέση με πριν, είναι αρκετές, αφού οι Έλληνες καταναλώνουν λιγότερο, αποταμιεύουν λιγότερο, όμως, ταυτόχρονα είναι υπερχρεωμένοι, απόρροια του υπερδανεισμού και της αύξησης του ποσοστού της ανεργίας. Η ανεργία δείχνει να είναι, αυτή τη στιγμή, και το σοβαρότερο πρόβλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι πολίτες, αφού το ποσοστό της έχει υπερδιπλασιαστεί, καθώς το 2010 ήταν στο 12,7% και έφτασε στο 26,5% το 2014.

Ιδιαίτερα υψηλό είναι το ποσοστό ανεργίας στους νέους έως 25 ετών, αγγίζοντας, σύμφωνα με τη Eurostat το 50,6% στο τέλος του 2014. Σημαντικό ποσοστό των νέων ανθρώπων και των φοιτητών θεωρούν πως η μετανάστευση για εξεύρεση εργασίας αποτελεί μονόδρομο, ενώ το σύνολο σχεδόν των φοιτητών πιστεύει ότι η κρίση έχει ή θα επηρεάσει τη ζωή τους. Η οικονομική κρίση φαίνεται να έχει αρνητική επίδραση στην οικονομική

κατάσταση της μεγάλης πλειοψηφίας των φοιτητών, καθώς και των οικογενειών τους, ενώ έχει μειώσει τη χρηματοδότηση των φοιτητών από τους γονείς τους. Παράλληλα, έχει αυξηθεί το ποσοστό όσων εξαναγκάζονται να εργάζονται, με αρκετούς εξ αυτών να βρίσκουν απασχόληση για καθαρά βιοποριστικούς λόγους με χαμηλό μισθό. Γενικότερα, η κρίση έχει επηρεάσει αισθητά τη ψυχολογία και την καθημερινότητα των φοιτητών, αλλά και όλων σχεδόν των Ελλήνων, με τα ελληνικά νοικοκυριά βρίσκονται σε μία συνεχή οικονομική μάχη, με μόνη ελπίδα την υποσχόμενη ανάκαμψη (ΤτΕ, Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, 2015, Τεύχος 161).

3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Οι περισσότερες από τις έρευνες στη σχετική βιβλιογραφία επικεντρώθηκαν κυρίως σε τέσσερα βασικά σημεία. Πρώτον, στη μέτρηση του επιπέδου των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών, δεύτερον, στον εντοπισμό των ειδικών χαρακτηριστικών, που διαμορφώνουν κατά κύριο λόγο το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων, τρίτον, στην αποτίμηση των επιπτώσεων της οικονομικής παιδείας στις οικονομικές στάσεις και συμπεριφορές των φοιτητών, και τέταρτον, στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παροχής των οικονομικών γνώσεων μέσω του προγράμματος σπουδών στα πανεπιστήμια ή μέσω των διάφορων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

3.1. Χρηματοοικονομικές Γνώσεις

Η οικονομική παιδεία αποτελεί το κλειδί για την οικονομική ευημερία των πολιτών και για την εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις επηρεάζουν τον τρόπο που οι άνθρωποι διαχειρίζονται τις οικονομικές τους υποθέσεις, το πώς θα διαθέσουν, δηλαδή, το εισόδημά τους μεταξύ κατανάλωσης, αποταμίευσης, δανεισμού και επενδύσεων. Επίσης, μέσω των επενδυτικών αποφάσεων των ατόμων και της τήρησης ισορροπίας μεταξύ κινδύνου και απόδοσης, επηρεάζεται και ο τρόπος με τον οποίο διατίθενται οι πόροι στην οικονομία και κατά συνέπεια ο μακροπρόθεσμος δυναμικός ρυθμός ανάπτυξής της (Sarigul, 2014).

Οι καταναλωτές μέσω της απόκτησης οικονομικών γνώσεων και δεξιοτήτων θα είναι σε θέση να επιβιώσουν στη σύγχρονη κοινωνία και να αντιμετωπίσουν την αύξηση της ποικιλομορφίας και της πολυπλοκότητας των χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών που διατίθενται στην εποχή μας.

Σύμφωνα με έναν ευρύτερο ορισμό του ΟΟΣΑ (2012), η οικονομική παιδεία αναφέρεται στο σύνολο των δεξιοτήτων και των γνώσεων, που επιτρέπουν σε ένα άτομο να διαχειριστεί τις οικονομικές προκλήσεις της καθημερινότητας και να πάρει συνειδητές και αποτελεσματικές αποφάσεις μέσα από την κατανόηση των οικονομικών του θεμάτων.

3.1.1. Επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων στην Ευρώπη και τις γειτονικές χώρες

Πλήθος ερευνών έχουν επικεντρωθεί, τα τελευταία χρόνια, στον καθορισμό του επιπέδου των χρηματοοικονομικών γνώσεων των πολιτών σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην Ευρώπη, και συγκεκριμένα στη Σλοβακική Δημοκρατία, οι Bačová et al. (2013), στοχεύοντας στο φοιτητικό πληθυσμό της χώρας, προσπάθησαν να εντοπίσουν το επίπεδο της υπάρχουσας οικονομικής παιδείας των νεαρών καταναλωτών. Η έρευνα έλαβε χώρα το διάστημα Νοέμβριος 2011 - Μάρτιος 2012 και απευθυνόταν σε φοιτητές προπτυχιακού, μεταπτυχιακού και διδακτορικού επιπέδου σε 15 δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Σλοβακίας και σε 1 με έδρα την Τσεχική Δημοκρατία. Συνολικά στην ανάλυση χρησιμοποιήθηκαν 695 απαντήσεις φοιτητών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η μέση σωστή βαθμολογία των ερωτηθέντων ήταν 53,97%, με τους άντρες φοιτητές να σκοράρουν κατά μέσο όρο 57,75% σωστά και τις γυναίκες κατά 52,25%. Εν συνεχεία, το πρόγραμμα σπουδών των φοιτητών, όπως ήταν αναμενόμενο, διαφάνηκε πως έπαιζε ρόλο στο ύψος της μέσης βαθμολογίας, καθώς το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών που σπούδαζαν οικονομικά ήταν υψηλότερο κατά 7,74% (58,85%), έναντι του 51,11% που σημείωσαν οι φοιτητές των άλλων ειδικοτήτων.

Τέλος, αναφορικά με το επίπεδο σπουδών, βρέθηκε πως η υψηλότερη μέση βαθμολογία άνηκε στους μεταπτυχιακούς φοιτητές (57%), με τους υποψήφιους διδάκτορες να υπολείπονται κατά 1,92% και τους φοιτητές προπτυχιακού επιπέδου κατά 5,02%.

Τα αποτελέσματα της έρευνας για την οικονομική παιδεία στη Σλοβακία είναι ενδεικτικά του χαμηλού επιπέδου οικονομικών γνώσεων των φοιτητών. Ας αναφερθεί πως παρόλο που το 63,02% (438) των φοιτητών πέρασε τη βάση, το 57% (251) αυτών τη πέρασε οριακά, καθιστώντας έτσι απαραίτητη και ιδιαίτερης σημασίας τη βελτίωση των χρηματοοικονομικών γνώσεων των καταναλωτών (Bačová et al., 2013).

Δύο ήταν τα κύρια ερωτήματα της έρευνας των Nano and Shkelqim (2013), στη γειτονική Αλβανία. Συγκεκριμένα, οι ερευνητές θέλησαν να εξετάσουν το εάν οι οικονομικά μορφωμένοι φοιτητές είχαν περισσότερες οικονομικές γνώσεις σε σχέση με τους φοιτητές που δεν είχαν σπουδάσει οικονομικά και εν συνεχεία, την ενδεχόμενη ύπαρξη διαφορών στις οικονομικές γνώσεις, τη στάση και τη συμπεριφορά των φοιτητών, με βάση την ακαδημαϊκή χρηματοοικονομική τους εκπαίδευση. Συνολικά στην έρευνα συμμετείχαν 607 προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές από πέντε δημόσια και τρία ιδιωτικά πανεπιστήμια της Αλβανίας, εκ των οποίων το 78,4% είχε λάβει μια σειρά οικονομικών μαθημάτων. Η μεταβλητή

χρηματοοικονομικές γνώσεις αφορούσε τους τομείς: γενικές οικονομικές γνώσεις, αποταμίευση και επενδύσεις, ασφάλιση και δανεισμό. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν έλεγχοι F-test και η Welch's σταθμισμένη ανάλυση της διακύμανσης (ANOVA).

Από την εν λόγω μελέτη προέκυψε, λοιπόν, πως οι οικονομικά μορφωμένοι φοιτητές σημείωσαν σημαντικά υψηλότερη μέση βαθμολογία χρηματοοικονομικών γνώσεων σε σύγκριση με τους συμφοιτητές τους, οι οποίοι δεν είχαν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα στο πανεπιστήμιο (ε.σ. 5%), υποδηλώνοντας έτσι, πως η χρηματοοικονομική εκπαίδευση έχει θετική επίδραση στη δυνατότητα των φοιτητών να αποκτούν χρηματοοικονομικές γνώσεις.

Στο ερευνητικό ερώτημα εάν υπάρχουν διαφορές στη συμπεριφορά, τη στάση και τις οικονομικές γνώσεις με βάση τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση των φοιτητών, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η οικονομική συμπεριφορά των φοιτητών, που είχαν ή δεν είχαν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα δεν διέφερε μεταξύ τους. Στη συνέχεια, παραδόξως, βρέθηκε πως οι μη οικονομικά μορφωμένοι φοιτητές συγκέντρωσαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία όσον αφορά τη θετική αντίληψη των φοιτητών για τα χρήματα και τα οικονομικά σε ε.σ. 1%. Τέλος, όπως ήταν αναμενόμενο, βρέθηκε πως οι γνώσεις των φοιτητών που είχαν λάβει μια σειρά μαθημάτων οικονομικής διαχείρισης ήταν σημαντικά υψηλότερες από τους ομολόγους τους σε ε.σ. 1% (Nano and Shkelqim, 2013).

Το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών σε μια αναπτυσσόμενη χώρα, όπως η Τουρκία, θέλησε να αξιολογήσει ο Altintas (2011), καθώς και να αποκαλύψει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τις χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών. Συνολικά στη μελέτη αξιοποιήθηκαν 337 απαντήσεις φοιτητών από διάφορα κολέγια και πανεπιστήμια της Άγκυρας.

Η ανάλυση των απαντήσεων έδειξε ότι οι φοιτητές είχαν εξαιρετικά περιορισμένες χρηματοοικονομικές γνώσεις, με τη συνολική μέση ποσοστιαία βαθμολογία να διαμορφώνεται στο 39,15%. Οι φοιτητές εξετάστηκαν σε τέσσερις κατηγορίες οικονομικών γνώσεων: 1) γενικές οικονομικές γνώσεις, 2) χρηματοπιστωτικά μέσα και χρεόγραφα, 3) συνειδητοποίηση και κίνητρα αποταμίευσης, και 4) διαχείριση χαρτοφυλακίων. Οι ερωτήσεις αναφορικά με τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου συγκέντρωσαν τη χαμηλότερη βαθμολογία (34,46%), ενώ την υψηλότερη οι ερωτήσεις για την αποταμίευση (44,38%).

Σύμφωνα με τα περιγραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, παρά το γεγονός ότι το 54% των συμμετεχόντων είχε ειδικότητα στη διοίκηση των επιχειρήσεων, οι απαντήσεις τους δε φάνηκε να διαφέρουν από τους φοιτητές των άλλων ειδικοτήτων. Διαφοροποίηση των

γνώσεων υπήρξε ως προς το φύλο, μιας και οι άνδρες φάνηκε να γνωρίζουν καλύτερα τους τομείς 2 και 4, ενώ οι γυναίκες τους 1 και 3. Εκτός αυτού, περισσότερο οικονομικοί γνώστες ήταν οι τελειόφοιτοι φοιτητές, σε σχέση με τους νεότερους συναδέλφους τους, οι φοιτητές των οποίων ο πατέρας είχε αποφοιτήσει από το πανεπιστήμιο και όσοι συζητούσαν οικονομικά θέματα με τους γονείς τους. Αντίθετα περισσότερο αναλφάβητοι οικονομικά ήταν οι φοιτητές με το χαμηλότερο οικογενειακό εισόδημα, δηλαδή κάτω από \$32.000 ετησίως

Προκειμένου να ελεγχθεί η επίπτωση των 8 δημογραφικών και άλλων εξεταζόμενων μεταβλητών στις χρηματοοικονομικές γνώσεις, ο Altintas (2011), έτρεξε μέσω των στατιστικών πακέτων SPSS και EViews, τέσσερα μοντέλα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, που αφορούσαν τις τέσσερις κατηγορίες γνώσεων. Οι κύριοι παράγοντες που επηρέασαν τις γενικές οικονομικές γνώσεις ήταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα και το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα. Συγκεκριμένα οι φοιτητές με οικογενειακό εισόδημα από \$32.000 έως \$72.000 ετησίως (ε.σ. 1%), και όσοι είχαν εισόδημα υψηλότερο των \$72.000 ετησίως (ε.σ. 5%) σκόραραν υψηλότερα στο τεστ των γενικών οικονομικών γνώσεων, ενώ οι φοιτητές των οποίων ο πατέρας είχε ένα μεταπτυχιακό τίτλο, παραδόξως, απάντησαν σε λιγότερες απαντήσεις σωστά (ε.σ. 5%).

Ο ερευνητής θεωρεί πως το επίπεδο του οικογενειακού εισοδήματος αποτελεί ένα σημαντικό προγνωστικό δείκτη των χρηματοοικονομικών γνώσεων, καθώς οι φοιτητές που προέρχονταν από οικογένειες με περιορισμένο εισόδημα, ίσως δικαιολογημένα θα έχουν κακή οικονομική παιδεία σε ορισμένα θέματα, όπως η αποταμίευση, η επένδυση, η διαχείριση των χαρτοφυλακίων, λόγω της έλλειψης των απαραίτητων ταμειακών διαθεσίμων, που απαιτούνται για τη καθημερινή διεξαγωγή αυτών των δραστηριοτήτων.

Τα αποτελέσματα από το δεύτερο μοντέλο ανάλυσης παλινδρόμησης έδειξαν ότι οι τελειόφοιτοι και οι δευτεροετείς φοιτητές σημείωσαν στατιστικά υψηλότερη βαθμολογία από τους συμφοιτητές τους στις ερωτήσεις που αφορούσαν τα χρηματοπιστωτικά μέσα και τα χρεόγραφα (ε.σ. 5%), ενώ το να ανήκει κάποιος φοιτητής στην ηλικιακή ομάδα των 23 έως 30 είχε αρνητική επίδραση στο επίπεδο των γνώσεων (ε.σ. 5%). Το τρίτο μοντέλο παλινδρόμησης ανέδειξε μόνο μία μεταβλητή στατιστικά σημαντική και συγκεκριμένα το ότι μια πιθανή συζήτηση των συμμετεχόντων για οικονομικά ζητήματα με τους γονείς τους, θα επηρέαζε θετικά τις γνώσεις των φοιτητών που αφορούσαν σε θέματα αποταμίευσης σε ε.σ. 5%. Τέλος, στο τέταρτο μοντέλο, η μοναδική στατιστικά σημαντική μεταβλητή φανέρωσε πως το να είναι κανείς τελειόφοιτος φοιτητής είχε θετική επίδραση στη γνώση των συμμετεχόντων για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου σε ε.σ. 1%.

Αξίζει να σημειωθεί πως το φύλο, η εκπαίδευση της μητέρας και η ειδίκευση στα οικονομικά δεν επηρέασαν στατιστικά σημαντικά τις χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών σε κανένα από τα εξεταζόμενα πεδία. Σύμφωνα με τον Altintas (2011), ο κύριος λόγος, που οι οικονομικές σπουδές των φοιτητών δεν είχαν σημαντική επίπτωση στο επίπεδο των χρηματοοικονομικών τους γνώσεων ήταν ότι η προσωπική οικονομική εκπαίδευση δεν δίνεται στους φοιτητές κατάλληλα και επαρκώς, ακόμη και στα οικονομικά και διοικητικά τμήματα των πανεπιστημίων και των κολεγίων.

Εν κατακλείδι, το κυριότερο συμπέρασμα, που απορρέει από το παρόν άρθρο είναι πως οι φοιτητές της γειτονικής Τουρκίας δεν έχουν επαρκείς γνώσεις για την προσωπική χρηματοδότηση και την οικονομική διαχείριση, ενώ κρίνεται σκόπιμη η ενίσχυση της οικονομικής τους παιδείας, προκειμένου να μπορέσουν να προστατεύσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα και να διασφαλίσουν ένα εύρυθμο οικονομικό μέλλον (Altintas, 2011).

Μία ακόμη μελέτη, που συμβάλλει επιτυχώς στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για την οικονομική παιδεία με τον προσδιορισμό των βασικών μεταβλητών που καθορίζουν το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων μεταξύ των φοιτητών του πανεπιστημίου, πραγματοποιήθηκε το 2014 από τον Sarigul. Η έρευνα χορηγήθηκε σε φοιτητές τριών Πανεπιστημίων του Ικονίου στην κεντρική Τουρκία (Mevlana University, Necmettin Erbakan University and Selcuk University), με το τελικό δείγμα να φτάνει στους 1.099 φοιτητές.

Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις αφορούσαν τα πεδία: 1) γενικές οικονομικές γνώσεις, 2) αποταμίευση και δαπάνες, 3) τράπεζες, 4) ρίσκο και ασφάλιση και 5) επένδυση. Κατά μέσο όρο, οι συμμετέχοντες απάντησαν στο 65% των ερωτήσεων σωστά. Η υψηλότερη βαθμολογία παρατηρήθηκε στην κατηγορία αποταμίευση και δαπάνες (75%) και η χαμηλότερη στις επενδύσεις (56%). Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ερωτήσεις ήταν σχετικά απλές, οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών ήταν ανεπαρκείς.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν έλεγχοι t-tests και ανάλυση της διακύμανσης (ANOVA) προκειμένου να ανιχνευθεί εάν οι συμμετέχοντες είχαν διαφορετικά επίπεδα γνώσης στις διάφορες εξεταζόμενες υποομάδες. Οι εξεταζόμενοι παράγοντες ήταν το φύλο των φοιτητών, το πεδίο μελέτης, ο τόπος διαμονής, το επίπεδο σπουδών, το εργασιακό καθεστώς, η εκπαίδευση των γονέων και η οικονομική ειδίκευση του εκάστοτε φοιτητή. Όσον αφορά το φύλο, τα ποσοστά των σωστών απαντήσεων των/ γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν χαμηλότερα από εκείνα των αντρών (ε.σ. 1%). Στη συνέχεια προέκυψε πως σε ε.σ. 1%, οι φοιτητές που σπούδαζαν κοινωνικές επιστήμες παρουσίαζαν υψηλότερες οικονομικές γνώσεις από τους φοιτητές στις επιστήμες υγείας, τις παιδαγωγικές και τις

φυσικές επιστήμες. Επίσης, οι απαντήσεις των φοιτητών διαφοροποιήθηκαν ανάλογα με τον τόπο διαμονής τους, μόνο στις γενικές οικονομικές γνώσεις και στο σύνολο της έρευνας, και συγκεκριμένα, υψηλότερη βαθμολογία εμφάνισαν οι φοιτητές που ζούσαν στα ιδιωτικά νοικοκυριά μαζί με άλλους (ε.σ. 5%). Επιπλέον, οι επί πτυχίω φοιτητές είχαν περισσότερες γνώσεις από τους φοιτητές των μικρότερων ετών, σε θέματα επένδυσης και στο σύνολο της έρευνας (ε.σ. 5%). Παράλληλα, πιο πεπειραμένοι στα οικονομικά ζητήματα φάνηκε πως ήταν οι φοιτητές που δούλευαν περιστασιακά ή κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, σε σχέση με όσους δούλευαν συστηματικά ή δεν εργάζονταν ποτέ, τόσο στο σύνολο της έρευνας, όσο και στα πεδία των γενικών γνώσεων, των αποταμιεύσεων - δαπανών και των επενδύσεων. Αναφορικά με την εκπαίδευση των γονέων των φοιτητών, οι φοιτητές των οποίων οι γονείς είχαν ολοκληρώσει το δημοτικό ή το γυμνάσιο, είχαν περισσότερες γνώσεις σε ζητήματα αποταμιεύσεων και δαπανών όσο και στο σύνολο της έρευνας (ε.σ. 5%) σε σύγκριση με όσων οι γονείς δεν είχαν ούτε τη στοιχειώδη μόρφωση ή με όσων είχαν αποφοιτήσει από το λύκειο ή το πανεπιστήμιο. Τέλος, όπως ήταν αναμενόμενο, οι φοιτητές με οικονομικές σπουδές ήταν περισσότερο γνώστες των οικονομικών θεμάτων σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους τομείς, αλλά και στο σύνολο της έρευνας.

Οι διαφορές αναλύθηκαν περαιτέρω με τη χρήση της λογιστικής παλινδρόμησης. Οι φοιτητές κατατάχθηκαν σε δύο ομάδες, ανάλογα με το μέσο ποσοστό των σωστών απαντήσεων του δείγματος, δηλαδή όσοι φοιτητές είχαν υψηλότερη από τη μέση βαθμολογία ταξινομήθηκαν ως οι φοιτητές με τις περισσότερες οικονομικές γνώσεις και όσοι είχαν σκορ ίσο ή κάτω από το μέσο, ως οι φοιτητές με τη σχετικά χαμηλότερη οικονομική παιδεία. Οι διαφορές στα ευρήματα μεταξύ των t-tests - ANOVA και της λογιστικής παλινδρόμησης αποδόθηκαν εν μέρει και στη διαφορετικότητα του τρόπου, που υπολογίστηκαν οι χρηματοοικονομικές γνώσεις.

Τα αποτελέσματα της λογιστικής παλινδρόμησης, που αναφέρονται στο σύνολο των χρηματοοικονομικών γνώσεων, έδειξαν πως οι φοιτήτριες ήταν πιο πιθανό να έχουν λιγότερες χρηματοοικονομικές γνώσεις από τους άνδρες συμφοιτητές τους σε ε.σ. 5%. Επίσης, ήταν πιθανότερο να σκοράρουν πάνω από τη μέση βαθμολογία οι φοιτητές των οποίων το πεδίο της μελέτης ήταν οι κοινωνικές επιστήμες (ε.σ. 1%), ενώ ήταν αυξημένες οι πιθανότητες να σκοράρουν κάτω από το μέσο όσο οι φοιτητές των επιστημών υγείας (ε.σ. 5%), καθώς και των παιδαγωγικών και των φυσικών επιστημών (ε.σ. 1%). Οι πρωτοετείς (ε.σ. 5%) και οι δευτεροετείς φοιτητές (ε.σ. 1%) ήταν πιθανότερο να εμφανίσουν χαμηλότερες του μέσου όρου γνώσεις στα οικονομικά ζητήματα, ενώ οι επί πτυχίω φοιτητές ενδεχομένως να ήταν πιο πεπειραμένοι μόνο σε θέματα αποταμιεύσεων - δαπανών και

τραπεζών σε ε.σ. 5%. Οι φοιτητές με ειδίκευση σε επιχειρηματικούς ή οικονομικούς τομείς ήταν πιθανότερο να έχουν υψηλότερες του μέσου όρου χρηματοοικονομικές γνώσεις, σε σχέση με τους φοιτητές που δεν είχαν τη συγκεκριμένη εξειδίκευση. Ο τρόπος διαμονής, το εργασιακό καθεστώς και η εκπαίδευση των γονέων δεν βρέθηκε να αποτελούν προγνωστικούς δείκτες του επιπέδου χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών.

Σύμφωνα με τον Sarigul (2014), τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν την ανάγκη για βελτίωση των γνώσεων των φοιτητών στα θέματα της προσωπικής χρηματοδότησης, μέσω των αναπροσαρμοσμένων προγραμμάτων των πανεπιστημίων, έτσι ώστε να επιτευχθεί η επιζητούμενη οικονομική ευημερία των ατόμων, αλλά και της οικονομίας στο σύνολό της.

3.1.2. Επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων στην Αμερική, την Αφρική και την Ασία

Στην Αμερική, οι Volpe et al. (1996), ήταν από τους πρώτους, που έκαναν τη σύνδεση μεταξύ της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και των επιμέρους χαρακτηριστικών των φοιτητών. Συγκεκριμένα, με τη μελέτη τους θέλησαν να εξετάσουν εάν η πανεπιστημιακή εκπαίδευση ενίσχυε το επίπεδο των προσωπικών επενδυτικών γνώσεων μεταξύ των φοιτητών, ενώ διερεύνησαν και τη σχέση μεταξύ του επιπέδου της οικονομικής παιδείας με το φύλο των φοιτητών, την ακαδημαϊκή κατεύθυνση και την προγενέστερη εμπειρία. Η έρευνα διεξήχθη κατά το ακαδημαϊκό έτος 1994-1995, στο μεσαίου μεγέθους Youngstown State University, με το τελικό δείγμα να διαμορφώνεται στους 454 φοιτητές, εκ των οποίων το 70,6% ειδικευόταν σε επιχειρηματικούς τομείς και το 44,4% είχε προγενέστερη εμπειρία στις επενδύσεις. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν οι περιγραφικές συχνότητες, τα ποσοστά, ενώ παράλληλα έγιναν δίπλευροι έλεγχοι ως προς τη διάμεσο των επιμέρους υποομάδων.

Για τον καθορισμό της γνώσης χρησιμοποιήθηκε το 10-σημείων ερωτηματολόγιο «Ποιο είναι το επενδυτικό σας IQ», του περιοδικού Money (1993). Τα ευρήματα αναδεικνύουν ότι φοιτητές έχουν ανεπαρκείς γνώσεις σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, σχετικά με την προσωπική επένδυση, με τη συνολική μέση βαθμολογία να διαμορφώνεται στο 44 και τη διάμεσο στο 40.

Όσον αφορά τον αναλαβητισμό στα επενδυτικά θέματα μεταξύ των δύο φύλων, τα ποσοστά των σωστών απαντήσεων των φοιτητριών ήταν χαμηλότερα από των ανδρών στις εννέα από τις δέκα ερωτήσεις. Αντίστοιχα, χαμηλότερος βρέθηκε και ο μέσος όρος των σωστών απαντήσεων, 42 έναντι 49 και η διάμεσος, 40 έναντι 50. Στον έλεγχο της διαμέσου, βρέθηκε πως η διαφορά ήταν σημαντική σε ε.σ. 5%.

Στη συνέχεια, το δείγμα κατανεμήθηκε στους φοιτητές, που ειδικευόταν σε επιχειρηματικούς τομείς και σε όσους δεν σπούδαζαν σε σχετικά οικονομικά τμήματα, θεωρώντας οι ερευνητές πως οι φοιτητές της πρώτης κατηγορίας θα γνώριζαν περισσότερα για τις επενδύσεις, χάρη στα μαθήματα σχετικά με την οργάνωση των επιχειρήσεων που παρακολουθούσαν. Επιπλέον, οι φοιτητές που φοιτούσαν στα οικονομικά - επιχειρηματικά τμήματα διαχωρίστηκαν περαιτέρω σε αυτούς που σπούδαζαν σε καθαρά οικονομικά τμήματα ή λογιστική και σε όσους σπούδαζαν μάρκετινγκ ή διοίκηση επιχειρήσεων, αναμένοντας αντίστοιχα, οι πρώτοι να σκοράρουν ακόμη υψηλότερα, λόγω της εξειδίκευσής τους στις επενδύσεις. Και στις δύο περιπτώσεις, βρέθηκαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, δηλαδή οι φοιτητές που σπούδαζαν στα επιχειρηματικά τμήματα και συγκεκριμένα οικονομικά ή λογιστική, απάντησαν σε περισσότερες ερωτήσεις σωστά σε σχέση με τις ομάδες αναφοράς τους, υποδεικνύοντας πως η περαιτέρω εκπαίδευση στους εν λόγω τομείς ήταν πιθανό να βοηθήσει τους φοιτητές να βελτιώσουν τις γνώσεις τους στα επενδυτικά ζητήματα. Στη γλώσσα των αριθμών, η μέση τιμή, όσον αφορά τον πρώτο διαχωρισμό, διαμορφώθηκε στο 46-40 και η διάμεσος στο 50-40, με τα αποτελέσματα των ελέγχων για τη διάμεσο να δείχνουν ότι υπήρχε σημαντική διαφορά στις μέσες βαθμολογίες σε ε.σ. 2%, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, ο μέσος όρος των σωστών απαντήσεων ήταν 47-43, της διαμέσου 50-40, με τη διαφορά να είναι και πάλι στατιστικά σημαντική σε ε.σ. 5%.

Επιπροσθέτως, η μελέτη διερεύνησε, εάν υπάρχουν διαφορές στις βαθμολογίες μεταξύ των φοιτητών με διαφορετικά επίπεδα εμπειρίας στα θέματα των επενδύσεων, όπως για παράδειγμα, αυτών που είχαν πραγματοποιήσει επενδύσεις σε μετοχές, ομόλογα και αμοιβαία κεφάλαια πριν συμμετάσχουν στην έρευνα και όσων δεν είχαν προβεί σε αντίστοιχες ενέργειες. Περιέργως, τα αποτελέσματα δεν φανέρωσαν διαφορές μεταξύ των δύο υποομάδων, με τους μέσους όρους να είναι σχεδόν ίσοι (45-44), η διάμεσος ίση με 40 και για τις δύο υποομάδες, ενώ δεν παρατηρήθηκε και σημαντική διαφορά στον έλεγχο για τις διαμέσους. Τέλος, όμοιοι μέσοι όροι, διάμεσοι και μη στατιστικά σημαντική διαφορά στον έλεγχο, παρατηρήθηκε και όταν το δείγμα διαχωρίστηκε με βάση την ηλικία του.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τα ευρήματα των Volpe et al. (1996), το πρόβλημα του αναλφαριθμητισμού σε επενδυτικά ζητήματα ήταν υπαρκτό στην εξεταζόμενη φοιτητική ομάδα, με τις γυναίκες φοιτήτριες, τους φοιτητές που δεν σπουδάζουν σε επιχειρηματικής κατεύθυνσης τμήματα και συγκεκριμένα οικονομικά ή λογιστική να παρουσιάζουν τις χαμηλότερες γνώσεις. Επίσης, βρέθηκε πως το πρόβλημα ήταν έντονο και εκτεινόταν σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, ανεξαρτήτως προηγούμενης επενδυτικής εμπειρίας (Volpe et al., 1996).

Με τη βασική οικονομική εκπαίδευση μεταξύ των φοιτητών πανεπιστημίου ασχολήθηκαν οι Chen and Volpe (1998) και ειδικότερα με τη σχέση μεταξύ της οικονομικής εκπαίδευσης και των χαρακτηριστικών των φοιτητών. Επίσης, ερευνήθηκε ο τρόπος που επηρεάζει η γνώση ενός σπουδαστή τις απόψεις και τις αποφάσεις του, σχετικά με τα προσωπικά οικονομικά του ζητήματα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε εκ μέρους του κρατικού πανεπιστημίου Youngstown, και ανταποκρίθηκαν σε αυτήν 924 σπουδαστές από 13 πανεπιστημιούπολεις σε Καλιφόρνια, Φλόριντα, Κεντάκυ, Μασαχουσέτη, Οχάιο, και Πενσυλβάνια. Ερευνητικό εργαλείο αποτέλεσε ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο 52 ερωτήσεων.

Αν και οι 36 ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων, που περιλήφθηκαν στην έρευνα ήταν αρκετά βασικές, ο γενικός μέσος όρος των σωστών απαντήσεων ήταν περίπου 53%. Για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, πραγματοποιήθηκε ανάλυση της διακύμανσης (ANOVA), καθώς και λογιστική παλινδρόμηση (το δείγμα χωρίστηκε σε δύο ομάδες: στους φοιτητές με σχετικά περισσότερη γνώση και σε εκείνους με τη σχετικά λιγότερη γνώση). Τέλος, Cross-tabulations και Chi-square tests χρησιμοποιήθηκαν για να καθορίσουν εάν η διαφορά των απόψεων και των αποφάσεων των δύο ομάδων είναι στατιστικά σημαντικές.

Εν προκειμένω, η ANOVA χρησιμοποιήθηκε για να ανιχνευθεί εάν οι συμμετέχοντες από τις διάφορες υποομάδες έχουν διαφορετικά επίπεδα γνώσης. Τα αποτελέσματα για το σύνολο των ερωτήσεων έδειξαν ότι οι φοιτητές, που είχαν ειδικευτεί στον τομέα των επιχειρήσεων είχαν περισσότερες γνώσεις. Όσον αφορά το έτος φοίτησης, σε γενικές γραμμές, όσο αυξανόταν το έτος φοίτησης, τόσο αυξάνονταν και οι αντίστοιχες σωστές απαντήσεις των ερωτώμενων. Επιπλέον, τα ποσοστά των σωστών απαντήσεων από τις γυναίκες ήταν χαμηλότερα σε σχέση με τους άρρενες συμμετέχοντες. Η καταγωγή και η εθνικότητα αποτέλεσαν, επίσης, παράγοντες που παρουσίασαν στατιστικά σημαντικές διαφορές, με τους αфро-αμερικάνους και τους ξένους φοιτητές, αντίστοιχα, να είχαν τις λιγότερες σωστές απαντήσεις. Επιπροσθέτως, οι συμμετέχοντες με τα περισσότερα έτη επαγγελματικής εμπειρίας και το υψηλότερο προσωπικό εισόδημα ήταν περισσότερο πεπειραμένοι στα οικονομικά ζητήματα, ενώ σχετικά με τις ηλικιακές ομάδες, οι φοιτητές που ανήκαν στη μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα (40+) σκόραραν πιο υψηλά, με την ομάδα των 23 έως 29 να ακολουθεί. Οι τιμές της στατιστικής-F σε όλες τις παραπάνω κατηγορίες δείγματος, δηλώσαν πως οι διαφορές αυτές ήταν στατιστικά σημαντικές, σε ε.σ. 1%.

Μέσω λογιστικής παλινδρόμησης εξετάστηκε η πιθανότητα να έχει κάποιος φοιτητής περισσότερες του μέσου όρου γνώσεις σε θέματα προσωπικής χρηματοδότησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι άντρες ήταν πιθανότερο να έχουν περισσότερες γνώσεις από τις

γυναίκες, σε ε.σ. 1%. Αντίθετα, αυξημένη ήταν η πιθανότητα να έχουν λιγότερες οικονομικές γνώσεις οι φοιτητές που δεν είχαν ειδίκευση στον τομέα των επιχειρήσεων (ε.σ. 1%), όσοι είχαν λιγότερη εργασιακή εμπειρία σε σχέση με τα άτομα με μεγαλύτερη εμπειρία, οι συμμετέχοντες κάτω των 30 ετών, σε σύγκριση με εκείνους των 40 ετών και άνω (ε.σ. 1%), και οι προπτυχιακοί φοιτητές σε σχέση με τους μεταπτυχιακούς σε ε.σ. 1% και 5%. Τέλος, αν και οι μεταβλητές φυλή, εθνικότητα και εισόδημα επηρέαζαν το επίπεδο των γνώσεων στην ανάλυση της διακύμανσης, δεν βρέθηκε να έχουν κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή της παλινδρόμησης.

Στην αναζήτηση του εάν διαφέρουν οι απόψεις από τις αποφάσεις των δύο εξεταζόμενων ομάδων φοιτητών, διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες με λιγότερες γνώσεις είχαν την τάση να έχουν λάθος απόψεις και να παίρνουν λανθασμένες αποφάσεις στους τομείς των γενικών γνώσεων, την αποταμίευση, τις επενδύσεις και το δανεισμό. Επίσης, ενώ δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά στις απόψεις τους σχετικά με την ασφάλιση, οι λιγότερο γνώστες των συμμετεχόντων ήταν πιο πιθανό να μην ενεργήσουν σωστά. Συνεπώς, το επίπεδο των γνώσεων, σχετικά με τη προσωπική διαχείριση των οικονομικών, έτεινε να επηρεάζει τις απόψεις και τις αποφάσεις των πολιτών (Chen and Volpe, 1998).

Μέσω της μελέτης τους οι Peng et al. (2007), θέλησαν να διερευνήσουν ποια ήταν η επίδραση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, που παρέχεται τόσο στο λύκειο όσο και στο κολέγιο κατά τα περασμένα έτη, στα ποσοστά αποταμίευσης των καταναλωτών και τις γνώσεις τους σε επενδυτικά ζητήματα κάποια χρόνια αργότερα. Τα δεδομένα προήλθαν από μία διαδικτυακή έρευνα, που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 2005 και απευθυνόταν σε αποφοίτους ενός μεγάλου μεσοδυτικού Πανεπιστημίου των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Τελικά χρησιμοποιήθηκαν οι απαντήσεις 1.039 αποφοίτων στη 46-ερωτήσεων έρευνα, που αφορούσε στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση των καταναλωτών, στη χρηματοπιστωτική τους εμπειρία, στα έσοδα και σε διάφορα άλλα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά.

Για την εύρεση σημαντικών διαφορών στη μέση βαθμολογία των επενδυτικών γνώσεων και των ποσοστών αποταμίευσης, ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης που διδάχτηκαν τα χρηματοοικονομικά μαθήματα οι ερωτώμενοι (λύκειο, κολέγιο, και στα δύο, ή σε κανένα από τα δύο) χρησιμοποιήθηκαν έλεγχοι F-test. Η βαθμολογία των επενδυτικών γνώσεων βρέθηκε σημαντικά διαφορετική μεταξύ της καθεμίας ομάδας εκπαίδευσης. Συνολικά, η μέση βαθμολογία του δείγματος ήταν 5,6 στα 10, γεγονός που φανερώνει πως οι περισσότεροι ερωτηθέντες μόλις που απάντησαν πάνω από τις μισές ερωτήσεις σωστά. Όσοι απόφοιτοι παρακολούθησαν χρηματοοικονομικά μαθήματα μόνο στο κολέγιο είχαν στατιστικά υψηλότερο σκορ (6,6) από όσους είχαν λάβει μαθήματα προσωπικής

χρηματοδότησης μόνο στο λύκειο (5,4), αλλά παραδόξως υψηλότερο και από όσους είχαν παρακολουθήσει σχετικά μαθήματα και στο λύκειο και στο κολέγιο (5,8). Αντίθετα, όσον αφορά τα ποσοστά των αποταμιεύσεων, δε βρέθηκε να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης, με το σύνολο του δείγματος να αναφέρει ένα μέσο ποσοστό αποταμίευσης της τάξης του 15,4%.

Χρησιμοποιώντας ιεραρχική πολλαπλή παλινδρόμηση οι Peng et al. (2007), ανέλυσαν τη σχέση μεταξύ της προσωπικής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε γυμνάσιο και κολέγιο και των επενδυτικών γνώσεων ενός ατόμου. Στο τελικό μοντέλο, (έπειτα από τη σταδιακή είσοδο των ανεξάρτητων μεταβλητών εκπαίδευση, εμπειρία, έσοδα, δημογραφικοί παράγοντες), η συμμετοχή των ερωτηθέντων σε χρηματοοικονομικά μαθήματα στο κολέγιο συσχετίστηκε με υψηλότερα επίπεδα επενδυτικών γνώσεων, σε σχέση με όσους δεν είχαν λάβει καθόλου την αντίστοιχη εκπαίδευση (ε.σ. 5%). Αντίθετα δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της λήψης οικονομικών μαθημάτων στο λύκειο ή ταυτόχρονα στο λύκειο και το κολέγιο και των επενδυτικών γνώσεων. Οι οικονομικές εμπειρίες και συγκεκριμένα το εάν ο ερωτώμενος είχε τραπεζικό λογαριασμό πριν την ηλικία των 18 ετών (ε.σ. 5%) και το εάν ήταν κάτοχος μετοχών ή ομολόγων τη δεδομένη χρονική στιγμή (ε.σ. 1%), φάνηκε να συνδέονται θετικά με τις γνώσεις σε θέματα επενδύσεων. Οι αποταμιευτικές συνήθειες των γονέων, η κυριότητα μετοχών ή ομολόγων πριν τα 16 και η ιδιοκτησία σπιτιού ή επιχείρησης, δεν βρέθηκε να επηρεάζουν το ύψος των επενδυτικών γνώσεων. Όπως ήταν αναμενόμενο, όσο υψηλότερο επίπεδο εισοδήματος είχε ο ερωτώμενος, τόσο υψηλότερη ήταν και η βαθμολογία του στις επενδυτικές γνώσεις (ε.σ. 1%). Οι άντρες απόφοιτοι και όσοι εργάζονταν σε επιχειρήσεις ήταν, επίσης, περισσότερο γνώστες των επενδύσεων (ε.σ. 1%). Τέλος, η εθνικότητα, η ηλικία και η οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων δεν φάνηκε να έχουν σημαντική επίδραση στην εξεταζόμενη μεταβλητή.

Εν συνεχεία, ο εντοπισμός των παραγόντων, που επηρεάζουν το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση μιας ακόμη ιεραρχικής πολλαπλής παλινδρόμησης. Παρόλο που στο πρώτο μοντέλο (στο οποίο εξετάστηκε μόνο η εκπαίδευση) τα υψηλότερα επίπεδα επενδυτικών γνώσεων συνδέθηκαν με υψηλότερα ποσοστά αποταμίευσης (ε.σ. 1%), όταν σταδιακά προστέθηκαν και οι υπόλοιπες μεταβλητές, η σχέση αυτή αποδείχτηκε ασταθής και η σύνδεση μεταξύ γνώσης και συμπεριφοράς δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική. Ως προς τα υπόλοιπα ευρήματα του τελικού μοντέλου, ενδιαφέρον προκαλεί η αρνητική σχέση μεταξύ της αποταμιευτικής συμπεριφοράς των γονέων στο παρελθόν και των ποσοστών αποταμίευσης των ερωτωμένων την τρέχουσα περίοδο. Συγκεκριμένα βρέθηκε πως εάν οι γονείς αποταμίευαν περισσότερα χρήματα, ήταν

πιθανότερο τα παιδιά τους να αποταμιεύουν λιγότερα σε ε.σ. 1%. Αντίθετα, θετική επίδραση στην αποταμιευτική συμπεριφορά των ατόμων είχε η κατοχή μετοχών ή ομολόγων, τόσο πριν την ηλικία των 16 ετών (ε.σ. 1%), όσο και τη δεδομένη χρονική στιγμή (ε.σ. 1%), με την επίδραση στη δεύτερη περίπτωση να είναι μεγαλύτερη της πρώτης. Η ύπαρξη τραπεζικού λογαριασμού και η κατοχή σπιτιού ή επιχείρησης δεν αποτέλεσαν προγνωστικό δείκτη της αποταμιευτικής συμπεριφοράς των συμμετεχόντων. Περαιτέρω, τα υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος σχετίστηκαν με υψηλότερα ποσοστά αποταμίευσης (ε.σ. 1%), οι Ασιάτες φάνηκε να αποταμιεύουν περισσότερα, σε σύγκριση με τους λευκούς συμμετέχοντες (ε.σ. 1%), ενώ οι άντρες βρέθηκε να αποταμιεύουν λιγότερα από τις γυναίκες σε ε.σ. 5%. Οι δημογραφικοί παράγοντες που δεν φάνηκε να επηρεάζουν το ύψος των αποταμιεύσεων των ατόμων ήταν η ηλικία, ο τομέας εργασίας και η οικογενειακή κατάσταση.

Ανακεφαλαιωτικά, τα ευρήματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες, που είχαν παρακολουθήσει μαθήματα προσωπικής χρηματοδότησης στο κολέγιο, απέδωσαν καλύτερα στο τεστ των επενδυτικών γνώσεων σε σύγκριση με όσους είχαν παρακολουθήσει ανάλογα μαθήματα στο λύκειο. Πιθανόν οι συμμετέχοντες, όντας φοιτητές, να αντιμετώπιζαν περισσότερες οικονομικές προκλήσεις (διαχείριση καθημερινών εξόδων, πληρωμή λογαριασμών), που σε συνδυασμό με την εξειδίκευση των εννοιών, την παροχή υψηλότερου επιπέδου γνώσεων και τις αυξημένες ώρες παρακολούθησης των μαθημάτων στο κολέγιο, σε αντιδιαστολή με το λύκειο, να οδηγούνταν πιο εύκολα στην οικοδόμηση της νέας γνώσης και στην επίτευξη της μαθησιακής διαδικασίας.

Ουσιαστικά βρέθηκε πως η πρόωπη έκθεση σε συμπεριφορές οικονομικής διαχείρισης και η παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων στο κολέγιο, απέφεραν θετικές μακροχρόνιες επιπτώσεις στις χρηματοοικονομικές γνώσεις και την αποταμιευτική συμπεριφορά των καταναλωτών. Διαφάνηκε, λοιπόν, πως μια καλά σχεδιασμένη προσωπική χρηματοοικονομική εκπαίδευση στους φοιτητές θα μπορούσε να καταστήσει εφικτή τη βελτίωση των γνώσεων τους και την καθιέρωση πιο υπεύθυνων οικονομικών πρακτικών (Peng et al., 2007).

Εκ μέρους της Inceptia, ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού που σχετίζεται με την εγγύηση των φοιτητικών δανείων, διεξήγαγαν το φθινόπωρο του 2012 οι Trombitas and Lannan (2013), την εθνική οικονομική ανάλυση ικανότητας, με σκοπό να εκτιμήσουν τη στάση των φοιτητών σε οικονομικά ζητήματα, την πεποίθησή τους όσον αφορά την ικανότητά τους να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους, τις χρηματοοικονομικές τους γνώσεις σε μια ποικιλία θεμάτων (κέρδη, προστασία, δαπάνες, δανεισμό, αποταμίευση/επένδυση) και τέλος, τις αυτο-αναφερόμενες οικονομικές συμπεριφορές τους. Η 85-ερωτήσεων διαδικτυακή

έρευνα χορηγήθηκε σε πρωτοετείς φοιτητές από πέντε ιδιωτικά και δημόσια πανεπιστήμια της Αμερικής, με το τελικό δείγμα να διαμορφώνεται στους 962 φοιτητές.

Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ένα σχετικά μέτριο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων μεταξύ των φοιτητών, με μέση συνολική βαθμολογία το 65,8%. Το υψηλότερο ποσοστό σωστών απαντήσεων παρατηρήθηκε στην κατηγορία «Κέρδη» (83,9%), ενώ το χαμηλότερο στην κατηγορία «Αποταμίευση/Επένδυση» (52,0%).

Στο πλαίσιο του επιστημονικού ενδιαφέροντος για το ρόλο που η αυτο-αποτελεσματικότητα, διαδραματίζει στις διαδικασίες λήψης οικονομικών αποφάσεων, τα πορίσματα της εν λόγω μελέτης ανέδειξαν ένα υψηλό επίπεδο αυτο-αποτελεσματικότητας των φοιτητών, με τα δύο τρίτα αυτών να αναφέρουν ότι ένιωθαν σίγουροι για την ικανότητά τους να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους. Αξίζει να διευκρινιστεί, όμως, πως οι φοιτητές είχαν υψηλότερη εμπιστοσύνη στις μελλοντικές τους ικανότητες, καθώς είχαν την πεποίθηση ότι θα ήταν πολύ πιο ικανοί στο να χειρίζονται τις οικονομικές τους υποθέσεις στο μέλλον, σε αντιδιαστολή με την αίσθηση που είχαν για την ικανότητα ελέγχου της τρέχουσας οικονομικής τους κατάστασης.

Αντίθετα, όταν ζητήθηκε από τους φοιτητές να αξιολογήσουν τις γνώσεις τους στις βασικές οικονομικές δεξιότητες, η αυτο-βαθμολόγηση τους ήταν σχετικά χαμηλή. Συγκεκριμένα μόνο σε θέματα προϋπολογισμού και πιστωτικών καρτών απάντησε πως είχε καλή η εξαιρετική κατανόηση των σχετικών εννοιών οριακά πάνω από το 50% των φοιτητών. Αντίθετα σε ζητήματα ασφάλισης, φοιτητικών δανείων, επενδύσεων, ανατοκισμού, προγραμμάτων συνταξιοδότησης και πιστωτικών γραφείων, οι φοιτητές σημείωναν ολοένα και χαμηλότερη αυτο-βαθμολόγηση.

Όσον αφορά την εκδήλωση διαφόρων οικονομικών συμπεριφορών από τους φοιτητές, λίγο πάνω από το ήμισυ των ερωτηθέντων, (51%), δήλωσαν ότι έφτιαχναν τακτικά έναν προϋπολογισμό ή παρακολουθούσαν τις δαπάνες τους. Επιπλέον, βρέθηκε πως το να τηρούσε κάποιος φοιτητής προϋπολογισμό, συσχετιζόταν θετικά ($>0,7$) με την αίσθηση του ελέγχου της οικονομικής του κατάστασης, με την πεποίθηση ότι ήταν ικανός να επιτύχει τους οικονομικούς του στόχους, με το αίσθημα ότι ήταν σε θέση να χειρίζεται το οικονομικό του μέλλον και με το να κάνει αποταμίευση σε τακτική βάση.

Η θέσπιση οικονομικών στόχων, κατά τους Trombitas and Lannan (2013), αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας του οικονομικού σχεδιασμού. Βρέθηκε λοιπόν, πως το 86% των φοιτητών έθετε οικονομικούς στόχους και μάλιστα το 25% τους σημείωνε σε χαρτί. Η ανάλυση απέδειξε τη σπουδαιότητα του καθορισμού στόχων και πιο συγκεκριμένα, του να έχει κάποιος φοιτητής γραπτούς στόχους, συνδέοντας αυτές τις ενέργειες με θετικές

συμπεριφορές διαχείρισης των διαθεσίμων πόρων. Για παράδειγμα, παρακολουθούσαν τις δαπάνες τους, το 22% των φοιτητών χωρίς στόχους, το 44% αυτών που είχαν θέσει στόχους και το 68% όσων τους είχαν καταγράψει, καταδεικνύοντας έτσι πως οι πιθανότητες κάποιου φοιτητή να πετύχει το στόχο του, αυξάνονταν γράφοντάς τον.

Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα ήταν πως οι φοιτητές με οικονομικούς στόχους παρουσίαζαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία γνώσεων και στις πέντε εξεταζόμενες κατηγορίες, ενώ υπήρχε μια επιπλέον μικρή αύξηση βαθμολογίας στις τέσσερις από αυτές, όταν οι στόχοι είχαν καταγραφεί.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τους ερευνητές, η οικονομική ευημερία ενός φοιτητή δεν επηρεάζεται μόνο από τις γνώσεις του, αλλά στηρίζεται και στις στάσεις, τις συμπεριφορές και την εμπιστοσύνη που έχει στις ικανότητές του, σε σχέση με τη διαχείριση των χρημάτων. Έτσι τα αποτελέσματα της έρευνας υπογράμμισαν τη σημασία της εκμάθησης απλών προσωπικών οικονομικών πρακτικών, όπως την κατάρτιση προϋπολογισμού και τη δημιουργία οικονομικών στόχων, που συνδέονται με εν γένει θετικές οικονομικές συμπεριφορές. Τέλος, οι Trombitas and Lannan (2013), τόνισαν την ανάγκη επικέντρωσης των προσπαθειών των θεσμικών οργάνων στον εξοπλισμό των φοιτητών με οικονομικές γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να καταστεί εφικτή μια υγιής οικονομική διαχείριση των φοιτητών.

Στην Αφρική, ο εντοπισμός των παραγόντων εκείνων, που συνδέονται με ένα υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων, ήταν το κύριο ζητούμενο και της έρευνας των Ansong and Gyensare το 2012. Το τυχαίο δείγμα αποτελείτο από 250 προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς εργαζόμενους φοιτητές, που φοιτούσαν στο δημόσιο Πανεπιστήμιο του Cape Coast στη Γκάνα το ακαδημαϊκό έτος 2010/2011. Η σχέση μεταξύ των μεταβλητών προσδιορίστηκε μέσω συσχετίσεων κατά Pearson, ανεξαρτήτων t-test και μέσω μιας μονόδρομης ανάλυσης διακύμανσης (ANOVA).

Σημαντική θετική συσχέτιση βρέθηκε μεταξύ της ηλικίας (ε.σ. 1%) και της εργασιακής εμπειρίας (ε.σ. 5%) με τις χρηματοοικονομικές γνώσεις των ερωτηθέντων. Εν ολίγοις, η ηλικιακή ωρίμανση και η εργασιακή εμπειρία σχετίστηκαν με συσσώρευση γνώσεων, σχετικών με τα πρακτικά οικονομικά ζητήματα και, συνεπώς, και οι δύο, όπως αναμενόταν, συνδέθηκαν θετικά με το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των ερωτηθέντων. Επίσης, η εκπαίδευση της μητέρας συσχετίστηκε θετικά με τις χρηματοοικονομικές γνώσεις σε ε.σ. 5%. Ως εκ τούτου, όσο υψηλότερο ήταν το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας, τόσο μεγαλύτερη ήταν η πιθανότητα να ήταν και το παιδί πιο πεπειραμένο στα οικονομικά ζητήματα.

Μέσω του ελέγχου t-test φανερώθηκε η ύπαρξη σημαντικής διαφοράς μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και του φύλου των ερωτώμενων (ε.σ. 5%). Συγκεκριμένα οι άντρες εργαζόμενοι φοιτητές είχαν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων από τις αντίστοιχες συμφοιτήτριές τους. Η διαφοροποιημένη οικονομική κοινωνικοποίηση των παιδιών στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες, ανάλογα με το φύλο τους και η αντίληψη πως οι άντρες είναι υπεύθυνοι για τις χρηματοοικονομικές αποφάσεις, ίσως αποτελούν μια πιθανή αιτία για τη βαθύτερη κατανόηση των οικονομικών εννοιών από τους άντρες φοιτητές και κατά συνέπεια για το εν λόγω εύρημα. Ομοίως, σημαντική διαφορά βρέθηκε και μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και του προγράμματος σπουδών. Οι φοιτητές που σπούδαζαν στο επιχειρηματικό/οικονομικό τομέα παρουσίασαν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων από τους φοιτητές των υπολοίπων επιστημών σε ε.σ. 5%, γεγονός που υποδεικνύει πως η οικονομική παιδεία έχει θετικά και εμφανή αποτελέσματα στο επίπεδο των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών.

Η μονόδρομη ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) λίγο - πολύ επικύρωσε τα προηγούμενα ευρήματα, καθώς οι χρηματοοικονομικές γνώσεις των εργαζομένων φοιτητών ήταν στατιστικά διαφορετικές, τόσο μεταξύ των διαφόρων ηλικιακών ομάδων (ε.σ. 1%), με τη μεγαλύτερη μέση βαθμολογία να παρατηρείται μεταξύ των ηλικιών 36-43, όσο και μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης της μητέρας (ε.σ. 1%).

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί πως το επίπεδο σπουδών των φοιτητών, η θέση εργασίας, η εκπαίδευση του πατέρα, η πρόσβαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η πηγή της οικονομικής εκπαίδευσης, ο τόπος προέλευσης δεν βρέθηκαν να σχετίζονται σημαντικά με την οικονομική παιδεία των ερωτηθέντων σε οποιαδήποτε μέθοδο ανάλυσης από τις προαναφερόμενες και εάν εξετάστηκαν. Η έλλειψη διαφοροποίησης της γνώσης σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, ίσως να μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός πως στη Γκάνα οι βασικές οικονομικές έννοιες δίνονταν στα πρώτα έτη σπουδών, με συνέπεια να μην υπάρχει βελτίωση των γνώσεων παράλληλη με την άνοδο του επιπέδου σπουδών (Ansong and Gyensare, 2012).

Το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων μεταξύ των φοιτητών της Νότιας Αφρικής θέλησαν να αξιολογήσουν οι Oseifuah and Gyekye (2014). Περαιτέρω θέλησαν να εξετάσουν το ενδεχόμενο σχέσης μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και διάφορων δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών παραγόντων, καθώς και την πιθανή συσχέτιση της οικονομικής γνώσης των φοιτητών με τη στάση και τη συμπεριφορά τους στα προσωπικά οικονομικά ζητήματα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε προπτυχιακούς φοιτητές του

τιμήματος λογιστικής, του Πανεπιστημίου της Venda της Νότιας Αφρικής τον Ιούλιο του 2011, με το τελικό δείγμα να διαμορφώνεται στους 45 φοιτητές.

Όσον αφορά τα περιγραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, αξίζει να αναφερθεί πως το 40% χρηματοδοτούσε τις πανεπιστημιακές του σπουδές μέσω τραπεζικών δανείων, το 30% με υποτροφία, ενώ για το 28% πηγή χρηματοδότησης ήταν οι γονείς του. Επίσης, οι περισσότεροι φοιτητές προέρχονταν από νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, με λογική συνέπεια, 7 στους 10 φοιτητές να δηλώνουν χαμηλές μηνιαίες αποδοχές.

Απαντώντας στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα, η πλειοψηφία των φοιτητών παρουσίασε χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων, καθώς μόνο το 38% των συμμετεχόντων φάνηκε να διαθέτει επαρκείς οικονομικές γνώσεις.

Η σχέση μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών και των διάφορων δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών τους, εξετάστηκε μέσω λογιστικής παλινδρόμησης. Η εξαρτημένη μεταβλητή διαμορφώθηκε με βάση τη μέση βαθμολογία του δείγματος. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως το φύλο, ο τρόπος χρηματοδότησης της εκπαίδευσης και το μηνιαίο εισόδημα των φοιτητών ήταν στατιστικά σημαντικοί προγνωστικοί δείκτες της ύπαρξης χρηματοοικονομικών γνώσεων, σε αντίθεση με την ηλικία, τη γνώση του μηνιαίου εισοδήματος των γονέων, το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και την εθνικότητα, που δεν φάνηκε να επηρεάζουν το επίπεδο των γνώσεων των φοιτητών.

Πιο αναλυτικά, οι άντρες φοιτητές ήταν πιθανότερο να είναι καλύτεροι γνώστες των οικονομικών θεμάτων σε σύγκριση με τις συμφοιτήτριές τους (ε.σ. 5%). Επίσης, βρέθηκε πως οι φοιτητές, που χρηματοδοτούσαν τις πανεπιστημιακές τους σπουδές, μέσω τραπεζικών δανείων, ήταν πιο πιθανό να έχουν περισσότερες οικονομικές γνώσεις σε σχέση με όσους είχαν υποτροφία ή πλήρωναν οι γονείς τους (ε.σ. 1%), εύρημα λογικό, καθώς η συγκεκριμένη ομάδα φοιτητών, εξ' αιτίας της εξάρτησής της από τα τραπεζικά δάνεια, έπρεπε να γνωρίζει για ζητήματα οικονομικής διαχείρισης προκειμένου να διατηρεί ένα ορθό ισοζύγιο πιστωτικών πληρωμών. Τουναντίον, χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων ήταν πιθανότερο να εμφανίσουν οι φοιτητές με μικρές μηνιαίες αποδοχές, σε σύγκριση με τους ομολόγους τους με τα μεγαλύτερα μηνιαία εισοδήματα (ε.σ. 5%), εύρημα που αποδίδεται από τους ερευνητές, στο χαμηλό ύψος αποδοχών, που πιθανώς να χρησιμοποιούνταν μόνο για καταναλωτικούς σκοπούς, εν αντιθέσει με όσους είχαν υψηλότερα εισοδήματα, τα οποία θα έπρεπε να μάθουν να τα διαχειρίζονται, αποταμιεύοντας ή επενδύοντας ένα μέρος αυτών.

Στη συνέχεια, μέσω ελέγχων X^2 οι Oseifuah and Gyekye (2014), εξέτασαν πώς το επίπεδο οικονομικών γνώσεων των φοιτητών επηρέαζε τη στάση τους και τη συμπεριφορά τους σε θέματα προσωπικής διαχείρισης. Έτσι λοιπόν, περίπου το 81% των συμμετεχόντων από την ομάδα των φοιτητών με τις περισσότερες γνώσεις και το 79% αυτών με τις λιγότερες γνώσεις, θεωρούσε πολύ σημαντική ή σημαντική τη διατήρηση επαρκών οικονομικών στοιχείων. Όμως, από την ανάλυση X^2 , διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ της επιθυμίας κάποιου να τηρεί οικονομικά αρχεία και του επιπέδου χρηματοοικονομικών γνώσεων. Παράλληλα, το 100% των φοιτητών με τις περισσότερες γνώσεις θεωρούσε πολύ σημαντικό ή σημαντικό το να δαπανούν μόνο ένα μικρό μέρος του μηνιαίου τους εισοδήματος, σε σύγκριση με το 75% της αντίστοιχης ομάδας αναφοράς. Σε αυτή την περίπτωση, βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά σε ε.σ. 10%.

Επιπλέον, παρόλο που περίπου το 94% των φοιτητών που ήταν περισσότερο οικονομικοί γνώστες και το 75% εκείνων που δεν ήταν, έκριναν σημαντικό ή πολύ σημαντικό το σχεδιασμό και την ανάπτυξη ενός αποταμιευτικού προγράμματος, οι απόψεις τους δεν βρέθηκαν στατιστικά διαφορετικές, γεγονός που υποδήλωνε ότι ούτε οι πρώτοι, ούτε οι δεύτεροι ήταν πιθανό να εφαρμόσουν κάποιο αποταμιευτικό πρόγραμμα, πιθανώς λόγω των χαμηλών εισοδημάτων, που δεν άφηναν πολλά περιθώρια για αποταμίευση και επενδυτικά σχέδια.

Ταυτόχρονα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι φοιτητές που συμμετείχαν σε οικογενειακές οικονομικές αποφάσεις και εκείνοι που είχαν παρακολουθήσει μαθήματα διαχείρισης χρημάτων ήταν πιθανότερο να έχουν περισσότερες οικονομικές γνώσεις. Αναλυτικότερα, περίπου το 56% των οικονομικά εγγράμματων φοιτητών συμμετείχαν στη λήψη οικογενειακών οικονομικών αποφάσεων, σε αντιπαράβολή με το 28% της ομάδας φοιτητών με λιγότερες γνώσεις (ε.σ. 10%). Ενδεχομένως, οι φοιτητές με τις περισσότερες οικονομικές γνώσεις να είχαν την τεχνογνωσία για τα χρηματοοικονομικά θέματα και να ήταν έτσι σε θέση να παρέχουν σωστές συμβουλές και συνεπώς να λαμβάνουν μέρος ενεργά στη λήψη των οικογενειακών οικονομικών αποφάσεων. Ίσως, βέβαια, να ίσχυε και το αντίθετο, δηλαδή, οι ερωτώμενοι που είχαν από μικροί την εμπειρία της συμμετοχής στις οικογενειακές οικονομικές αποφάσεις, να είχαν περισσότερες πιθανότητες να αποκτήσουν οικονομικές γνώσεις. Τέλος, το 87,5% των φοιτητών με περισσότερες γνώσεις σε σύγκριση με το 56,5% αυτών με τις λιγότερες, είχαν λάβει μαθήματα οικονομικής διαχείρισης, με τη διαφορά αυτή να είναι σημαντική σε ε.σ. 5%.

Η μελέτη ολοκληρώθηκε με συστάσεις των Oseifuah and Gyekye (2014), για ένα πιο ολοκληρωμένο και στοχευμένο πρόγραμμα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης των νεαρών

καταναλωτών στη Νότια Αφρική, δίνοντας έμφαση στην αντιμετώπιση της ανεπαρκούς οικονομικής γνώσης των γυναικών, καθώς όλο και περισσότερες γυναίκες προστίθενται στο εργατικό δυναμικό της Νότιου Αφρικής.

Στην Ασία, με τη μελέτη τους οι Sabri et al. (2010), θέλησαν να διερευνήσουν την επίδραση του προσωπικού και οικογενειακού υποβάθρου, της ακαδημαϊκής ικανότητας και των οικονομικών εμπειριών των φοιτητών στην παιδική ηλικία, όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές τους γνώσεις. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν t-tests, ανάλυση της διακύμανσης, καθώς και ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης. Το δείγμα της έρευνας αποτελούταν από τις απαντήσεις 2.519 φοιτητών από έξι δημόσια και πέντε ιδιωτικά κολέγια της Μαλαισίας, όμως λόγω ελλিপών στοιχείων, στην ανάλυση παλινδρόμησης χρησιμοποιήθηκαν μόνο οι 1.865 απαντήσεις.

Αναλυτικά, το προσωπικό και οικογενειακό υπόβαθρο περιελάμβανε το φύλο, την εθνικότητα, τον τόπο προέλευσης και διαμονής, το είδος του κολεγίου, καθώς και την εκπαίδευση των γονέων. Η ακαδημαϊκή επίδοση υπολογίστηκε μέσω του μέσου όρου βαθμολογίας και του έτους φοίτησης. Η παιδική εμπειρία των καταναλωτών προσεγγίστηκε μέσω της ηλικίας που αποκτήθηκε ο πρώτος λογαριασμός ταμιευτηρίου και της ηλικίας που άρχισαν οι συζητήσεις για οικονομικά θέματα με τους γονείς. Η εξαρτημένη μεταβλητή, χρηματοοικονομικές γνώσεις, μετρήθηκε μέσω 25 ερωτήσεων σωστού – λάθους, που αφορούσαν γενικές οικονομικές γνώσεις, με τελικό μέσο όρο σωστών απαντήσεων το 11,77, δηλαδή οι φοιτητές απάντησαν σε λιγότερες από τις μισές ερωτήσεις σωστά.

Τρεις υποθέσεις προς διερεύνηση έθεσαν οι Sabri et al. (2010). Αρχικά υπέθεσαν πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις θα συνδέονταν με την εθνικότητα, το φύλο, το είδος του κολεγίου, τον τόπο καταγωγής και διαμονής των φοιτητών, καθώς και με την εκπαίδευση των γονέων τους. Στη συνέχεια υπέθεσαν πως οι φοιτητές με τη μεγαλύτερη ακαδημαϊκή επίδοση και το μεγαλύτερο έτος φοίτησης θα είχαν υψηλότερη οικονομική παιδεία. Τέλος, θεώρησαν πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις θα σχετίζονταν θετικά με την οικονομική εμπειρία των φοιτητών κατά τη παιδική ηλικία και μάλιστα, πως όσο πιο μικρή ήταν η ηλικία εμπλοκής με τα οικονομικά ζητήματα, τόσο μεγαλύτερη θα ήταν η χρηματοοικονομική τους παιδεία.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του τελικού υποδείγματος πολλαπλής παλινδρόμησης (προηγήθηκε η σταδιακή εισαγωγή των μεταβλητών), η εθνικότητα ήταν ένας ισχυρός προγνωστικός δείκτης των χρηματοοικονομικών γνώσεων και συγκεκριμένα προέκυψε πως οι Κινέζοι φοιτητές της Μαλαισίας συνδέονταν με χαμηλότερες οικονομικές γνώσεις (ε.σ. 0,1%). Η διαμονή των φοιτητών βρέθηκε στατιστικά σημαντική, καταδεικνύοντας ότι οι φοιτητές που έμεναν εντός της πανεπιστημιούπολης είχαν επίσης, χαμηλότερες

χρηματοοικονομικές γνώσεις (ε.σ. 0,1%), εύρημα που ίσως συνδέεται με τις αυξημένες οικονομικές ευθύνες και υποχρεώσεις που καλούνται να διαχειριστούν οι φοιτητές που ζουν εκτός της πανεπιστημιούπολης, όπως το ενοίκιο ή οι τρέχοντες λογαριασμοί, καθιστώντας τους έτσι, πιο υπεύθυνους και πιο ενήμερους σε ζητήματα οικονομικής διαχείρισης.

Ως προς τον τύπο του κολεγίου, βρέθηκε πως οι φοιτητές των δημόσιων κολεγίων είχαν μεγαλύτερες οικονομικές γνώσεις (ε.σ. 10%), εύρημα που αποδίδουν οι ερευνητές στο γεγονός πως η πλειοψηφία των φοιτητών των δημοσίων κολεγίων στη Μαλαισία προέρχονταν από οικογένειες χαμηλού ή μεσαίου εισοδήματος. Έτσι λοιπόν, θεωρούν οι Sabri et al. (2010), πως η οικονομική πίεση οδήγησε τους γονείς να τονίσουν στα παιδιά τους τη σπουδαιότητα των οικονομικών γνώσεων και της ορθής οικονομικής διαχείρισης. Το φύλο, η εκπαίδευση των γονέων και ο τόπος καταγωγής (αγροτικές-αστικές περιοχές) δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικοί προγνωστικοί δείκτες των χρηματοοικονομικών γνώσεων. Συνεπώς η πρώτη υπόθεση των ερευνητών υποστηρίχθηκε μερικώς.

Σημειώνεται πως η δεύτερη υπόθεση δεν υποστηρίχθηκε από τα αποτελέσματα, καθώς καμία από τις μεταβλητές ακαδημαϊκής ικανότητας δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική στο τελικό στάδιο της παλινδρόμησης (στο ενδιάμεσο στάδιο είχε βρεθεί πως οι φοιτητές του πρώτου έτους είχαν χαμηλότερες γνώσεις σε σχέση με τους δευτεροετείς σε ε.σ. 10%).

Η επίδραση της οικονομικής εμπειρίας κατά την παιδική ηλικία βρέθηκε σημαντική, υποστηρίζοντας πλήρως την τρίτη εξεταζόμενη υπόθεση. Πιο αναλυτικά, οι φοιτητές που δεν είχαν ποτέ δικό τους αποταμιευτικό λογαριασμό ή άρχισαν την αποταμίευση σε ένα λογαριασμό μετά την ηλικία των 13 ετών βρέθηκε να έχουν χαμηλότερες οικονομικές γνώσεις σε σύγκριση με όσους ξεκίνησαν την αποταμίευση μεταξύ των ηλικιών 7 έως 12 (ε.σ. 10%). Επιπλέον βρέθηκε πως οι φοιτητές που είχαν κάνει συζητήσεις οικονομικού περιεχομένου με τους γονείς τους στην ηλικία μεταξύ των 7 έως 17 (ε.σ. 5%) και σε ηλικία μεγαλύτερη των 18 ετών (ε.σ. 0,1%), σχετίζονταν με υψηλότερες οικονομικές γνώσεις σε σχέση με εκείνους που δεν είχαν ποτέ αυτή την εμπειρία.

Τα αποτελέσματα των t-test και της ανάλυσης της διακύμανσης ήταν σχεδόν σύμφωνα με αυτά της πολλαπλής παλινδρόμησης. Συνοπτικά, βρέθηκε πως οι Κινέζοι φοιτητές, εκείνοι που προέρχονταν από ιδιωτικά κολέγια, οι πρωτοετείς φοιτητές και όσοι δεν είχαν συζητήσει ποτέ για τα οικονομικά ζητήματα με τους γονείς τους είχαν χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων. Εν αντιθέσει, δεν βρέθηκε να υπάρχουν σημαντικές διαφορές αναφορικά με το φύλο, τον τόπο καταγωγής και διαμονής, την ακαδημαϊκή επίδοση, την εκπαίδευση των γονέων και την ύπαρξη λογαριασμού ταμιευτηρίου.

Συμπερασματικά, βρέθηκε πως ο οικονομικός αναλφαβητισμός των φοιτητών αποτελεί ένα υπαρκτό πρόβλημα της Μαλαισιανής κοινωνίας. Οι Sabri et al. (2010), θεώρησαν πως οι διαχειριστές των κολεγίων θα ήταν καλό να βελτιώσουν την παρεχόμενη οικονομική παιδεία προς τους φοιτητές, καθώς η πλειοψηφία των φοιτητών είχε ελλείμματα στις οικονομικές του γνώσεις και χρειαζόταν καλύτερη χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Επίσης, τα αποτελέσματα ανέδειξαν το θετικό ρόλο των πρώιμων οικονομικών εμπειριών και κυρίως των συζητήσεων για τα οικονομικά ζητήματα εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Διαφάνηκε λοιπόν η σπουδαιότητα της συνεχούς εκπαίδευσης των γονέων σε οικονομικά θέματα, ενώ τέλος προτάθηκε η ολόπλευρη προσέγγιση των φοιτητών από γονείς, πανεπιστήμια και κοινωνία για την αντιμετώπιση των οικονομικών τους αναγκών (Sabri et al., 2010).

Με τη μελέτη τους, οι Nidar and Bestari (2012), θέλησαν να εντοπίσουν το επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών στην Ινδονησία και να αναλύσουν τους παράγοντες που το επηρεάζουν. Το δείγμα αποτελούταν από 400 φοιτητές (προπτυχιακούς, μεταπτυχιακούς και υποψήφιους διδάκτορες) του Πανεπιστημίου Padjadjaran της Ινδονησίας.

Για να καθοριστεί το επίπεδο των προσωπικών χρηματοοικονομικών γνώσεων, οι ερευνητές εστίασαν στους ακόλουθους τομείς των οικονομικών: βασική προσωπική χρηματοδότηση, έσοδα και δαπάνες, πίστωση και χρέος, αποταμίευση και επενδύσεις και ασφάλιση. Όσον αφορά τη βασική προσωπική χρηματοδότηση οι φοιτητές απάντησαν σωστά με μέσο όρο 45%, στη πίστωση και το χρέος κατά 31,9%, στην αποταμίευση και τις επενδύσεις κατά 34,2% και στην ασφάλιση κατά 39,8%. Μόνο στην κατηγορία έσοδα και δαπάνες οι φοιτητές είχαν υψηλότερη μέση βαθμολογία, ίση με 63,2%. Ο συνολικός μέσος όρος των σωστών απαντήσεων των φοιτητών ήταν 42,1%, συνεπώς η πλειοψηφία των φοιτητών είχε ανεπαρκείς χρηματοοικονομικές γνώσεις, εάν και αξίζει να αναφερθεί πως το 26,5% των ερωτηθέντων είχε λάβει μαθήματα οικονομικής διαχείρισης στο πανεπιστήμιο.

Εν συνεχεία, για την εύρεση των παραγόντων που επηρεάζαν το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών, εξετάστηκε η επίδραση 24 ανεξάρτητων μεταβλητών με ένα υπόδειγμα λογιστικής παλινδρόμησης. Από τους 400 ερωτηθέντες, μόνο οι απαντήσεις των 260 ήταν πλήρεις και ελήφθησαν υπόψη στο υπόδειγμα. Οι παράγοντες που είχαν σημαντική θετική επίδραση στην προσωπική οικονομική παιδεία των φοιτητών της Ινδονησίας ήταν το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων (ε.σ. 1%), το μηνιαίο εισόδημα των φοιτητών (ε.σ. 1%), το επίπεδο εκπαίδευσης τους (ε.σ. 1%) και το εάν είχαν ένα πρόγραμμα ασφάλισης (ε.σ. 5%). Αντίθετα, το εισόδημα των γονέων (ε.σ. 1%) και η σχολή φοίτησης

(ε.σ. 5%), αποτέλεσαν αρνητικούς προγνωστικούς δείκτες της ύπαρξης οικονομικών γνώσεων.

Οι παράγοντες που εξετάστηκαν, αλλά δεν επηρέασαν το προσωπικό επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών ήταν το φύλο, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, το έτος φοίτησης, ο μέσος όρος βαθμολογίας στο πανεπιστήμιο, ο τόπος κατοικίας, η επαγγελματική εμπειρία, η εμπειρία της επιχειρηματικότητας, η συμμετοχή σε μαθήματα ή σεμινάρια οικονομικής διαχείρισης, η γνώση των προσωπικών οικονομικών από τους γονείς ή από τα επίσημα μαθήματα στο πανεπιστήμιο, η συμμετοχή στην επιχειρηματική κοινότητα, η ιδιοκτησία πιστωτικών καρτών, η ύπαρξη δανείων, η κυριότητα των τραπεζικών λογαριασμών, η αποταμίευση και η ιδιοκτησία επενδυτικών προϊόντων.

Το γεγονός πως το 61,29% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι η γνώση σχετικά με τη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών τους αποκτήθηκε από τους γονείς τους, φανερώνει πως οι γονείς στην Ινδονησία παραμένουν η πιο σημαντική πηγή γνώσης των παιδιών για τα οικονομικά ζητήματα, διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στον καθορισμό των καταναλωτικών τους συνηθειών και ως εκ τούτου, πρέπει να γνωρίζουν και να κατανοούν την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών, για να είναι σε θέση να παρέχουν αποτελεσματικές συμβουλές στα παιδιά τους. Παράλληλα, επισημάνθηκε η ανάγκη για συντονισμένη παροχή χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στους φοιτητές, έτσι ώστε η νέα γνώση να είναι αποτελεσματική, αποδοτική και ολοκληρωμένη (Nidar and Bestari, 2012).

Στις χρηματοοικονομικές γνώσεις εστίασαν την έρευνά τους οι Sohn et al. (2012) και συγκεκριμένα στο ρόλο που διαδραματίζουν οι οικονομικές εμπειρίες, η οικονομική κοινωνικοποίηση και οι στάσεις των εφήβων σχετικά με τα χρήματα για τη διαμόρφωσή τους. Τουτέστιν, για τον καθορισμό των παραγόντων, που σχετίζονται με τη χρηματοοικονομική παιδεία, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα του 2006 από την Εθνική Έρευνα για τις Χρηματοοικονομικές Γνώσεις των εφήβων της Νότιας Κορέας. Το τελικό δείγμα της έρευνας αποτελούταν από 1.185 απαντήσεις μαθητών, από 10 μητροπολιτικά λύκεια της Κορέας.

Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις μετρήθηκαν μέσω 30 ερωτήσεων που αφορούσαν τους τομείς έσοδα, διαχείριση χρημάτων, αποταμίευση - επενδύσεις και δαπάνες - πιστώσεις, με μέσο όρο σωστών απαντήσεων το 49,8%. Ως πηγές χρηματοοικονομικής κοινωνικοποίησης προτάθηκαν η οικογένεια, οι συμμαθητές, το σχολείο, και τα μέσα ενημέρωσης. Το 64,8% του δείγματος επέλεξε την οικογένειά του ως την πιο σημαντική πηγή οικονομικών γνώσεων, ενώ ένα 18% τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η προσωπική οικονομική εμπειρία συσχετίστηκε με το εάν ο ερωτώμενος είχε ή όχι τουλάχιστον έναν τραπεζικό

λογαριασμό και σύμφωνα με τις απαντήσεις, το 78,4% του δείγματος διέθετε έναν ή περισσότερους τραπεζικούς λογαριασμούς.

Αξίζει να σημειωθεί πως στην Κορέα η στάση απέναντι στα χρήματα ήταν ανάμεικτη, καθώς σύμφωνα με την παραδοσιακή κορεατική κοινωνία, τα χρήματα και οι υλιστικές επιθυμίες θα έπρεπε να αποφεύγονται, ενώ παράλληλα, τα τελευταία χρόνια η ταχεία εκβιομηχάνιση άρχισε να διαμορφώνει πιο θετικές τάσεις απέναντι στον πλούτο. Έτσι λοιπόν, οι στάσεις των εφήβων απέναντι στα χρήματα εξετάστηκαν μέσω των εξής έξι διαστάσεων: α) ότι παρέχουν ισχύ - ελευθερία, β) ότι είναι κάτι καλό, γ) ότι πρέπει να αποφεύγονται, δ) ότι αποτελούν ανταμοιβή για τις προσπάθειες, ε) ότι θεωρούνται κάποιο είδος επιτεύγματος, και στ) ότι είναι κάτι κακό. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι Κορεάτες έφηβοι ήταν λιγότερο προσανατολισμένοι στο να βλέπουν τα χρήματα ως αντικείμενο προς αποφυγή και ως κάτι κακό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης, το φύλο και η εκπαίδευση του πατέρα δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές ερμηνευτικές μεταβλητές της ύπαρξης χρηματοοικονομικών γνώσεων. Αντίθετα οι στάσεις απέναντι στα χρήματα βρέθηκαν να είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας πρόβλεψης των χρηματοοικονομικών γνώσεων των Κορεατών εφήβων, ακολουθούμενος από τις οικονομικές εμπειρίες, το μηνιαίο επίδομα και τους παράγοντες κοινωνικοποίησης.

Πιο συγκεκριμένα, όσοι έβλεπαν τα χρήματα ως κάτι καλό (ε.σ. 5%) και ως ανταμοιβή για τις προσπάθειές τους (ε.σ. 5%) συσχετίστηκαν θετικά με την ύπαρξη οικονομικής παιδείας, εν αντιθέσει με όσους διατηρούσαν μια στάση αποφυγής προς τα χρήματα (ε.σ. 0,1%) ή όσους τα θεωρούσαν ως κάποιο είδος επιτεύγματος (ε.σ. 0,1%), που σκόραραν χαμηλότερα στις ερωτήσεις των χρηματοοικονομικών γνώσεων.

Εν ολίγοις, οι έφηβοι με θετική στάση απέναντι στα χρήματα έτειναν να παρουσιάζουν υψηλότερες βαθμολογίες στις χρηματοοικονομικές γνώσεις, ενώ όσοι κρατούσαν αρνητική στάση χαμηλότερες. Μία εξήγηση, σύμφωνα με τους Sohn et al. (2012), ήταν ότι όσοι είχαν μια θετική στάση απέναντι στα χρήματα, επεδίωκαν ενεργά τη γνώση της διαχείρισης των χρημάτων ως ένα τρόπο βελτίωσης των δεξιοτήτων τους, σε αντιδιαστολή με εκείνους που θεωρούσαν τον πλούτο ως κάτι που θα έπρεπε να αποφεύγεται, και ως εκ τούτου ήταν απρόθυμοι να λάβουν μέτρα για την εκμάθηση των χρηματοοικονομικών πρακτικών. Συνεπώς, κρίθηκε απαραίτητη η ανάγκη αλλαγής των αντιλήψεων ή των συμπεριφορών τόσο των γονιών, όσο και των νέων απέναντι στα χρήματα με στόχο την ευόδωση των προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης των εφήβων.

Επίσης, η κατοχή ενός τραπεζικού λογαριασμού συνδέθηκε θετικά με την ύπαρξη των χρηματοοικονομικών γνώσεων (ε.σ. 0,1%). Οι Sohn et al. (2012), υποστήριξαν ότι οι οικονομικές εμπειρίες παρέχουν εκτός από γνωστικές γνώσεις και λειτουργικές, και ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημαντικούς παράγοντες βελτίωσης των στάσεων, των συμπεριφορών και των γνώσεων απέναντι στα οικονομικά θέματα.

Όσον αφορά το μηνιαίο επίδομα, οι μαθητές με μεσαία επίπεδα επιδόματος (ε.σ. 1%) παρουσίασαν υψηλότερες χρηματοοικονομικές γνώσεις σε σύγκριση με αυτούς που είχαν υψηλότερα επίπεδα επιδόματος (\$100 ή περισσότερο), ενώ το χαμηλότερο επίπεδο (κάτω των \$20) δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντικός παράγοντας πρόβλεψης των γνώσεων. Παρατηρείται, λοιπόν, μια τάση των εφήβων με υψηλότερα επιδόματα να έχουν μειωμένα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων, γεγονός που μπορεί να οφείλεται στο ότι οι έφηβοι με τα υψηλότερα επιδόματα, ίσως να προέρχονταν από οικογένειες με υψηλότερα εισοδήματα, με συνέπεια να μην ενδιαφέρονταν άμεσα για την ορθή οικονομική διαχείριση, διότι καθημερινά οι όποιες ανάγκες τους καλύπτονταν απευθείας από τους γονείς τους.

Επιπλέον, υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων ανέφεραν εκείνοι που επέλεξαν τα μέσα ενημέρωσης (ε.σ. 1%) ως κύριο παράγοντα της οικονομικής κοινωνικοποίησης τους, σε σύγκριση με την οικογένεια. Παρά το γεγονός ότι η οικογένεια ήταν το επικρατέστερο μέσο οικονομικής κοινωνικοποίησης, δεν βρέθηκε να συμβάλλει στατιστικά σημαντικά στη βελτίωση των χρηματοοικονομικών γνώσεων των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όταν συγκρίθηκε με τους συνομηλίκους και το σχολείο. Θα μπορούσε να θεωρηθεί πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις και πληροφορίες που παρέχονταν μέσω των μέσων ενημέρωσης ή του διαδικτύου, προήλθαν ουσιαστικά από την ενεργή και συνειδητή αναζήτηση των εφήβων, σε αντίθεση με τις παθητικές οικονομικές πληροφορίες που λαμβάνονταν από την καθημερινή αλληλεπίδραση με τους γονείς και τους συμμαθητές, γεγονός που υποδηλώνει τη σπουδαιότητα της βιωματικής μάθησης των νέων.

Τέλος, οι Sohn et al. (2012), θεώρησαν ότι οι υπεύθυνοι χάραξης οικονομικής πολιτικής, έπρεπε να λάβουν μέτρα, ώστε να εξασφαλίσουν υψηλή ποιότητα παρεχόμενων χρηματοοικονομικών πληροφοριών μέσω του σχολείου και των μέσων ενημέρωσης, σχεδιασμένων και προσαρμοσμένων στις οικονομικές ανάγκες και προτιμήσεις των εφήβων.

Η ύπαρξη διαφορών μεταξύ των φύλων στη χρηματοοικονομική παιδεία των Κινέζων φοιτητών σε σχέση με διάφορα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά ήταν το πεδίο μελέτης των Moon et al. (2014). Τα στοιχεία προήλθαν από δύο έρευνες που πραγματοποιήθηκαν το Μάιο και τον Οκτώβριο του 2013 στα Πανεπιστήμια Wuhan University, Fudan University, and Tongji University της Κίνας. Συνολικά έγιναν δεκτές οι απαντήσεις 601 φοιτητών, οι

οποίες αναλύθηκαν μέσω περιγραφικής στατιστικής, μέσω ελέγχων t-test και μονόδρομης ανάλυσης διακύμανσης (ANOVA) και μέσω δύο μοντέλων ιεραρχικής πολλαπλής παλινδρόμησης.

Οι 33 ερωτήσεις για τις χρηματοοικονομικές γνώσεις χωρίστηκαν σε τέσσερις κατηγορίες, οι οποίες αφορούσαν 1) το εισόδημα, 2) τη δημοσιονομική διαχείριση, 3) την αποταμίευση και τις επενδύσεις και 4) τις δαπάνες και τα χρέη. Οι Κινέζοι φοιτητές απάντησαν στο 56,59% των ερωτήσεων σωστά, με την υψηλότερη βαθμολογία να σημειώνεται στα μέτρα δημοσιονομικής διαχείρισης (58,9%) και τη χαμηλότερη στη κατηγορία δαπάνες και χρέη (54,46%).

Οι διαφορές μεταξύ των φύλων στον τομέα των χρηματοπιστωτικών γνώσεων των Κινέζων φοιτητών ήταν σημαντική σε όλους τους τομείς. Οι άντρες φοιτητές σημείωσαν υψηλότερες βαθμολογίες σε όλες τις περιοχές (στο σύνολο 66,05% οι φοιτητές έναντι 47,47% οι φοιτήτριες), ενώ το μεγαλύτερο χάσμα παρατηρήθηκε στην κατανόηση της δημοσιονομικής διαχείρισης (23,83 μονάδες). Αξίζει να σημειωθεί πως η μικρότερη διαφορά μεταξύ των φύλων αφορούσε τον τομέα της αποταμίευσης και των επενδύσεων (13,68 μονάδες) και αποδόθηκε στα υψηλά ποσοστά αποταμίευσης του κινεζικού λαού.

Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες με υψηλότερο μηνιαίο χαρτζιλίκι, με υψηλότερο οικογενειακό εισόδημα και με γονείς που είχαν ένα υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης απάντησαν σε περισσότερες ερωτήσεις χρηματοοικονομικών γνώσεων σωστά, σε σχέση με τους συναδέλφους τους, που διέθεταν τα αντίθετα χαρακτηριστικά. Η διαφορά των φύλων στην οικονομική παιδεία των Κινέζων φοιτητών, που σχετιζόταν με τα κοινωνικο-οικονομικά τους χαρακτηριστικά ήταν στατιστικά σημαντική σε ε.σ. 0,1% σε όλους τους εξεταζόμενους τομείς, με τις γυναίκες φοιτήτριες να υπολείπονται σε γνώσεις σε σχέση με τους συμφοιτητές τους.

Η απόκτηση οικονομικών γνώσεων και εμπειριών, σε οποιονδήποτε τόπο και εάν πραγματοποιήθηκε η παροχή της γνώσης, αποτέλεσε ένα στατιστικά σημαντικό παράγοντα καθορισμού του επιπέδου της οικονομικής παιδείας μεταξύ των Κινέζων φοιτητών σε ε.σ. 0,1%. Πιο αναλυτικά, τόσο οι φοιτητές, όσο και οι φοιτήτριες, που είχαν αποκτήσει οικονομικές γνώσεις και εμπειρίες στο σπίτι, σε δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στο Πανεπιστήμιο σκόραραν υψηλότερα στο τεστ των χρηματοοικονομικών γνώσεων σε σχέση με τους συμφοιτητές τους που δεν είχαν εκτεθεί στις ίδιες πληροφορίες. Και σε αυτή τη περίπτωση, οι απαντήσεις μεταξύ των αρσενικών και των θηλυκών ήταν στατιστικά διαφορετικές και με υψηλότερες επιδόσεις για τους άντρες. Αξίζει να σημειωθεί πως η εμπειρία της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στην

πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είχε την πιο ισχυρή επίδραση στα οικονομικά ζητήματα (διαφορά 18,52 μονάδων) και υπογράμμισε τη σημασία της έγκαιρης παροχής συστηματικής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στους νέους.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις της έκθεσης σε διάφορες μορφές συναλλαγών στη χρηματοοικονομική παιδεία των Κινέζων φοιτητών, βρέθηκε πως μόνο όσοι είχαν εκτεθεί σε συναλλαγές με προθεσμιακή κατάθεση και πιστωτικές κάρτες παρουσίαζαν στατιστικά διαφορετικές οικονομικές γνώσεις. Συγκεκριμένα, υψηλότερο επίπεδο γνώσεων εμφάνιζαν οι φοιτητές που είχαν προθεσμιακές καταθέσεις και όσοι δεν είχαν πιστωτικές κάρτες (ε.σ. 0,1%), με τη λογική του ότι η χρήση των πιστωτικών καρτών, ίσως να προωθούσε την υπερβολική κατανάλωση και ως εκ τούτου οι φοιτητές με οικονομική παιδεία να τις απέφευγαν. Από την άλλη, σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των δύο φύλων παρατηρήθηκαν σε όλους τους τύπους των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, δηλαδή και σε τρεχούμενο λογαριασμό, σε χαρτοφυλάκιο και σε μετοχές. Ωστόσο, παρόλο που οι διαφορές των επιδόσεων μεταξύ όσων είχαν εκτεθεί στις εκάστοτε συναλλαγές και όσων δεν το είχαν κάνει, στα άτομα του ίδιου φύλου, ήταν σχετικά μικρές, οι διαφορές μεταξύ των ανδρών και γυναικών φοιτητών ήταν μεγάλες και έκλιναν υπέρ των αντρών.

Στη συνέχεια, μέσω δύο ιεραρχικών αναλύσεων πολλαπλής παλινδρόμησης, εξετάστηκαν οι επιπτώσεις των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών, της απόκτησης οικονομικής γνώσης και εμπειρίας και της έκθεσης σε οικονομικές συναλλαγές, στην οικονομική παιδεία με βάση το φύλο. Αν και υπήρξε σταδιακή είσοδος της κάθε υποομάδας παραγόντων, στη συνέχεια θα αναφερθούν μόνο τα πορίσματα του τελικού μοντέλου. Έτσι λοιπόν, όσον αφορά τους άντρες φοιτητές, καλύτερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων παρουσίασαν όσοι είχαν υψηλό μηνιαίο επίδομα/χαρτζιλίκι (ε.σ. 5%) και υψηλό οικογενειακό εισόδημα (ε.σ. 0,1%), όσοι είχαν έρθει σε επαφή με τα οικονομικά θέματα στο σπίτι (ε.σ. 1%) ή κατά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση τους (ε.σ. 0,1%) και όσοι είχαν εμπειρία από προθεσμιακές καταθέσεις (ε.σ. 0,1%). Αντίθετα, αρνητική επίπτωση στην οικονομική παιδεία είχε η κατοχή πιστωτικών καρτών από τους φοιτητές (ε.σ. 0,1%) και ενός τρεχούμενου λογαριασμού (ε.σ. 1%). Στην περίπτωση των γυναικών φοιτητριών, τα αποτελέσματα της εκτίμησης του τελικού υποδείγματος έδειξαν πως σημαντικά υψηλότερες χρηματοοικονομικές γνώσεις είχαν οι φοιτήτριες με ένα υψηλό επίπεδο μηνιαίου οικογενειακού εισοδήματος (ε.σ. 0,1%), όσες είχαν εμπειρία σε οικονομικά θέματα στο σπίτι (ε.σ. 5%) ή στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και όσες δεν είχαν εμπειρία συναλλαγών με πιστωτική κάρτα. Και στα δύο φύλα, η μεταβλητή με τη μεγαλύτερη

επίδραση στην εξαρτημένη, ήταν η ύπαρξη οικονομικής εμπειρίας και εκπαίδευσης κατά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Συμπερασματικά, η μελέτη κατέληξε στο ότι υπάρχουν προφανείς διαφορές μεταξύ των φύλων στη χρηματοοικονομική παιδεία μεταξύ των Κινέζων φοιτητών σε όλους τους εξεταζόμενους τομείς. Φάνηκε, λοιπόν, σύμφωνα με τους ερευνητές, πως στην Κίνα οι φοιτήτριες είχαν σχετικά λιγότερες ευκαιρίες για χρηματοοικονομική εκπαίδευση και εμπλοκή σε χρηματοπιστωτικές συναλλαγές. Επίσης, η σχετικά χαμηλή μέση συνολική βαθμολογία των φοιτητών στις χρηματοοικονομικές γνώσεις, έκανε εντονότερη την ανάγκη για ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης από την Πολιτεία και τα Πανεπιστήμια με στόχο τον περιορισμό της ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων, έτσι ώστε όλοι οι φοιτητές να έχουν ίσες και περισσότερες ευκαιρίες για χρηματοοικονομική μόρφωση και συμμετοχή σε οικονομικές δραστηριότητες (Moon et al., 2014).

3.2. Πιστωτικές στάσεις και συμπεριφορές

Η καταναλωτική κουλτούρα έχει εξελιχθεί σε μία από τις πιο ισχυρές δυνάμεις που διαμορφώνουν τα άτομα και τις κοινωνίες, ανάμεσά τους και τους φοιτητές. Η πλειοψηφία των καταναλωτών επιθυμούν, αγοράζουν και αποκτούν αγαθά και υπηρεσίες, όχι μόνο για χρηστικούς λόγους, αλλά και για επίδειξη δύναμης και για ικανοποίηση των πολυάριθμων καταναλωτικών τους επιθυμιών. Οι δαπάνες έχουν πλέον υπερβεί το διαθέσιμο εισόδημα. Τα τελευταία χρόνια οι φοιτητές όλο και περισσότερο χρησιμοποιούν πιστωτικές κάρτες στην καθημερινότητά τους, κυρίως στις ΗΠΑ. Η συχνή χρήση πιστωτικών καρτών από τους φοιτητές έχει εγείρει ανησυχίες, καθώς έχει οδηγήσει σε υψηλά επίπεδα χρέους και κακοδιαχείριση των συσσωρευμένων χρεών, ακόμη και μετά την αποφοίτησή τους. Επίσης, η δημιουργία πιστωτικού χρέους έχει αρνητικές ψυχολογικές συνέπειες για τους φοιτητές, όπως χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και αυξημένα επίπεδα άγχους. Είναι γεγονός ότι οι πιστωτικές κάρτες αποτελούν σύμβολο της φοιτητικής ηλικίας. Η εύκολη απόκτησή τους και η δυσκολία στην παρακολούθηση του χρέους δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την υπάρχουσα κατάσταση. Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση και η ανάπτυξη οικονομικών δεξιοτήτων θα συνεισφέρει στην υιοθέτηση πιο υπεύθυνης πιστωτικής συμπεριφοράς.

Οι επιπτώσεις της συστηματικής χρήσης πιστωτικών καρτών από τους φοιτητές έχουν απασχολήσει κατά κόρον την επιστημονική κοινότητα. Λαμβάνοντας υπόψη τα υψηλά ποσοστά κατοχής πιστωτικών καρτών μεταξύ των φοιτητών, πολλοί επιστήμονες πραγματοποίησαν έρευνες, οι οποίες εξέτασαν τη σύνδεση των οικονομικών γνώσεων με τον

τρόπο χρήσης των πιστωτικών καρτών. Τα πορίσματα αυτών των διεθνών επιστημονικών ερευνών παρατίθενται στη συνέχεια. (Norvilitis et al., 2006; Lyons, 2004; Roberts and Jones, 2001).

Αρχικά, οι Hayhoe et al. (1999), θέλησαν να εξετάσουν παράλληλα τη στάση των φοιτητών απέναντι στη πίστωση και τα χρήματα για να καθορίσουν πώς αυτές οι συμπεριφορές επηρεάζουν τον αριθμό των πιστωτικών καρτών, που κατέχει ο κάθε φοιτητής. Συνολικά 426 φοιτητές από τα Πανεπιστήμια University of Kentucky, Kansas State University, State University of New York College at Oneonta, University of Northern Iowa και University of Rhode Island ανταποκρίθηκαν στην έρευνα που διεξήχθη το εαρινό εξάμηνο του 1997 μέσω ταχυδρομείου, με το 80% αυτών να είχε τουλάχιστον μία πιστωτική κάρτα.

Οι πιστωτικές συμπεριφορές μετρήθηκαν σε τρεις διαστάσεις: συναισθηματική, γνωστική και συμπεριφορική. Οι πέντε στάσεις απέναντι στα χρήματα, που εξετάστηκαν, ήταν η εμμονή (έμφαση στη σκέψη του χρήματος), η διατήρηση (μη δαπάνη χρημάτων, ακόμα και αν αυτά είναι διαθέσιμα), η προσπάθεια / ικανότητα (η αίσθηση πως το εισόδημα δεν αντιπροσωπεύει τη δουλειά του), η ασφάλεια (η γνώση για την ακριβή οικονομική κατάσταση ενός ατόμου και το εάν είναι διατεθειμένος να πάρει δύσκολες αποφάσεις όσον αφορά τα χρήματα) και τέλος η ανεπάρκεια (η ανησυχία ότι δεν υπάρχουν αρκετά χρήματα). Επίσης, δημιουργήθηκε μία κλίμακα για την αντιληπτή οικονομική ευημερία, δηλαδή για την άποψη των φοιτητών ως προς την οικονομική τους κατάσταση.

Τα αποτελέσματα του δίπλευρου έλεγχου t-test έδειξαν πως οι φοιτητές που δεν είχαν πιστωτικές κάρτες, σε σχέση με όσους είχαν, ήταν πιο πιθανό να σκοράρουν υψηλότερα στις στάσεις απέναντι στα χρήματα, εμμονή (ε.σ. 5%) και διατήρηση (ε.σ. 1%) και χαμηλότερα στη συναισθηματική πιστωτική στάση (ε.σ. 1%). Οι φοιτητές με τέσσερις ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες ήταν πιθανότερο να σκοράρουν υψηλότερα στη στάση προσπάθεια / ικανότητα (ε.σ. 5%) και στη γνωστική πιστωτική στάση (ε.σ. 1%) σε σύγκριση με τους φοιτητές, που είχαν μία έως τρεις πιστωτικές κάρτες.

Οι Hayhoe et al. (1999), χρησιμοποίησαν λογιστική παλινδρόμηση για να προβλέψουν τους φοιτητές με τέσσερις ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες. Στο τελικό μοντέλο, εννέα μεταβλητές αποδείχθηκαν στατιστικά σημαντικοί προγνωστικοί δείκτες. Αναλυτικότερα, αυξημένη πιθανότητα κατοχής τεσσάρων ή περισσότερων πιστωτικών καρτών είχαν οι φοιτητές που σκόραραν υψηλότερη βαθμολογία στις συναισθηματικές πιστωτικές συμπεριφορές (ε.σ. 0,1%), αλλά και στις γνωστικές (ε.σ. 0,1%), γεγονός αξιοσημείωτο, καθώς φάνηκε πως οι φοιτητές που κατείχαν περισσότερες πιστωτικές κάρτες

σκέφτονταν περισσότερο τις συνέπειες από τη χρήση τους. Στατιστικά σημαντική βρέθηκε και η στάση προς τα χρήματα - διατήρηση (ε.σ. 1%). Οι ερωτώμενοι, δηλαδή, που σκόραραν χαμηλότερα σε αυτή τη διάσταση ήταν πιθανότερο να είχαν τέσσερις ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες, επιβεβαιώνοντας τον κανόνα πως όσοι αποστρέφονται τη δαπάνη χρήματος, αποφεύγουν και την αλόγιστη χρήση των πιστωτικών καρτών. Συνεπώς, από τα αποτελέσματα υποστηρίζεται η αρχική υπόθεση ότι η στάση των φοιτητών απέναντι στα χρήματα και τη πίστωση μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά τους και να καθορίσει εν μέρει τον αριθμό των πιστωτικών καρτών που εκείνοι κατέχουν.

Εν συνεχεία, ήταν πιθανότερο να είχαν τέσσερις ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες οι φοιτήτριες σε σχέση με τους άντρες φοιτητές (ε.σ. 0,1%), οι μεγαλύτερης ηλικίας φοιτητές (ε.σ. 0,1%), όσοι έγραφαν σε λίστα τα ψώνια τους, πριν προβούν στις αντίστοιχες αγορές (ε.σ. 5%) και όσοι χρησιμοποιούσαν τα χρήματα ως ανταμοιβή (ε.σ. 5%). Αντίθετα, ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν πολλές πιστωτικές κάρτες όσοι δανείζονταν χρήματα από φίλους ή συγγενείς για να ανταποκριθούν σε έκτακτες οικονομικές καταστάσεις (ε.σ. 1%).

Τέλος, βρέθηκε πως οι φοιτητές που είχαν λάβει μια σειρά μαθημάτων για την προσωπική χρηματοδότηση, είχαν περισσότερες πιθανότητες να κατέχουν τέσσερις ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες. Μία εξήγηση που δίνουν οι ερευνητές για το συγκεκριμένο εύρημα, είναι πως μάλλον οι φοιτητές αναζητούσαν χρηματοοικονομική εκπαίδευση και παροχή συμβουλών, ώστε να επιλύσουν τα υπάρχοντα πιστωτικά τους προβλήματα. Εν ολίγοις, θεωρήθηκε ότι οι φοιτητές χρησιμοποιούσαν τις χρηματοοικονομικές συμβουλές ως αντίδραση στο γεγονός της υπερπίστωσης και όχι ως μέτρο πρόληψης των επικίνδυνων πιστωτικών συμπεριφορών (Hayhoe et al., 1999).

Η στάση των φοιτητών απέναντι στις πιστωτικές κάρτες, ο τρόπος που αυτές αποκτήθηκαν και η ύπαρξη των οικονομικών γνώσεων, που αφορούν στη χρήση τους, αποτέλεσαν το πεδίο μελέτης των Warwick and Mansfield (2000). Συνολικά στη μελέτη συμμετείχαν 381 προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί φοιτητές και απόφοιτοι ενός μικρού ιδιωτικού Πανεπιστημίου των μεσοδυτικών πολιτειών της Αμερικής.

Αρχικά, η ανάλυση πραγματοποιήθηκε με τη χρήση περιγραφικών συχνοτήτων. Το ένα τρίτο των φοιτητών, που συμμετείχε στην έρευνα (33,5%), δεν είχε στην κατοχή του κάποια πιστωτική κάρτα, ενώ από όσους είχαν, η πλειοψηφία (22,8%), κατείχε μόνο μία, το 20% δύο και περίπου το 4% είχε πάνω από πέντε κάρτες. Αναφορικά με τον τρόπο απόκτησης των πιστωτικών καρτών, μόνο το 15% όσων διέθεταν τουλάχιστον μία, την είχε αναζητήσει από κάποια εταιρεία. Αντίθετα, το 37% έλαβε την αίτηση για πιστωτική κάρτα μέσω ταχυδρομικής προώθησης και το 33,6% εντός του πανεπιστημιακού χώρου, διαπίστωση

που πρέπει να λάβει υπόψιν της η πανεπιστημιακή κοινότητα, προκειμένου να προστατεύσει τους φοιτητές από τις επιθετικές προωθητικές ενέργειες των εταιριών παροχής πιστώσεων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα ως προς το βαθμό γνώσης των φοιτητών για τις οικονομικές λεπτομέρειες των πιστωτικών τους καρτών. Το 71% των φοιτητών δεν γνώριζε το επιτόκιο που συνόδευε την πιστωτική του κάρτα, ενώ από όσους γνώριζαν, η πλειοψηφία δήλωσε ένα υψηλό επιτόκιο της τάξης του 17% και άνω. Ταυτόχρονα, παραπάνω από τους μισούς φοιτητές (57%) γνώριζαν το πιστωτικό τους όριο και το 52,4% το τρέχον υπόλοιπο της κάρτας τους. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί πως κατά κύριο λόγο, τα ποσά αυτά (πιστωτικό όριο και πιστωτικό υπόλοιπο), δεν υπερέβαιναν τα \$500 ή τα \$1.000.

Όσον αφορά τη στάση των φοιτητών απέναντι στις πιστωτικές κάρτες, το 68,6% θεώρησε πως οι πιστωτικές κάρτες είναι κάτι καλό, αρκεί να χρησιμοποιείται με το σωστό τρόπο, ενώ το 21,2 % συμφώνησε με την πρόταση ότι οι πιστωτικές κάρτες δεν αποτελούν τον καλύτερο τρόπο διαχείρισης των χρημάτων. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 1,4 % θεώρησε πως οι πιστωτικές κάρτες είναι ότι καλύτερο έχει δημιουργήσει ο άνθρωπος σε αντίθεση με το 8,2 που θεώρησε ότι είναι το χειρότερο εύρημα του ανθρώπου. Εν ολίγοις, διαφάνηκε μια ρεαλιστική στάση των φοιτητών προς τη χρήση της πιστωτικής κάρτας, παρόλο που υπήρχαν κάποια κενά όσον αφορά τις οικονομικές τους γνώσεις για το ύψος του επιτοκίου, του πιστωτικού ορίου και του πιστωτικού υπολοίπου της κάρτας τους.

Τέλος, μέσω cross-tabs εξετάστηκε η ύπαρξη διαφορών μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων, όσον αφορά τη στάση των φοιτητών απέναντι στην πίστωση. Όμως, τα αποτελέσματα δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάμεσα στη στάση των φοιτητών και το φύλο τους, την ηλικία, τον αριθμό των πιστωτικών καρτών, το ύψος του υπολοίπου και του επιτοκίου (Warwick and Mansfield, 2000).

Οι Roberts and Jones (2001), θέλησαν να διερευνήσουν το ρόλο που μπορεί να παίζουν οι αντιλήψεις των αμερικάνων φοιτητών για τα χρήματα στις καταναλωτικές αποφάσεις τους και πιο συγκεκριμένα κατά πόσον αυτές οι αντιλήψεις, τους ωθούν σε ψυχαναγκαστικές – εθιστικές αγορές. Παράλληλα, εξέτασαν και την επίδραση των πιστωτικών καρτών στην παραπάνω σχέση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 1998 σε ένα ιδιωτικό πανεπιστήμιο του Τέξας. Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο, το οποίο συμπλήρωσαν 406 φοιτητές.

Με τον όρο ψυχαναγκαστική αγορά ορίζεται η χρόνια, επαναλαμβανόμενη αγορά, που αποτελεί την πρωταρχική απάντηση σε αρνητικά γεγονότα ή συναισθήματα. Οι αντιλήψεις των φοιτητών απέναντι στα χρήματα διερευνήθηκαν από τις διαστάσεις δύναμη – κύρος, δυσπιστία και άγχος. Όσον αφορά τη διάσταση δύναμη – κύρος, η υπόθεση που

τέθηκε ήταν ότι «η αντίληψη του χρήματος ως εργαλείο εξουσίας και κύρους αυξάνει τις ψυχαναγκαστικές αγορές», με τη λογική του ότι για πολλούς ανθρώπους τα χρήματα αποτελούν ένα σύμβολο θέσης και επιτυχίας, οι οποίοι τα χρησιμοποιούν για να επηρεάσουν και να εντυπωσιάσουν τους συνανθρώπους τους.

Ο δεύτερος εξεταζόμενος παράγοντας είναι η δυσπιστία ή αλλιώς η τιμή ευαισθησίας. Τα άτομα που σκοράρουν υψηλά σε αυτόν το συντελεστή εμφανίζονται διστακτικά, καχύποπτα σε καταστάσεις, που έχουν να κάνουν με χρήματα και αμφιβάλουν για την ικανότητα ενός ατόμου να λάβει αποτελεσματικές αποφάσεις αγοράς. Ουσιαστικά, αντικατοπτρίζεται μια ευαισθησία του καταναλωτή στην τιμή που απαιτείται για τα αγαθά και τις υπηρεσίες. Συνεπώς οι Roberts and Jones (2001), καταλήγουν στην υπόθεση ότι «η ευαισθησία των καταναλωτών στην τιμή μειώνει τις ψυχαναγκαστικές αγορές».

Γενικότερα, η απόδραση από το άγχος θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα κίνητρα των ατόμων, που παρουσιάζουν εθισμό σε ψυχαναγκαστικές συμπεριφορές. Οι ψυχαναγκαστικοί αγοραστές χρησιμοποιούν την αγοραστική δραστηριότητα ως μέσο για την ανακούφιση από το στρες και το άγχος προβαίνοντας επανειλημμένα σε αγορές, ειδικά κατά τη διάρκεια μιας στρεσογόνου περιόδου, με συνέπεια, η τρίτη υπόθεση των ερευνητών να διαμορφώνεται ως εξής: «Η ανησυχία σχετικά με τα χρήματα αυξάνει τις ψυχαναγκαστικές αγορές».

Στη συνέχεια, οι Roberts and Jones (2001), βασιζόμενοι σε έρευνες, που απεδείκνυναν πως οι ψυχαναγκαστικοί καταναλωτές κατείχαν περισσότερες πιστωτικές κάρτες και μετέφεραν μεγαλύτερα πιστωτικά υπόλοιπα, επέκτειναν την ερευνά τους αντιλαμβανόμενοι τη χρήση της πιστωτικής κάρτας ως μιας μεταβλητής που επηρεάζει τη σχέση στάση προς τα χρήματα και τάση προς ψυχαναγκαστικές αγορές. Ως εκ τούτου, διαμόρφωσαν τρεις ακόμη υποθέσεις: ότι η σχέση ανάμεσα στις ψυχαναγκαστικές αγορές και τις διαστάσεις α) δύναμης – κύρους, β) τιμής ευαισθησίας (δυσπιστίας) και γ) άγχους, επηρεάζεται από τη χρήση της πιστωτικής κάρτας

Κάνοντας χρήση τυποποιημένων εκτιμήσεων διαδρομής (Path Coefficients), βρέθηκε πως και οι έξι υποθέσεις που είχαν τεθεί αρχικά, υποστηρίζονταν. Συγκεκριμένα, βρέθηκε πως και οι τρεις διαστάσεις ισχύς – κύρος, δυσπιστία και άγχος προέβλεπαν τις ψυχαναγκαστικές αγορές (ε.σ. 1%). Στη συνέχεια, βρέθηκε σημαντική η επίδραση της υψηλής χρήσης πιστωτικών καρτών στη σχέση δύναμης - κύρους και ψυχαναγκαστικής αγοράς σε ε.σ. 1%, καθώς και στη σχέση άγχους και ψυχαναγκαστικής αγοράς σε ε.σ. 5%, ενώ αντίθετα, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική η επίδραση σε όσους κάνουν μικρή χρήση πιστωτικών. Τέλος, η δυσπιστία προς τις τιμές βρέθηκε στατιστικά σημαντική για εκείνους

που κάνουν χαμηλή χρήση πιστωτικών καρτών (ε.σ. 5%), αλλά όχι για όσους κάνουν υψηλή χρήση πιστωτικών καρτών.

Συμπερασματικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι στάσεις απέναντι στα χρήματα ισχύς - κύρος, δυσπιστία και άγχος είναι στενά συνδεδεμένες με τις ψυχαναγκαστικές αγορές και ότι η χρήση πιστωτικών καρτών συχνά διαμορφώνει αυτές τις σχέσεις. Οι σύγχρονοι αμερικανοί φοιτητές, οδηγούμενοι από επιθυμία για εξουσία, δύναμη και κύρος, παρασύρονται σε ψυχαναγκαστικές αγορές. Ομοίως, όσοι από αυτούς ανησυχούσαν λιγότερο για την τιμή που πλήρωναν και όσοι βίωναν υψηλότερα επίπεδα άγχους σε θέματα σχετικά με τα χρήματα είχαν περισσότερες πιθανότητες να είναι ψυχαναγκαστικοί αγοραστές (Roberts and Jones, 2001).

Σύμφωνα με τη Lyons (2004), είναι πολύ σημαντικό να εντοπιστούν οι παράγοντες που καθορίζουν ποιοι φοιτητές βρίσκονται σε μεγαλύτερο οικονομικό κίνδυνο, όσον αφορά την κακή διαχείριση και την κατάχρηση σε θέματα πίστωσης. Για την εύρεση αυτών των παραγόντων χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα 835 φοιτητών του Πανεπιστημίου του Illinois, από μία διαδικτυακή έρευνα που διεξήχθη το φθινόπωρο του 2001.

Για τους σκοπούς της εν λόγω μελέτης, οι φοιτητές που χαρακτηρίστηκαν ως οικονομικά σε κίνδυνο, ήταν όσοι είχαν ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα τέσσερα χαρακτηριστικά: α) είχαν υπόλοιπα πιστωτικών καρτών των \$1000 ή παραπάνω, β) ήταν παραβατικοί στις πληρωμές των πιστωτικών τους καρτών για δύο ή περισσότερους μήνες, γ) είχαν φτάσει στο όριο τις πιστωτικές τους κάρτες και δ) εξοφλούσαν τα πιστωτικά τους υπόλοιπα μόνο μερικές φορές ή ποτέ.

Αναφέρεται πως το 21,2 του δείγματος δεν είχε στη κατοχή του κάποια πιστωτική κάρτα. Από όσους είχαν πιστωτική κάρτα, το 47% ασκούσε τουλάχιστον μία από τις τέσσερις υψηλού κινδύνου συμπεριφορές, ενώ από όσους βρίσκονταν οικονομικά σε κίνδυνο, το 44% εμφάνιζε μία επικίνδυνη συμπεριφορά, το 33,2% ανέφερε δύο συμπεριφορές, το 16% τρεις και το 6,8 και τις τέσσερις υψηλού κινδύνου συμπεριφορές.

Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν παλινδρομήσεις Probit. Για κάθε μοντέλο, οι φοιτητές χωρίς πιστωτικές κάρτες και όσοι είχαν πιστωτικές κάρτες, αλλά δεν εμφάνιζαν την εξεταζόμενη επικίνδυνη συμπεριφορά, ομαδοποιούνταν και συγκρίνονταν με εκείνους που χαρακτηρίζονταν ως οικονομικά σε κίνδυνο.

Όσον αφορά το πρώτο υπόδειγμα, ήταν πιθανότερο να έχει κάποιος φοιτητής υπόλοιπο ίσο ή μεγαλύτερο των \$1000 εάν ελάμβανε οικονομική ενίσχυση (ε.σ. 5%), εάν είχε και κάποιο άλλο χρέος ίσο με \$1000 ή περισσότερο (ε.σ. 1%), εάν ήταν μεταπτυχιακός φοιτητής (ε.σ. 10%), παντρεμένος (ε.σ. 10%), μελαμψός (ε.σ. 1%), εάν νοίκιαζε κάποιο

διαμέρισμα (ε.σ. 1%), εάν εργαζόταν περισσότερο από 20 ώρες την εβδομάδα (ε.σ. 10%) και εάν είχε αποκτήσει κάποια πιστωτική κάρτα μέσω ταχυδρομείου (ε.σ. 1%), σε ένα κατάστημα λιανικής πώλησης (ε.σ. 1%) ή στη πανεπιστημιούπολη (ε.σ. 10%). Τα ευρήματα έδειξαν επίσης, ότι οι φοιτητές που ζούσαν, πριν μπουν στο Πανεπιστήμιο, σε μια πόλη με πληθυσμό μεταξύ 2.500 και 20.000 κατοίκων (ε.σ. 5%) και όσοι έκαναν μηνιαίο προϋπολογισμό των εξόδων τους (ε.σ. 10%), ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν ένα υψηλό πιστωτικό υπόλοιπο. Το φύλο ή το εάν ο φοιτητής ήταν οικονομικά ανεξάρτητος, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικοί ερμηνευτικοί παράγοντες.

Εν συνεχεία, αυξημένες πιθανότητες παραβατικότητας στις πληρωμές των πιστωτικών καρτών για διάστημα δύο μηνών ή περισσότερο είχαν οι γυναίκες φοιτήτριες (ε.σ. 5%), οι μελαμψοί φοιτητές (ε.σ. 1%), οι ισπανόφωνοι (ε.σ. 1%), όσοι ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι (ε.σ. 1%), οι φοιτητές με κάποιο άλλο χρέος ίσο ή μεγαλύτερο των \$1000 (ε.σ. 5%), όσοι νοίκιαζαν κάποιο διαμέρισμα (ε.σ. 1%), οι φοιτητές που απέκτησαν κάποια πιστωτική κάρτα μέσω ταχυδρομείου (ε.σ. 5%) ή σε ένα τραπέζι στην πανεπιστημιούπολη (ε.σ. 1%) και όσοι ζούσαν σε μία πόλη με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων (ε.σ. 5%). Αντιθέτως, οι μεταπτυχιακοί φοιτητές (ε.σ. 5%) και όσοι εργάζονταν μία με εννιά ώρες την εβδομάδα (ε.σ. 5%), ήταν λιγότερο πιθανό να παρουσιάσουν παραβατικότητα στις πληρωμές των καρτών τους, ενώ οι παράγοντες που δεν ερμήνευαν την εξαρτημένη μεταβλητή ήταν η χορήγηση οικονομικής βοήθειας, το εάν κάποιος ήταν παντρεμένος ή το εάν καταρτούσε μηνιαίο προϋπολογισμό.

Ως προς την τρίτη υψηλού κινδύνου συμπεριφορά, το εάν δηλαδή κάποιος φοιτητής έφτανε την πιστωτική του κάρτα στο ανώτερο όριο, μεγαλύτερη πιθανότητα να το πράξουν είχαν όσοι ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι (ε.σ. 5%), όσοι ελάμβαναν οικονομική βοήθεια (ε.σ. 10%), όσοι είχαν παράλληλα και κάποιο άλλο χρέος (ε.σ. 1%) και όσοι απέκτησαν μια πιστωτική κάρτα μέσω ταχυδρομείου (ε.σ. 1%), σε μια τράπεζα (ε.σ. 10%), ή σε ένα τραπέζι στην πανεπιστημιούπολη (ε.σ. 1%). Πολλές μεταβλητές δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές σε αυτό το μοντέλο, μεταξύ των οποίων ήταν το φύλο, η εθνικότητα, το εάν ήταν κάποιος παντρεμένος, οι ώρες εργασίας κ.ά. Ο μόνος παράγοντας που μείωνε την πιθανότητα να φτάνει κάποιος την κάρτα του στο ανώτερο όριο ήταν το να είναι μεταπτυχιακός φοιτητής (ε.σ. 1%). Αυτό σύμφωνα με την Lyons (2004), μπορεί να αποτελούσε πρώτον, ένδειξη του ότι ενώ οι μεταπτυχιακοί φοιτητές βρέθηκε να έχουν υψηλότερο χρέος, ίσως να ήταν πιο υπεύθυνοι για την αποπληρωμή του ή δεύτερον, ένδειξη του ότι τους δίνονταν υψηλότερα πιστωτικά όρια από τους προπτυχιακούς φοιτητές, γεγονός που καθιστούσε λιγότερο πιθανό το να τα φθάσουν.

Τέλος, ήταν πιθανότερο να μη καταβάλουν τα υπόλοιπα στο ακέραιο κάθε μήνα, όσοι φοιτητές ήταν μελαμψοί (ε.σ. 1%), οικονομικά ανεξάρτητοι (ε.σ. 5%), λάμβαναν οικονομική βοήθεια (ε.σ. 1%), είχαν άλλα χρέη ίσα ή υψηλότερα των \$1000 (ε.σ. 1%), νοίκιαζαν κάποιο διαμέρισμα (ε.σ. 1%), εργάζονταν 16 ή περισσότερες ώρες την εβδομάδα (ε.σ. 1%) και όσοι αποκτούσαν κάποια από τις κάρτες τους μέσω ταχυδρομείου (ε.σ. 1%), σε ένα κατάστημα λιανικής πώλησης (ε.σ. 1%) ή σε ένα τραπέζι στην πανεπιστημιούπολη (ε.σ. 1%). Από το υπόδειγμα προέκυψε πως το φύλο, το επίπεδο φοίτησης, η οικογενειακή κατάσταση δεν επηρέαζαν σημαντικά την πιθανότητα κάποιος φοιτητής να μην εξοφλεί τα πιστωτικά του υπόλοιπα στο ακέραιο στο τέλος του μήνα.

Επιπλέον, οι φοιτητές ρωτήθηκαν για τις παρεχόμενες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες εντός της πανεπιστημιούπολης. Τρία ευρήματα παρουσίασαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Πρώτον, ότι οι φοιτητές, που ήταν σε κίνδυνο, είχαν περισσότερες πιθανότητες να χρησιμοποιήσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες και να έχουν διαδικτυακή πρόσβαση σε οικονομικές πληροφορίες. Δεύτερον, ότι οι φοιτητές που άνηκαν στην ομάδα υψηλού οικονομικού κινδύνου σε θέματα πίστωσης, προτιμούσαν να λάβουν πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση των χρημάτων, παρά για το χρέος των πιστωτικών καρτών. Τρίτον, ότι οι φοιτητές, που ήταν παραβατικοί στις πληρωμές των πιστωτικών καρτών για δύο ή περισσότερους μήνες, ήταν πιο πιθανό σε σχέση με τις άλλες ομάδες υψηλού κινδύνου να χρησιμοποιήσουν κάποιο είδος των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, εφόσον αυτές προσφέρονταν από το Πανεπιστήμιο.

Απώτερος στόχος της μελέτης ήταν να δοθούν πληροφορίες στους διαχειριστές των κολλεγίων και τους επαγγελματίες που ασχολούνται με θέματα οικονομικής διαχείρισης, ώστε μέσω ειδικών προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, να στοχεύσουν στις ομάδες υψηλού οικονομικού κινδύνου, όπως στις φοιτήτριες, στις μειονότητες, στους φοιτητές με χαμηλά προς μεσαία εισοδήματα, μαθαίνοντάς τους να εξοφλούν τα χρέη τους, να διαχειρίζονται καλύτερα τα οικονομικά τους και να λαμβάνουν ορθές χρηματοοικονομικές αποφάσεις.

Η συγκεκριμένη μελέτη παρείχε ουσιαστική πληροφόρηση για τα χαρακτηριστικά των οικονομικά σε κίνδυνο φοιτητών καθώς και για τους λόγους, που κάποιοι φοιτητές έκαναν κακή πιστωτική διαχείριση. Τα ευρήματα από τα τέσσερα μοντέλα έδειξαν πως οι φοιτητές που είχαν δυσκολίες στη διαχείριση του χρέους των πιστωτικών καρτών, αντιμετώπιζαν και γενικότερα οικονομικές δυσκολίες. Όσοι ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι, ελάμβαναν ελάχιστη οικονομική ενίσχυση και δούλευαν λίγες ώρες, ήταν πολύ πιθανό να στραφούν σε εναλλακτικές μορφές δανεισμού, όπως οι πιστωτικές κάρτες, για να ολοκληρώσουν το πτυχίο τους στο κολλέγιο. Καθοριστικό ρόλο έπαιζε και ο τρόπος με τον οποίο οι φοιτητές

αποκτούσαν την πιστωτική τους κάρτα, γεγονός που υποδεικνύει τις συνέπειες των επιθετικών πρακτικών μάρκετινγκ σε κάποιους φοιτητές (Lyons, 2004).

Ο Jones (2005), στην έρευνά του ασχολήθηκε με τις γνώσεις των φοιτητών κολεγίου σχετικά με την πίστωση και με τη χρήση των πιστωτικών καρτών. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν το Σεπτέμβριο του 2002 από 216 πρωτοετείς φοιτητές του τμήματος Ανθρωπίνων Περιβαλλοντικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Οκλαχόμα των ΗΠΑ.

Ο ερευνητής, εσκεμμένα επικεντρώθηκε στους νεοεισαχθέντες πρωτοετείς φοιτητές, θέλοντας να διερευνήσει κατά πόσον οι φοιτητές επιβαρύνονται με χρέη πριν την σταδιοδρομία τους στο κολλέγιο. Από τις απαντήσεις των φοιτητών προέκυψε πως ένα μεγάλο μέρος αυτών είχε πρόσβαση σε πιστώσεις ή είχε ήδη αποκτήσει κάποιο χρέος. Συγκεκριμένα, το 62% των φοιτητών είχε στην κατοχή του ή χρησιμοποιούσε τουλάχιστον μια πιστωτική/χρεωστική κάρτα και τα δύο τρίτα αυτών είχαν ανεξόφλητα υπόλοιπα, με μέσο όρο \$1.086. Επίσης, το 50,9% του συνόλου των φοιτητών είχε κάποιου είδους χρέος, όπως χρέος από πιστωτική κάρτα, φοιτητικό δάνειο και δάνειο για αυτοκίνητο, με το μέσο όρο συνολικού χρέους των εν λόγω φοιτητών να διαμορφώνεται στα \$4.876.

Η γνώση των φοιτητών σε θέματα πίστωσης υπολογίστηκε μέσω έξι ερωτήσεων, με το μέσο όρο των σωστών απαντήσεων να φτάνει το 56,1%. Ο έλεγχος t-test που πραγματοποιήθηκε, έδειξε ότι οι φοιτητές σημείωσαν σημαντικά υψηλότερο σκορ στις ευρύτερες ερωτήσεις πίστωσης, σε σχέση με τις πιο εξειδικευμένες, σε ε.σ. 0,1%, εύρημα που ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι οι γενικές ερωτήσεις αφορούσαν ζητήματα πίστωσης που αναφέρονταν συχνά στα μέσα ενημέρωσης και συνεπώς οι φοιτητές είχαν τα αντίστοιχα ακούσματα.

Στη συνέχεια, μέσω υποδειγμάτων πολλαπλής παλινδρόμησης, εξετάστηκε η προγνωστική φύση των ανεξάρτητων μεταβλητών (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, φυλή, καθεστώς απασχόλησης, πιστωτική γνώση), για τρία επίπεδα μέτρησης του χρέους και για τον αριθμό των πιστωτικών/χρεωστικών καρτών που είχαν στην κατοχή τους οι φοιτητές. Αναλυτικότερα, όσον αφορά το ύψος του χρέους της πιστωτικής/χρεωστικής κάρτας, μόνο η ηλικία βρέθηκε στατιστικά σημαντικός παράγοντας (ε.σ. 0,1%), υποδεικνύοντας πως οι μεγαλύτεροι φοιτητές είχαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα υπολοίπου πιστωτικών καρτών σε σχέση με τους νεότερους. Αναφορικά με το ύψος του χρέους σε δάνεια και το ύψος του συνολικού χρέους των φοιτητών (πιστωτικές κάρτες και δάνεια), τα αποτελέσματα έδειξαν πως η ηλικία (ε.σ. 5%) και η οικογενειακή κατάσταση (ε.σ. 0,1%), επηρέαζαν σημαντικά το ύψος αυτό, καθώς οι μεγαλύτεροι ηλικιακά φοιτητές συσχετίστηκαν με υψηλότερα επίπεδα χρέους και οι ανύπαντροι φοιτητές, με χαμηλότερα επίπεδα χρέους σε σχέση με τις ομάδες

αναφοράς τους. Περαιτέρω, η ηλικία και η φυλή βρέθηκαν σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης του αριθμού των πιστωτικών/χρεωστικών καρτών των φοιτητών σε ε.σ. 5%, με τους πιο ηλικιωμένους φοιτητές να κατείχαν περισσότερες κάρτες από τους νεότερους τους και με τους λευκούς φοιτητές, λιγότερες, σε σύγκριση με τους μη λευκούς συμφοιτητές τους.

Ο Jones (2005), θέλησε, επίσης, να εντοπίσει τους παράγοντες που καθόριζαν το επίπεδο των πιστωτικών γνώσεων των φοιτητών μέσω τεσσάρων υποδειγμάτων πολλαπλής παλινδρόμησης. Εκτός από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, η κατοχή ή η πρόσβαση σε μια πιστωτική κάρτα και το ύψος του χρέους (πιστωτικών καρτών, δανείων και συνολικό) χρησιμοποιήθηκαν σταδιακά ως ανεξάρτητες μεταβλητές στα εν λόγω υποδείγματα. Οι μόνοι σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης του επιπέδου των πιστωτικών γνώσεων και στις τέσσερις εξισώσεις ήταν το φύλο και η φυλή. Οι φοιτήτριες είχαν σταθερά χαμηλότερη βαθμολογία από τους άνδρες συμφοιτητές τους (ε.σ. 5%) και οι λευκοί φοιτητές σταθερά υψηλότερη βαθμολογία από τους μη λευκούς σπουδαστές (ε.σ. 5%).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των πιστωτικών γνώσεων και του ύψους του χρέους ή του αριθμού των πιστωτικών καρτών, που είχε στη κατοχή του ένας φοιτητής. Παρόλα αυτά ο Jones (2005), τόνισε τη χρησιμότητα της πιστωτικής εκπαίδευσης των νέων πριν ακόμα εισέλθουν στο κολέγιο, η οποία θα τους βοηθούσε να πάρουν ορθές και συνειδητές αποφάσεις σε πιστωτικά ζητήματα, αποφεύγοντας ένα πιθανό υπερβολικό χρέος, το οποίο θα επηρέαζε την τρέχουσα και τη μελλοντική οικονομική τους ασφάλεια.

Σε μία αντίστοιχη έρευνα, στόχος των Norvilitis et al. (2006), ήταν να εντοπίσουν τους παράγοντες εκείνους, που θα μπορούσαν να προβλέψουν την πιθανότητα κάποιος φοιτητής να αποκτήσει χρέος στις πιστωτικές του κάρτες. Συγκεκριμένα, εστίασαν την μελέτη τους στην επίδραση των χρηματοοικονομικών γνώσεων και στάσεων των φοιτητών, στην προσωπικότητά τους καθώς και σε δημογραφικούς παράγοντες. Στην 173 ερωτήσεων έρευνα συμμετείχαν 448 φοιτητές από πέντε δημόσια και ιδιωτικά κολέγια των Ηνωμένων Πολιτειών.

Όσον αφορά κάποια βασικά περιγραφικά στοιχεία, το 74% των φοιτητών είχε τουλάχιστον μία τραπεζική πιστωτική κάρτα και το 48% τουλάχιστον μία πιστωτική κάρτα καταστημάτων. Για τους φοιτητές που είχαν πιστωτικές κάρτες, το μέσο χρέος των πιστωτικών καρτών ανερχόταν στα \$1.401 και ο λόγος χρέους προς εισόδημα ήταν 0,42. Συνολικά, το χρέος αντιπροσώπευε περίπου το 30% του ετήσιου εισοδήματος του μέσου φοιτητή. Επίσης, το 73% των φοιτητών με το χρέος, πίστευαν ότι θα τους πάρει λιγότερο χρόνο και το 6% περισσότερο χρόνο για να βγούνε από το χρέος σε σχέση με το μέσο

φοιτητή, ενώ παράλληλα, το 32% αυτών προσδοκούσε ότι θα έχει μεγαλύτερο εισόδημα από το μέσο φοιτητή, μετά την αποφοίτηση. Στις ερωτήσεις χρηματοοικονομικών γνώσεων, οι φοιτητές απάντησαν κατά μέσο όρο σωστά στο 60% αυτών, με τους φοιτητές από τα δημόσια πανεπιστήμια και τις φοιτήτριες να αποδίδουν λίγο καλύτερα.

Οι υποθέσεις που εξετάστηκαν ήταν οι εξής τέσσερις: 1) ότι η ύπαρξη οικονομικών γνώσεων θα σχετιζόταν αρνητικά με το χρέος των πιστωτικών καρτών, ενώ η ανεκτική στάση απέναντι στο χρέος και η χρήση πιστωτικών καρτών θα σχετίζονταν θετικά με το χρέος, 2) ότι υψηλότερα επίπεδα χρέους θα προέβλεπαν τα υψηλότερα επίπεδα ψυχαναγκαστικών δαπανών, ο υλισμός, η αίσθηση της αναζήτησης (δηλαδή εάν νιώθουν πλήξη ή συγκίνηση ή εάν αντιλαμβάνονται την αναζήτηση ως εμπειρία ή περιπέτεια) και η καθυστέρηση της ικανοποίησης (εάν, για παράδειγμα, είναι παρορμητικοί ή αναβάλουν την ικανοποίηση των αναγκών τους), 3) ότι οι ακόλουθες δημογραφικές μεταβλητές: μεγαλύτερος αριθμός πιστωτικών καρτών, περισσότερες ώρες εργασίας κάθε εβδομάδα, μεγαλύτερες δαπάνες για έξοδο τα Σαββατοκύριακα, αναφερόμενη συχνότητα χρήσης πιστωτικών καρτών, χαμηλότερη μέση ακαδημαϊκή βαθμολογία, μεγαλύτερη ηλικία και μεγαλύτερο έτος φοίτησης θα συνδέονταν με υψηλότερο χρέος, και 4) ότι όσοι ανέφεραν μεγαλύτερο χρέος, θα ανέφεραν επίσης υψηλότερα επίπεδα άγχους και θα αντιλαμβάνονταν χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας.

Προκειμένου να προσδιοριστεί η σχετική συμβολή των χρηματοοικονομικών γνώσεων, της προσωπικότητας, και των δημογραφικών παραγόντων στην πρόβλεψη του χρέους, πραγματοποιήθηκαν δύο αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης με την ίδια εξαρτημένη μεταβλητή. Στην πρώτη, η ηλικία βρέθηκε σημαντικός προγνωστικός δείκτης του χρέους (ε.σ. 0,1%), εύρημα αναμενόμενο, αφού οι μεγαλύτεροι φοιτητές είχαν περισσότερο χρόνο να συσσωρεύσουν χρέος. Ο υψηλός αριθμός των πιστωτικών καρτών συνδέθηκε επίσης με την αύξηση του χρέους (ε.σ. 0,1%), καθώς και μόνο η ύπαρξή τους διευκόλυνε τις δαπάνες. Ταυτόχρονα, σημαντικοί προάγγελοι του χρέους βρέθηκαν η καθυστέρηση της ικανοποίησης (ε.σ. 1%), και οι αρνητικές πρακτικές στη χρήση των πιστωτικών καρτών (για παράδειγμα η μη εξόφληση του υπολοίπου στο τέλος κάθε μήνα) σε ε.σ. 5%.

Ένας από τους ισχυρότερους παράγοντες πρόβλεψης του χρέους ήταν οι χρηματοοικονομικές γνώσεις. Συγκεκριμένα, η έλλειψη οικονομικών γνώσεων συνδέθηκε με μεγαλύτερο χρέος (ε.σ. 5%). Το γεγονός πως μόνο το ένα τέταρτο των ερωτήσεων αφορούσε πιστωτικά θέματα, υπέδειξε πως μια ευρεία έλλειψη χρηματοοικονομικών γνώσεων μπορεί να επηρεάσει πέρα από τη δημιουργία χρέους και την οικονομική συμπεριφορά γενικότερα.

Αντίθετα, η επίδραση των υπολοίπων εξεταζόμενων παραγόντων στο ύψος του χρέους δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική. Συνεπώς, οι τρεις πρώτες υποθέσεις υποστηρίχθηκαν μερικώς.

Η δεύτερη ανάλυση παλινδρόμησης εξέτασε τρεις μεταβλητές που προβλεπόταν ότι θα σχετίζονταν με τις επιπτώσεις του χρέους. Και οι τρεις παράγοντες ήταν στατιστικά σημαντικοί και συγκεκριμένα βρέθηκε πως τα υψηλότερα επίπεδα χρέους σχετίζονταν με μειωμένη οικονομική ευημερία (ε.σ. 0,1%), με υψηλότερα επίπεδα άγχους (ε.σ. 5%) και με την πεποίθηση ότι η αποπληρωμή του χρέους των πιστωτικών καρτών θα διαρκούσε περισσότερο από το μέσο φοιτητή (ε.σ. 0,1%), υποστηρίζοντας έτσι την τέταρτη υπόθεση.

Ενδιαφέρον ήταν το εύρημα πως οι φοιτητές, που είχαν χρέος, προσδοκούσαν ότι θα κερδίσουν περισσότερα και ότι θα εξοφλούσαν το χρέος σε συντομότερο χρονικό διάστημα από το μέσο φοιτητή. Αυτή η μη ρεαλιστική αισιοδοξία συνδέεται με την άποψη ότι οι φοιτητές τείνουν να αξιολογούν την πιθανότητα να τους συμβούν θετικά γεγονότα, υψηλότερα από ότι πιστεύει ο μέσος φοιτητής και αρνητικά γεγονότα, χαμηλότερα. Η παγίδα, όμως, έγκειται στο γεγονός πως οι φοιτητές που αναμένουν υψηλότερα εισοδήματα, μπορούν ευκολότερα να ανεχθούν και μεγαλύτερο χρέος με τη σκέψη της γρήγορης αποπληρωμής στο μέλλον, άρα κρίνεται σημαντικός ο διαχωρισμός μεταξύ της μη ρεαλιστικής αισιοδοξίας και του εφικτού.

Εν κατακλείδι, τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν την ανάγκη για ολοκληρωμένη χρηματοοικονομική εκπαίδευση και για ανάπτυξη αυτό-ελέγχου εκ μέρους των φοιτητών (Norvilitis et al., 2006).

Σκοπός της μελέτης των Robb and Sharpe (2009), ήταν η εξέταση του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι οικονομικές γνώσεις στην απόφαση των φοιτητών να έχουν ανακυκλούμενα υπόλοιπα πιστωτικών καρτών, αλλά και για το ύψος των υπολοίπων αυτών. Ανακυκλούμενα χρέη πιστωτικών καρτών θεωρούνται τα υπόλοιπα, που ξαναμπαίνουν στη χρέωση κάθε μήνα γιατί δεν εξοφλήθηκαν στο ακέραιο στο τέλος του μήνα. Αφήνεται, δηλαδή, ένα υπόλοιπο, το οποίο προστίθεται στο καινούριο. Τα δεδομένα της έρευνας προήλθαν από μια διαδικτυακή έρευνα 83 ερωτήσεων, που απευθυνόταν σε φοιτητές του Πανεπιστημίου Midwestern στις Ηνωμένες Πολιτείες με τελικό χρησιμοποιούμενο δείγμα 3.884 φοιτητές.

Οι ερευνητές όρισαν ως οικονομική γνώση, την κατανόηση σημαντικών εννοιών που σχετίζονται με την προσωπική χρηματοδότηση του ατόμου και θεώρησαν πως η μεγαλύτερη οικονομική γνώση θα ενισχύσει την κατανόηση όλων των δαπανών που συνδέονται με τη χρήση πιστωτικών καρτών. Ως εκ τούτου οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν προς επιβεβαίωση

ήταν οι εξής: Πρώτον ότι ένα υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων σχετίζεται αρνητικά με την πιθανότητα κάποιος φοιτητής να έχει ανακυκλούμενα υπόλοιπα πιστωτικών καρτών και δεύτερον πώς μεταξύ αυτών που φέρουν τελικά ανακυκλούμενα χρέη, ένα υψηλότερο επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων θα σχετίζεται με χαμηλότερο υπόλοιπο.

Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων ακολουθήθηκε μια διαδικασία δύο σταδίων και συγκεκριμένα η double hurdle analysis του Cragg (1971). Συνεπώς, η πρώτη εξαρτημένη μεταβλητή ήταν διχοτομική και συγκεκριμένα το εάν οι φοιτητές έχουν ανακυκλούμενα υπόλοιπα πιστωτικών καρτών ή όχι και η δεύτερη συνεχής και αφορούσε το ύψος των υπολοίπων των φοιτητών που είχαν απαντήσει θετικά στην πρώτη εξαρτημένη. Στο δεύτερο στάδιο, για την αξιολόγηση της επίδρασης των διαφόρων παραγόντων στο επίπεδο του υπολοίπου χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση της μέγιστης πιθανοφάνειας.

Από τις απαντήσεις των φοιτητών προέκυψε πως το 66% των ερωτηθέντων είχε τουλάχιστον μια πιστωτική κάρτα, με αναφερόμενο μέσο όρο περίπου 1,4 κάρτες ανά κάτοχο και πως το 38% των κατόχων πιστωτικών καρτών δήλωσε ανακυκλούμενα υπόλοιπα, με μέσο ποσό που μεταφέρθηκε τα \$2,238. Τέλος, η μέση απόκριση στις ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων σε μία κλίμακα από το 0 έως 6 ήταν 3,14.

Τα αποτελέσματα της εν λόγω μελέτης έδειξαν ότι η οικονομική γνώση και η καταναλωτική συμπεριφορά συνήθως σχετίζονται, αλλά όχι απαραίτητα με τους αναμενόμενους τρόπους. Αναλυτικότερα, σε αντίθεση με την αρχική υπόθεση, το μέτρο οικονομικές γνώσεις δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντικό για το εάν τα άτομα μετέφεραν ή όχι ανακυκλούμενα υπόλοιπα. Επίσης, αντίθετα με τις προσδοκίες, μεταξύ των ερωτηθέντων που δήλωσαν πως είχαν ανακυκλούμενα χρέη, οι φοιτητές με υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων ανέφεραν σημαντικά υψηλότερα υπόλοιπα πιστωτικών καρτών. Εν ολίγοις, δηλαδή, καμία από τις αρχικές υποθέσεις δεν επιβεβαιώθηκε και τουναντίον, η αυξημένη χρηματοοικονομική γνώση συνδέθηκε με υψηλότερα επίπεδα χρέους.

Ουσιαστικά, αναδείχτηκε ο σύνθετος χαρακτήρας της σχέσης μεταξύ των προσωπικών χρηματοοικονομικών γνώσεων και της χρήσης πιστωτικών καρτών. Ωστόσο, οι Robb and Sharpe (2009) θέλησαν να διευκρινίσουν πως τα αποτελέσματα δεν απέδειξαν την αναποτελεσματικότητα των μαθημάτων προσωπικής διαχείρισης, αλλά αντίθετα, την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση της εν λόγω σχέσης, καθώς, επίσης, και για βαθύτερη αναζήτηση των χαρακτηριστικών εκείνων που θα μπορούσαν να καταστήσουν εφικτή για τους φοιτητές

την κατανόηση των οικονομικών εννοιών και την υιοθέτηση υγιών καταναλωτικών συνηθειών.

Όσον αφορά τους υπόλοιπους παράγοντες, που επηρεάζουν τη χρήση των πιστωτικών καρτών μεταξύ των φοιτητών, το μοντέλο των δύο σταδίων που χρησιμοποιήθηκε έδειξε πως οι παράγοντες δεν μοιράζονται απαραίτητως το ίδιο πρόσημο ούτε την ίδια στατιστική σημαντικότητα και στα δύο στάδια. Εν προκειμένω, αν και οι λευκοί φοιτητές και όσοι σπούδαζαν στον τομέα των επιχειρήσεων σχετίστηκαν με χαμηλότερη πιθανότητα να μεταφέρουν ένα υπόλοιπο, οι παράγοντες αυτοί δεν βρέθηκε να έχουν κάποια σημαντική επιρροή στο δεύτερο στάδιο της ανάλυσης, που αφορούσε το ύψος του υπολοίπου. Οι φοιτητές που ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι και όσοι είχαν άλλα χρέη, συσχετίστηκαν θετικά τόσο με την πιθανότητα να έχουν ανακυκλούμενα υπόλοιπα, όσο και με το ύψος του υπολοίπου αυτού, το οποίο έτεινε να είναι υψηλότερο στους εν λόγω φοιτητές. Ομοίως, πιο πιθανό να φέρουν ένα ανακυκλούμενο υπόλοιπο ήταν οι φοιτητές που εργάζονταν, ελάμβαναν οικονομική βοήθεια και πλήρωναν μόνοι τους τις κάρτες τους, μονολότι δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς το ύψος του εν λόγω υπολοίπου. Παρά το γεγονός ότι η οικογενειακή κατάσταση δεν είχε σημαντική επίδραση στην πιθανότητα να φέρει ένας φοιτητής ανακυκλούμενα χρέη, οι παντρεμένοι φοιτητές σημειώθηκε πως είχαν υψηλότερα υπόλοιπα σε σχέση με τους ελεύθερους.

Σε σύγκριση με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, οι τριτοετείς και οι επί πτυχίω φοιτητές ήταν πιθανότερο να έχουν ανακυκλούμενα χρέη, ενώ ως προς το ύψος του χρέους αυτού, οι πρωτοετείς, δευτεροετείς και τριτοετείς φοιτητές έτειναν να έχουν χαμηλότερο υπόλοιπο σε σχέση με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, οι φοιτητές με γονείς που είχαν τουλάχιστον ένα πτυχίο κολεγίου, ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν ανακυκλούμενα υπόλοιπα, ενώ παράλληλα και το ύψος του υπολοίπου τους έτεινε να είναι χαμηλότερο σε σχέση με τους φοιτητές εκείνους, που οι γονείς τους είχαν χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης.

Όσον αφορά τις στάσεις των φοιτητών απέναντι στα χρήματα, η διάσταση εξουσίας-κύρους δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σε κανέναν από τα δύο στάδια, οι υψηλότερες βαθμολογίες για τα μέτρα άγχος, έλλειψη εμπιστοσύνης (δυσπιστία) συσχετίστηκαν με μικρότερη πιθανότητα ανακυκλούμενων υπολοίπων, ενώ οι υψηλότερες βαθμολογίες για τη διάσταση δεύτερες σκέψεις, με μεγαλύτερη πιθανότητα. Επίσης, μόνο το μέτρο δυσπιστία βρέθηκε στατιστικά σημαντικό στο δεύτερο στάδιο και συσχετίστηκε με χαμηλότερο ύψος υπολοίπου.

Οι παράγοντες που δεν επηρέασαν τη χρήση της πιστωτικής κάρτας σε κανένα από τα δύο στάδια ήταν το φύλο, το προσδοκώμενο εισόδημα μετά την ολοκλήρωση των σπουδών, η λήψη μαθημάτων σχετικών με την οικονομική διαχείριση και το εισόδημα των γονέων (Robb and Sharpe, 2009).

Ο Sowders (2010), θέλησε να ερευνήσει τη σχέση που συνδέει τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση των φοιτητών με κάποιες επιμέρους επικίνδυνες συμπεριφορές που αφορούσαν στη χρήση των πιστωτικών καρτών. Δεκαπέντε μεγάλα κρατικά Πανεπιστήμια των ΗΠΑ συμμετείχαν στην έρευνα που έλαβε χώρα το 2008. Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν σε ηλεκτρονική μορφή και συμπληρώθηκαν από 16.873 φοιτητές. Αξίζει να σημειωθεί πως το 25,7% των φοιτητών αυτών δεν είχε στη κατοχή του κάποια πιστωτική κάρτα και για αυτό το λόγο οι απαντήσεις τους δεν λήφθηκαν υπόψη στην περαιτέρω επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

Η μελέτη επικεντρώθηκε στις συμπεριφορές εκείνες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά την πιστωτική έκθεση ενός ατόμου. Συγκεκριμένα, οι τρεις συμπεριφορές που εξετάστηκαν ήταν το εάν είχαν χαθεί κάποιες πληρωμές το τελευταίο εξάμηνο ή όχι, το εάν οι φοιτητές έφεραν ανακυκλούμενα υπόλοιπα και ποιο ήταν το ύψος των υπολοίπων αυτών, και τέλος, το εάν έφταναν στο ανώτερο πιστωτικό όριο τις κάρτες τους και σε ποια συχνότητα.

Ο Sowders (2010), θεώρησε πως οι φοιτητές που είχαν δεχτεί κάποιας μορφής χρηματοοικονομική εκπαίδευση θα παρουσίαζαν στατιστικά θετική διαφορετική πιστωτική συμπεριφορά σε σχέση με τους οικονομικά αμόρφωτους. Για την επιβεβαίωση ή την απόρριψη της αρχικής υπόθεσης, ο ερευνητής χρησιμοποίησε ελέγχους X^2 .

Τα αποτελέσματα έδειξαν πως δεν υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ του εάν κάποιος φοιτητής είχε διδαχθεί οικονομικά μαθήματα και του εάν είχε χάσει ή όχι κάποια πληρωμή το τελευταίο εξάμηνο. Σύμφωνα με τον Sowders (2010), μια πιθανή εξήγηση θα μπορούσε να ήταν ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά σχετίζεται περισσότερο με τη δυνατότητα που έχει ο φοιτητής να κάνει την πληρωμή, παρά από το επίπεδο της χρηματοοικονομικής του εκπαίδευσης. Δηλαδή, παρόλο που ένας φοιτητής ίσως γνώριζε τις αρνητικές επιπτώσεις του να χάσει μία πληρωμή, ίσως να μην μπορούσε να ανταποκριθεί στις οικονομικές του υποχρεώσεις εξαιτίας κάποιων άλλων συγκυριών.

Εν συνεχεία, βρέθηκε πως το ποσοστό των φοιτητών που μετέφερε ένα υπόλοιπο, στα διάφορα επίπεδα του υπολοίπου που εξετάστηκαν, ήταν σημαντικά χαμηλότερο όταν οι φοιτητές αυτοί είχαν λάβει κάποιας μορφής χρηματοοικονομική εκπαίδευση (ε.σ. 5%). Τέλος, στατιστικά σημαντική βρέθηκε η διαφορά και ως προς το πόσο συχνά οι φοιτητές συνήθιζαν

να φτάνουν στο όριο τους τις πιστωτικές κάρτες στα διάφορα επίπεδα συχνοτήτων που εξετάστηκαν, με τον αριθμό των φοιτητών που είχαν χρηματοοικονομική μόρφωση και έφταναν στο ανώτατο πιστωτικό όριο τις κάρτες να είναι σημαντικά μικρότερος από την ομάδα αναφοράς σε ε.σ. 5%. Τα αποτελέσματα αυτά, ενδεχομένως υποδεικνύουν ότι οι φοιτητές που είχαν λάβει χρηματοοικονομική εκπαίδευση είχαν μεγαλύτερη επίγνωση των κινδύνων και των αρνητικών συνεπειών που συνδέονταν με την αλόγιστη χρήση των πιστωτικών καρτών, με συνέπεια να επιλέγουν μια πιο ορθολογική πιστωτική συμπεριφορά (Sowders, 2010).

Ενδιαφέρουσα ήταν η μελέτη των Norvilitis and MacLean (2010), οι οποίοι θέλοντας να εντοπίσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος του χρέους των πιστωτικών καρτών μεταξύ των φοιτητών, εξέτασαν τη επίδραση των γονικών επιρροών, των χρηματοοικονομικών γνώσεων, της εκδηλούμενης οικονομικής συμπεριφοράς και το ρόλο που διαδραματίζει η καθυστέρηση της ικανοποίησης των επιθυμιών των φοιτητών. Συνολικά η έρευνα ολοκληρώθηκε από 173 φοιτητές ενός μεσαίου μεγέθους Πανεπιστημίου των Ηνωμένων Πολιτειών, του Buffalo State College.

Οι γονικές επιρροές εξετάστηκαν μέσω της κλίμακας γονικής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, από την οποία προέκυψαν τέσσερις υποκλίμακες: α) οι Γονικές Οδηγίες σχετικά με τα οικονομικά ζητήματα, β) η Γονική Διευκόλυνση, που αξιολογεί τη γονική εμπράγματο βοήθεια στη διαχείριση των χρημάτων, γ) οι Γονικές Ανησυχίες, που αξιολογούν την ανησυχία των γονέων για τα χρήματα και δ) η Γονική Επιφυλακτικότητα των γονέων για την αντιμετώπιση των οικονομικών θεμάτων μαζί με το παιδί τους. Επίσης, έτεροι παράγοντες που εξετάστηκαν ήταν η Γονική Διάσωση, δηλαδή το κατά πόσο πιστεύει ένα παιδί ότι θα το βοηθήσουν οι γονείς του σε μια δύσκολη οικονομική στιγμή, η αντιληπτή οικονομική ευημερία, διάφορες συμπεριφορές που σχετίζονται με τη χρήση των πιστωτικών καρτών (προβληματική, παρορμητική, ευσυνείδητη χρήση της πιστωτικής κάρτας), η αναβολή/ καθυστέρηση της ικανοποίησης των αγορών και οι χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών.

Ως προς τα βασικά στατιστικά στοιχεία της έρευνας, το 72,3% των φοιτητών είχε τουλάχιστον μία πιστωτική κάρτα και το 90,2% μια χρεωστική κάρτα. Ο μέσος όρος του χρέους των φοιτητών με πιστωτική κάρτα ήταν 1.801\$, ενώ το χρέος τους ως ποσοστό του εισοδήματός τους ήταν 0,18. Αξίζει να σημειωθεί πως η επιλογή χρήσης πιστωτικής ή χρεωστικής κάρτας, δε βρέθηκε να επηρεάζει σημαντικά το ύψος του χρέους των φοιτητών. Επίσης, η πλειοψηφία των φοιτητών (46,8%), ανέφερε πως έμαθε τα σχετικά με τη διαχείριση των οικονομικών τους από τους γονείς τους και το 32,9% μέσω της δικής τους προσωπικής

εμπειρίας, ενώ ακολουθούσε το σχολείο (7,5%), οι φίλοι (4,6%) και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (5,8%). Για ακόμη μια φορά, δεν υπήρχε διαφορά στο χρέος ανάλογα με τη πηγή της γνώσης.

Οι αλληλο-συσχετισμοί μεταξύ των εξαρτημένων μεταβλητών, έδειξαν ότι το χρέος των πιστωτικών καρτών συνδεόταν κυρίως με τη προβληματική χρήση τους, ενώ και τα δυο συσχετιζόνταν αρνητικά με την αντιλαμβανόμενη οικονομική ευημερία των φοιτητών. Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις σχετιζόνταν αρνητικά με τη γονική επιφυλακτικότητα και τη γονική διάσωση, θετικά με την καθυστέρηση της ικανοποίησης και, παραδόξως, θετικά με το χρέος των πιστωτικών καρτών, ενώ δε συνδεόταν σημαντικά με τη προβληματική τους χρήση.

Για την εκτίμηση των μεταβλητών που θα προέβλεπαν το χρέος των πιστωτικών καρτών των φοιτητών πραγματοποιήθηκε μια δύο βημάτων ανάλυση ιεραρχικής παλινδρόμησης. Στο πρώτο βήμα, που εξετάστηκε η επιρροή των γονέων, βρέθηκε πως η Γονική Διευκόλυνση (ε.σ. 1%) και η Γονική Διάσωση (ε.σ. 1%) επηρέαζαν αρνητικά το χρέος των πιστωτικών καρτών, ενώ οι Γονικές Οδηγίες θετικά (ε.σ. 5%). Στο δεύτερο βήμα, που προστέθηκαν και οι υπόλοιπες μεταβλητές, καμία από τις γονικές μεταβλητές δεν αποτέλεσε προγνωστικό παράγοντα του χρέους, σε αντίθεση με την προβληματική χρήση των πιστωτικών καρτών (ε.σ. 1%) και τις χρηματοοικονομικές γνώσεις (ε.σ. 5%), που είχαν θετική επίδραση στο ύψος του χρέους.

Μια αντίστοιχη ανάλυση παλινδρόμησης υπήρξε και για την πρόβλεψη της προβληματικής χρήσης των πιστωτικών καρτών. Στο πρώτο βήμα, η Γονική Διευκόλυνση σχετίστηκε με μειωμένα προβλήματα στη χρήση των πιστωτικών καρτών (ε.σ. 5%), ενώ οι Γονικές Οδηγίες και η Γονική Επιφυλακτικότητα με αυξημένα προβλήματα (ε.σ. 5%). Στο δεύτερο βήμα, με την προσθήκη των υπόλοιπων μεταβλητών, οι γονικοί παράγοντες έχασαν, επίσης, την προγνωστική τους δύναμη, η καθυστέρηση της ικανοποίησης και η Γονική Διάσωση βρέθηκαν να έχουν αρνητική επίδραση στην ύπαρξη των πιστωτικών προβλημάτων, ενώ η παρορμητική χρήση της πιστωτικής κάρτας συνδέθηκε με περισσότερα προβλήματα πίστωσης (ε.σ. 1%).

Η πολυπλοκότητα των παραπάνω σχέσεων, οδήγησε τους Norvilitis and MacLean (2010), στη χρήση ενός μοντέλου διαδρομής, έτσι ώστε να διαφανούν οι άμεσες και έμμεσες επιδράσεις των μεταβλητών στο ύψος του χρέους των πιστωτικών καρτών των φοιτητών. Συγκεκριμένα, οι μεταβλητές που σχετιζόνταν με την ανατροφή των παιδιών προέβλεψαν την καθυστέρηση της ικανοποίησης και την παρορμητική χρήση της πιστωτικής κάρτας, τα οποία

με τη σειρά τους προέβλεψαν τα προβλήματα στη χρήση των πιστωτικών καρτών, που αποτέλεσαν προγνωστικό παράγοντα του χρέους.

Η μεταβλητή με τη μεγαλύτερη άμεση και έμμεση επίδραση στο χρέος των πιστωτικών καρτών ήταν η Γονική Διευκόλυνση. Εν ολίγοις, η διδασκαλία των γονέων στο τρόπο που τα παιδιά τους θα διαχειρίζονταν διάφορες καθημερινές οικονομικές καταστάσεις, συνδέθηκε με χαμηλότερα επίπεδα χρέους πιστωτικών καρτών στο κολέγιο. Επίσης, πέραν της άμεσης αρνητικής επίδρασης στο χρέος, η Γονική Διευκόλυνση σχετίστηκε και με μεγαλύτερη καθυστέρηση της ικανοποίησης και λιγότερες παρορμητικές αγορές με τη χρήση των πιστωτικών καρτών, οι οποίες προέβλεπαν το επίπεδο της προβληματικής χρήσης της πιστωτικής κάρτας (αρνητικά και θετικά, αντίστοιχα) και κατά επέκταση το επίπεδο του χρέους.

Εν συνεχεία, οι Γονικές Οδηγίες σχετίστηκαν, παραδόξως, με υψηλότερα επίπεδα χρέους των πιστωτικών καρτών. Μια πιθανή εξήγηση ίσως να ήταν πως οι οδηγίες αυτές δόθηκαν στους φοιτητές το τελευταίο χρονικό διάστημα και μετά τη δημιουργία του χρέους, με σκοπό να βοηθηθούν να παιδιά και να οδηγηθούν σε ορθότερες οικονομικές αποφάσεις. Παρά το απροσδόκητο αυτό εύρημα, η αντίθετη συμπεριφορά, δηλαδή η αποφυγή των συζητήσεων εντός της οικογενείας για τα οικονομικά ζητήματα των νοικοκυριών, δεν φάνηκε να αποτελεί τη βέλτιστη λύση, καθώς η Γονική Επιφυλακτικότητα συνδέθηκε με την ανάπτυξη του χρέους. Ας σημειωθεί, επίσης, πως η μεταβλητή Γονικές Ανησυχίες δεν βρέθηκε να επηρεάζει το ύψος του χρέους των φοιτητών με κανέναν τρόπο.

Η προθυμία των γονέων να πληρώσουν το χρέος των παιδιών τους (Γονική Διάσωση), αφενός είχε αρνητικές άμεσες επιπτώσεις στην προβληματική χρήση της πιστωτικής κάρτας, αφετέρου σχετίστηκε με σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα της καθυστέρησης της ικανοποίησης, που εμμέσως οδηγούσε σε πιο προβληματική χρήση της πιστωτικής κάρτας. Ωστόσο, οι φοιτητές που ανέφεραν πως οι γονείς τους ήταν πρόθυμοι να βοηθήσουν οικονομικά είχαν χαμηλότερα επίπεδα του χρέους, πιθανώς επειδή ήδη είχαν βοηθηθεί από τους γονείς τους στον περιορισμό του χρέους τους.

Τέλος, οι γενικές οικονομικές γνώσεις σχετίστηκαν, περιέργως, θετικά με το χρέος των πιστωτικών καρτών, αν και η σχέση αυτή δεν συνδέθηκε σημαντικά με την προβληματική χρήση τους. Σε κάθε περίπτωση θεωρήθηκε σημαντική η σωστή και συνεχής χρηματοοικονομική εκπαίδευση των γονέων, ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσουν τα παιδιά τους να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τα οικονομικά τους (Norvilitis and MacLean, 2010).

Η σχέση μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και της συμπεριφοράς των φοιτητών κολεγίου, ως προς τις πιστωτικές κάρτες αποτέλεσε το πεδίο μελέτης του Robb

(2011). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά την άνοιξη του 2007 και απευθυνόταν σε φοιτητές ενός μεγάλου πανεπιστημίου στα νοτιοανατολικά των ΗΠΑ, με τελικό χρησιμοποιήσιμο δείγμα 1.354 φοιτητές. Οι οικονομικές γνώσεις μετρήθηκαν με τη χρήση έξι ερωτήσεων που αφορούσαν σε γενικές οικονομικές πρακτικές. Στην προκειμένη μελέτη, εξετάζονται πέντε μοντέλα πολυωνμικής παλινδρόμησης, που αφορούσαν τη χρήση της πιστωτικής κάρτας και ως ομάδα αναφοράς επιλέχθηκαν οι επικίνδυνες έναντι των μη επικίνδυνων συμπεριφορών.

Συγκεκριμένα, η ανάλυση της πρώτης εξαρτημένης μεταβλητής «Η πιστωτική μου κάρτα είναι συνήθως στο μέγιστο πιστωτικό όριο», έδειξε ότι οι λευκοί σε σχέση με τις μειονότητες ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν μια κάρτα στο ανώτερο όριο (ε.σ. 0,1%), ενώ αυξημένη πιθανότητα κατοχής τουλάχιστον μίας τέτοιας κάρτας έχουν σε γενικές γραμμές οι προπτυχιακοί σε σχέση με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, όσοι έχουν άλλα χρέη (ε.σ. 1%), όσοι ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι (ε.σ. 10%), όσοι κάνουν μόνοι τους τις πληρωμές τους (ε.σ. 0,1%) και παραδόξως, όσοι έχουν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα (ε.σ. 1%). Όσον αφορά την επίδραση των οικονομικών γνώσεων, τα άτομα με χαμηλή βαθμολογία ήταν πιο πιθανό να έχουν μια κάρτα στο ανώτατο όριο (ε.σ. 1%), ενώ τα άτομα με υψηλή βαθμολογία ήταν λιγότερο πιθανό (ε.σ. 10%), σε σύγκριση με τα άτομα με τη μέση βαθμολογία στο τεστ των γνώσεων. Τέλος, το φύλο, το εάν παίρνουν οικονομική ενίσχυση ή εργάζονται και το εισόδημα, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές μεταβλητές.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή «Εξοφλώ πάντα τις πιστωτικές κάρτες μου στο τέλος κάθε μήνα», ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν εξοφλήσει πάντα τις κάρτες τους στο τέλος του μήνα οι γυναίκες σε σχέση με τους άντρες (ε.σ. 10%), οι πρωτοετείς (ε.σ. 10%) και οι επί πτυχίω φοιτητές (ε.σ. 1%) σε σχέση με τους μεταπτυχιακούς, όσοι λαμβάνουν οικονομική ενίσχυση (ε.σ. 1%), όσοι έχουν άλλα χρέη (ε.σ. 1%), όσοι ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι (ε.σ. 10%), καθώς και οι εργαζόμενοι φοιτητές (ε.σ. 0,1%), εύρημα μη αναμενόμενο. Από την άλλη, οι λευκοί σε σχέση με τις μειονότητες ήταν πιθανότερο να έχουν πάντα εξοφλήσει τις κάρτες τους στο τέλος του μήνα (ε.σ. 0,1%), όσοι έχουν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα (ε.σ. 10%) και όσοι έχουν υψηλότερο εισόδημα (ε.σ. 10%). Το εάν κάποιος πληρώνει μόνος του τις υποχρεώσεις του, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντικό. Σημαντικό ήταν το αποτέλεσμα ότι οι φοιτητές με χαμηλή βαθμολογία ήταν λιγότερο πιθανό σε σχέση με τα άτομα με μεσαίο σκορ να αναφέρουν ότι εξοφλούν πάντα την πιστωτική τους κάρτα (ε.σ. 10%).

Στο τρίτο υπόδειγμα με εξαρτημένη «Συχνά πληρώνω μόνο την ελάχιστη καταβολή στις πιστωτικές μου κάρτες», προέκυψε ότι οι γυναίκες (ε.σ. 10%), όσοι λαμβάνουν

οικονομική ενίσχυση (ε.σ. 10%), όσοι έχουν άλλα χρέη (ε.σ. 1%), όσοι κάνουν μόνοι τους τις πληρωμές τους (ε.σ. 0,1%) και όσοι έχουν χαμηλότερο εισόδημα (ε.σ. 10%), ήταν πιο πιθανό να κάνουν μόνο τις ελάχιστες πληρωμές, ενώ αντιφατικό ήταν το αποτέλεσμα ότι και οι φοιτητές που έχουν παρακολουθήσει σχετικά μαθήματα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να κάνουν μόνο τις ελάχιστες πληρωμές (ε.σ. 10%). Αντίθετα, οι λευκοί σε σχέση με τις μειονότητες ήταν λιγότερο πιθανό να κάνουν μόνο τις ελάχιστες πληρωμές (ε.σ. 1%). Οι πρωτοετείς φοιτητές σε σχέση με τους μεταπτυχιακούς (ε.σ. 10%), ήταν λιγότερο πιθανό να κάνουν μόνο τις ελάχιστες πληρωμές, ενώ οι τριτοετείς (ε.σ. 10%) και οι επί πτυχίω φοιτητές (ε.σ. 1%), πάντα σε σύγκριση με την ίδια ομάδα αναφοράς φαίνεται πως ήταν πιθανότερο να κάνουν μόνο τις ελάχιστες πληρωμές. Μη στατιστικά σημαντικές μεταβλητές ήταν το εάν κάποιος ήταν οικονομικά ανεξάρτητος ή εργαζόμενος. Σχετικά με τις οικονομικές γνώσεις βρέθηκε πως οι φοιτητές με υψηλότερη βαθμολογία ήταν λιγότερο πιθανό να αναφέρουν πως κάνουν μόνο την ελάχιστη πληρωμή σε σχέση με τους φοιτητές με μεσαίο σκορ (ε.σ. 1%).

Επόμενη εξαρτημένη μεταβλητή αποτέλεσε η πρόταση «Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες». Βρέθηκε πως οι λευκοί σε σχέση με τις μειονότητες καθώς και όσοι κάνουν μόνοι τους τις πληρωμές, ήταν πιθανότερο να μην ήταν παραβατικοί στις καταβολές των πληρωμών (ε.σ. 0,1%). Οι φοιτητές και από τα 4 έτη φοίτησης, σε σύγκριση με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές (ε.σ. 1%), και οι εργαζόμενοι φοιτητές (ε.σ. 10%) ήταν λιγότερο πιθανό να μην ήταν παραβατικοί στις καταβολές των πληρωμών. Το φύλο, το εισόδημα, το εάν κάποιος λαμβάνει οικονομική ενίσχυση, εάν έχει άλλα χρέη, εάν ήταν οικονομικά ανεξάρτητος και το εάν έχει παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές μεταβλητές. Επίσης, η πιθανότητα ένας φοιτητής να συμφωνήσει με τη δήλωση, "Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες" αυξάνεται, καθώς αυξάνονται οι οικονομικές του γνώσεις.

Στην τελευταία του παλινδρόμηση ο Robb (2011), θέλησε να εξετάσει τη συμπεριφορά των ανεξάρτητων μεταβλητών στην εξαρτημένη «Σπάνια παίρνω προκαταβολές σε μετρητά από τις πιστωτικές μου κάρτες». Αρκετές μεταβλητές βρέθηκαν μη στατιστικά σημαντικές, όπως το φύλο, το εισόδημα, το εάν λαμβάνει οικονομική ενίσχυση, το εάν ήταν οικονομικά ανεξάρτητος, το εάν ήταν εργαζόμενος και το εάν έχει παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα. Ως προς τα υπόλοιπα αποτελέσματα, οι λευκοί σε σχέση με τις μειονότητες (ε.σ. 1%), οι μεταπτυχιακοί σε σχέση με τους προπτυχιακούς φοιτητές και όσοι κάνουν μόνοι τους τις πληρωμές τους (ε.σ. 0,1%), ήταν πιθανότερο να μην λάβουν προκαταβολές σε μετρητά, σε αντίθεση με όσους έχουν άλλα χρέη (ε.σ. 10%) οι οποίοι ήταν

πιθανότερο να λάβουν προκαταβολές σε μετρητά. Τα άτομα με την υψηλότερη βαθμολογία στις οικονομικές γνώσεις, ήταν λιγότερο πιθανό να λάβουν προκαταβολές σε μετρητά σε σχέση με εκείνους με το μεσαίο σκορ (ε.σ. 10%), ενώ εκείνοι με χαμηλότερο σκορ είχαν περισσότερες πιθανότητες να το πράξουν (ε.σ. 0,1%).

Συνεπώς, σύμφωνα με την έρευνα του Robb (2011), το επίπεδο της γνώσης ήταν μια σημαντική μεταβλητή πρόβλεψης και στα πέντε μοντέλα. Σε κάθε περίπτωση, η μεγαλύτερη προσωπική οικονομική γνώση συνδέθηκε με πιο υπεύθυνη χρήση της πιστωτικής κάρτας.

Οι Xiao et al. (2011), έχοντας λάβει υπόψιν τους τις χρηματοοικονομικές γνώσεις και τη γονεϊκή επιρροή, θέλησαν να εντοπίσουν τους παράγοντες και τις πιθανές ψυχολογικές διεργασίες, που οδηγούν τους φοιτητές των κολλεγίων σε επικίνδυνες πιστωτικές συμπεριφορές. Το εννοιολογικό μοντέλο βασίστηκε στη θεωρία της σχεδιασμένης συμπεριφοράς. Η έρευνα διεξήχθη το 2007 σε ένα κρατικό πανεπιστήμιο των ΗΠΑ και τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν αφορούσαν 1.242 πρωτοετείς φοιτητές, κατόχους τουλάχιστον μίας πιστωτικής κάρτας.

Οι ερευνητές έθεσαν πέντε σύνθετες υποθέσεις προς διερεύνηση και η ανάλυση πραγματοποιήθηκε μέσω των δομικών μοντέλων εξισώσεων δύο σταδίων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι φοιτητές των οποίων οι γονείς είχαν ένα υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, βρέθηκε να έχουν πιο ευνοϊκές στάσεις απέναντι στις θετικές οικονομικές συμπεριφορές. Επίσης, όσον αφορά τη διαχείριση των χρημάτων, οι φοιτητές ήταν πιο πιθανό να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες των γονέων τους και λιγότερο πιθανό στις προσδοκίες των φίλων τους. Αντιθέτως, απορρίφθηκαν οι υποθέσεις που ήθελαν τους φοιτητές να νιώθουν πως ήταν ικανοί να διαχειρίζονται και να ελέγχουν τα οικονομικά τους.

Όσον αφορά τη δεύτερη σύνθετη υπόθεση, οι φοιτητές που είχαν περισσότερες οικονομικές γνώσεις τόσο υποκειμενικές όσο και αντικειμενικές, βρέθηκε, επίσης, να έχουν μια ευνοϊκότερη στάση απέναντι στις θετικές οικονομικές συμπεριφορές. Μερικώς υποστηρίχθηκαν οι επιμέρους υποθέσεις, ότι θα ήταν πιο σίγουροι για την ικανότητά τους να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους ή ότι θα αισθάνονταν πιο έντονα ότι τα οικονομικά τους ήταν ελεγχόμενα ή τέλος, ότι ήταν πιο πιθανό να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των γονέων τους σχετικά με τη διαχείριση των χρημάτων. Τουναντίον, απορρίφθηκε η υπόθεση πως οι εν λόγω φοιτητές ήταν λιγότερο πιθανό να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των φίλων τους, σχετικά με τη ταμειακή διαχείριση.

Εν συνεχεία, βρέθηκε πως οι φοιτητές θα είχαν ισχυρότερη πρόθεση προς την εφαρμογή θετικών οικονομικών συμπεριφορών, εφόσον α) κρατούσαν μια ευνοϊκή στάση προς αυτές, β) αντιλαμβάνονταν ένα υψηλότερο επίπεδο αυτο-αποτελεσματικότητας σχετικά

με τη διαχείριση των χρημάτων, γ) αισθάνονταν πιο έντονα ότι, θα μπορούσαν να ελέγξουν τα οικονομικά τους, και δ) αξιολογούσαν υψηλότερα την επιδοκιμασία των γονιών τους, αναφορικά με τις θετικές οικονομικές συμπεριφορές. Εντούτοις, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική η σύνδεση μεταξύ της ισχυρής πρόθεσης των φοιτητών στην εφαρμογή θετικών οικονομικών συμπεριφορών και του χαμηλού ενδιαφέροντος για την αποδοχή των φίλων τους, όταν επιλέγουν την εκάστοτε θετική συμπεριφορά.

Περαιτέρω, βρέθηκε πως εφόσον οι φοιτητές είχαν ισχυρότερη ροπή προς την εφαρμογή θετικών οικονομικών συμπεριφορών, τότε θα ήταν λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε ριψοκίνδυνες πιστωτικές συμπεριφορές. Μερικώς υποστηρίχθηκαν οι υποθετικές σχέσεις μεταξύ α) της αντίληψης ενός υψηλότερου επιπέδου αυτο-αποτελεσματικότητας προς τη διαχείριση των χρημάτων και β) της έντονης αίσθησης ότι θα μπορούσαν να ελέγξουν τα οικονομικά τους με την πιθανότητα εμπλοκής των φοιτητών σε ριψοκίνδυνες πιστωτικές συμπεριφορές.

Η πέμπτη υπόθεση υποστηρίχθηκε πλήρως και απέδειξε πως οι φοιτητές που εμπλέκονταν συχνότερα σε ριψοκίνδυνες πιστωτικές συμπεριφορές, ήταν πιθανότερο να έχουν ένα υψηλότερο χρέος στις πιστωτικές τους κάρτες.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, οι χρηματοοικονομικές γνώσεις επηρέασαν την επικίνδυνη πιστωτική συμπεριφορά και το χρέος των πιστωτικών καρτών πολυδιάστατα, άμεσα και έμμεσα, θετικά και αρνητικά, ταυτόχρονα. Έτσι λοιπόν, οι υποκειμενικές χρηματοοικονομικές γνώσεις συσχετίστηκαν θετικά με το χρέος των πιστωτικών καρτών, ενώ οι αντικειμενικές αρνητικά, με την επικίνδυνη συμπεριφορά του δανεισμού και θετικά με το χρέος των πιστωτικών καρτών. Διαπιστώθηκε, επίσης, πως οι υποκειμενικές οικονομικές γνώσεις διαδραμάτιζαν ένα πιο σημαντικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, σε σχέση με τις αντικειμενικές, καθώς αυτό που πίστευαν οι φοιτητές ότι ξέρουν και όχι αυτό που πραγματικά γνώριζαν επηρέαζε εντονότερα τη συμπεριφορά τους. Συνεπώς, σημαντικό για τους Xiao et al. (2011), ήταν να κατανοήσουν οι νεαροί ενήλικες πώς να αναλύσουν τις διαθέσιμες πληροφορίες, ώστε να λάβουν τις σωστές καταναλωτικές αποφάσεις και να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να διαχειρίζονται τα προσωπικά τους οικονομικά.

Επίσης, αποδείχτηκε πως οι γονείς επηρέαζαν σημαντικά τις οικονομικές συμπεριφορές των παιδιών τους και την ευημερία, καθώς βρέθηκε μεταξύ άλλων πως το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων είχε άμεσες αρνητικές συνέπειες στο χρέος των πιστωτικών καρτών. Σύμφωνα με τους ερευνητές, οι γονείς θα έπρεπε να συμμετέχουν στην οικονομική εκπαίδευση των παιδιών τους, με τη θέσπιση σαφών κανόνων. Παράλληλα, οι

Xiao et al. (2011), θεωρούν πως τα προγράμματα οικονομικής εκπαίδευσης θα ήταν αποτελεσματικότερα, εάν δίδασκαν τους γονείς πώς να προσελκύσουν τους νέους ενήλικες σε συζητήσεις σχετικά με την υπεύθυνη οικονομική συμπεριφορά.

Καταλήγοντας, η συμπεριφορική πρόθεση αποδείχτηκε ο σημαντικότερος παράγοντας πρόληψης της επικίνδυνης πιστωτικής συμπεριφοράς και της συσσώρευσης χρέους στην πιστωτική κάρτα. Η γνώμη των ερευνητών ήταν πως η χρηματοοικονομική εκπαίδευση, θα έπρεπε αντί να αποτελεί μια απλή μετάδοση πληροφοριών, τουναντίον να αποσκοπεί στη θετική αλλαγή της συμπεριφοράς των φοιτητών και στην υιοθέτηση θετικών πρακτικών οικονομικής διαχείρισης με απώτερο στόχο την ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους (Xiao et al., 2011).

Επίσης, τη σχέση μεταξύ του αριθμού και του ύψους του χρέους των πιστωτικών καρτών με το ρόλο των γονέων, την επαγγελματική εμπειρία, τις χρηματοοικονομικές γνώσεις και τις στάσεις των φοιτητών προς την πιστωτική κάρτα εξέτασαν οι Hancock et al. (2013). Στη μελέτη έλαβαν μέρος 413 προπτυχιακοί φοιτητές από επτά Πανεπιστήμια σε έξι διαφορετικές Πολιτείες των ΗΠΑ (Tennessee, Nevada, Oklahoma, South Dakota, Idaho, and Virginia) το 2006.

Η έρευνα βασίστηκε στη θεωρία της διαχείρισης των πόρων της οικογένειας και την κοινωνική θεωρία μάθησης. Στο μοντέλο που κατασκευάστηκε, οι γονικές αλληλεπιδράσεις (ρητή, σιωπηρή και υποστηρικτική επιρροή), η εργασιακή εμπειρία και τα προσωπικά χαρακτηριστικά (φύλο, έτος σπουδών, οικογενειακό εισόδημα) αποτέλεσαν τις εισροές, οι χρηματοοικονομικές γνώσεις και οι οικονομικές στάσεις ως προς τη χρήση της πιστωτικής κάρτας (ασφάλεια, φόβος, υψηλό κόστος, ελάχιστες πληρωμές) τις ενδιάμεσες εισροές και ο αριθμός των πιστωτικών καρτών με το ύψος του χρέους, τις εκροές του μοντέλου. Αξίζει να σημειωθεί πως η μέση βαθμολογία των χρηματοοικονομικών γνώσεων ήταν 60%.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε μέσω δύο λογιστικών παλινδρομήσεων. Από την ανάλυση προέκυψε πως το 37,8% των φοιτητών δεν διέθετε πιστωτική κάρτα και το 35% είχε μόνο μία, ενώ δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών των δύο ομάδων φοιτητών. Έτσι, η πρώτη εξαρτημένη μεταβλητή αποτελούνταν από τους φοιτητές που είχαν μία ή λιγότερες πιστωτικές κάρτες και τα άτομα με δύο ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες. Για τη δεύτερη εξαρτημένη μεταβλητή οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε αυτούς που είχαν κάτω από \$500 χρέος πιστωτικών καρτών και σε εκείνους που είχαν από \$500 και πάνω.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το πρώτο υπόδειγμα λογιστικής παλινδρόμησης καθόρισε τους παράγοντες που επηρέαζαν τον αριθμό των πιστωτικών

καρτών που θα είχαν στην κατοχή τους οι φοιτητές. Βρέθηκε, λοιπόν, πως οι γυναίκες φοιτήτριες (ε.σ. 1%), οι τριτοετείς και επί πτυχίω φοιτητές (ε.σ. 1%), όσοι ανέφεραν ότι οι γονείς τους υποστήριζαν στα οικονομικά τους ζητήματα (ε.σ. 5%) και όσοι έκαναν τις ελάχιστες πληρωμές (ε.σ. 1%) ήταν πιθανότερο να έχουν δύο ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες. Αντίθετα, όσοι φοιτητές είχαν μια αίσθηση φόβου προς τη χρήση των πιστωτικών καρτών ήταν λιγότερο πιθανό να έχουν στην κατοχή τους δύο ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες σε ε.σ. 5%. Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις, τα χρόνια εργασιακής εμπειρίας και οι στάσεις ασφάλεια στη χρήση των πιστωτικών και υψηλό κόστος, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικοί προγνωστικοί δείκτες του αριθμού των πιστωτικών καρτών που κατείχε κάποιος φοιτητής.

Η δεύτερη λογιστική παλινδρόμηση υπολόγισε την πιθανότητα να δηλώσουν οι φοιτητές χρέος πιστωτικών καρτών από \$500 και πάνω. Ο ισχυρότερος προγνωστικός δείκτης της εξαρτημένης μεταβλητής ήταν ο αριθμός των πιστωτικών καρτών που είχε κάποιος στην κατοχή του (ε.σ. 1%). Συγκεκριμένα, όσοι φοιτητές ανέφεραν πως είχαν δύο ή περισσότερες πιστωτικές κάρτες ήταν περίπου τρεις φορές πιο πιθανό να έχουν χρέος πιστωτικών καρτών πάνω από \$500, επιβεβαιώνοντας έτσι την κυκλική σχέση που συνδέει τις δύο μεταβλητές, ότι δηλαδή, όσο περισσότερες πιστωτικές κάρτες έχει κάποιος, τόσο οδηγείται σε υψηλότερο χρέος και πως το υψηλότερο χρέος συμβάλλει στην κατοχή περισσότερων καρτών. Αυξημένη πιθανότητα για αυξημένα χρέη είχαν και όσοι φοιτητές υποστηρίζονταν από τους γονείς τους στα οικονομικά (ε.σ. 1%), όσοι έκαναν μόνο την ελάχιστη καταβολή (ε.σ. 1%) και όσοι φοιτητές βρίσκονταν στο τρίτο ή σε μεγαλύτερο έτος σπουδών (ε.σ. 5%). Η μόνη μεταβλητή, από όσες συμπεριλήφθηκαν στο μοντέλο που δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική ήταν τα χρόνια εργασιακής εμπειρίας.

Στη συγκεκριμένη μελέτη, η οικονομική γνώση δεν συνδέθηκε άμεσα με την οικονομική συμπεριφορά, ενώ αντίθετα οι στάσεις των φοιτητών απέναντι στη πίστωση φάνηκε να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά των φοιτητών ως προς τη χρήση των πιστωτικών καρτών. Επίσης, σημαντική, αλλά μάλλον αρνητική, ήταν η επιρροή των γονέων στην εκδήλωση της πιστωτικής συμπεριφοράς των παιδιών τους. Η πρόταση των Hancock et al. (2013) ήταν πως οι ερευνητές, οι εκπαιδευτικοί και οι φορείς χάραξης της πολιτικής, θα ήταν καλό να συνεργαστούν με τους γονείς, έχοντας ως στόχο την αύξηση των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών με τρόπους που θα διαμορφώνουν θετικές οικονομικές στάσεις και κατά συνέπεια υγιείς καταναλωτικές συμπεριφορές.

3.3. Οικονομική Ευημερία

Το ζήτημα της οικονομικής ευημερίας απασχολεί ολοένα και περισσότερους ερευνητές τα τελευταία χρόνια. Η ανάπτυξη των επιθυμητών οικονομικών συμπεριφορών και πρακτικών στη διαχείριση των ταμειακών διαθεσίμων κατά τη διάρκεια φοίτησης στο κολλέγιο αυξάνει τις πιθανότητες ενός ατόμου να αποκτήσει οικονομική ευημερία, να γίνει οικονομικά υγιής, να είναι απαλλαγμένος από οικονομικά προβλήματα και άγχος, με απώτερο στόχο να βελτιώσει την εν γένει ποιότητα της ζωής του. Άλλωστε, η οικονομική ευημερία αποτελεί μία από τις συνιστώσες της συνολικής ευημερίας του ανθρώπου (Gutter and Copur, 2011).

Σκοπός, λοιπόν, της μελέτης των Gutter and Copur (2011), ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των οικονομικών συμπεριφορών και της οικονομικής ευημερίας των φοιτητών, μέσα από τον έλεγχο των δημογραφικών στοιχείων, των οικονομικών χαρακτηριστικών, της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης και των χρηματοοικονομικών αντιλήψεων. Στη διαδικτυακή έρευνα, που πραγματοποιήθηκε από την άνοιξη μέχρι το φθινόπωρο του 2008, έλαβαν μέρος 15 Πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών και ανταποκρίθηκαν συνολικά 15.797 φοιτητές.

Η μελέτη βασίστηκε στο μοντέλο του Συστήματος Διαχείρισης Οικογενειακών Πόρων, το οποίο αποτελείται από εισροές, ενδιάμεσες διαδικασίες επεξεργασίας και εκροές. Ως εισροές χρησιμοποιήθηκαν α) τα δημογραφικά και β) οικονομικά χαρακτηριστικά, όπως το εισόδημα, το χρέος, η οικονομική βοήθεια, το ύψος των φοιτητικών δανείων, γ) οι χρηματοοικονομικές αντιλήψεις, όπως οι στάσεις απέναντι στον υλισμό, οι αντιλήψεις αυτο-αποτελεσματικότητας στη διαχείριση των χρημάτων, η προθυμία ανάληψης οικονομικού ρίσκου και ο οικονομικός προσανατολισμός των φοιτητών στο παρόν ή το μέλλον και δ) η χρηματοοικονομική εκπαίδευση. Οι ενδιάμεσες διαδικασίες εκπροσωπούνται από την οικονομική συμπεριφορά των φοιτητών, όπως η κατάρτιση προϋπολογισμού, η αποταμίευση, η ριψοκίνδυνη συμπεριφορά ως προς τις πιστωτικές κάρτες και οι ψυχαναγκαστικές αγορές. Τέλος, ως εκροή ορίστηκε η επίτευξη ή μη της οικονομικής ευημερίας, η οποία μετρήθηκε μέσω 8 ερωτήσεων αυτό-αναφοράς σε μία 10βάθμια κλίμακα με μέσο όρο βαθμολογίας 6,18 και διάμεσο 5,50, αντανakλώντας έτσι, μια μέτρια οικονομική ευημερία για τους φοιτητές.

Οι ερευνητές θεωρώντας ότι τα δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, η χρηματοοικονομική εκπαίδευση και η οικονομική διάθεση θα είχαν άμεση επίδραση στις οικονομικές συμπεριφορές των φοιτητών και κατά συνέπεια θα βελτίωναν την οικονομική τους ευημερία κατέληξαν στις εξής τέσσερις υποθέσεις: ότι το σκορ της οικονομικής

ευημερίας των φοιτητών θα διέφερε 1^{ov}) ανάλογα με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, 2^{ov}) ανάλογα με τα οικονομικά τους χαρακτηριστικά, 3^{ov}) ότι θα υπάρχει διαφορά μεταξύ της οικονομικής ευημερίας των φοιτητών που κάνουν προϋπολογισμό και αποταμίευση, δεν ακολουθούν επικίνδυνες συμπεριφορές στη χρήση των πιστωτικών καρτών και είναι λιγότερο επιρρεπείς στις καταναγκαστικές αγορές, σε σχέση με όσους εμφανίζουν τις αντίθετες συμπεριφορές και 4^{ov}) ότι θα υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ του επιπέδου της οικονομικής ευημερίας και των οικονομικών συμπεριφορών κατά τον έλεγχο για δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, χρηματοοικονομικές αντιλήψεις και χρηματοοικονομική εκπαίδευση.

Οι τρεις πρώτες υποθέσεις, οι οποίες πρότειναν ύπαρξη σχέσεων μεταξύ κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών, οικονομικών συμπεριφορών και οικονομικής ευημερίας, ελέγχθηκαν μέσω t-tests, μονόδρομης ανάλυσης της διακύμανσης (one-way anova) και μέσω του συντελεστή συσχέτισης κατά Pearson. Τα αποτελέσματα για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά έδειξαν πως οι άντρες, οι λευκοί, οι ανύπαντροι, οι πρωτοετείς και δευτεροετείς φοιτητές είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία στο δείκτη οικονομικής ευημερίας σε σχέση με την εκάστοτε ομάδα αναφοράς τους. Ως προς τα χρηματοπιστωτικά χαρακτηριστικά, οι φοιτητές με μηδενική οικονομική βοήθεια ή με υποτροφίες, όσοι είχαν μηδενικό χρέος και όσοι δεν είχαν φοιτητικά δάνεια τη δεδομένη στιγμή εμφάνιζαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας. Παραδόξως, βρέθηκε σημαντικά υψηλότερη οικονομική ευημερία στην εισοδηματική ομάδα με μηδενικό εισόδημα. Έτσι λοιπόν, βρέθηκαν αποδείξεις που υποστηρίζουν τις δύο πρώτες υποθέσεις.

Επιπλέον, η οικονομική ευημερία ήταν σημαντικά υψηλότερη μεταξύ των φοιτητών που εμφάνιζαν θετικές οικονομικές συμπεριφορές, σε σχέση με όσους δεν το έκαναν. Εν ολίγοις, οι φοιτητές που έκαναν κατάρτιση προϋπολογισμού και αποταμίευση και όσοι δεν έκαναν κατάχρηση των πιστωτικών τους καρτών, ανέφεραν σημαντικά υψηλότερη οικονομική ευημερία. Παράλληλα βρέθηκε μέσω του συντελεστή Pearson πως όσο μειώνεται ο δείκτης καταναγκαστικής αγοράς των φοιτητών τόσο αυξάνεται η οικονομική τους ευημερία. Συνεπώς και η τρίτη υπόθεση υποστηρίχτηκε.

Για τον έλεγχο της τέταρτης υπόθεσης χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων, με εξαρτημένη μεταβλητή την οικονομική ευημερία. Οι θετικές οικονομικές συμπεριφορές συνδέθηκαν κατά βάση θετικά με την οικονομική ευημερία μέσω μεταβλητών, όπως τα δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, και οι χρηματοοικονομικές αντιλήψεις, ενώ η χρηματοοικονομική εκπαίδευση δεν βρέθηκε να επηρεάζει στατιστικά σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή, γεγονός που υποδεικνύει μερική υποστήριξη στην

τέταρτη υπόθεση. Πιο αναλυτικά, υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας ανέφεραν οι άντρες (ε.σ. 0,1%), οι λευκοί (ε.σ. 1%), οι ανύπαντροι (ε.σ. 0,1%), οι επί πτυχίω (ε.σ. 5%) αλλά και οι μεταπτυχιακοί φοιτητές (ε.σ. 1%).

Επιπροσθέτως, όσοι έκαναν αποταμίευση (ε.σ. 0,1%) και όσοι έκαναν συνετή χρήση των πιστωτικών τους καρτών, δηλαδή όσοι δεν έφταναν στο ανώτατο πιστωτικό όριο τις κάρτες τους (ε.σ. 5%), δεν έκαναν καθυστερημένες πληρωμές (ε.σ. 0,1%) και εξοφλούσαν το υπόλοιπο των πιστωτικών τους καρτών πλήρως κάθε μήνα (ε.σ. 0,1%) ανέφεραν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας, ενώ αντιφατικό ήταν το εύρημα πως οι φοιτητές που καταρτούσαν προϋπολογισμό (ε.σ. 1%), ανέφεραν σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας.

Οι φοιτητές που δήλωναν χαμηλότερο εισόδημα, που είχαν χρέος και φοιτητικά δάνεια και που χρειάζονταν οικονομική ενίσχυση παρουσίαζαν σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας, με εξαίρεση τους φοιτητές που έπαιρναν υποτροφία (ε.σ. 0,1%), οι οποίοι εμφάνιζαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας.

Επίσης, βρέθηκε πως οι φοιτητές που ήταν λιγότερο επιρρεπείς στις ψυχαναγκαστικές αγορές εμφάνιζαν σημαντικά υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας (ε.σ. 0,1%). Τέλος, θετικά με την οικονομική ευημερία σχετίστηκαν και τα υψηλότερα επίπεδα της αυτο-αποτελεσματικότητας (ε.σ. 0,1%) και η λήψη οικονομικού ρίσκου πάνω από το μέσο όρο (ε.σ. 0,1%), ενώ αρνητικά όσοι είχαν θετικές στάσεις απέναντι στον υλισμό (ε.σ. 0,1%) και όσοι δεν ήταν διατεθειμένοι να αναλάβουν οποιοδήποτε οικονομικό κίνδυνο σε ε.σ. 0,1% (Gutter and Copur, 2011).

Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν και οι Sabri and Falahati (2012). Σκοπός της μελέτης τους ήταν να εντοπιστεί η σχέση μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων, της οικονομικής διαχείρισης, της οικονομικής κοινωνικοποίησης και της καταναλωτικής εμπειρίας στην παιδική ηλικία σε σχέση με την αντιλαμβανόμενη οικονομική ευημερία των φοιτητών. Συνολικά 2.519 φοιτητές από έξι δημόσια και πέντε ιδιωτικά κολέγια της Μαλαισίας ανταποκρίθηκαν στην έρευνα, ενώ η ανάλυση πραγματοποιήθηκε μέσω των δομικών μοντέλων εξισώσεων (SEM).

Οι χρηματοοικονομικές γνώσεις μετρήθηκαν με ένα τεστ 25 ερωτήσεων, η οικονομική διαχείριση εξετάζοντας τις διαστάσεις της αποταμίευσης και της συμπεριφοράς των δαπανών, ως πρωτογενείς παράγοντες οικονομικής κοινωνικοποίησης θεωρήθηκαν οι γονείς, τα αδέρφια, η θρησκεία και το σχολείο, ενώ ως δευτερογενείς οι συνομήλικοι, τα Μ.Μ.Ε., τα περιοδικά, οι διαφημίσεις, το διαδίκτυο και τα κινητά τηλέφωνα, η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία βασίστηκε στην ηλικία που ενεπλάκησαν οι φοιτητές σε

διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, και τέλος, η αντιληπτή οικονομική ευημερία υπολογίστηκε μέσω της υποκειμενικής αξιολόγησης έξι στοιχείων που συνήθως εγείρουν οικονομικές ανησυχίες στους καταναλωτές.

Τα δομικά μοντέλα εξισώσεων έδειξαν ότι οι φοιτητές που είχαν καταναλωτικές εμπειρίες στην παιδική ηλικία και όσοι είχαν δεχτεί έντονη επιρροή από τους πρωτογενείς παράγοντες οικονομικής κοινωνικοποίησης είχαν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων, εν αντιθέσει με τους φοιτητές που είχαν επηρεαστεί στα οικονομικά ζητήματα από τους δευτερογενείς παράγοντες κοινωνικοποίησης, που ασκούσαν αρνητική επίδραση στο επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών.

Στη συνέχεια, βρέθηκε πως η οικονομική παιδεία συνέβαλε σημαντικά στην πρόβλεψη της οικονομικής διαχείρισης των φοιτητών, καθώς φάνηκε πως τα άτομα που είχαν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων ήταν πιο αποτελεσματικά στη διαχείριση των οικονομικών τους. Ταυτόχρονα, μολονότι η σημαντική σχέση μεταξύ πρωτογενών παραγόντων κοινωνικοποίησης και οικονομικής διαχείρισης ανέδειξε τη σημαντική επίδραση των γονέων και της οικογένειας στον τρόπο που οι νέοι διαχειρίζονται τα οικονομικά τους ζητήματα, το αρνητικό πρόσημο που τη συνέδεε προκάλεσε προβληματισμούς. Μία πιθανή εξήγηση ίσως να ήταν ότι οι φοιτητές που δέχονταν μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση από την οικογένειά τους, είχαν τη δυνατότητα να δαπανήσουν περισσότερα χρήματα και να έχουν χαμηλότερο επίπεδο αποταμιεύσεων.

Επιπροσθέτως, βρέθηκε πως τα άτομα που ήταν πιο αποτελεσματικά στη διαχείριση των οικονομικών τους, βίωναν υψηλότερα επίπεδα οικονομικής ευημερίας. Όμως, κανένας από τους υπόλοιπους παράγοντες δεν βρέθηκε να έχει άμεση επίδραση στην οικονομική ευημερία. Περαιτέρω αξιολόγηση των στοιχείων, έδειξε πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις διαμεσολαβούν μεταξύ της επίδρασης των παραγόντων οικονομικής κοινωνικοποίησης και της οικονομικής διαχείρισης, βελτιώνοντας εμμέσως την οικονομική ευημερία των φοιτητών και αποτελώντας τον ισχυρότερο προγνωστικό δείκτη αυτής.

Τα αποτελέσματα ανέδειξαν την ανάγκη ευαισθητοποίησης των γονέων, της οικογένειας και των ίδιων των φοιτητών ως προς τη σημασία της εξασκήσεως υγιών οικονομικών συνηθειών. Οι γονείς θα πρέπει να συζητούν και να παραδειγματίζουν τα παιδιά τους, όταν αυτά βρίσκονται ακόμη σε νεαρή ηλικία, για τις ορθές πρακτικές διαχείρισης του χρήματος. Παράλληλα, τα ευρήματα αυτά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης που θα παρείχαν στους φοιτητές, αλλά και στους γονείς, τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να διαχειρίζονταν καλύτερα τα οικονομικά τους, βελτιώνοντας, έτσι, την οικονομική, αλλά και τη συνολική

τους ευημερία. Άλλωστε, σύμφωνα με τους Sabri and Falahati (2012), η χρηματοοικονομική εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί μια δια βίου άσκηση των καταναλωτών.

3.4. Πρακτικές Οικονομικής Διαχείρισης – Χρηματοοικονομική Εκπαίδευση

Συνήθως, τα χαμηλά επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων μπορεί να οδηγήσουν σε λανθασμένες οικονομικές αποφάσεις, κακοδιαχείριση των προσωπικών οικονομικών, συσσώρευση χρέους, και κατά συνέπεια, σε χαμηλά επίπεδα οικονομικής ευημερίας (Sohn et al., 2012).

Οι οικονομικές δυσκολίες, ενδεχομένως, να αυξήσουν την απομόνωση, το συναισθηματικό άγχος, την κατάθλιψη, να μειώσουν την αυτοεκτίμηση του ατόμου, να δημιουργήσουν οικογενειακές εντάσεις και εν ολίγοις να οδηγήσουν σε δυσάρεστες καταστάσεις. Στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης και των οικονομικών προβλημάτων είναι πολυάριθμες οι ακραίες εκδηλώσεις απελπισίας των πολιτών. Τουναντίον, η απόκτηση οικονομικών δεξιοτήτων αποτελεί την αναγκαία βάση, τόσο για την αποφυγή και την επίλυση των οικονομικών προβλημάτων, όσο και για την εξασφάλιση μιας χρηστής οικονομικής διαχείρισης (Sarigul, 2014).

Μια μελέτη που επικεντρώνεται στην οικονομική συμπεριφορά και τα προβλήματα οικονομικής φύσεως που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές, καθώς και στην ανάγκη για χρηματοοικονομική εκπαίδευση πραγματοποίησαν οι Masud et al. (2004). Τα δεδομένα συλλέχθηκαν το Δεκέμβριο του 2002 σε ένα δημόσιο Πανεπιστήμιο της Μαλαισίας από 1.500 φοιτητές, αποδέκτες εκπαιδευτικών δανείων. Οι ερευνητές προχώρησαν στη συγκεκριμένη έρευνα, δεδομένου ότι τα δάνεια ήταν η κύρια πηγή εσόδων των φοιτητών κατά την περίοδο των σπουδών τους και αποτελούσαν ένα σημαντικό χρέος, που έπρεπε να αποπληρωθεί μετά την αποφοίτησή τους.

Η οικονομική συμπεριφορά των φοιτητών της εν λόγω έρευνας επιβεβαίωσε την ανάγκη για κατάλληλη εκπαιδευτική υποστήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις καταναλωτικές συνήθειες των φοιτητών, πολλοί από αυτούς είχαν την τάση να εμπλέκονται σε παρορμητικές αγορές και να επηρεάζονται εύκολα από τις δραστηριότητες προώθησης προϊόντων. Επίσης, πάνω από το 50% των φοιτητριών απολάμβαναν να κάνουν ψώνια και έλκονταν στο να αγοράσουν αντικείμενα προς πώληση, ενώ ένα αντίστοιχο ποσοστό των αντρών δήλωσε πως έκρυβε τις καταναλωτικές του δαπάνες από την οικογένειά του.

Η αδυναμία διαχείρισης των οικονομικών ζητημάτων συνεπακόλουθα οδηγεί σε πολλά ακόμη προβλήματα. Όμως, στην προκειμένη έρευνα, ανάλογα με τον εξεταζόμενο παράγοντα, διέφερε και η ένταση αυτών των προβλημάτων. Για παράδειγμα ως προς το φύλο, οι φοιτήτριες ανέφεραν πως αντιμετωπίζουν λιγότερα προβλήματα σε σύγκριση με τους άνδρες φοιτητές. Όσον αφορά την εθνικότητα, οι Μαλαισιανοί και οι Ινδοί σε σχέση με τους Κινέζους, ανέφεραν περισσότερα προβλήματα. Όσοι προέρχονταν από αγροτικές περιοχές, σε σχέση με αυτούς από τις αστικές, αντιμετώπιζαν περισσότερες δυσκολίες, γεγονός που μπορεί να οφειλόταν στους περιορισμένους πόρους των πρώτων. Αναλυτικότερα, το 35% εκείνων που προέρχονταν από αγροτικές περιοχές δήλωσαν ότι τα οικονομικά θέματα είχαν αντίκτυπο και στις σπουδές τους, σε σύγκριση με το 23% των φοιτητών από τις αστικές περιοχές.

Ένας ακόμη παράγοντας που βρέθηκε να παίζει ρόλο ήταν ο τόπος κατοικίας των φοιτητών. Το 50,7% των ερωτηθέντων που έμεναν εκτός της πανεπιστημιούπολης δεν είχαν αρκετά χρήματα για να τους φτάσουν μέχρι το τέλος του εξαμήνου, ίσως λόγω των έξτρα δαπανών, όπως για παράδειγμα, της μετακίνησης. Πολλοί φοιτητές ανέφεραν πως δανείζονται χρήματα από φίλους τους για να βγάλουν το εξάμηνο και πως δυσκολεύονταν να τα επιστρέψουν. Επιπλέον, περισσότεροι από τους μισούς φοιτητές ανέφεραν πως, προκειμένου να εξοικονομήσουν χρήματα, παρέλειπαν ορισμένα γεύματα, ενώ για τον ίδιο λόγο, όσοι ζούσαν στην πανεπιστημιούπολη έτειναν να τρώνε χαμηλής θρεπτικής αξίας γρήγορο φαγητό, δεδομένου ότι στις παροχές δεν περιλαμβάνονταν η σίτιση.

Ένα ενδιαφέρον εύρημα ήταν η σημαντική διαφορά μεταξύ των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι φοιτητές όταν συγκρίθηκε η ακαδημαϊκή τους επίδοση. Όσοι ερωτώμενοι είχαν υψηλότερο μέσο όρο βαθμολογίας, ανέφεραν λιγότερα προβλήματα σε σύγκριση με εκείνους με το χαμηλότερο μέσο όρο.

Τα αποτελέσματα φανέρωσαν έλλειψη δεξιοτήτων οικονομικής διαχείρισης εκ μέρους των φοιτητών. Σε σχετική ερώτηση, το 90% του δείγματος εκδήλωσε ενδιαφέρον μάθησης για θέματα σχετικά με την οικονομική διαχείριση, ενώ ένα 80% δήλωσε επιθυμία για υπηρεσίες παροχής συμβουλών σχετικών με την αποταμίευση, τις επενδύσεις, την κατάρτιση προϋπολογισμού και πιθανούς τρόπους αύξησης του εισοδήματός τους. Λίγο περισσότερο από το ήμισυ των ερωτηθέντων δήλωσε ότι θα ήθελε να μάθει για την προσωπική διαχείριση, για τρόπους μείωσης δαπανών και ασφαλιστικής προστασίας. Εντύπωση προκαλεί πως, παρά το γεγονός ότι όλοι οι φοιτητές της μελέτης είχαν λάβει εκπαιδευτικό δάνειο, μόνο ένα 40% ενδιαφέρθηκε να μάθει για τη πιστωτική διαχείριση (Masud et al., 2004).

Μια ενδιαφέρουσα μελέτη που εξετάζει τις πρακτικές οικονομικής διαχείρισης των φοιτητών και που αναζητά τους παράγοντες που καθιστούν ορισμένους φοιτητές σε μεγαλύτερο οικονομικό κίνδυνο σε σύγκριση με τους υπολοίπους, ήταν αυτή των Cude et al. (2006). Στη διαδικτυακή έρευνα, που πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 2005, στο Πανεπιστήμιο της Louisiana (LSU) και στο Πανεπιστήμιο της Georgia (UGA) ανταποκρίθηκαν τελικά 1.891 φοιτητές. Οι ερευνητές στη συνέχεια, προχώρησαν στη δημιουργία ομάδων εστίασης, στις οποίες οι φοιτητές τοποθετήθηκαν με τυχαία επιλογή στο UGA, ενώ στο LSU σύμφωνα με το εάν βρίσκονταν ή όχι σε οικονομικό κίνδυνο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου που αφορούν τις δημοσιονομικές πρακτικές διαχείρισης, οι φοιτητές ήταν πιο πιθανό να αποφύγουν να υπογράψουν ακάλυπτες επιταγές, να πληρώσουν το ενοίκιο και τους λογαριασμούς της πιστωτικής τους κάρτας στην ώρα τους, να αποφύγουν να φτάσουν τις πιστωτικές τους κάρτες στο όριο τους ή να το ξεπεράσουν, να μην ξοδεύουν περισσότερα χρήματα από όσα έχουν, ενώ ήταν λιγότερο πιθανό στη διάρκεια του μήνα να αποθηκεύουν μερικά χρήματα, να έχουν έναν προϋπολογισμό, που θα ακολουθούν και να εξισορροπούν το καρνέ των επιταγών.

Η ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης έδειξε ότι οι φοιτητές είχαν περισσότερες πιθανότητες να είναι σε καλύτερη οικονομική κατάσταση εάν είχαν υψηλότερο μέσο όρο βαθμολογίας στο πανεπιστήμιο ή εάν είχαν γονείς που ήταν παντρεμένοι. Αντίθετα, έτειναν να είναι οικονομικά σε κίνδυνο οι φοιτητές που διέθεταν πιστωτική κάρτα, βρίσκονταν στην υψηλότερη τάξη φοίτησης και δεν ήταν λευκοί.

Επίσης, τα ευρήματα έδειξαν ότι οι γονείς παίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική κοινωνικοποίηση των παιδιών τους, εφόσον το 70% των ερωτώμενων απάντησε πως και οι δύο γονείς μαζί αποτελούσαν τη σημαντικότερη επιρροή στον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονταν τα οικονομικά τους, το 13,0% ανέφερε μόνο τη μητέρα και το 6,0% τον πατέρα. Οι υπόλοιποι φορείς κοινωνικοποίησης (όπως αδέρφια, συγγενείς, δάσκαλοι, φίλοι, σύντροφοι), καθώς και η προσωπική εμπειρία, αποτέλεσαν τον πρωταρχικό παράγοντα επιρροής σε ένα ποσοστό της τάξης του 11%.

Οι συζητήσεις στις ομάδες εστίασης απέδωσαν πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία. Στους φοιτητές του University of Georgia, η επιρροή των μελών της οικογένειας ήταν σημαντική, αλλά περίπλοκη. Δηλαδή, οι περισσότεροι φοιτητές ανέφεραν πως λάμβαναν από τους οικείους τους πολλαπλά μηνύματα για τα οικονομικά θέματα, όπως την πίστωση και τον έλεγχο των δαπανών, ενώ κάποιοι άλλοι ανέφεραν πως η πρώτη τους εμπειρία τους με τη διαχείριση των χρημάτων έλαβε χώρα στο κολέγιο. Επίσης, ορισμένοι φοιτητές δήλωσαν πως ήξεραν τις προσδοκίες των γονιών τους για ορθή οικονομική διαχείριση και πως οι ίδιοι δεν

είχαν ανταποκριθεί σε αυτές, ενώ δεν έλειψαν και περιπτώσεις που η συμπεριφορά των γονιών ή των αδελφών λειτούργησε ως αντιπαράδειγμα για τους ίδιους.

Επιπλέον, οι φοιτητές του UGA προτιμούσαν την άμεση ανατροφοδότηση στη δημοσιονομική τους διαχείριση και την ενημέρωση των υπολοίπων του τραπεζικού τους λογαριασμού, χρησιμοποιώντας ενεργά τις ηλεκτρονικές και διαδικτυακές χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες που τους παρέχονταν. Μεγάλο ενδιαφέρον υπήρξε και για τη λήψη πληροφοριών δημοσιονομικής διαχείρισης στο πανεπιστήμιο. Θεωρούσαν σημαντική τη στόχευση του πανεπιστημίου στους πρωτοετείς φοιτητές και την ύπαρξη μιας ενημερωτικής ιστοσελίδας ή ενός οικονομικού κέντρου εκπαίδευσης στην πανεπιστημιούπολη. Χαρακτηριστική της προσοχής που έδιναν ορισμένοι φοιτητές στην εκμάθηση θεμάτων χρηματοοικονομικής διαχείρισης ήταν η εξής δήλωση ενός φοιτητή: «Είναι εκπαίδευση, ακόμη και αν δεν αποτελεί μέρος του προγράμματος σπουδών, είναι μέρος της ζωής».

Όπως προαναφέρθηκε, οι φοιτητές στις ομάδες εστίασης στο Louisiana State University ταξινομήθηκαν με βάση τις επιδόσεις τους στις ερωτήσεις που καθόριζαν αν κάποιος φοιτητής βρίσκεται οικονομικά σε κίνδυνο ή όχι. Τα αποτελέσματα είναι εξίσου ενδιαφέροντα, καθώς οι χρηματοοικονομικές συνήθειες των φοιτητών και οι απόψεις τους σε σχετικά θέματα διαφοροποιούνταν ανάλογα με την ομάδα στην οποία βρίσκονταν. Όσον αφορά τη χρήση των πιστωτικών καρτών, τα μέλη της ομάδας που δεν διέτρεχαν κίνδυνο, είτε δεν είχαν στην κατοχή τους πιστωτικές κάρτες, είτε τις χρησιμοποιούσαν ως χρεωστικές με σύνεση. Αντίθετα, στην άλλη ομάδα, οι φοιτητές φάνηκαν αδιάφοροι στη διατήρηση του μηδενικού υπολοίπου και καθόλου επιφυλακτικοί ως προς το οικονομικό κίνδυνο, που συνοδεύει την άστοχη χρήση τους.

Επιπροσθέτως, η ομάδα που δεν βρισκόταν σε οικονομικό κίνδυνο, ανέφερε προσεκτική παρακολούθηση των δαπανών και κατάρτιση προϋπολογισμού, αυξημένα ποσοστά αποταμιεύσεων, κατανόηση της αξίας του χρήματος και δυνατότητα διάκρισης μεταξύ πραγματικής ανάγκης και απλής επιθυμίας. Οι πρακτικές των φοιτητών που διέτρεχαν κίνδυνο παρουσιάζονται αρκετά διαφοροποιημένες. Έτσι λοιπόν, παραδέχτηκαν την τάση τους για παρορμητικές αγορές με τους συνομηλίκους, τον επηρεασμό τους από διάφορους εξωτερικούς παράγοντες όπως η διαφήμιση, αλλά και την ανάγκη για επίδειξη δύναμης και κύρους μέσω των αγορών τους. Και οι δύο ομάδες έκαναν το ίδιο συχνά οικογενειακές συζητήσεις σχετικές με οικονομικά θέματα, εν τούτοις, οι συζητήσεις των παιδιών, που δεν διέτρεχαν κίνδυνο, με τους γονείς τους διακρίνονταν από μη παρεμβατισμό, ισορροπία και

είχαν εκπαιδευτικό χαρακτήρα, εν αντιθέσει με την άλλη ομάδα αναφοράς που είχαν διεισδυτικό και επικριτικό χαρακτήρα.

Τα ευρήματα λοιπόν, ανέδειξαν ότι ένα μέρος των φοιτητών βρισκόταν οικονομικά σε κίνδυνο, γεγονός που υποδηλώνει τη χρησιμότητα της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στην πανεπιστημιούπολη και την ανάγκη κάλυψης των βασικών θεμάτων δημοσιονομικής διαχείρισης στα πρώτα έτη φοίτησης. Άλλωστε, σύμφωνα με τους Cude et al. (2006), οι επιπτώσεις της κακής οικονομικής διαχείρισης μπορεί να επηρεάσουν πέρα από τα οικονομικά των μαθητών, τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις, τη ψυχική και σωματική υγεία, ακόμη και την ικανότητά τους να βρουν εργασία μετά την αποφοίτηση. Τέλος, από την έρευνα αποδείχτηκε ο σημαντικός ρόλος των γονέων στις συμπεριφορές διαχείρισης των χρημάτων των φοιτητών, καθώς και η ανάγκη για παροχή περισσότερου εκπαιδευτικού υλικού στους γονείς (Cude et al., 2006).

Μέσω του άρθρου τους οι Kotze and Smit (2008), θέλησαν να εντοπίσουν το ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος που δαπανάται για συσσωρευμένα χρέη, καθώς και τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές των ερωτηθέντων σχετικά με την αποταμίευση και τη διαχείριση των προσωπικών τους χρεών. Τα κριτήρια για να συμμετάσχει κάποιος φοιτητής στην έρευνα ήταν να έχει τουλάχιστον τρία χρόνια εργασιακή εμπειρία και υπόβαθρο οικονομικών σπουδών. Έτσι, ως πληθυσμός-στόχος, επιλέχθηκαν και οι 286 φοιτητές που ήταν εγγεγραμμένοι στο Πανεπιστήμιο του Free State's School of Management της Νοτίου Αφρικής το 2005, οι οποίοι είχαν ήδη διδαχθεί οικονομικά μαθήματα, υποθέτοντας πως οι εν λόγω φοιτητές θα είχαν υψηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων από το μέσο όρο των φοιτητών της Νοτίου Αφρικής και συνεπώς, υψηλότερες πιθανότητες ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Τα αποτελέσματα έδειξαν πως το 49% των ερωτηθέντων δεν ήταν ικανοποιημένο με το ποσό που είχε αποταμιεύσει και επενδύσει για την περίοδο της συνταξιοδότησης του. Επίσης, το συνολικό επίπεδο δυσaráρεσκιας των ερωτηθέντων για το ποσό των χρημάτων που οφείλονταν σε χρέη ήταν 50%, ενώ το 37,4% των ερωτηθέντων δήλωσε την ανησυχία του για το οφειλόμενο ποσό.

Το υψηλότερο ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος των ερωτηθέντων φοιτητών δαπανούνταν για την κάλυψη του χρέους των πιστωτικών καρτών (14,1%), για στεγαστικά δάνεια (14%) και για εξόφληση χρεών σχετικών με τα οχήματά τους (11,3%). Αξίζει να σημειωθεί πως το συνολικό μηνιαίο ποσοστό, που καταβαλλόταν από τους εργαζόμενους φοιτητές για όλες τις πηγές του χρέους ήταν 62,1%, αφήνοντας μόνο το 37,9% του διαθέσιμου εισοδήματος για την κάλυψη των υπολοίπων μηνιαίων δαπανών και για αποταμίευση.

Σύμφωνα με τα ευρήματα των Kotze and Smit (2008), οι συμμετέχοντες παρουσίασαν συνολικά χαμηλά επίπεδα δημοσιονομικής διαχείρισης, καθώς το 60% δεν αποταμίευε χρήματα, ενώ το 37,8% δήλωσε πως ποτέ δεν είχε βάλει στην άκρη χρήματα για τη συνταξιοδότηση του ή είχε προβεί στη συγκεκριμένη κίνηση μερικές φορές. Σε σχετική ερώτηση βρέθηκε πως ο κύριος λόγος που ένας μεγάλος αριθμός των ερωτηθέντων (74,3%) δεν αποταμίευε, ήταν ότι δεν διέθεταν αρκετά χρήματα για να αποταμιεύσουν. Αρνητική ήταν η δήλωση του 13,2% των φοιτητών πως δεν είχαν σκεφτεί την αποταμίευση, ενώ ένα 6,9% δήλωσε ότι δεν γνώριζε τον τρόπο ή το ποσό που θα έπρεπε να αποταμιεύσει.

Συμπερασματικά, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, παρά το οικονομικό υπόβαθρο που διέθετε, δήλωσε δυσαρεστημένη τόσο με το ποσό των χρημάτων που όφειλε, καθώς τα επίπεδα του χρέους ήταν πολύ υψηλά, όσο και με το ύψος των χρημάτων που αποταμίευε, αφού κατά μέσο όρο οι Νοτιοαφρικανοί αποταμίευαν περίπου το 1% με 2% του διαθέσιμου εισοδήματός τους. Συνεπώς, τα υψηλά επίπεδα χρέους και η άγνοια, η αδιαφορία ή η αδυναμία των ερωτηθέντων για αποταμίευση ήταν πολύ πιθανό να επηρεάσει αρνητικά την ικανότητα των νεαρών καταναλωτών να συμμετάσχουν στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα τη μείωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην αναπτυσσόμενη Νότια Αφρική (Kotze and Smit, 2008).

Με τη μελέτη τους οι Carpenter and Moore (2008), θέλησαν να διερευνήσουν το ρόλο του φύλου στις οικονομικές στάσεις και τις πιστωτικές συμπεριφορές των φοιτητών του κολεγίου. Τα δεδομένα συλλέχτηκαν χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 278 προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών από το πανεπιστήμιο της Νότιας Καρολίνας στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Για την ανάλυση και παρουσίαση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική και ανεξάρτητοι έλεγχοι t-test προκειμένου να εντοπιστούν οι διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών στις διάφορες εξεταζόμενες συμπεριφορές.

Οι οικονομικές στάσεις και συμπεριφορές που εξετάστηκαν, ήταν η οικονομική ανεξαρτησία (το να είναι, δηλαδή, κάποιος υπεύθυνος για τα οικονομικά του), η οικονομική εμπιστοσύνη και ασφάλεια (το να είναι κάποιος σίγουρος για την ικανότητα του να διαχειρίζεται τα οικονομικά του και να είναι καλά προετοιμασμένος για να αντιμετωπίσει το μέλλον), οι οικονομικά στρεσογόνοι παράγοντες (το να είναι σε θέση να αγοράσει κάποιος τα απαραίτητα και να αποταμιεύσει για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης), η θετική/ορθή χρήση της πιστωτικής κάρτας (για παράδειγμα, η καταβολή ολόκληρου του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών στο τέλος κάθε μήνα), η αρνητική χρήση της πιστωτικής κάρτας (όπως το να μεταφέρει μέγιστα υπόλοιπα ή να καθυστερεί τις πληρωμές) και τέλος, διάφορες συμπεριφορές ανάκτησης των πιστώσεων (λόγου χάρη να ζητήσει κάποιος οικονομική

βοήθεια ή αναχρηματοδότηση και παγίωση του πιστωτικού του χρέους ή την παρακολούθηση σεμιναρίων οικονομικού σχεδιασμού).

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί πως το 87% των γυναικών κατείχε τουλάχιστον μία πιστωτική κάρτα, σε σύγκριση με το 76% των ανδρών φοιτητών. Εν συνεχεία, η ανάλυση έδειξε ότι οι φοιτήτριες έτειναν να έχουν υψηλότερο αριθμό πιστωτικών καρτών σε σύγκριση με τους άνδρες φοιτητές (ε.σ. 5%). Παράλληλα, οι άνδρες έτειναν να έχουν υψηλότερο επίπεδο οικονομικής ανεξαρτησίας (ε.σ. 1%) και να αισθάνονται μεγαλύτερη σιγουριά και ασφάλεια στη διαχείριση των οικονομικών τους (ε.σ. 0,1%), σε σχέση με τις συμφοιτήτριες τους. Όταν εξετάστηκαν οι συμπεριφορές χρήσης των πιστωτικών καρτών, προέκυψε πως οι φοιτήτριες είχαν υψηλότερα επίπεδα θετικής χρήσης, εφαρμόζαν δηλαδή ορθότερη διαχείριση των πιστωτικών τους καρτών, σε σύγκριση με τους άντρες φοιτητές σε ε.σ. 5%, ενώ δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά όσον αφορά την αρνητική χρήση των πιστωτικών καρτών μεταξύ των δύο φύλων. Επίσης, δεν υπήρξε σημαντική διαφορά στο επίπεδο των οικονομικών παραγόντων πίεσης/στρες μεταξύ των φοιτητών. Τέλος, βρέθηκε πως οι άνδρες φοιτητές επιδίδονταν πιο συχνά σε συμπεριφορές ανάκτησης των πιστώσεων (ε.σ. 5%).

Έτσι, λοιπόν, για ακόμη μια φορά αναδείχθηκε από τους Carpenter and Moore (2008), η σπουδαιότητα ανάπτυξης στοχευμένων στο κάθε φύλο, προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης για τους φοιτητές.

Αντικείμενο μελέτης των Sabri et al. (2008), ήταν ο εντοπισμός των παραγόντων που επηρεάζουν τη χρηματοοικονομική συμπεριφορά και την ύπαρξη οικονομικών προβλημάτων μεταξύ των φοιτητών. Ιδιαίτέρως θέλησαν να διερευνήσουν την επίδραση της χρηματοοικονομικής παιδείας στην οικονομική συμπεριφορά των φοιτητών και το ρόλο της στην εμφάνιση των οικονομικών προβλημάτων. Συνολικά στην έρευνα ανταποκρίθηκαν 2.519 φοιτητές από έξι δημόσια και πέντε ιδιωτικά πανεπιστήμια της Μαλαισίας. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκαν έλεγχοι t-test και ANOVA, καθώς και δύο πολλαπλές παλινδρομήσεις.

Οι υποθέσεις που τέθηκαν από τους ερευνητές προς διερεύνηση ήταν οι εξής: Πρώτον ότι ένα πλήθος μεταβλητών όπως: φύλο, εθνικότητα, τόπος καταγωγής, οικογενειακή κατάσταση και μορφωτικό επίπεδο γονέων, οικογενειακό εισόδημα, σειρά γέννησης, εμπειρία των καταναλωτών στην παιδική ηλικία, τύπος κολεγίου, τοποθεσία διαμονής, τρόπος χρηματοδότησης της εκπαίδευσης, χρηματοοικονομική κοινωνικοποίηση, βαθμός επίδοσης στο κολέγιο, πρότυπα δαπανών, ύπαρξη αποταμιεύσεων και χρηματοοικονομικών γνώσεων, θα προέβλεπαν αποτελεσματικά την χρηματοοικονομική συμπεριφορά και την ύπαρξη

οικονομικών προβλημάτων των φοιτητών. Δεύτερον ότι η ύπαρξη χρηματοοικονομικών γνώσεων θα σχετίζονταν θετικά με την αποτελεσματική οικονομική συμπεριφορά και ότι οι φοιτητές που ανέφεραν μεγαλύτερα οικονομικά προβλήματα θα είχαν χαμηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων.

Για τη σύνθεση των εξαρτημένων μεταβλητών εξετάστηκαν έξι οικονομικές συμπεριφορές και δέκα οικονομικά προβλήματα, ενώ οι χρηματοοικονομικές γνώσεις μετρήθηκαν με ένα τεστ 25 ερωτήσεων. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων παρουσίαζε χαμηλό επίπεδο οικονομικής συμπεριφοράς, ενώ περίπου το 47,9% των φοιτητών σκόραραν υψηλά στο δείκτη «οικονομικά προβλήματα». Ενδεικτικά αναφέρεται πως πάνω από το 50% των φοιτητών δεν αποταμίευε χρήματα από υποτροφίες ή δάνεια εκπαίδευσης, αλλά αντιθέτως τα χρησιμοποιούσε κυρίως στην κατανάλωση αγαθών, παρά στη κάλυψη των ακαδημαϊκών τους εξόδων. Επίσης, περίπου το 45% αυτών είχε ξοδέψει όλα του τα χρήματα πριν το τέλος του εξαμήνου, ενώ μόλις το 13% προέβaine στην εξόφληση των χρεών του. Οι περισσότεροι από τους φοιτητές ήταν αβέβαιοι για το που δαπανούσαν τα χρήματα τους, αγόραζαν περιττά πράγματα, δάνειζαν χρήματα σε φίλους, ενώ ωστόσο, παρέλειπαν γεύματα για να εξοικονομήσουν χρήματα. Τέλος, ένα μεγάλο ποσοστό των φοιτητών της τάξης του 73,6% παρουσίασαν ένα μέτριο επίπεδο γνώσεων σχετικά με την προσωπική χρηματοδότηση.

Τα αποτελέσματα των ελέγχων t-test και ANOVA συνοπτικά έδειξαν πως πιθανότερο να αναφέρουν τη συμμετοχή σε πιο αποτελεσματικές οικονομικές συμπεριφορές ήταν οι Μαλαισιανοί φοιτητές, που προέρχονταν από αγροτικές περιοχές, ο ένας τους γονέας ήταν χήρος, είχαν χαμηλό οικογενειακό εισόδημα, αποτελούσαν το μεσαίο παιδί της οικογένειας, φοιτούσαν σε δημόσιο κολέγιο, έμεναν εντός της πανεπιστημιούπολης, είχαν βαθμό επίδοσης μεταξύ 2,5-3,74 και που, περιέργως, έτειναν να δαπανούν περισσότερο. Από την άλλη, μη αποτελεσματική δημοσιονομική συμπεριφορά έτειναν να εμφανίζουν οι φοιτητές που άρχισαν να ασχολούνται με τα οικονομικά θέματα σε μεγαλύτερη ηλικία και αντιθέτως από το αναμενόμενο όσοι είχαν πάρει υποτροφία, ήταν περισσότερο κοινωνικοποιημένοι οικονομικά και έκαναν αποταμιεύσεις. Πιο πιθανό να παρουσιάσουν οικονομικά προβλήματα ήταν οι Μαλαισιανοί φοιτητές, των οποίων οι γονείς είχαν αποφοιτήσει από το κολέγιο, είχαν υψηλότερο οικογενειακό εισόδημα, ήταν μοναχοπαίδια, έτειναν να δαπανούν περισσότερο και δεν έκαναν αποταμιεύσεις. Τουναντίον, λιγότερα οικονομικά προβλήματα παρουσίαζαν οι φοιτητές που απέκτησαν οικονομικές εμπειρίες σε μεγαλύτερη ηλικία και όσοι ήταν περισσότερο οικονομικά κοινωνικοποιημένοι.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης, στατιστικά θετικοί παράγοντες πρόβλεψης της αποτελεσματικής οικονομικής συμπεριφοράς ήταν η

χρηματοοικονομική εκπαίδευση (ε.σ. 5%), το εάν κάποιος φοιτητής έκανε αποταμίευση (ε.σ. 5%), η υψηλή επίδοση στο κολέγιο (ε.σ. 1%) και η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία (ε.σ. 5%). Αρνητική επίδραση στην οικονομική συμπεριφορά είχε η κινεζική εθνικότητα (ε.σ. 0,1%) και οι μειωμένες καταναλωτικές δαπάνες (ε.σ. 0,1%).

Εν συνεχεία, θετικά με την ύπαρξη οικονομικών προβλημάτων σχετίστηκε η αγροτική προέλευση των φοιτητών (ε.σ. 5%), η υψηλή εκπαίδευση του πατέρα (το εάν ήταν απόφοιτος λυκείου σε ε.σ. 5% ή απόφοιτος πανεπιστημίου σε ε.σ. 0,1%), η σειρά γέννησης (το εάν ήταν μοναχογιός σε ε.σ. 1% ή το νεότερο παιδί σε ε.σ. 5%), η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία (ε.σ. 1%) και η οικονομική κοινωνικοποίηση (ε.σ. 0,1%). Οι φοιτητές των οποίων η μητέρα ήταν απόφοιτη πανεπιστημίου (ε.σ. 5%), που φοιτούσαν σε δημόσιο πανεπιστήμιο (ε.σ. 0,1%), είχαν ως πρότυπα δαπανών τα 3-5 αντικείμενα (ε.σ. 1%), έκαναν αποταμίευση (ε.σ. 0,1%) και είχαν χρηματοοικονομικές γνώσεις (ε.σ. 1%) έτειναν να έχουν λιγότερα οικονομικά προβλήματα. Οι υπόλοιποι εξεταζόμενοι παράγοντες δεν αποτέλεσαν προγνωστικούς δείκτες της οικονομικής συμπεριφοράς και της ύπαρξης οικονομικών προβλημάτων των φοιτητών.

Προέκυψε, λοιπόν, πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις σχετίζονταν θετικά με την καλύτερη οικονομική συμπεριφορά και αρνητικά με τα οικονομικά προβλήματα, υποστηρίζοντας έτσι τη δεύτερη ερευνητική υπόθεση. Συνεπώς αναδείχτηκε για ακόμη μια φορά η ανάγκη για μια πολυεπίπεδη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, η οποία θα προετοιμάζε τους φοιτητές για την ορθή διαχείριση των οικονομικών τους πόρων (Sabri et al., 2008).

Μία μελέτη που εστιάζει στον τρόπο δημοσιονομικής διαχείρισης των νεαρών Αμερικανών πραγματοποίησαν οι Kayla and Kinchen (2009). Η έρευνα έλαβε χώρα το Φεβρουάριο του 2008 και συμμετείχαν 300 φοιτητές από το πανεπιστήμιο της νοτιοανατολικής Λουιζιάνας. Τα δεδομένα του ερωτηματολογίου κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν με τη χρήση του προγράμματος SPSS.

Από τα πιο θετικά ευρήματα της έρευνας ήταν πως το 34,6% των ερωτηθέντων δεν διέθετε πιστωτική κάρτα και πως αρκετοί φοιτητές είχαν στραφεί στη χρήση χρεωστικής κάρτας. Ωστόσο παρέμεινε υψηλό το ποσοστό των φοιτητών, που εξακολουθούσαν να βασίζονται στις πιστωτικές κάρτες για να πληρώσουν τους λογαριασμούς που αδυνατούσαν να πληρώσουν στην ώρα τους.

Από την έρευνα προέκυψε επίσης, πως οι φοιτητές επέλεγαν συχνά τραπεζικά ιδρύματα με λανθασμένα κριτήρια, χωρίς προσεκτική εξέταση του τρόπου που το νομισματοπιστωτικό όργανο θα μπορούσε να εξυπηρετήσει καλύτερα τις ιδιαίτερες ανάγκες της δημοσιονομικής διαχείρισής τους. Έτσι, ο σπάνιος έλεγχος στα υπόλοιπα των

λογαριασμών και η μη χρήση των αυτόματων συστημάτων πληρωμής λογαριασμού, δείχνει ότι ενώ οι τράπεζες παρέχουν αυξημένες δυνατότητες πρόσβασης σε πληροφορίες και υπηρεσίες, εν τούτοις η πλειοψηφία των φοιτητών δεν τις χρησιμοποιεί για να επιτύχει καλύτερη διαχείριση των οικονομικών τους.

Όσον αφορά την εκμάθηση των οικονομικών δεξιοτήτων, το 65% των φοιτητών ανέφερε πως οι γονείς αποτέλεσαν τον πρωταρχικό φορέα οικονομικής κοινωνικοποίησης, ενώ υπήρξε και ένα 23% που απάντησε πως απέκτησε δεξιότητες δημοσιονομικής διαχείρισης από τη προσωπική του εμπειρία. Οι ακολουθούμενες πρακτικές οικονομικής διαχείρισης των φοιτητών αποδεικνύουν ότι οι γονείς δεν εκπληρώνουν το καθήκον της σωστής διδασκαλίας των παιδιών τους στα συγκεκριμένα θέματα, ίσως λόγω της αδυναμίας των γονέων να διαχειρίζονται σωστά και οι ίδιοι τα προσωπικά οικονομικά τους. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους Kayla and Kinchen (2009) παρουσιάζει ενδιαφέρον το ότι ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι των προηγούμενων γενεών διαχειρίζονταν τα οικονομικά τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό και τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι μελλοντικές γενεές.

Τα συνολικά αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι οι φοιτητές έχουν ανεπαρκείς δεξιότητες στη διαχείριση των προσωπικών οικονομικών τους. Αν και πολλοί φοιτητές θεωρούσαν πως διαχειρίζονταν τα οικονομικά τους με σωστό τρόπο και φάνηκε πως ήταν ενήμεροι για τους κινδύνους που συνδέονται με τη αλόγιστη χρήση πιστωτικών καρτών, οι τεκμηριωμένες από τις απαντήσεις τους πρακτικές, αποδεικνύουν ακριβώς το αντίθετο. Η τάση να πληρώνουν τους λογαριασμούς τους με πιστωτικές κάρτες, η δυσκολία στην παρακολούθηση και συμφιλίωση των λογαριασμών, ο μη έλεγχος των βαθμών πιστοληπτικής ικανότητας, η ασυνεπής αποταμίευση, η αμέλεια δημιουργίας ενός μηνιαίου προϋπολογισμού, αποτελούν μερικές πολύ επικίνδυνες συνήθειες, οι οποίες πιθανότατα συσχετίζονται με μελλοντικά προβλήματα, όπως υπερχρέωση ή κατάσχεση περιουσίας.

Οι ερευνητές θεώρησαν πως αυτό που έχουν ανάγκη οι φοιτητές πριν την αποφοίτησή τους από το κολλέγιο είναι η επίσημη εκπαίδευση και καθοδήγηση, καθώς και η εξάσκηση σε ένα ορθό και λογικό τρόπο δημοσιονομικής διαχείρισης (Kayla and Kinchen, 2009).

Ενδιαφέρουσα είναι η μελέτη των Sabri and MacDonald (2010), οι οποίοι εστίασαν στην επίδραση των χρηματοοικονομικών γνώσεων ως προς την αποταμιευτική συμπεριφορά και τα οικονομικά προβλήματα των φοιτητών στη Μαλαισία. Φοιτητές από έξι δημόσια και πέντε ιδιωτικά πανεπιστήμια της χώρας κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, με το συνολικό δείγμα να ανέρχεται στους 2.519 φοιτητές.

Οι δύο κύριες υποθέσεις που τέθηκαν από τους ερευνητές ήταν ότι, πρώτον, οι χρηματοοικονομικές γνώσεις θα έπρεπε να σχετίζονται θετικά με την αποτελεσματική

αποταμιευτική συμπεριφορά και, δεύτερον, ότι όσοι ανέφεραν μεγαλύτερα οικονομικά προβλήματα θα είχαν χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων. Δύο μοντέλα πολλαπλής παλινδρόμησης χρησιμοποιήθηκαν για να δοθούν απαντήσεις στα ερωτήματα της έρευνας. Στο πρώτο υπόδειγμα ως εξαρτημένη μεταβλητή εξετάστηκε η αποτελεσματική αποταμιευτική συμπεριφορά, η οποία προήλθε ως η συνιστώσα τριών σχετικών ερωτήσεων, ενώ για το δεύτερο χρησιμοποιήθηκε μία κλίμακα δέκα ερωτήσεων, που αφορούσαν την ύπαρξη ή μη, οικονομικών προβλημάτων.

Εκτός από την επίδραση των δημογραφικών χαρακτηριστικών στις εξαρτημένες, ως προγνωστικοί δείκτες ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, μελετήθηκαν οι χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών σε διάφορα οικονομικά ζητήματα, η καταναλωτική τους εμπειρία κατά την παιδική τους ηλικία και το κατά πόσον επηρεάστηκαν από τους εκάστοτε παράγοντες οικονομικής κοινωνικοποίησης.

Έτσι λοιπόν, όσον αφορά την εξέταση της πρώτης υποθέσεως, από τους 2.519 φοιτητές που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα, μόνο οι 1.574 περιπτώσεις λήφθηκαν υπόψη στην ανάλυση παλινδρόμησης της αποτελεσματικής αποταμιευτικής συμπεριφοράς, λόγω ελλিপών στοιχείων των υπόλοιπων συμμετεχόντων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι χρηματοοικονομικές γνώσεις είχαν μια θετική σημαντική επίδραση στην αποταμιευτική συμπεριφορά (ε.σ. 1%), υποδηλώνοντας πως όσοι συμμετέχοντες είχαν μεγαλύτερη γνώση για την προσωπική χρηματοδότηση έτειναν να ακολουθούν μια πιο αποτελεσματική αποταμιευτική συμπεριφορά. Παράλληλα, οι φοιτητές που είχαν αποκτήσει περισσότερες εμπειρίες κατά την παιδική τους ηλικία έτειναν επίσης, να εμπλακούν στην συγκεκριμένη αποτελεσματική οικονομική συμπεριφορά (ε.σ. 1%). Επιπλέον, αποτελεσματική αποταμιευτική συμπεριφορά εμφάνιζαν οι φοιτήτριες σε σχέση με τους άντρες φοιτητές (ε.σ. 5%) και όσοι ήταν μοναχοπαίδια (ε.σ. 5%), ενώ αντίθετα, μη αποτελεσματική αποταμιευτική συμπεριφορά παρουσίαζαν οι Κινέζοι φοιτητές, σε σχέση τις υπόλοιπες εθνικότητες (ε.σ. 1%) και όσοι φοιτητές είχαν λιγότερες καταναλωτικές δαπάνες (ε.σ. 1%). Οι παράγοντες οικονομική κοινωνικοποίηση, εκπαίδευση πατέρα και μητέρας, περιοχή προέλευσης και είδος πανεπιστημίου δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικοί ερμηνευτικοί δείκτες.

Όπως προέκυψε από την ανάλυση της παλινδρόμησης, που αφορούσε την ύπαρξη οικονομικών προβλημάτων (N=1.560), οι χρηματοοικονομικές γνώσεις είχαν και πάλι θετικό ρόλο, αφού οι φοιτητές που σκόραραν υψηλότερα στο τεστ των χρηματοοικονομικών γνώσεων ανέφεραν λιγότερα οικονομικά προβλήματα (ε.σ. 1%). Τουναντίον, μη αναμενόμενα ήταν τα αποτελέσματα για τους υπόλοιπους οικονομικούς προγνωστικούς δείκτες, καθώς οι φοιτητές που ήταν περισσότερο οικονομικά κοινωνικοποιημένοι (ε.σ.

0,1%) και όσοι είχαν αποκτήσει νωρίτερα στην παιδική τους ηλικία καταναλωτικές εμπειρίες (ε.σ. 1%) παρουσίαζαν περισσότερα οικονομικά προβλήματα. Επιπλέον, βρέθηκε πως η υψηλή εκπαιδευτική μόρφωση του πατέρα συνδεόταν με περισσότερα οικονομικά προβλήματα (ε.σ. 0,1%), ενώ αντιθέτως οι φοιτητές που η μητέρα τους είχε πτυχίο εμφάνιζαν λιγότερα προβλήματα στη διαχείριση των οικονομικών τους (ε.σ. 5%). Περαιτέρω, τα μοναχοπαίδια (ε.σ. 1%) και τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά (ε.σ. 5%) σε σχέση με τα μεγαλύτερα αδέρφια τους, οι φοιτητές από τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και όσοι κατάγονταν από αγροτικές περιοχές εμφάνιζαν περισσότερα οικονομικά προβλήματα, ενώ, παραδόξως, όσοι ανέφεραν ότι καταναλώνουν περισσότερα προϊόντα έτειναν να έχουν λιγότερα οικονομικά προβλήματα (ε.σ. 1%). Τέλος, όταν η θετική αποταμιευτική συμπεριφορά συμπεριλήφθηκε στο μοντέλο, αποτέλεσε αρνητικό προγνωστικό δείκτη της εξαρτημένης, καθώς συνοδεύτηκε από μειωμένες αναφορές οικονομικών προβλημάτων.

Λαμβάνοντας υπόψη τους τρεις χρηματοοικονομικούς δείκτες, οι χρηματοοικονομικές γνώσεις είχαν σαφώς την πιο θετική επιρροή στην οικονομική διαχείριση, επειδή έδωσαν τα επιθυμητά αποτελέσματα τόσο στην αποταμίευση, όσο και στα οικονομικά προβλήματα, υποστηρίζοντας έτσι, τις δύο αρχικές υποθέσεις της έρευνας.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τους Sabri and MacDonald (2010), η επίδραση της εμπειρίας στην παιδική ηλικία των καταναλωτών, αλλά και των χρηματοπιστωτικών παραγόντων κοινωνικοποίησης για τις δύο εξεταζόμενες περιπτώσεις, αποδείχθηκε πολύπλοκη, υποδεικνύοντας ότι η οικονομική εμπειρία πριν από το κολέγιο ενδέχεται να δημιουργήσει κακές συνήθειες ή συμπεριφορές προς την οικονομική διαχείριση, κατάσταση που θα μπορούσε να μετριαστεί μέσω της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης σε θέματα προσωπικής οικονομικής διαχείρισης και προγραμματισμού κατά τη διάρκεια φοίτησης στο πανεπιστήμιο (Sabri and MacDonald, 2010).

Με το ίδιο δείγμα φοιτητών, οι Falahati et al. (2011) εστίασαν στην επίδραση του φύλου και της εθνικότητας, ως προς τη οικονομική διαχείριση των φοιτητών της Μαλαισίας. Οι διαστάσεις που λήφθηκαν υπόψη για τη μέτρηση της οικονομικής διαχείρισης ήταν η αποταμιευτική συμπεριφορά των φοιτητών και η συμπεριφορά τους ως προς τις δαπάνες. Για τον προσδιορισμό των διαφορών μεταξύ των φύλων στην οικονομική διαχείριση, διεξήχθησαν έλεγχοι t-test, ενώ για τον προσδιορισμό των εθνικών διαφορών πραγματοποιήθηκε η ανάλυση διακύμανσης (ANOVA).

Τα πορίσματα της έρευνας ως προς το φύλο, έδειξαν ότι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες εμφάνιζαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στη δημοσιονομική διαχείριση. Συγκεκριμένα, οι φοιτήτριες επέδειξαν συνολικά ορθότερη οικονομική διαχείριση (ε.σ. 0,1%) και καλύτερη

συμπεριφορά δαπανών (ε.σ. 0,1%), ενώ οι άνδρες φοιτητές παρουσίασαν καλύτερη αποταμιευτική συμπεριφορά (ε.σ. 1%). Σύμφωνα με τους Falahati et al. (2011), αυτές οι διαφορές μπορεί να υποδεικνύουν ότι οι φοιτήτριες ενδιαφέρονταν περισσότερο για την καλύτερη διαχείριση των ταμειακών ροών, ενώ οι άρρενες σπουδαστές ανησυχούσαν κυρίως για τον οικονομικό σχεδιασμό, όπως οι επενδύσεις και η αποταμίευση.

Τα ευρήματα, επίσης, έδειξαν ότι υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην οικονομική διαχείριση μεταξύ των τριών εθνοτικών ομάδων (ε.σ. 0,1%). Οι Μαλαισιανοί φοιτητές προέκυψε πως εφαρμόζαν καλύτερη οικονομική διαχείριση σε σχέση με τους Κινέζους, αλλά και τους Ινδούς συμφοιτητές τους, με τους Ινδούς να παρουσιάζουν την ασθενέστερη οικονομική διαχείριση. Όσον αφορά τις επιμέρους συμπεριφορές, βρέθηκε πως, ανάλογα με την εθνικότητα, διαφοροποιούνταν η συμπεριφορά των αποταμιεύσεων, με τους Κινέζους φοιτητές να επιδεικνύουν την καλύτερη αποταμιευτική συμπεριφορά, ακολουθούμενοι από τους Ινδούς και στη συνέχεια, από τους Μαλαισιανούς φοιτητές, αποτέλεσμα που μπορεί να αποδίδεται στις αρχές της κινεζικής κουλτούρας, ότι δηλαδή, πρέπει να δίδεται μεγάλη σημασία στο σχεδιασμό των επενδύσεων για μια ασφαλή μελλοντική ζωή. Αντιθέτως δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς τη διαχείριση των δαπανών των φοιτητών μεταξύ των εθνοτικών ομάδων.

Συμπερασματικά, οι Falahati et al. (2011) υποστήριζαν πως το φύλο και οι διάφορες εθνοτικές κουλτούρες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στη διαμόρφωση της στρατηγικής για τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση, έτσι ώστε οι φοιτητές να έχουν πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές πληροφορίες προσαρμοσμένες στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές τους, με απώτερο στόχο τη λήψη κατευθύνσεων για μια αποτελεσματική οικονομική διαχείριση.

Σε μία αντίστοιχη έρευνα με το ίδιο και πάλι δείγμα φοιτητών προχώρησαν οι Falahati and Paim (2012). Στόχος τους ήταν να εξετάσουν την επίδραση του φύλου ως προς την οικονομική συμπεριφορά των αποταμιεύσεων μεταξύ των φοιτητών. Η ανάλυση έγινε με τη χρήση των μοντέλων δομικών εξισώσεων (SEM), ενώ χρησιμοποιήθηκε και η ανάλυση πολυομάδων δομικής ισοδυναμίας (MASI).

Οι ερευνητές βάσισαν τη μελέτη τους ότι ανάλογα με το φύλο, θα διαφοροποιείται η σχέση μεταξύ της καταναλωτικής εμπειρίας στην παιδική ηλικία, της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας επιρροής των παραγόντων οικονομικής κοινωνικοποίησης και 1) των οικονομικών γνώσεων, 2) των οικονομικών γνώσεων και των οικονομικών ικανοτήτων και 3) των οικονομικών γνώσεων, των οικονομικών ικανοτήτων και της αποταμιευτικής συμπεριφοράς. Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με τους Falahati and Paim (2012), πρωτογενείς παράγοντες οικονομικής κοινωνικοποίησης είναι ο πατέρας, η μητέρα, τα αδέρφια, η

θρησκεία και το σχολείο, ενώ δευτερογενείς οι συνομήλικοι, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα περιοδικά, οι διαφημίσεις, το διαδίκτυο και τα κινητά τηλέφωνα.

Οι εκτιμήσεις των ευρημάτων σε ε.σ. 1% έδειξαν ότι η οικονομική γνώση, οι πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι παράγοντες κοινωνικοποίησης, η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία και οι οικονομικές ικανότητες ενίσχυσαν την αποταμιευτική συμπεριφορά στους άνδρες φοιτητές. Περαιτέρω, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία και οι δευτεροβάθμιοι παράγοντες κοινωνικοποίησης, έχουν θετική επίδραση στην αύξηση του επιπέδου των οικονομικών ικανοτήτων, ενώ οι πρωτογενείς αρνητική, δηλαδή οι φοιτητές που επηρεάζονταν περισσότερο από το οικείο οικογενειακό περιβάλλον, παρουσίαζαν χαμηλότερο επίπεδο οικονομικών δεξιοτήτων. Οι οικονομικές γνώσεις επηρεάστηκαν θετικά τόσο από όλους τους παράγοντες κοινωνικοποίησης, όσο και από τις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας.

Όσον αφορά τις γυναίκες φοιτήτριες, η εκτεταμένη καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία (ε.σ. 5%) και το υψηλότερο επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων και δεξιοτήτων (ε.σ. 1%), ενθάρρυναν τις φοιτήτριες να αποθηκεύσουν περισσότερα χρήματα, με τις οικονομικές γνώσεις να κατέχουν την υψηλότερη θέση στην πρόβλεψη της αποταμιευτικής συμπεριφοράς. Επιπλέον, σε αντίθεση με τους άντρες φοιτητές, οι οικονομικές γνώσεις ήταν το μοναδικό μέσο πρόβλεψης των χρηματοοικονομικών ικανοτήτων (ε.σ. 1%), ενώ οι πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι παράγοντες κοινωνικοποίησης δε βρέθηκαν να συμβάλλουν στη πρόβλεψη καμιάς από τις τρεις εξεταζόμενες περιπτώσεις, εύρημα που υποδηλώνει την περιορισμένη πηγή οικονομικών πληροφοριών στα νεαρά κορίτσια τόσο εντός της οικογένειας, όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον. Με άλλα λόγια, φαίνεται πως τα αγόρια είχαν από νωρίς, το πλεονέκτημα της λήψης οικονομικών πληροφοριών και δεξιοτήτων, καθώς και περισσότερες ευκαιρίες για εξάσκηση στο χρηματοπιστωτικό τομέα σε σχέση με τα κορίτσια, γεγονός που καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη των συνθηκών για παροχή ίσων οικονομικών ευκαιριών και για τα δύο φύλα.

Η ανάλυση πολυομάδων δομικής ισοδυναμίας έδειξε πως οι πρωτοβάθμιοι και δευτεροβάθμιοι παράγοντες κοινωνικοποίησης συνέβαλαν σημαντικά στην πρόβλεψη για αποταμίευση μεταξύ των φοιτητών, αλλά όχι των φοιτητριών. Επιπλέον, η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία είχε μεγαλύτερη επίδραση στην αποταμιευτική συμπεριφορά των φοιτητών από τις φοιτήτριες, σε αντιδιαστολή με τις οικονομικές γνώσεις που ίσχυσε το αντίθετο. Η καταναλωτική εμπειρία στην παιδική ηλικία, οι πρωτογενείς και δευτερεύοντες παράγοντες κοινωνικοποίησης συνέβαλαν σημαντικά στην πρόβλεψη των οικονομικών

δεξιοτήτων και των οικονομικών γνώσεων μεταξύ των ανδρών φοιτητών, αλλά όχι μεταξύ των φοιτητριών. Τέλος, μολονότι οι οικονομικές γνώσεις ήταν ο κοινός παράγοντας πρόβλεψης των χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων και για τις δύο ομάδες αναφοράς, δεν υπήρξε σημαντική διαφορά στην εκτίμηση μεταξύ των ανδρών και γυναικών φοιτητών.

Εν ολίγοις, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι άνδρες και οι γυναίκες αντιλαμβάνονται διαφορετικά επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων και δεξιοτήτων, και ως εκ τούτου παρουσιάζουν διαφορετική αποταμιευτική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, βρέθηκε πως οι άνδρες έχουν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων, οικονομικών ικανοτήτων, εμπλέκονται νωρίτερα στις καταναλωτικές πρακτικές κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας και έχουν καλύτερη αποταμιευτική συμπεριφορά από τις φοιτήτριες.

Ωστόσο, το σημαντικότερο εύρημα της μελέτης ήταν πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις αποτελούσαν τον πρώτο και πιο ισχυρό ερμηνευτικό παράγοντα της αποταμιευτικής συμπεριφοράς και στα δύο φύλα. Συνεπώς, σύμφωνα με τους Falahati and Paim (2012), ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης θα μπορούσε να ενισχύσει τις πρακτικές ικανότητες των φοιτητών στη διεξαγωγή των καθημερινών οικονομικών συναλλαγών με τρόπο ορθολογικό και υπεύθυνο.

Μία έρευνα που εξετάζει τις συμπεριφορικές επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στην οικονομική συμπεριφορά των νεαρών Ινδών καταναλωτών της πόλης Chennai, ως προς τα αμοιβαία κεφάλαια, είναι αυτή των Ramalingam and Tamilarasan (2012). Οι υποθέσεις που τέθηκαν από τους ερευνητές προς διερεύνηση ήταν ότι α) οι επενδυτικές γνώσεις β) η επενδυτική εμπειρία σε αμοιβαία κεφάλαια και γ) τα υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος θα επηρέαζαν θετικά την επενδυτική συμπεριφορά ως προς τα αμοιβαία κεφάλαια.

Ειδικότερα, η μελέτη θέλησε να εξετάσει τέσσερις πτυχές της επενδυτικής συμπεριφοράς των ερωτώμενων ως προς τα αμοιβαία κεφάλαια και συγκεκριμένα: τη συχνότητα αναζήτησης πληροφοριών, τη συχνότητα της επένδυσης, τα χρόνια της επένδυσης, καθώς και την απόδοση των επενδύσεων σε αμοιβαία κεφάλαια. Συνολικά 483 συμμετέχοντες έλαβαν μέρος στην έρευνα και για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα MANCOVA. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι τέσσερις αυτές πτυχές συσχετίζονται μεταξύ τους σε ε.σ. 0,1%. Οι πολυπαραγοντικοί έλεγχοι έδειξαν πως οι παράγοντες ηλικία, φύλο, εισόδημα, εμπειρία και χρηματοοικονομική γνώση είχαν σημαντική επίδραση στο μοντέλο, σε αντίθεση με την εκπαίδευση, που δεν είχε.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα των ελέγχων μεταξύ των υποκειμενικών επιδράσεων (Tests of between – Subject Effects), οι ερωτώμενοι που είχαν υψηλά επίπεδα γνώσεων,

περισσότερες εμπειρίες και υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος, βρέθηκε πως αναζητούσαν συχνότερα πληροφορίες σχετικά με τα αμοιβαία κεφάλαια, επένδυναν σε αυτά και πετύχαιναν καλύτερες αποδόσεις. Ωστόσο, ενώ οι γνώσεις σε επενδυτικά θέματα και τα υψηλά επίπεδα εισοδήματος επηρέαζαν θετικά τα χρόνια των επενδύσεων σε αμοιβαία κεφάλαια, η εμπειρία δεν βρέθηκε να τα επηρεάζει. Έτσι, λοιπόν, η πρώτη και η τρίτη υπόθεση υποστηρίχθηκαν πλήρως, ενώ η δεύτερη μερικώς.

Όταν εξετάστηκαν ως προσδιοριστικοί παράγοντες η ηλικία και το φύλο, τα αποτελέσματα έδειξαν πως οι μεγαλύτεροι ηλικιακά επενδυτές επένδυναν συχνότερα και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στα αμοιβαία κεφάλαια, ενώ το φύλο είχε στατιστικά σημαντική επίδραση και στις τέσσερις εξαρτημένες μεταβλητές. Συγκεκριμένα βρέθηκε πως οι άντρες επενδυτές αναζητούσαν πιο συχνά πληροφορίες σχετικά με τα αμοιβαία κεφάλαια, επένδυναν συχνότερα σε αυτά, για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και με καλύτερες επιδόσεις αναφορικά με τις γυναίκες επενδύτριες. Σύμφωνα με τους Ramalingam and Tamilarasan (2012), οι άνδρες έτειναν να είναι πιο σίγουροι για τις τεχνικές τους γνώσεις, συμμετείχαν πιο ενεργά και επιδείκνυαν ισχυρότερο έλεγχο στη διαχείριση της περιουσίας τους.

Εν κατακλείδι, προέκυψε πως η χρηματοοικονομική γνώση και η προσωπική εμπειρία πάνω στα αμοιβαία κεφάλαια έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην πρόβλεψη της επενδυτικής συμπεριφοράς των νεαρών Ινδών καταναλωτών, ενώ διαφάνηκε η ανάγκη συμμετοχής των νεαρών γυναικών, κυρίως, σε προγράμματα οικονομικής εκπαίδευσης, με στόχο την ενίσχυση των χρηματοπιστωτικών τους πρακτικών. Τέλος, οι ερευνητές έκριναν σκόπιμο να συστηθεί από τους οικονομικούς συμβούλους μια επενδυτική στρατηγική, που θα ήταν προσαρμοσμένη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε επενδυτή, εξετάζοντας το φύλο, το προφίλ και αξιολογώντας την ανοχή τους στο κίνδυνο (Ramalingam and Tamilarasan, 2012).

Με την έρευνά τους οι YetHuat et al. (2012), θέλησαν να εξετάσουν την αποτελεσματικότητα της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, αλλά και την επιρροή του οικογενειακού περιβάλλοντος και των δημογραφικών χαρακτηριστικών 341 προπτυχιακών φοιτητών του University Malaysia Sabah ως προς τις πρακτικές οικονομικής διαχείρισης.

Οι συμμετέχοντες ταξινομήθηκαν σε δύο ομάδες ανάλογα με το εάν είχαν λάβει μαθήματα οικονομικής διαχείρισης κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εξαμήνων τους ή όχι. Τα συλλεχθέντα δεδομένα αναλύθηκαν αρχικά με πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση και στη συνέχεια με ιεραρχική, τα ευρήματα της οποίας υποστήριξαν περαιτέρω τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση της πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης.

Αναλυτικότερα, οι ειδικοί στόχοι της μελέτης ήταν να διαπιστωθεί εάν α) τα μαθήματα οικονομικής διαχείρισης, β) οι δημογραφικές μεταβλητές, όπως το φύλο και η

εθνικότητα, γ) η γεωγραφική θέση και δ) η επιρροή της οικογένειας θα μπορούσαν να επηρεάσουν τον τρόπο που διαχειρίζονται τα οικονομικά τους οι προπτυχιακοί φοιτητές.

Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης για τους φοιτητές, που είχαν ήδη διδαχθεί μαθήματα οικονομικής διαχείρισης, έδειξαν ότι το φύλο, η εθνικότητα, η γεωγραφική περιοχή προέλευσης και η χρηματοοικονομική εκπαίδευση δεν επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι νέοι στα οικονομικά ζητήματα. Ο μοναδικός παράγοντας που βρέθηκε στατιστικά σημαντικός ήταν η επιρροή της οικογένειας (ε.σ. 1%).

Παρόμοια ήταν τα αποτελέσματα και για την ομάδα ελέγχου, δηλαδή για όσους δεν είχαν στο πρόγραμμα σπουδών τους μαθήματα οικονομικού περιεχομένου. Συγκεκριμένα, το φύλο, η εθνικότητα και η χρηματοοικονομική εκπαίδευση δεν βρέθηκε να επηρεάζουν την οικονομική συμπεριφορά των νεαρών καταναλωτών, εν αντιθέσει με τη γεωγραφική περιοχή προέλευσης και την οικογενειακή επιρροή που ερμήνευαν την εξαρτημένη μεταβλητή σε ε.σ. 1%. Αναλυτικότερα, οι φοιτητές που προέρχονταν από αγροτικές περιοχές, βρέθηκε να εμφανίζουν καλύτερη οικονομική συμπεριφορά σε σχέση με τους φοιτητές από τις αστικές περιοχές.

Συνεπώς, από τον έλεγχο των υποθέσεων προέκυψε πως η χρηματοοικονομική εκπαίδευση και οι δημογραφικές μεταβλητές, όπως το φύλο και η εθνικότητα δεν αποτέλεσαν σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες της οικονομικής συμπεριφοράς των φοιτητών. Τουναντίον, η επιρροή της οικογένειας αποτέλεσε τη μοναδική ανεξάρτητη μεταβλητή που επηρέασε την ατομική οικονομική συμπεριφορά και στις δύο ομάδες φοιτητών. Λόγω του ρόλου που παίζουν οι γονείς στην υιοθέτηση στάσεων και συμπεριφορών ως προς τα οικονομικά ζητήματα, οι YetHuat et al. (2012), πρότειναν την οργάνωση σεμιναρίων και δραστηριοτήτων, που θα ενθάρρυναν όλα τα μέλη της οικογένειας να συμμετέχουν σε αυτά, εμπλουτίζοντας τις χρηματοοικονομικές τους γνώσεις. Παράλληλα, με ένα πρόγραμμα παροχής συμβουλών, οι φοιτητές που βρίσκονταν οικονομικά σε κίνδυνο θα μπορούσαν να βρουν τρόπους για εξατομικευμένη επίλυση των οικονομικών τους προβλημάτων, ενώ κρίθηκε σκόπιμη και η αξιοποίηση του διαδικτύου ως μια άμεση και χαμηλού κόστους πηγή παροχής χρηματοοικονομικών πληροφοριών (YetHuat et al., 2012).

Ως εκ τούτου, οι Borden et al. (2008), θέλησαν να διερευνήσουν το κατά πόσον ήταν πιθανό η παρακολούθηση ενός σύντομου εκπαιδευτικού σεμιναρίου, να τροποποιήσει τις χρηματοοικονομικές γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές των φοιτητών ως προς τη χρήση των πιστωτικών καρτών. Παράλληλα οι ερευνητές αναζήτησαν τυχόν αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των αρχικών επιπέδων χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών με τις χρηματοπιστωτικές στάσεις και συμπεριφορές τους. Τα στοιχεία προήλθαν από 93 φοιτητές

ενός πανεπιστημίου στις νοτιοδυτικές Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, οι οποίοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα έντυπο ερωτήσεων πριν και μετά τη συμμετοχή τους στο σεμινάριο. Αξίζει να σημειωθεί πως οι απαντήσεις μετά τη λήξη του σεμιναρίου αφορούσαν πρόθεση αλλαγής στάσεων και συμπεριφοράς των φοιτητών.

Οι εξεταζόμενες στάσεις προς τις πιστωτικές κάρτες ομαδοποιήθηκαν σε δύο κατηγορίες: την υπεύθυνη πιστωτική στάση και τη στάση που ακολουθούν όσοι αποφεύγουν τη χρήση των πιστωτικών καρτών. Ταυτόχρονα, η υπεύθυνη αποτελεσματική δημοσιονομική συμπεριφορά και οι ριψοκίνδυνες οικονομικές συμπεριφορές των συμμετεχόντων απέναντι στις πιστωτικές κάρτες, αποτέλεσαν επίσης το πεδίο μελέτης των ερευνητών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το σεμινάριο αύξησε αποτελεσματικά τις χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών, καθώς, μετά από την παρακολούθηση του, η βαθμολογία των φοιτητών ήταν σημαντικά υψηλότερη σε ε.σ. 1%. Ο θετικός αντίκτυπος του σεμιναρίου αποδείχτηκε και στον τομέα των στάσεων, αφού σε ε.σ. 0,1% υπήρξε σημαντική αύξηση της μεταβλητής «υπεύθυνη στάση των φοιτητών απέναντι στη πίστωση» και σημαντική μείωση της στάσεως αποφυγής, δηλαδή εφόσον οι φοιτητές θα κατανοούσαν πώς να διαχειρίζονταν υπεύθυνα τις πιστωτικές κάρτες, θα ήταν λιγότερο πιθανό στο μέλλον να αποφύγουν τη χρήση τους. Επίσης, μετά την ολοκλήρωση του σεμιναρίου, οι φοιτητές ανέφεραν την πρόθεση να συμμετάσχουν σε σημαντικά πιο αποτελεσματικές οικονομικές συμπεριφορές (ε.σ. 0,1%), καθώς και την πρόθεσή τους να περιορίσουν ορισμένες άλλες επικίνδυνες χρηματοοικονομικές συμπεριφορές (ε.σ. 5%).

Όταν εξετάστηκε η σχέση των δημογραφικών μεταβλητών με τις οικονομικές γνώσεις, στάσεις και συμπεριφορές των φοιτητών πριν την πραγματοποίηση του σεμιναρίου, προέκυψαν αρκετά ενδιαφέροντα στοιχεία. Συγκεκριμένα, η δομή της οικογένειας θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει προγνωστικό παράγοντα πρόβλεψης τους χρέους των πιστωτικών καρτών των φοιτητών, καθώς οι φοιτητές που προέρχονταν από διαζευγμένες οικογένειες ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα χρέους (ε.σ. 5%), ενώ παράλληλα οι φοιτητές από οικογένειες με υψηλότερο εισόδημα ήταν λιγότερο πιθανό να εμφανίσουν χρέος (ε.σ. 5%). Επιπλέον, διαφάνηκε μια αλληλεπίδραση μεταξύ του φύλου, της εθνικότητας και της υπεύθυνης στάσης απέναντι στις πιστωτικές κάρτες, με τους λευκούς φοιτητές και τις μη λευκές φοιτήτριες να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα υπεύθυνης πιστωτικής στάσης σε ε.σ. 1%. Μία ακόμη σχέση, που παρατηρήθηκε, ήταν μεταξύ του επιπέδου εισοδήματος της οικογένειας και του καθεστώτος απασχόλησης των φοιτητών και συγκεκριμένα, οι άνεργοι φοιτητές από οικογένειες με υψηλότερο εισόδημα υιοθετούσαν περισσότερες ριψοκίνδυνες οικονομικές συμπεριφορές, σε σχέση με τους ανέργους φοιτητές από οικογένειες με

χαμηλότερο εισόδημα (ε.σ. 5%), αν και το οικογενειακό εισόδημα δεν είχε καμία επίδραση όταν επρόκειτο για εργαζόμενους φοιτητές. Επιπροσθέτως, βρέθηκε πως οι μισθωτοί φοιτητές δεν είχαν περισσότερες πιθανότητες να αναφέρουν πιο αποτελεσματικές οικονομικές συμπεριφορές, σε σχέση με τους ανέργους συμφοιτητές τους.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των δύο εξεταζόμενων στάσεων των φοιτητών προς τις πιστωτικές κάρτες, η ανάλυση συσχέτισης κατά Pearson στα αρχικά δεδομένα, έδειξε μια αρνητική σχέση μεταξύ τους, γεγονός που υποδήλωνε ότι οι φοιτητές που ανέφεραν πιο υπεύθυνη στάση απέναντι στη χρήση των πιστωτικών καρτών, ήταν πιο πιθανό να τις χρησιμοποιήσουν (ε.σ. 0,1%).

Στη συνέχεια αναζητήθηκαν πιθανές αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών, των στάσεων έναντι της πίστωσης και της οικονομικής συμπεριφοράς τους, στα δεδομένα πριν την παρακολούθηση του σεμιναρίου. Βρέθηκε, λοιπόν, πως οι χρηματοοικονομικές γνώσεις των φοιτητών μπορούσαν να προβλέψουν τη στάση αποφυγής προς τη πίστωση, με τους φοιτητές που ανέφεραν χαμηλότερα επίπεδα χρηματοοικονομικών γνώσεων να εμφανίζουν περισσότερες πιθανότητες να θέλουν να αποφύγουν τη χρήση των πιστωτικών καρτών (ε.σ. 5%). Τουναντίον, οι οικονομικές γνώσεις, δεν αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης της οικονομικής συμπεριφοράς των φοιτητών, είτε της αποτελεσματικής, είτε της ρισκοκίνδυνης. Τέλος, βρέθηκε μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ της στάσεως αποφυγής της πίστωσης και της οικονομικής συμπεριφοράς (ε.σ. 1%), με τους φοιτητές που απέφευγαν την πίστωση να ήταν λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε ρισκοκίνδυνες οικονομικές συμπεριφορές.

Συνοψίζοντας, διαπιστώθηκε πως η παρακολούθηση, έστω και μιάμισης ώρας ενός σεμιναρίου οικονομικού περιεχομένου, ήταν αρκετή για να αυξηθούν οι οικονομικές γνώσεις των φοιτητών και για να θελήσουν οι συμμετέχοντες να επιδοθούν σε πιο υπεύθυνες οικονομικές συμπεριφορές στο μέλλον. Τα εν λόγω ενθαρρυντικά αποτελέσματα, παρέχουν ενδείξεις της χρησιμότητας και της αποτελεσματικότητας τέτοιων μορφών εκπαίδευσης, οι οποίες παρέχουν ένα πλήθος πληροφοριών σε σύντομο χρονικό διάστημα και σε εύληπτη μορφή και αποτελούν μια ελκυστική, προσιτή και αποτελεσματική εναλλακτική λύση για τους φοιτητές, στην προσπάθεια τους για βελτίωση των οικονομικών τους γνώσεων και κατά συνέπεια για ορθολογικότερη οικονομική διαχείριση των πόρων τους και για πιο υπεύθυνες στάσεις και συμπεριφορές (Borden et al., 2008).

Στη συνέχεια εξετάζεται η αποτελεσματικότητα μιας ακόμη μορφής χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, αυτής των εξατομικευμένων συμβουλών. Εν προκειμένω, σκοπός της μελέτης των Britt et al. (2012), ήταν να διαπιστωθεί εάν οι ατομικές οικονομικές

συμβουλές ήταν αποτελεσματικές στη μείωση της οικονομικής πίεσης των φοιτητών, στην αύξηση της θετικής οικονομικής συμπεριφοράς και στην αύξηση των χρηματοοικονομικών γνώσεων. Τα δεδομένα προήλθαν από ένα δείγμα 312 φοιτητών του Kansas State University, οι οποίοι ζήτησαν βοήθεια σε ένα κέντρο ατομικής χρηματοοικονομικής συμβουλευτικής εντός της πανεπιστημιούπολης. Οι φοιτητές κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο πριν και αμέσως μετά την παροχή των συμβουλών, ενώ 39 εξ' αυτών συμπλήρωσαν ένα αντίστοιχο ερωτηματολόγιο έπειτα από δύο μήνες, για να διαπιστωθεί ποια ήταν η αποτελεσματικότητα των συμβουλών της μίας συνάντησης σε αυτό το χρονικό διάστημα. Για τη σύγκριση των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν ζευγαρωμένοι έλεγχοι t-tests.

Εν προκειμένω, η σύγκριση των επιπέδων οικονομικής πίεσης και άγχους πριν και αμέσως μετά τη λήξη της συμβουλευτικής συνεδρίας, έδειξε ότι υπήρχε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των επιπέδων αυτών σε ε.σ. 1%. Επίσης, μετά το πέρας των δύο μηνών παρατηρήθηκε εκ νέου στατιστικά σημαντική μείωση της οικονομικής πίεσης των φοιτητών (ε.σ. 5%), αυξημένη αίσθηση των υποκειμενικών χρηματοοικονομικών γνώσεων και σημαντικές αυξήσεις σε θετικές δεξιότητες οικονομικής διαχείρισης, όπως στον περιορισμό των αναλήψεων σε μετρητά, το δανεισμό με χαμηλότερο επιτόκιο και την τήρηση συγκεκριμένων γραπτών οικονομικών στόχων. Αντίθετα, δεν αναφέρθηκαν στατιστικά σημαντικές βελτιώσεις στις αντικειμενικές οικονομικές γνώσεις των φοιτητών, στην αντιλαμβανόμενη χρηματική ικανοποίηση, στα γενικότερα επίπεδα άγχους και σε ορισμένες άλλες χρηματοπιστωτικές συμπεριφορές, που απαιτείται περίοδος προσαρμογής μεγαλύτερη των δύο μηνών. Για παράδειγμα, όταν μέχρι τότε οι φοιτητές ακολουθούσαν ένα μοτίβο δαπανών, που υπερέβαινε το εισόδημά τους, ήταν δύσκολο εντός της προθεσμίας των δύο μηνών να επιτύχουν την αποπληρωμή των πιστωτικών τους καρτών στο ακέραιο στο τέλος του μήνα.

Εν ολίγοις, σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτης, η ατομική οικονομική συμβουλευτική υπήρξε αποτελεσματική στην άμεση μείωση της οικονομικής πίεσης των φοιτητών, αλλά και στη διατήρηση αυτής σε χαμηλότερα επίπεδα με την πάροδο του χρόνου. Παράλληλα, οι οικονομικές συμβουλές φάνηκε να αυξάνουν το αυτοαξιολογηθέν επίπεδο χρηματοοικονομικών γνώσεων των ερωτηθέντων, ενώ διαφάνηκαν και ορισμένες ευεργετικές αλλαγές σε μεμονωμένες οικονομικές συμπεριφορές.

Συνεπώς, σύμφωνα με τους Britt et al. (2012), ήταν ενθαρρυντική η διαπίστωση πως ακόμη και μία μόνο συμβουλευτική συνεδρία, μπορούσε να θεωρηθεί αποτελεσματική στην αντιμετώπιση διαφόρων οικονομικών ζητημάτων, αλλά με βάση την ανάλυση κόστους-οφέλους, ίσως η παροχή δωρεάν επιμέρους χρηματοοικονομικών συμβουλών σε κάθε

σπουδαστή να μην ήταν εφικτή, προτείνοντας ως μια αποδοτικότερη οικονομικά προσέγγιση του θέματος, την παροχή προσωπικών χρηματοοικονομικών μαθημάτων στο πανεπιστήμιο, κυρίως στους πρωτοετείς φοιτητές, ώστε να προλάβουν τυχόν επικίνδυνες οικονομικές συνήθειες (Britt et al., 2012).

Ένα γενικότερο συμπέρασμα, που θα μπορούσε να διατυπωθεί από την παράθεση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που προηγήθηκε, είναι πως παρόλο που τα αποτελέσματα των περισσότερων ερευνών απέδειξαν την ισχυρή σύνδεση μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και της υιοθέτησης υγιών καταναλωτικών προτύπων, εντούτοις η πλειοψηφία των φοιτητών δεν βρέθηκε να διαθέτει τις επαρκείς οικονομικές γνώσεις, που θα της εξασφάλιζε την επιθυμητή οικονομική ευημερία.

4. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

4.1 Μεθοδολογία Δειγματοληπτικής Έρευνας

Η παρούσα διπλωματική μελέτη ερευνά την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και της καταναλωτικής συμπεριφοράς των Ελλήνων φοιτητών. Μια από τις βασικές επιδιώξεις της έρευνας είναι να μελετηθούν οι οικονομικές γνώσεις και οι καταναλωτικές συνήθειες των φοιτητών, που σπουδάζουν σε οικονομικά τμήματα, σε σύγκριση με τους φοιτητές των υπολοίπων επιστημονικών πεδίων. Για τον καθορισμό του ύψους των οικονομικών γνώσεων και του τρόπου συμπεριφοράς των νεαρών καταναλωτών, δημιουργήθηκε ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο 55 ερωτήσεων, το οποίο βασίστηκε στα πορίσματα προγενέστερων σχετικών εμπειρικών μελετών.

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου βασίστηκε στη μελέτη της υπάρχουσας διεθνούς βιβλιογραφίας, που ερευνά τις συμπεριφορικές επιπτώσεις της οικονομικής εκπαίδευσης στους φοιτητές. Δομήθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να πιστοποιηθεί η ύπαρξη οικονομικών σπουδών, το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων και η οικονομική συμπεριφορά των ερωτώμενων.

Αναλυτικότερα, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε οκτώ επιμέρους ενότητες. Αρχικά οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν σε προσωπικές ερωτήσεις, με σκοπό να σκιαγραφηθεί το προφίλ του δείγματος, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η οικογενειακή κατάσταση, η υπηκοότητα, το εκπαιδευτικό ίδρυμα φοίτησης και το έτος σπουδών. Εν συνεχεία υπήρξαν ερωτήσεις, που αφορούσαν στο υπόβαθρο της οικονομικής παιδείας των ερωτώμενων, όπως το περιεχόμενο των βασικών σπουδών, η παρακολούθηση σεμιναρίων σε θέματα οικονομικής διαχείρισης και η επιλογή οικονομικών μαθημάτων στο λύκειο. Ακολούθησαν ερωτήσεις που αναφέρονταν στην οικονομική κοινωνικοποίηση των συμμετεχόντων. Ουσιαστικά, ζητήθηκε η ηλικίας έναρξης ενασχόλησης με την οικονομική διαχείριση, καθώς και ο παράγοντας με την μεγαλύτερη επιρροή στη διαμόρφωση της οικονομικής συνειδήσεως του φοιτητή. Η επόμενη κατηγορία ερωτήσεων αφορούσε το ύψος του ατομικού και οικογενειακού εισοδήματος των ερωτώμενων, τον τρόπο απόκτησής του (εργασία, οικονομική ενίσχυση, δανεικά) και τη διαχείριση των ταμειακών διαθεσίμων (δαπάνες και αποταμίευση). Σειρά είχαν οι ερωτήσεις αυτό-αξιολόγησης των οικονομικών δεξιοτήτων εκ μέρους των φοιτητών. Από την παρούσα έρευνα δε θα μπορούσαν να απουσιάσουν ορισμένες ερωτήσεις για θέματα διαχείρισης πιστωτικών καρτών και χρεών,

δεδομένου του επιστημονικού ενδιαφέροντος και του πλήθους των σχετικών δημοσιευμένων μελετών. Επιπρόσθετα, διερευνήθηκε ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας των φοιτητών σε κάποιες ερωτήσεις, που δήλωναν καταναλωτικές στάσεις και συμπεριφορές.

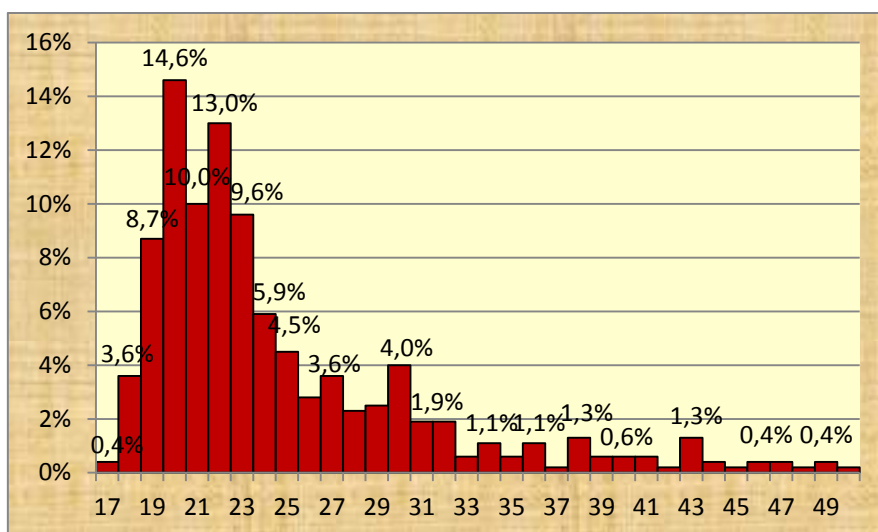
Στόχος της τελευταίας ενότητας του ερωτηματολογίου ήταν η πιστοποίηση του επιπέδου των χρηματοοικονομικών γνώσεων των φοιτητών. Οι οικονομικές γνώσεις μετρήθηκαν μέσω δεκατριών ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών. Αρχικά εξετάστηκαν οι γενικές οικονομικές γνώσεις των φοιτητών σε θέματα οικονομικής διαχείρισης. Στη συνέχεια, διερευνήθηκε η κατανόηση ορισμένων οικονομικών όρων, οι οποίοι απασχολούν την ελληνική κοινωνία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, για να διαπιστωθεί κατά πόσο οι φοιτητές είναι ενημερωμένοι και ενδιαφέρονται για τα θέματα της τρέχουσας οικονομικής επικαιρότητας. Η έρευνα ολοκληρώθηκε με τρεις ερωτήσεις, που αφορούσαν κάποιες υποθετικές οικονομικές καταστάσεις, από τις οποίες οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν την ορθότερη δυνατή πρακτική.

Η δειγματοληπτική έρευνα διεξήχθη το τρίτο τρίμηνο του 2014 (Ιούλιος – Αύγουστος – Σεπτέμβριος). Τα ερωτηματολόγια προωθήθηκαν σε ηλεκτρονική μορφή, μέσω διαδικτύου, σε ένα πλήθος φοιτητών από διάφορα Πανεπιστήμια της Ελλάδας, αλλά διανεμήθηκαν και προσωπικά στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πανεπιστήμιο Πειραιώς και το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, προκειμένου να επιτευχθεί μια σχετική ισορροπία στις δύο ομάδες φοιτητών από τις οικονομικές και μη σχολές. Διευκρινίζεται ότι η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε ανώνυμα, ώστε οι απαντήσεις να είναι περισσότερο ειλικρινείς και αξιόπιστες. Συνολικά συγκεντρώθηκαν 504 ερωτηματολόγια, εκ των οποίων τα 33 απορρίφθηκαν λόγω ελλιπούς ή μη ορθής συμπλήρωσής τους. Έτσι, το τελικό αξιοποιήσιμο δείγμα διαμορφώθηκε στα 471 ερωτηματολόγια.

4.2. Το Προφίλ του Δείγματος

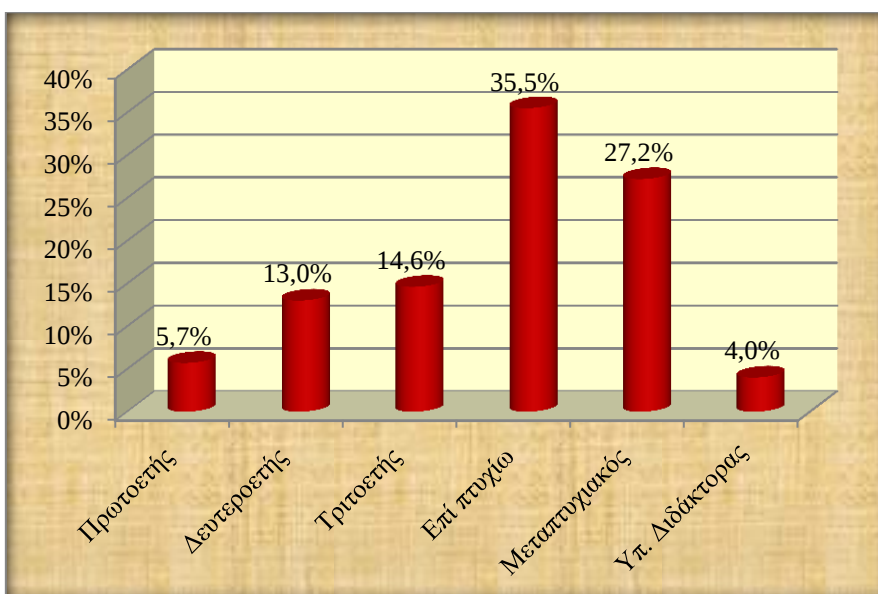
Από το δείγμα των 471 ερωτηθέντων, το 54,4% (256) ήταν φοιτήτριες και το 45,6% (215) άντρες φοιτητές. Όπως ήταν αναμενόμενο, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (81,5%) ήταν κάτω των 30 ετών, το ηλικιακό εύρος κυμαινόταν μεταξύ 17 και 50 ετών, ενώ η μέση ηλικία του δείγματος ήταν τα 22 έτη (διάγραμμα 4.2.1). Ως εκ τούτου, ήταν λογικό να βρεθεί πως το 90% των φοιτητών ήταν ανύπαντροι και πως μόλις το 6,4% των ερωτώμενων είχε τουλάχιστον ένα παιδί. Από τους 30 φοιτητές με παιδιά, οι 12 (40%) είχαν μόνο ένα και άλλοι 12 δύο παιδιά, ενώ ένας συμμετέχων είχε αποκτήσει 6 τέκνα. Σημειώνεται, επίσης, πως η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών σε ποσοστό 96,6% είχε ελληνική υπηκοότητα.

Διάγραμμα 4. 2. 1: Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία

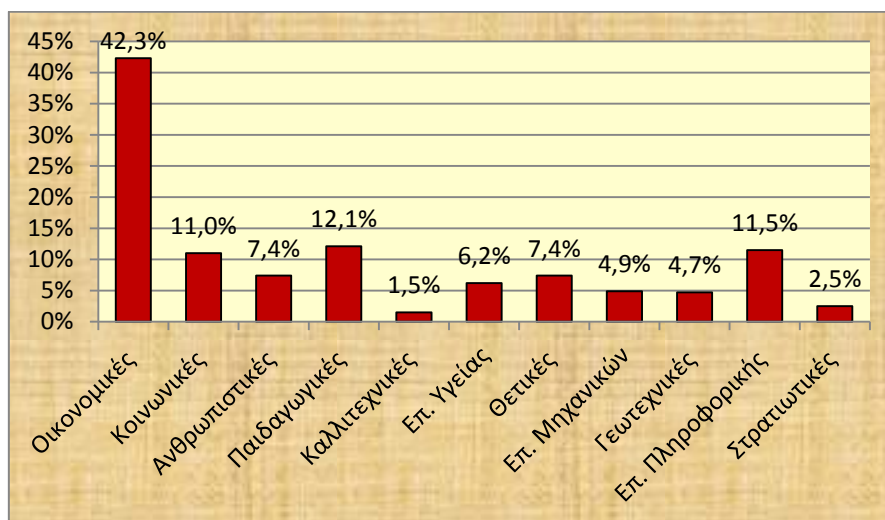
Όσον αφορά το έτος σπουδών, λίγο παραπάνω από το 1/3 των φοιτητών ήταν τελειόφοιτοι (35,5%), το 14,6% τριτοετείς, το 13% δευτεροετείς και μόλις το 5,7% βρισκόταν στο πρώτο έτος των σπουδών του. Επίσης, περίπου το 1/3 των φοιτητών είχε ήδη αποκτήσει το βασικό του πτυχίο, με το 27,2% να βρίσκεται στο μεταπτυχιακό επίπεδο σπουδών και το 4% των φοιτητών να είναι υποψήφιοι διδάκτορες (διάγραμμα 4.2.2). Εδώ αξίζει να σημειωθεί πως 66 από τους φοιτητές (14%) είτε είχαν ολοκληρώσει ήδη ένα δεύτερο πτυχίο και συνέχιζαν, είτε βρίσκονταν την παρούσα στιγμή στη σπουδή του.

Διάγραμμα 4. 2. 2: Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο σπουδών

Όσον αφορά το περιεχόμενο των βασικών σπουδών των ερωτώμενων, οι φοιτητές είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερα του ενός επιστημονικά πεδία, καθώς ήταν πιθανό με το δεύτερο πτυχίο ή το μεταπτυχιακό τους να επιδιώξουν μια επιπλέον ειδίκευση, σε ένα διαφορετικό κλάδο. Όπως είναι φυσικό, καθώς αποτελεί τη κύρια ομάδα αναφοράς της παρούσας μελέτης, η πλειοψηφία των φοιτητών σε ποσοστό 42,3% σπούδαζε σε Οικονομικά Τμήματα. Ακολούθως, στην έρευνα ανταποκρίθηκαν φοιτητές των Παιδαγωγικών Σχολών (12,1%), όσοι σπουδάζουν Επιστήμες Πληροφορικής και Τεχνολογίας (11,5%), Κοινωνικές Επιστήμες (11%), φοιτητές των Ανθρωπιστικών και Θετικών Επιστημών σε ποσοστό 7,4% και ακολουθούσαν όσοι φοιτούν στις Επιστήμες Υγείας (6,2%) και τις Επιστήμες Μηχανικών (4,9%), στις Γεωτεχνικές επιστήμες (4,7%) και σε Στρατιωτικές Σχολές (2,5%) και τέλος φοιτητές των Καλλιτεχνικών Επιστημών (1,5%) (διάγραμμα 4.2.3).

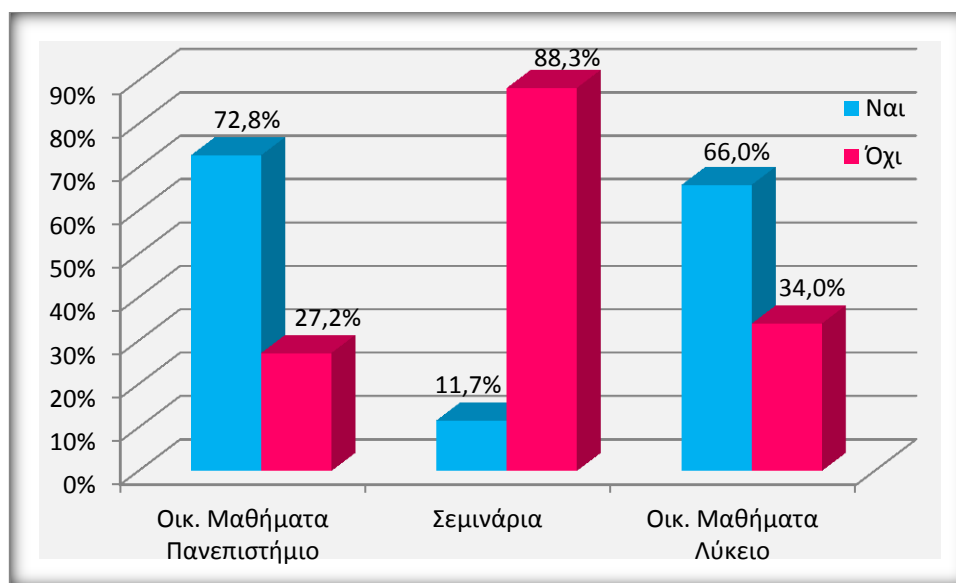
Διάγραμμα 4. 2. 3: Κατανομή συχνοτήτων για το επιστημονικό πεδίο των φοιτητών/τριών

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως το 72,8% του συνόλου των φοιτητών έχει παρακολουθήσει τουλάχιστον ένα μάθημα οικονομικού περιεχομένου κατά τη διάρκεια των σπουδών του, εύρημα που αναδεικνύει πως η μελέτη των βασικών οικονομικών εννοιών συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών των περισσότερων σχολών. Περιέργως, από τους 343 φοιτητές που διδάχτηκαν οικονομικά, οι 65 δεν έδωσαν τον αριθμό των μαθημάτων που παρακολούθησαν. Παρόλα αυτά, αναφέρεται, πως δύο μαθήματα παρακολούθησε το 8,7 του συνόλου των φοιτητών και δέκα μαθήματα το 6,6% αυτών. Ορισμένοι φοιτητές (6,2%) διδάχτηκαν ένα μάθημα, ενώ ένας φοιτητής δήλωσε πως έχει παρακολουθήσει 70 μαθήματα με οικονομικό περιεχόμενο. Γενικότερα, οι φοιτητές παρακολούθησαν κατά μέσο όρο 12 περίπου οικονομικά μαθήματα, εύρημα που, όμως, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα,

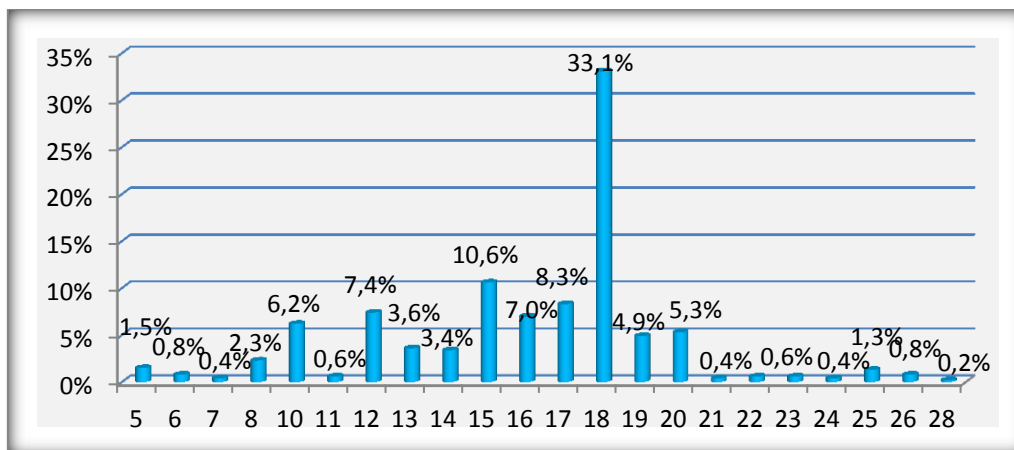
καθώς υπήρχαν πολλές ακραίες τιμές στην αρχή της κλίμακας (1-5 μαθήματα). Όσον αφορά την επίδοση των φοιτητών στα εν λόγω μαθήματα, το 40,68% όσων παρακολούθησαν οικονομικά μαθήματα και απάντησαν στην ερώτηση, θεώρησε πως είχε καλή επίδοση, το 28,88% πολύ καλή και το 9% άριστη. Αντίθετα, μόλις το 1,56% θεώρησε πως η επίδοσή του στα οικονομικά μαθήματα ήταν κακή. Σεμινάρια οικονομικής διαχείρισης παρακολούθησε μόνο το 11,7% του δείγματος, με το μεγαλύτερο μέρος αυτών να έχει παρακολουθήσει ένα με δύο σεμινάρια. Αντίθετα, ένα μεγάλο ποσοστό, της τάξης του 66% των ερωτηθέντων, είχε διδαχθεί μαθήματα οικονομικού περιεχομένου όσο βρισκόταν στο λύκειο (διάγραμμα 4.2.4).

Διάγραμμα 4. 2. 4: Κατανομή συχνοτήτων για τη παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων - σεμιναρίων

Όσον αφορά την οικονομική κοινωνικοποίηση των φοιτητών, η επικρατούσα ηλικία έναρξης ενασχολήσεως με τα οικονομικά ζητήματα ήταν τα 18 έτη (33,1%), ηλικία που συμβαδίζει με την απομάκρυνση του παιδιού από τη γονική εστία, προκειμένου, συνήθως, να σπουδάσει σε κάποια άλλη περιοχή. Ωστόσο, υπήρξαν φοιτητές που δήλωσαν ότι από τα πέντε τους χρόνια άρχισαν να ενδιαφέρονται για τη διαχείριση του χαρτζιλικιού τους, ενώ, τουναντίον, κάποιοι άλλοι ανέφεραν ως ηλικιακή αφετηρία ενασχόλησης τα 28 έτη. Σε γενικές γραμμές, η μέση ηλικία της οικονομικής κοινωνικοποίησης των φοιτητών ήταν τα 16 έτη.

Διάγραμμα 4. 2. 5: Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία έναρξης οικονομικής διαχείρισης

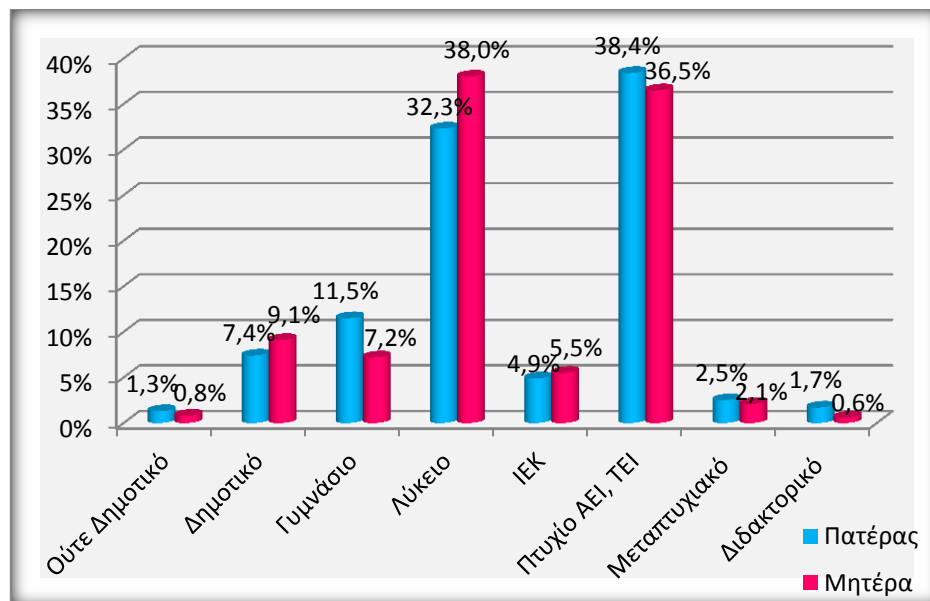

Περαιτέρω, οι γονείς αποτέλεσαν το βασικό φορέα οικονομικής κοινωνικοποίησης των φοιτητών σε ένα υψηλό ποσοστό της τάξης του 83%. Ο κοινωνικός περίγυρος (συγγενείς, φίλοι, σχολείο), είχε σημαντική επίδραση στην καθημερινή οικονομική διαχείριση στο 7,4% των φοιτητών. Στην προσωπική τους εμπειρία και ένστικτο βασίστηκε το 4,5% των ερωτηθέντων, ενώ μόνο ένα 2,5% των φοιτητών θεωρεί πως απέκτησε, κατά κύριο λόγο, οικονομικές δεξιότητες από την παρακολούθηση των αντίστοιχων οικονομικών μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο, εύρημα που προκαλεί προβληματισμό.

Όταν οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για το ποιος από τους δύο γονείς άσκησε τη μεγαλύτερη επιρροή στη δημιουργία των οικονομικών τους δεξιοτήτων, περίπου οι μισοί ανέφεραν πως επηρεάστηκαν εξίσου και από τους δύο γονείς, το 18,5% είχε τον πατέρα ως πρότυπο, ενώ προκαλεί ενδιαφέρον, πως το 30% των φοιτητών επηρεάστηκε από τη μητέρα του.

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, και στους δύο γονείς τα ποσοστά ήταν περίπου ισοσκελισμένα. Δηλαδή, αναφέρεται πως το 32,3% των πατέρων και το 38% των μητέρων είχε απολυτήριο λυκείου, ενώ πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διέθεταν το 38,4% των πατέρων και το 36,5% των μητέρων. Τα ποσοστά παρουσιάζονται αναλυτικότερα στο διάγραμμα 4.2.6 που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4. 2. 6: Κατανομή συχνοτήτων για το μορφωτικό επίπεδο των γονέων

Στο 15,1% του δείγματος, το νοικοκυριό αποτελείται από 1 άτομο, στο 13,8% από 2, στο 21,4% από 3, στη πλειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 31,8% από 4 και στο 12,5% από 5 άτομα, με τον αριθμό μελών ενός νοικοκυριού να φτάνει τα 10 άτομα. Από τους ερωτηθέντες, το 24,2% του δείγματος δήλωσε ότι είναι επικεφαλής του νοικοκυριού, δηλαδή το άτομο που λαμβάνει τις περισσότερες οικονομικές αποφάσεις, το 10,8% δήλωσε πως διαχειρίζεται τα οικονομικά ζητήματα μαζί με το σύντροφό του, ενώ τα νοικοκυριά στα οποία οι γονείς λαμβάνουν τις οικονομικές αποφάσεις έφτασαν το 61,4%, εύρημα αναμενόμενο, καθώς το δείγμα αποτελείται από φοιτητές.

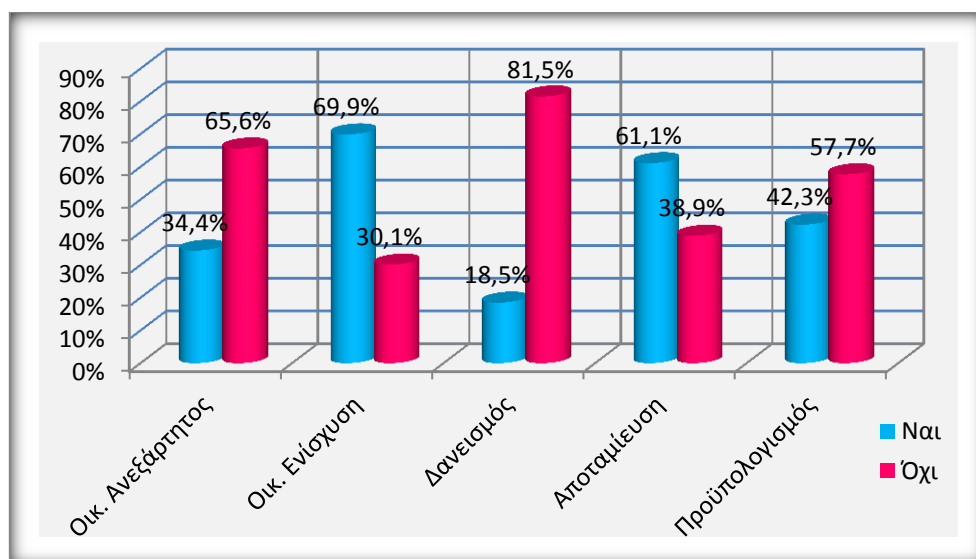
Όσον αφορά το εργασιακό τομέα, το 47,6% του δείγματος εργαζόταν τη περίοδο που διεξήχθη η έρευνα. Εν προκειμένω, μόνο το 53,12% όσων εργάζονταν είχε πλήρη απασχόληση, το 33,48% απασχολούνταν μερικώς, ενώ το 13,4% δήλωσαν αυτοαπασχολούμενοι. Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του δείγματος, το εύρος της εργασιακής εμπειρίας κυμάνθηκε από τα 0-30 έτη, με μέση εμπειρία τα 3,8 έτη και τους περισσότερους φοιτητές να έχουν εργαστεί 1-2 έτη.

Φυσικό επόμενο της ανεργίας και της υποαπασχόλησης του μεγαλύτερου μέρους του δείγματος, είναι τα χαμηλά επίπεδα εισοδήματος. Εν ολίγοις, μόνο το 23,8% δήλωσε μηνιαίο εισόδημα άνω των 800€. Το ήμισυ των φοιτητών ζει με εισόδημα που φτάνει τα 400€, το οποίο μπορεί να προέρχεται είτε μέσω εργασίας, είτε από τρίτες πηγές και, τέλος, το 22,3% έχει απολαβές 400€-800€. Η μέση τιμή του μηνιαίου ατομικού εισοδήματος διαμορφώνεται στα 500€ και του ετήσιου οικογενειακού στα 22.075€. Το 33,3% δήλωσε πως έχει ετήσιο

οικογενειακό εισόδημα κάτω των 15.000€, ενώ το 16,8% άνω των 35.000€ και τέλος, το 44,4% των ερωτηθέντων δήλωσε ετήσιο οικογενειακό εισόδημα μεταξύ 15.000 και 30.000€.

Το γεγονός πως μόνο το 34,4% των φοιτητών ανέφεραν ότι ήταν οικονομικά ανεξάρτητοι, συμβαδίζει με το ότι το 70% του δείγματος λαμβάνει οικονομική ενίσχυση. Όπως είναι λογικό, το οικονομικό βάρος πέφτει στους ώμους των γονέων, καθώς στην Ελλάδα, οι γονείς είθισται να βοηθούν τα παιδιά τους οικονομικά μέχρι να ορθοποδήσουν, εξ ου το εύρημα πως το 90% όσων λαμβάνουν ενίσχυση, χρηματοδοτείται κατά την περίοδο των πανεπιστημιακών του σπουδών από τους γονείς του, το 6% από συγγενείς και αδέρφια και μόλις το 2,1% μέσω κάποιας υποτροφίας. Επίσης, το 18,5% των φοιτητών καταφεύγει στο δανεισμό, προκειμένου να ανταπεξέλθει στις οικονομικές του υποχρεώσεις. Σημαντικότερη πηγή δανεισμού είναι κατά 50% περίπου οι γονείς του, το 28,7% δανείζεται από το φιλικό του περιβάλλον και το 16% από τα αδέρφια του. Σημειώνεται, επίσης, πως μόνο το 25% των φοιτητών πληρώνει με δικά του εισοδήματα τους τρέχοντες λογαριασμούς του νοικοκυριού.

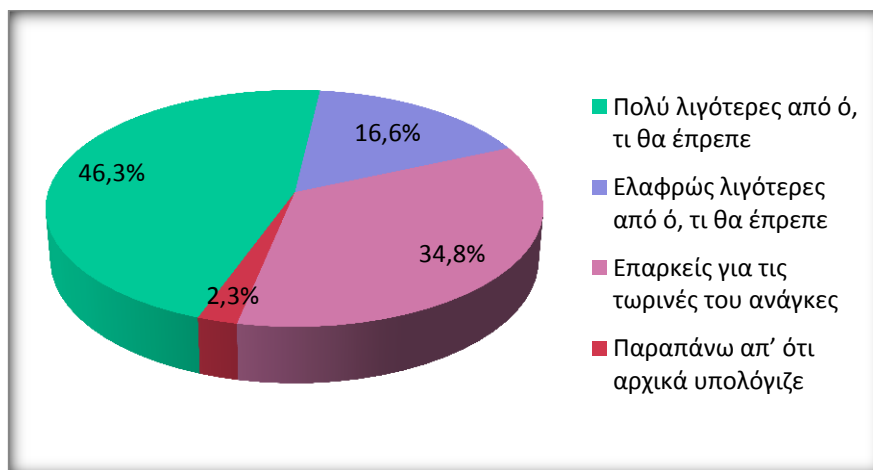
Διάγραμμα 4. 2. 7: Κατανομή συχνοτήτων οικονομικών στοιχείων και δεδομένων

Λαμβάνοντας υπόψη τα χαμηλά επίπεδα εισοδήματος των συμμετεχόντων, είναι ενθαρρυντικό το εύρημα πως το 61% προβαίνει σε αποταμίευση. Όπως έχει αναφερθεί και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση, η υιοθέτηση υγιών οικονομικών συμπεριφορών, όπως αυτή της αποταμίευσης, έστω και μικροποσών, είναι σημαντικό να λαμβάνει χώρα, αν όχι από την εφηβική ηλικία, τουλάχιστον στην περίοδο των φοιτητικών χρόνων. Έτσι, λοιπόν, αναφορικά με όσους δήλωσαν το ύψος των μηνιαίων αποταμιεύσεων τους, η μέση αποταμίευση ήταν τα 122€, ενώ υπήρχαν φοιτητές, που αποταμίευαν από 2€ έως και 800€. Το 46,3% του συνόλου

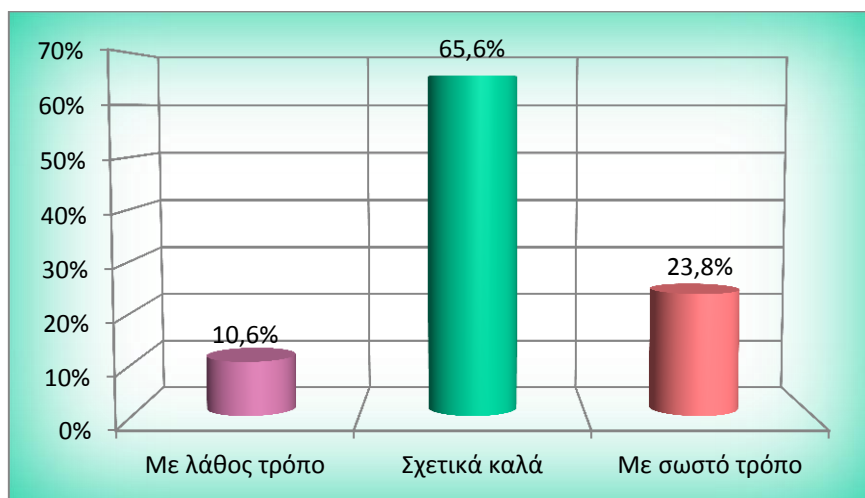
των φοιτητών δεν ήταν ικανοποιημένο από τις αποταμιεύσεις που είχε πραγματοποιήσει έως και την παρούσα στιγμή, θεωρώντας τις πολύ χαμηλότερες από το επιθυμητό, το 16,6%, τις βρήκε ελαφρώς λιγότερες απ' ό,τι θα έπρεπε, το 34,8% θεώρησε πως επαρκούν για την κάλυψη των τωρινών του αναγκών, και μόλις το 2,3% ανέφερε πως είχε καταφέρει να αποταμιεύσει παραπάνω απ' ό,τι είχε αρχικά υπολογίσει ότι θα αποταμίευε (διάγραμμα 4.2.8).

Διάγραμμα 4. 2. 8: Κατανομή συχνοτήτων για αξιολόγηση αποταμιεύσεων και επενδύσεων

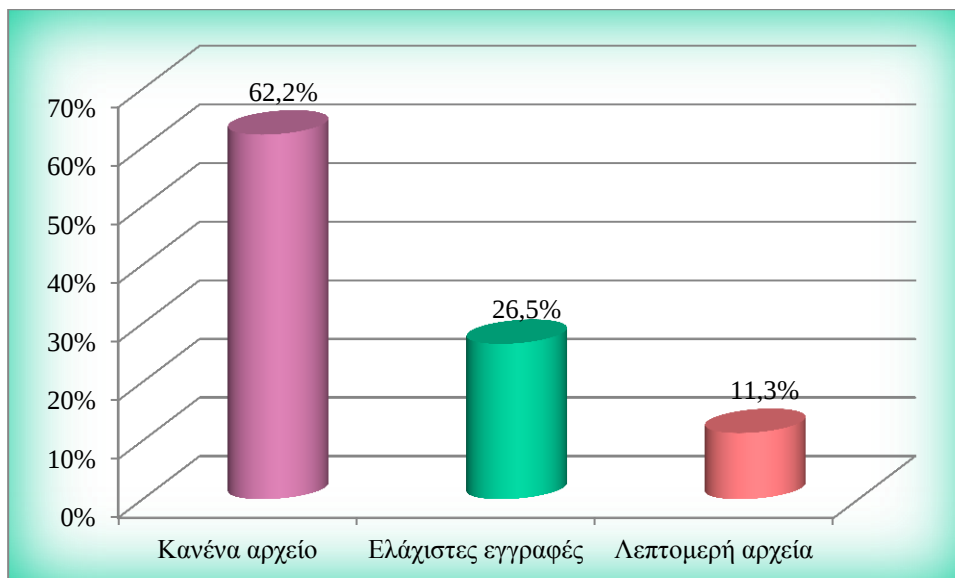
Όταν ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να αυτό-αξιολογήσουν τις οικονομικές τους δεξιότητες, το 65,6% θεώρησε πως διαχειρίζεται τα οικονομικά του σχετικά καλά και το 23,8% με το σωστό τρόπο. Μόνο το 10,6% δήλωσε πως δεν είναι ικανοποιημένο από την οικονομική του διαχείριση και πως προβαίνει σε λάθη (διάγραμμα 4.2.9).

Διάγραμμα 4. 2. 9: Κατανομή συχνοτήτων για την αντίληψη στη διαχείριση των οικονομικών

Αναφορικά με την καταγραφή εσόδων - εξόδων, οι φοιτητές που δεν διατηρούν κανένα αρχείο, καταλαμβάνουν το 62,2% του δείγματος. Αντίθετα, μόνο το 11,3% των φοιτητών προβαίνει στη συνιστώμενη καταναλωτική συμπεριφορά και διατηρεί λεπτομερή αρχεία, έτσι ώστε να είναι εφικτός ο έλεγχος των εξόδων τους, (διάγραμμα 4.2.10).

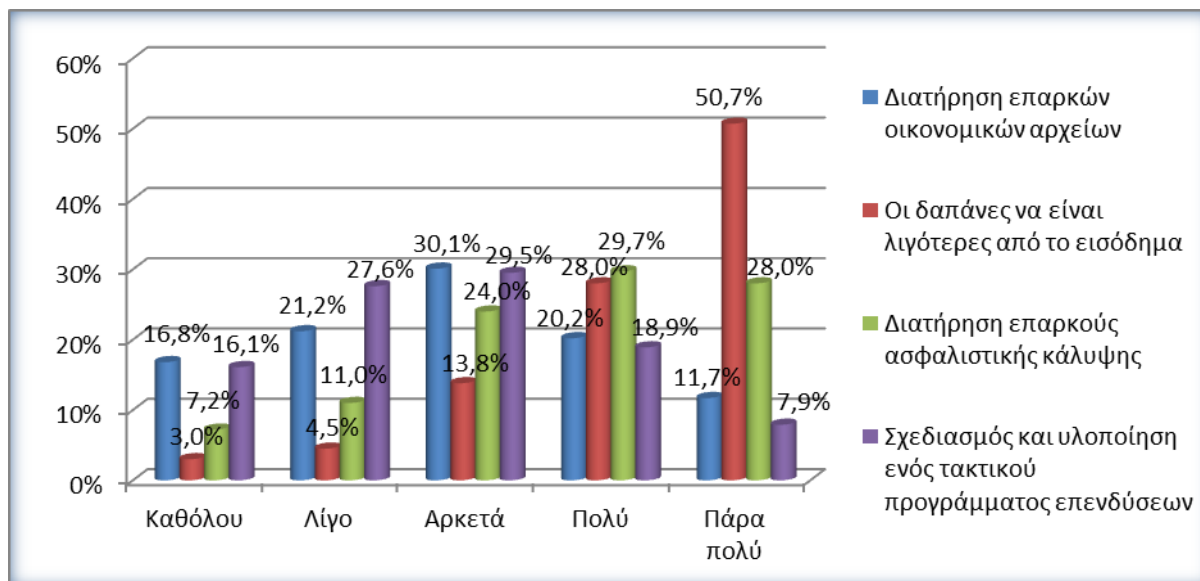
Διάγραμμα 4. 2. 10: Κατανομή συχνотήτων για τη τήρηση οικονομικών αρχείων

Από την άλλη πλευρά, κατάρτιση μηνιαίου προϋπολογισμού εσόδων- εξόδων πραγματοποιεί το 42,3% του δείγματος. Από τους εν λόγω φοιτητές, οι μισοί τηρούν τον προϋπολογισμό συχνά και το 27,1% μερικές φορές. Μόνο το 11,5% των ερωτηθέντων τηρεί πιστά το πρόγραμμα που έχει καταρτίσει, ενώ αντίθετα το 3% δεν το τηρεί ποτέ.

Σημειώνεται πως υπήρξε συμφωνία στα αποτελέσματα μεταξύ πράξης και πρόθεσης, όσον αφορά την καταγραφή των οικονομικών αρχείων, καθώς μόνο το 11,7% των φοιτητών θεώρησε πάρα πολύ σημαντική τη συγκεκριμένη ενέργεια, και, όπως προαναφέρθηκε, μόνο το 11,3% διατηρούσε λεπτομερή αρχεία. Επιπλέον, το 20,2 % θεώρησε πολύ σημαντική τη διατήρηση επαρκών οικονομικών στοιχείων, το 30,1%, αρκετά σημαντική, ενώ αντίθετα, το 16,8% δεν θεωρεί καθόλου χρήσιμη τη συγκεκριμένη πρακτική (διάγραμμα 4.2.11).

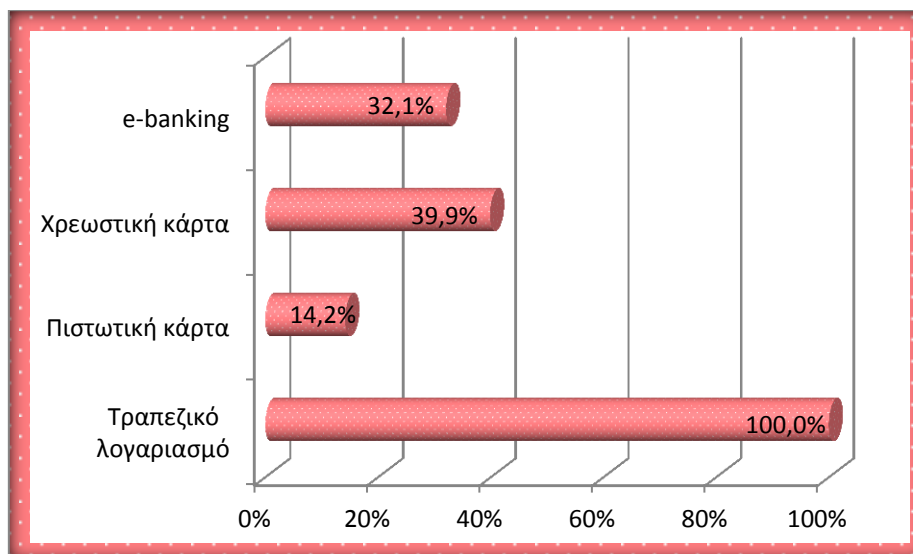
Διάγραμμα 4. 2. 11: Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο σημαντικό θεωρείται...

Ενθαρρυντικό, επίσης, ήταν το εύρημα, πως περίπου οι μισοί φοιτητές θεώρησαν πάρα πολύ σημαντικό να υπολείπονται οι δαπάνες του εισοδήματος. Επιπλέον, το 28% το θεώρησε πολύ σημαντικό και μόνο το 7,5% δεν βρέθηκε να δίνει σημασία στην ύπαρξη θετικού ισοζυγίου μεταξύ εσόδων-εξόδων. Η τήρηση επαρκούς ασφαλιστικής κάλυψης ανησυχεί πολύ ή πάρα πολύ το 53,7% και αρκετά το 24% των φοιτητών του δείγματος. Τέλος, ο τομέας των επενδύσεων δεν φάνηκε να απασχολεί ιδιαίτερα μεγάλο ποσοστό των φοιτητών, γιατί για το 43,7% δεν ήταν καθόλου, ή ήταν λίγο σημαντικός ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός τακτικού προγράμματος επενδύσεων, για το 29,5% ήταν αρκετά σημαντικό και μόνο ένα 8% των φοιτητών το θεώρησε πάρα πολύ σημαντικό (διάγραμμα 4.2.11).

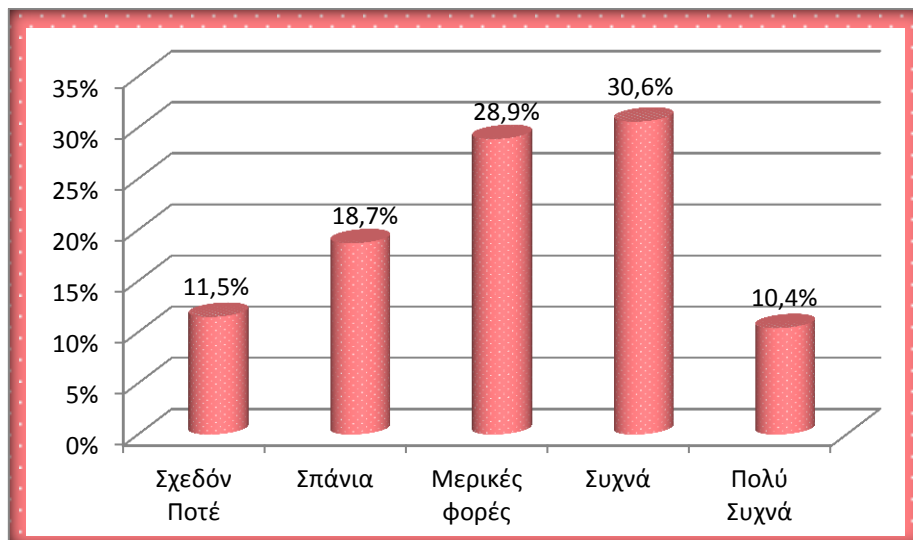
Όπως αναμενόταν, το 100% των φοιτητών διαθέτει λογαριασμό ταμειευτηρίου σε κάποια τράπεζα, ενώ μόνο το 39,9% δήλωσε ότι έχει στην κατοχή του χρεωστική κάρτα. Ακόμα πιο μικρό είναι το ποσοστό κατόχων πιστωτικών καρτών, το οποίο ανέρχεται στο 14,6%. Λογαριασμό ηλεκτρονικής τραπεζικής διαθέτει το 32,1% του δείγματος, στοιχείο που δείχνει τον αρκετά καλό βαθμό εξοικείωσης των φοιτητών στις αλλαγές που στηρίζονται στην εξέλιξη της τεχνολογίας (διάγραμμα 4.2.12).

Διάγραμμα 4. 2. 12: Κατανομή συχνοτήτων για την ύπαρξη των παρακάτω χρηματοπιστωτικών προϊόντων

Ένα σημαντικό ποσοστό, της τάξης του 41%, ελέγχει από συχνά ως πολύ συχνά το υπόλοιπο του λογαριασμού του, ενώ, αντιθέτως, το 30,2% πραγματοποιεί έλεγχο σπάνια ή σχεδόν ποτέ (διάγραμμα 4.2.13).

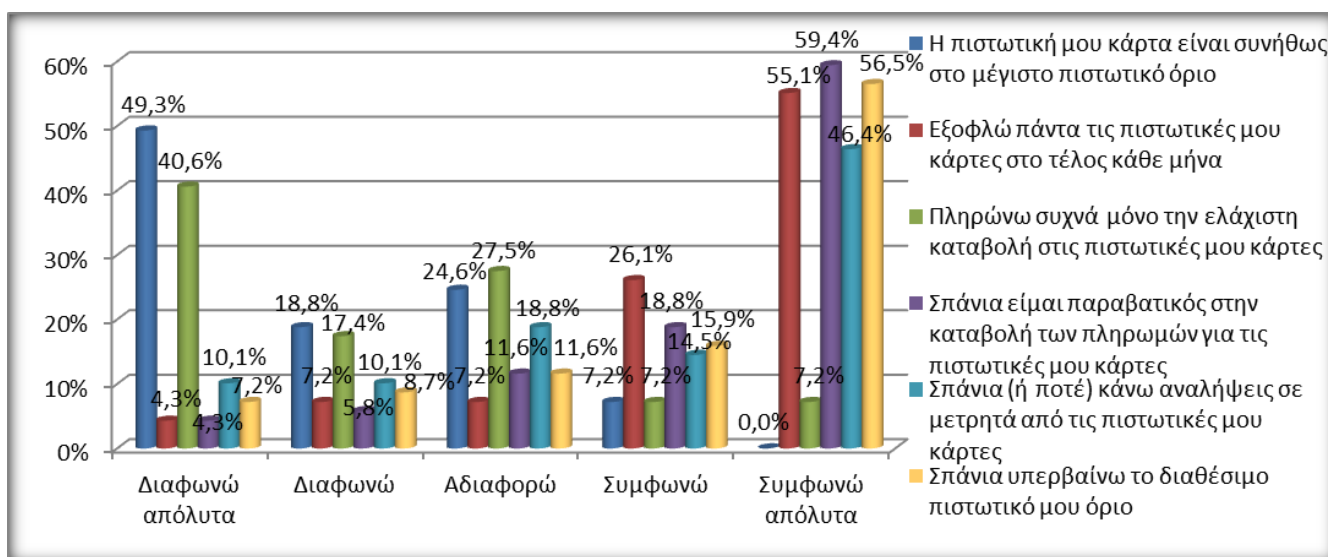
Διάγραμμα 4. 2. 13: Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα ελέγχου του τραπεζικού λογαριασμού

Μεταξύ των κατόχων πιστωτικών καρτών, μία διαθέτει το 69,5%, δύο το 21,7%, ενώ το 8,5% έχει στην κατοχή του τρεις ή περισσότερες. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 31,8%, παρά την χρήση της κάρτας, έχει μηδενικό υπόλοιπο. Το υψηλότερο χρέος ανέρχεται στις 10.000€, με τον μέσο όρο του υπολοίπου να αγγίζει τα 700€.

Από τις ερωτήσεις, που αφορούσαν τη συμπεριφορά των φοιτητών απέναντι στις πιστωτικές κάρτες, εξήχθησαν τα ακόλουθα αποτελέσματα, τα οποία παραθέτονται συνοπτικά. Οι κάτοχοι πιστωτικών καρτών, σε ποσοστό 68,1% φροντίζουν να μην πλησιάζουν το ανώτατο πιστωτικό όριο, το 78,2% μεριμνά να μην υπερβαίνει τις καταληκτικές ημερομηνίες πληρωμών, το 81,1% εξοφλεί τις πιστωτικές του κάρτες στο τέλος κάθε μήνα, ενώ μόνο το 14% των φοιτητών, που έχουν στην κατοχή τους πιστωτικές κάρτες, πληρώνει συχνά μόνο την ελάχιστη καταβολή σε αυτές. Τέλος, ένα υψηλό ποσοστό, της τάξης του 72,4%, σπανίως υπερβαίνει το πιστωτικό του όριο, ενώ μόνο το 20,2% των κατόχων πιστωτικών καρτών, τις χρησιμοποιεί ενίοτε για ανάληψη μετρητών (διάγραμμα 4.2.14).

Διάγραμμα 4. 2. 14: Κατανομή συχνότητας για το βαθμό συμφωνίας στις παρακάτω πιστωτικές συμπεριφορές

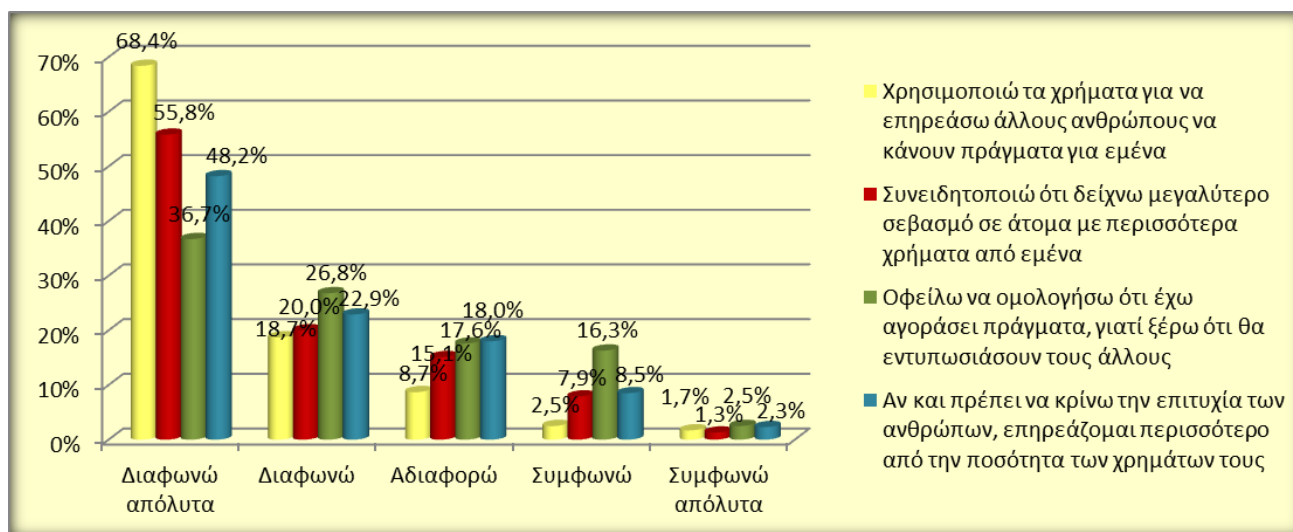

Γενικότερα, στο σύνολο των φοιτητών, αν εξαιρεθούν πιθανές οφειλές σε πιστωτικές κάρτες, το 88,3% δεν επιβαρύνεται με χρέη προς τρίτους. Δάνειο αυτοκινήτου αποπληρώνει το 1,3% του συνόλου, στεγαστικό δάνειο το 5,1%, καταναλωτικό το 1,9%. Όπως αναμενόταν, χάρη στη δωρεάν πρόσβαση στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση, φοιτητικό δάνειο χρειάστηκε μόλις το 0,6%, σε αντίθεση με αρκετές χώρες του εξωτερικού, όπου οι φοιτητές χρηματοδοτούν μόνοι τους τις σπουδές τους και καλούνται να συνάψουν εξαρχής εκπαιδευτικά δάνεια, τα οποία δυσκολεύονται να διαχειριστούν. Σε αυτή τη περίπτωση, το υψηλότερο χρέος ανέρχεται στις 200.000€, με τον μέσο όρο των οφειλών όσων χρωστούν, μόλις να ξεπερνά τις 28000€.

Στη συνέχεια, οι φοιτητές κλήθηκαν να αναφέρουν βαθμό συμφωνίας σε μια σειρά από προτάσεις, που φανερώνουν έμμεσα τις καταναλωτικές του στάσεις, όπως αυτές

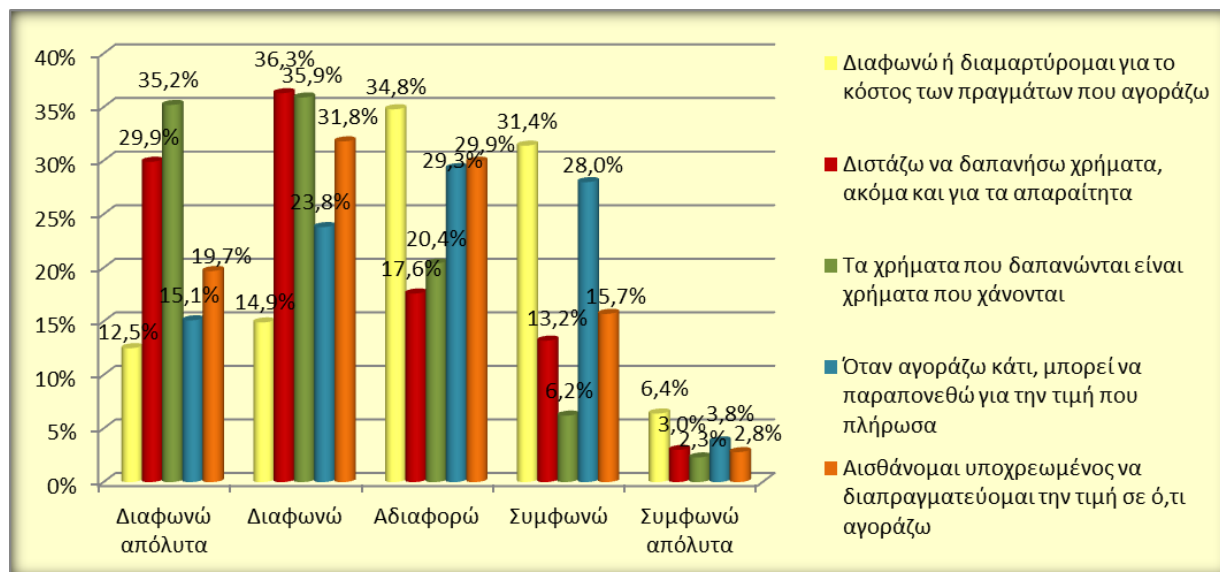
προέκυψαν από τη μελέτη της βιβλιογραφίας. Αρχικά εξετάστηκε ο αντίκτυπος, που έχει η δύναμη του χρήματος στην ενίσχυση του κύρους των ατόμων και στον επηρεασμό της κοινής γνώμης. Η πλειοψηφία των φοιτητών (68,4%) δήλωσε κάθετα αντίθετη στη χρησιμοποίηση χρημάτων για επηρεασμό άλλων ανθρώπων, με απώτερο σκοπό να κάνουν πράγματα για αυτούς. Μόνο το 9,2% αποδέχθηκε ότι δείχνει μεγαλύτερο σεβασμό σε άτομα με περισσότερα χρήματα, τη στιγμή που το 18,8% ομολογεί ότι προβαίνει σε αγορές, με σκοπό τον εντυπωσιασμό των άλλων. Το 71,1% των ερωτηθέντων δεν επηρεάζεται από την ποσότητα των χρημάτων που διαθέτει ο άλλος, όταν έρθει η ώρα να κρίνει το πόσο επιτυχημένος είναι (διάγραμμα 4.2.15).

Διάγραμμα 4. 2. 15: Κατανομή συχνοτήτων για τη καταναλωτική στάση "κύρος - δύναμη"

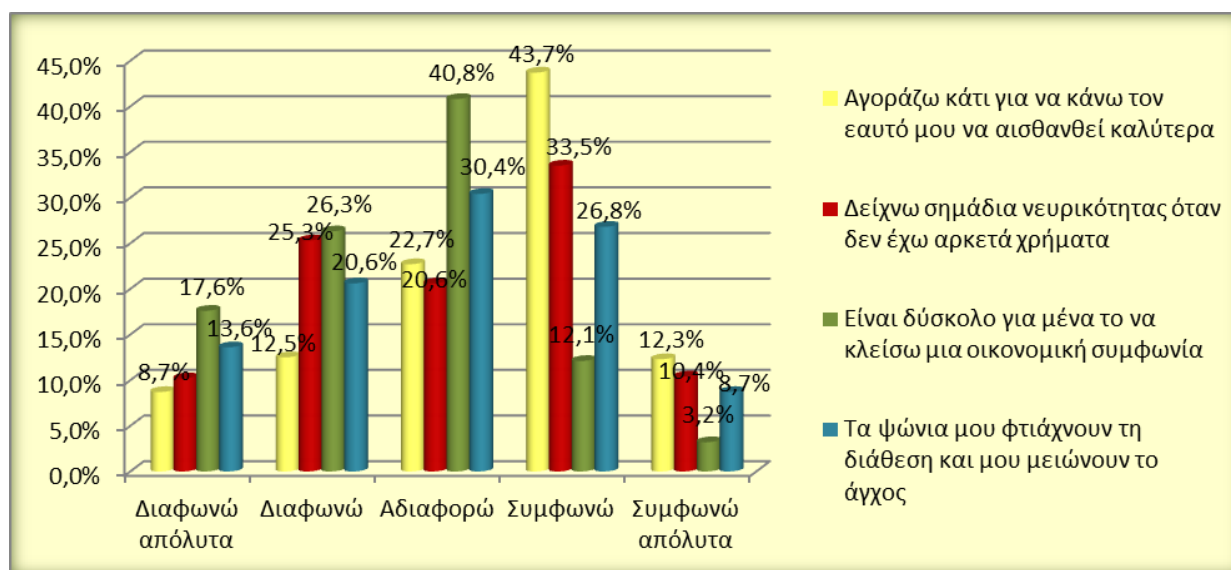
Ο δεύτερος εξεταζόμενος παράγοντας είναι ο βαθμός δυσπιστίας των καταναλωτών. Στην ουσία, αντικατοπτρίζεται μια ευαισθησία του καταναλωτή στην τιμή που απαιτείται για τα αγαθά και τις υπηρεσίες. Το 37,8% των φοιτητών διαφωνεί ή διαμαρτύρεται για το κόστος των αγορών του, τη στιγμή που, για το ίδιο θέμα, το 34,8% αδιαφορεί. Το 36,3% δεν διστάζει, ενώ το 29,9% δεν το σκέφτεται καν, όταν απαιτηθεί να δαπανηθούν χρήματα για τις αναγκαίες αγορές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ένα μικρό ποσοστό, κάτω από το 10% των ερωτηθέντων, πιστεύει ότι τα χρήματα που δαπανώνται, είναι χρήματα που χάνονται, κάτι που σημαίνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών θεωρεί ότι η δαπάνη χρημάτων εξυπηρετεί τις ανάγκες τους. Με τις διαπραγματεύσεις που αφορούν την τιμή αγοράς των αγαθών και των υπηρεσιών συμφωνεί το 15,7%, με το 29,9% να είναι αδιάφορο για τη μείωση του ύψους της τελικής τιμής (διάγραμμα 4.2.16).

Διάγραμμα 4. 2. 16: Κατανομή συχνοτήτων για τη καταναλωτική στάση "δυσπιστία"

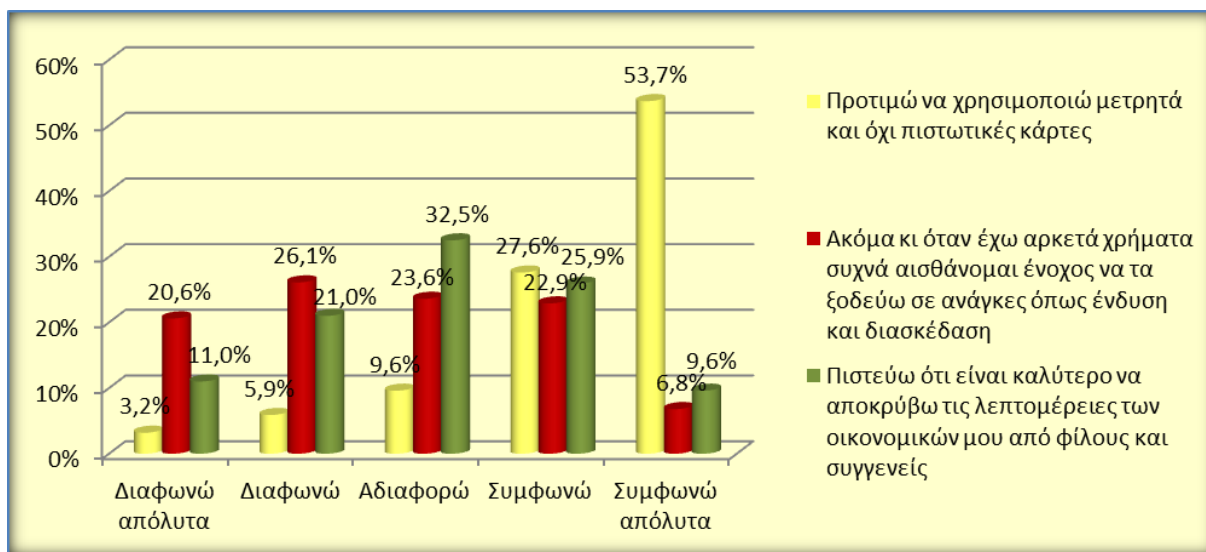
Ακόμα ένας παράγοντας που εξετάστηκε είναι ο ρόλος του άγχους στη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Ένα αρκετά υψηλό ποσοστό, της τάξης του 44,9% συμφωνεί εν μέρει ή και απόλυτα ότι δείχνει σημάδια νευρικότητας, όταν δεν διαθέτει αρκετά χρήματα. Το 26,3% δεν θεωρεί ότι είναι δύσκολο να σφραγιστεί μια οικονομική συμφωνία, τη στιγμή που το 12,1% δυσκολεύεται αρκετά, ενώ σχεδόν το 41% αδιαφορεί. Το 35,5% συμφωνεί ότι τα ψώνια βελτιώνουν τη διάθεση τους και ότι λειτουργούν σαν αγχολυτικά, ενώ ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών, της τάξης του 56% προβαίνει σε αγορές για να αισθανθεί καλύτερα (διάγραμμα 4.2.17).

Διάγραμμα 4. 2. 17: Κατανομή συχνοτήτων για τη καταναλωτική στάση "άγχος"

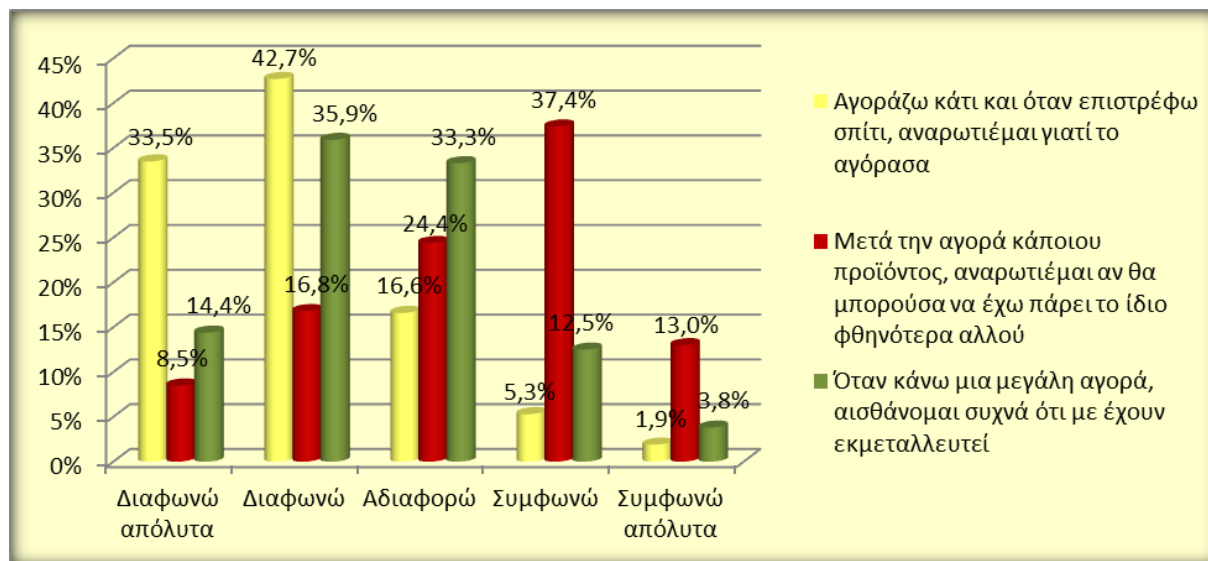
Τεράστια μερίδα φοιτητών, 383 στους 471 (81,3%), τάσσονται υπέρ της χρήσης μετρητών, αντί πιστωτικών καρτών, με τους 253 εξ αυτών (53,7%) να συμφωνούν απόλυτα με τη χρήση μετρητών. Το 46,7% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν έχει ενοχές όταν ξοδεύει τα χρήματά του σε ένδυση και διασκέδαση, ενώ συμφωνεί ότι νιώθει ενοχές το 22,9%. Περίπου έναν στους τρεις φοιτητές δεν τον απασχολεί η απόκρυψη των οικονομικών του από συγγενείς και φίλους, με το 25,9% να συμφωνεί με την πρακτική αυτή, ενώ το 11% διαφωνεί απόλυτα (διάγραμμα 4.2.18).

Διάγραμμα 4. 2. 18: Κατανομή συχνοτήτων για τη καταναλωτική στάση "ασφάλεια"

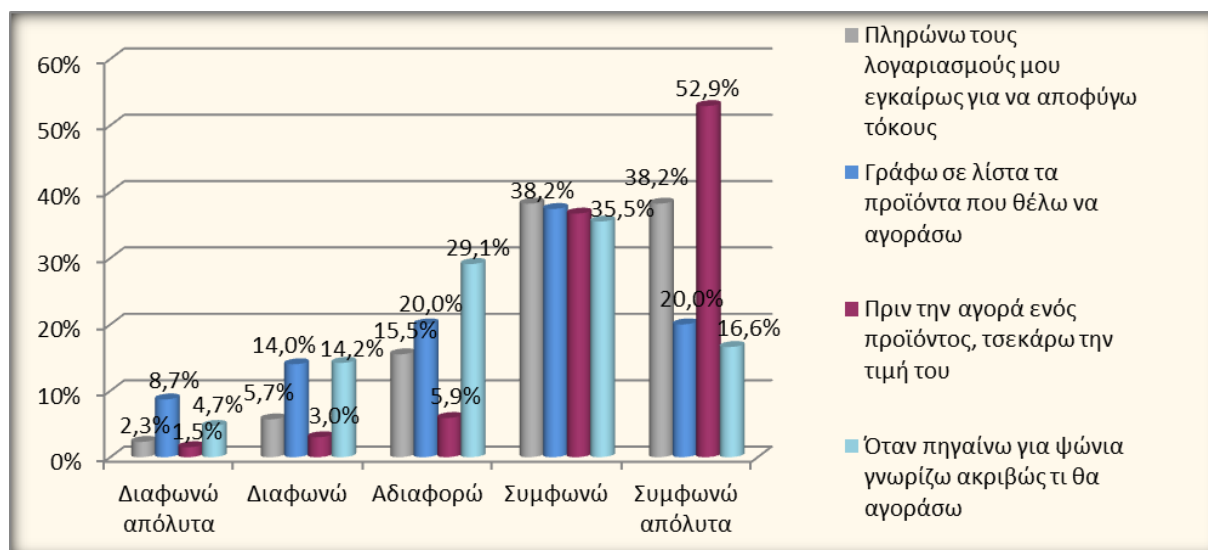
Στη συνέχεια, εξετάστηκε το ποσοστό των φοιτητών που συνεχίζει να ανησυχεί με την ορθότητα των αγορών του, ακόμα και μετά την απόκτηση του προϊόντος. Αυτός ο παράγοντας στην αρθρογραφία ονομάστηκε «δεύτερες σκέψεις». Μόνο το 7,2% των φοιτητών τείνει να αναθεωρεί τον λόγο που το οδήγησε στην αγορά των αγαθών, με το 33,5% να μην κάνει την ανάλογη σκέψη ποτέ. Η αίσθηση ότι ίσως υπήρχε διαθέσιμο το ίδιο προϊόν αλλού φθηνότερα, αφού το έχει ήδη αγοράσει, απασχολεί πάνω από τους μισούς φοιτητές, μόνο το 8,5% δεν κάνει δεύτερες σκέψεις, ενώ το 24,4% αδιαφορεί για το συγκεκριμένο θέμα. Ένα αρκετά μικρό ποσοστό των φοιτητών (3,8%) συμφωνεί απόλυτα ότι νιώθει θύμα εκμετάλλευσης στις μεγάλες αγορές του, ενώ το 50,3% διαφωνεί, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, ότι αισθάνεται έτσι (διάγραμμα 4.2.19).

Διάγραμμα 4. 2. 19: Κατανομή συχνοτήτων για τη καταναλωτική στάση "δεύτερες σκέψεις"

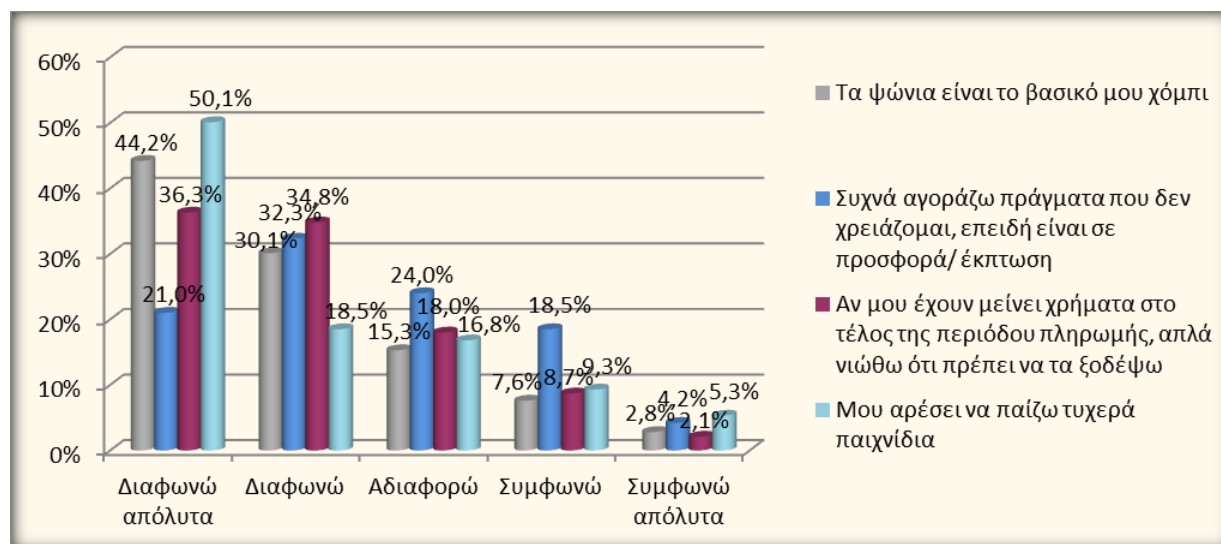
Ακολούθως, ζητήθηκε από τους φοιτητές να αναφέρουν τον βαθμό συμφωνίας σε συγκεκριμένες καταναλωτικές συμπεριφορές. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 4.2.20, οι φοιτητές τείνουν να ακολουθούν τις συνιστώμενες καταναλωτικές πρακτικές, καθώς συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τις περισσότερες από αυτές. Πιο συγκεκριμένα, το 76,4% συμφωνεί, σε μεγάλο βαθμό ή απόλυτα, με την έγκαιρη πληρωμή λογαριασμών για την αποφυγή τόκων και κυρώσεων. Σημαντική θεωρεί το 37,4% των ερωτηθέντων την κατάρτιση λίστας αγορών, με το 20% να συμφωνεί απόλυτα με τη δημιουργία της. Με τον έλεγχο της τιμής ενός προϊόντος συμφωνούν και συμφωνούν απόλυτα, αντίστοιχα, το 36,7% και 52,9%, αφήνοντας ένα μικρό συνολικό ποσοστό της τάξης του 10,4% σε όσους αδιαφορούν ή διαφωνούν. Απόλυτο έλεγχο του καλαθιού των αγορών τους έχουν μόνο οι 78 στους 471 (16,6%) φοιτητές, ενώ απλά συμφωνούν ότι γνωρίζουν ακριβώς τι θα αγοράσουν οι 167 (35,5%).

Διάγραμμα 4. 2. 20: Κατανομή συχνοτήτων για θετικές καταναλωτικές συμπεριφορές

Στον αντίποδα, η εξέταση των αρνητικών καταναλωτικών συμπεριφορών έδειξε ότι οι φοιτητές έχουν την τάση να διαφωνούν με την υιοθέτησή τους. Εδώ, το 44,2% διαφωνεί απόλυτα ότι τα ψώνια αποτελούν το βασικό του χόμπι, με το 30,1% απλά να διαφωνεί και μόνο το 2,8% να συμφωνεί απόλυτα ότι τα ψώνια αποτελούν την κύρια ενασχόληση τους στον ελεύθερο τους χρόνο. Από τις προσφορές και τις εκπτώσεις παρασύρεται συνολικά το 22,7% των ερωτηθέντων καταναλωτών, ενώ διαφωνεί με την αγορά αγαθών, επειδή είναι σε προσφορά ή έκπτωση, το 53,3%. Το 36,3% και το 34,8% των φοιτητών διαφωνεί απόλυτα ή απλά διαφωνεί, αντίστοιχα, με τη σπατάλη των χρημάτων που έχουν απομείνει στο τέλος της περιόδου πληρωμής. Αρκετά υψηλό συνολικό ποσοστό του δείγματος (68,6%) δεν συμφωνεί με τη συμμετοχή σε τυχερά παιχνίδια, με μόνο 5,3% να συμφωνεί απόλυτα και να αποδέχεται ότι του αρέσει να προκαλεί την τύχη του (διάγραμμα 4.2.21).

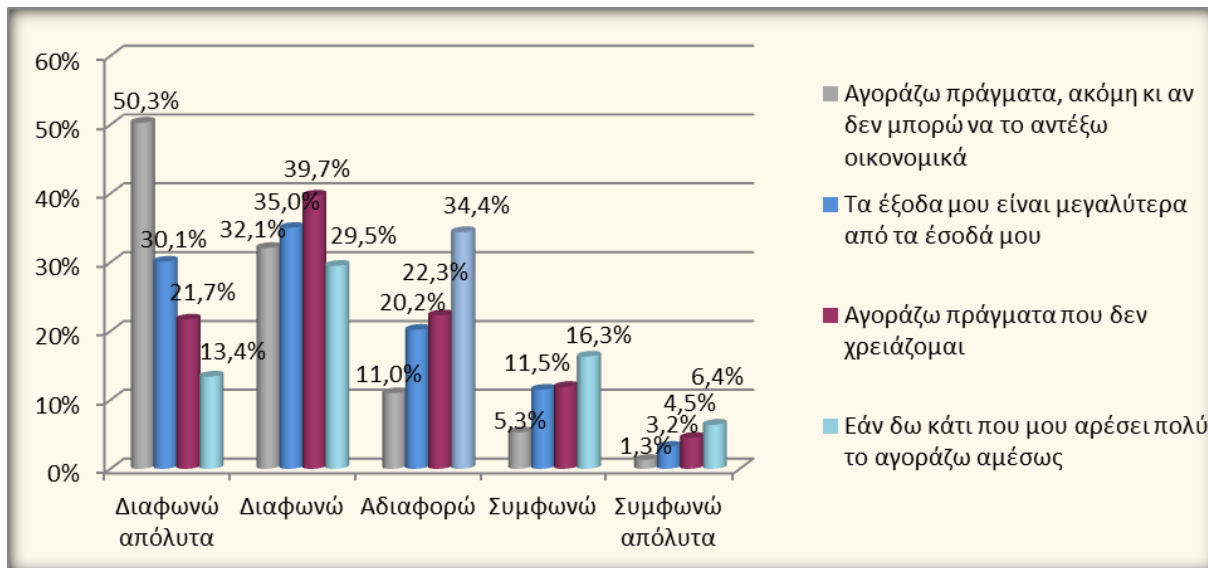
Διάγραμμα 4. 2. 21: Κατανομή συχνοτήτων για αρνητικές καταναλωτικές συμπεριφορές (1)

Ελάχιστοι φοιτητές (1,3%), συμφωνούν απόλυτα με την αγορά πραγμάτων, ακόμα και αν δεν μπορούν να το αντέξουν οικονομικά. Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών δήλωσε πως διαφωνεί εντελώς (50,3%) ή σε μεγάλο βαθμό (32,1%) με τη συγκεκριμένη συμπεριφορά. Το ισοζύγιο εσόδων-εξόδων φαίνεται να απασχολεί το 78,8% των νεαρών καταναλωτών, με τη πλειοψηφία να διαφωνεί απόλυτα (30,1%) ή απλά να διαφωνεί, (35%), όταν τα έξοδα υπερβαίνουν τα έσοδα. Πράγματα που δεν χρειάζεται, συμφωνεί (11,9%) ή συμφωνεί απόλυτα (4,5%) πως αγοράζει ένα μικρό ποσοστό των νέων (15,4%), ενώ συνολικά το 61,4% διαφωνεί με τέτοιες αγορές. Από το 77,3% που έδειξαν ενδιαφέρον για την άμεση

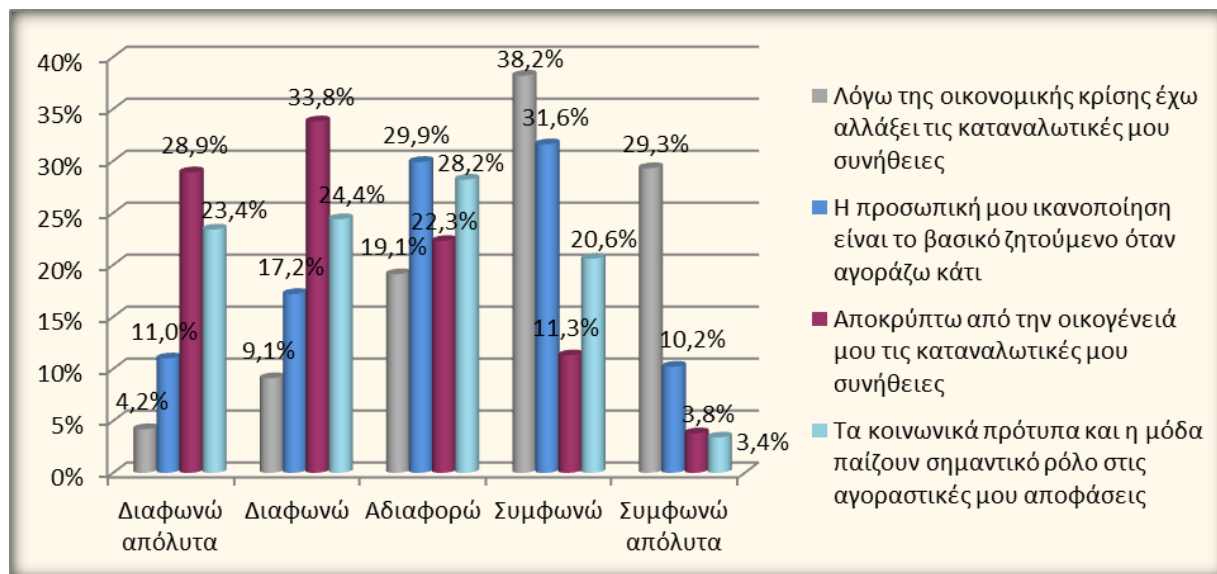
απόκτηση προϊόντων που τους άρεσαν, 42,9% διαφώνησαν σε κάποιο βαθμό, ενώ συνολικά 22,7% θα προχωρούσαν στην αγορά τους (διάγραμμα 4.2.22).

Διάγραμμα 4. 2. 22: Κατανομή συχνοτήτων για αρνητικές καταναλωτικές συμπεριφορές (2)

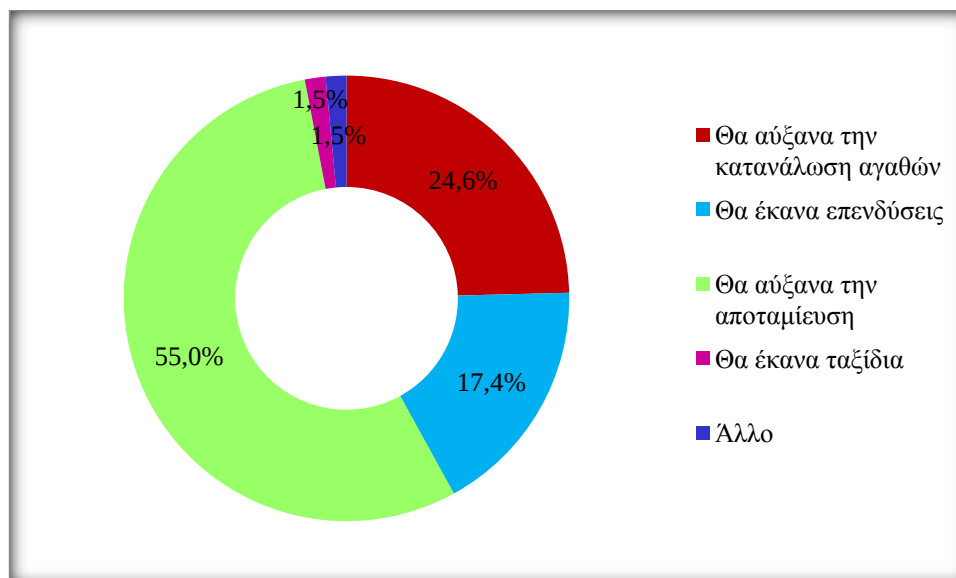
Η οικονομική κρίση φαίνεται να έχει επηρεάσει τις καταναλωτικές συνήθειες των φοιτητών, αφού συνολικά μόνο ένα μικρό ποσοστό (13,4%) διαφωνεί με το ότι έχει αλλάξει, με το 38,2% να συμφωνεί και το 29,3% να συμφωνεί απόλυτα, ότι έχει επηρεαστεί η καταναλωτική του συμπεριφορά. Παρά την κρίση, όμως, και τις επιπτώσεις της συνολικά, μόνο το 13,4% συμφωνεί ότι παραλείπει γεύματα για να εξοικονομήσει χρήματα. Το θέμα της προσωπικής ικανοποίησης μέσω των αγορών θεωρείται βασικό σε μεγάλο βαθμό (31,6%) ή απαραίτητο (10,2%) από σημαντική μερίδα φοιτητών, με ένα ποσοστό, όμως, κοντά στο 30% να αδιαφορεί για το θέμα αυτό. Συνολικά, το 62,6% διαφωνεί με την απόκρυψη των καταναλωτικών συνηθειών από την οικογένειά του, ενώ η μόδα και τα κοινωνικά πρότυπα επηρεάζουν τις αγοραστικές αποφάσεις του 24% των ερωτηθέντων, τη στιγμή που το 23,4% διαφωνεί κάθετα και το 24,4% απλά διαφωνεί με το συγκεκριμένο τρόπο λήψης οικονομικών αποφάσεων (διάγραμμα 4.2.23).

Διάγραμμα 4. 2. 23: Κατανομή συχνοτήτων για διάφορες καταναλωτικές συμπεριφορές

Παρά την παρατεταμένη οικονομική κρίση, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου το συνολικό εισόδημα αυξήθηκε. Οι φοιτητές ερωτήθηκαν πώς θα αντιδρούσαν σε ενδεχόμενη αύξηση του εισοδήματός τους. Εν προκειμένω, σε επενδύσεις θα προχωρούσε το 17,4%, το 24,6% θα αύξανε την κατανάλωση αγαθών, ενώ περισσότεροι από τους μισούς (55%) θα αύξαναν την αποταμίευσή τους (διάγραμμα 4.2.24).

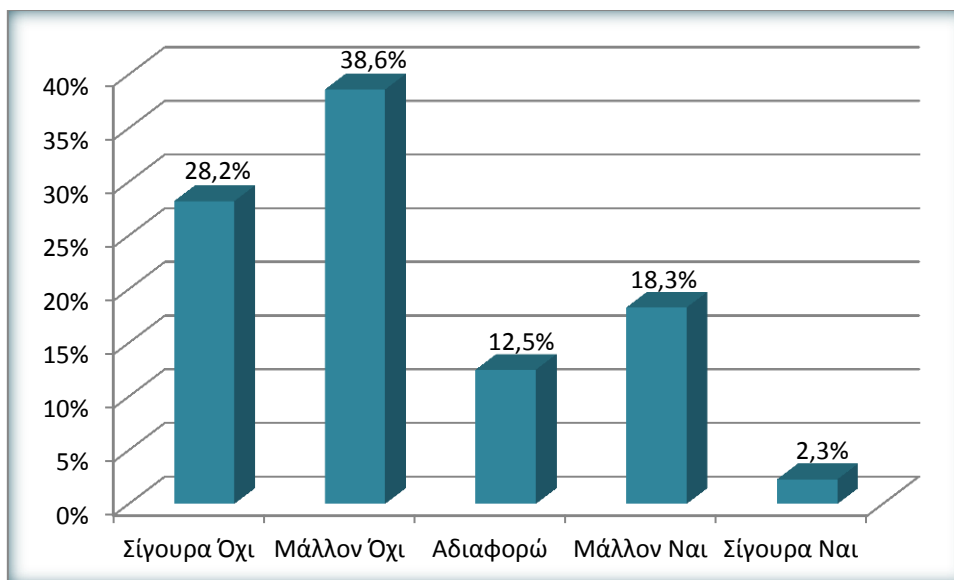
Διάγραμμα 4. 2. 24: Κατανομή συχνοτήτων σε περίπτωση αύξησης εισοδήματος

Τις επιταγές της εξέλιξης της τεχνολογίας, ακόμα και αν δεν έχει προκύψει φθορά ή και απαξίωση στα υπάρχοντα αγαθά, θα ακολουθούσε συνολικά το 20,6% των φοιτητών, με

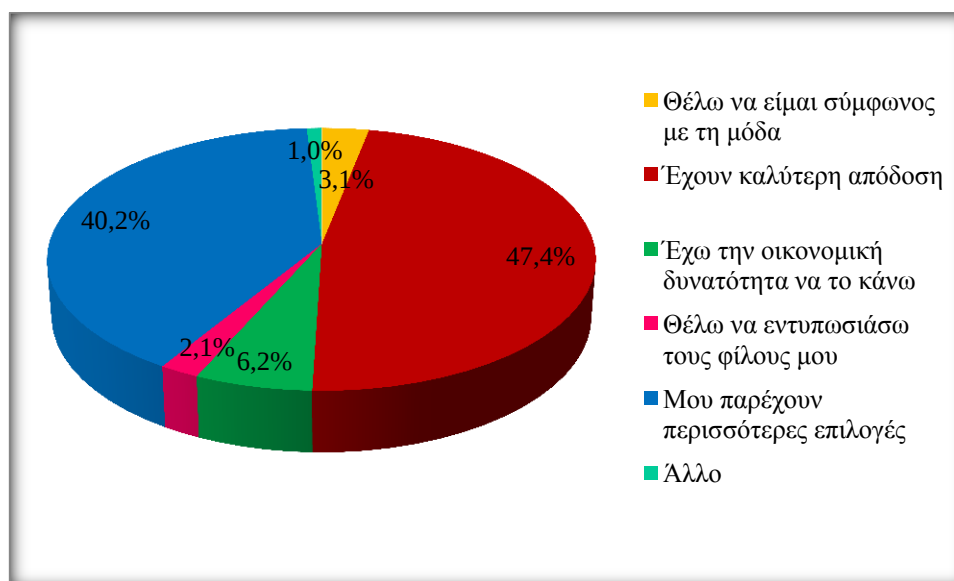
το 28,2% να είναι σίγουρο ότι δεν θα αντικαθιστούσε τα υπάρχοντα και το 38,6% να τείνει προς την ίδια κατεύθυνση. Άρα, ένα σημαντικό ποσοστό, κοντά στο 80%, δεν θα αγόραζε προϊόντα τελευταίας τεχνολογίας (διάγραμμα 4.2.25).

Διάγραμμα 4. 2. 25: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν θα αγόραζαν τελευταίας τεχνολογίας προϊόντα

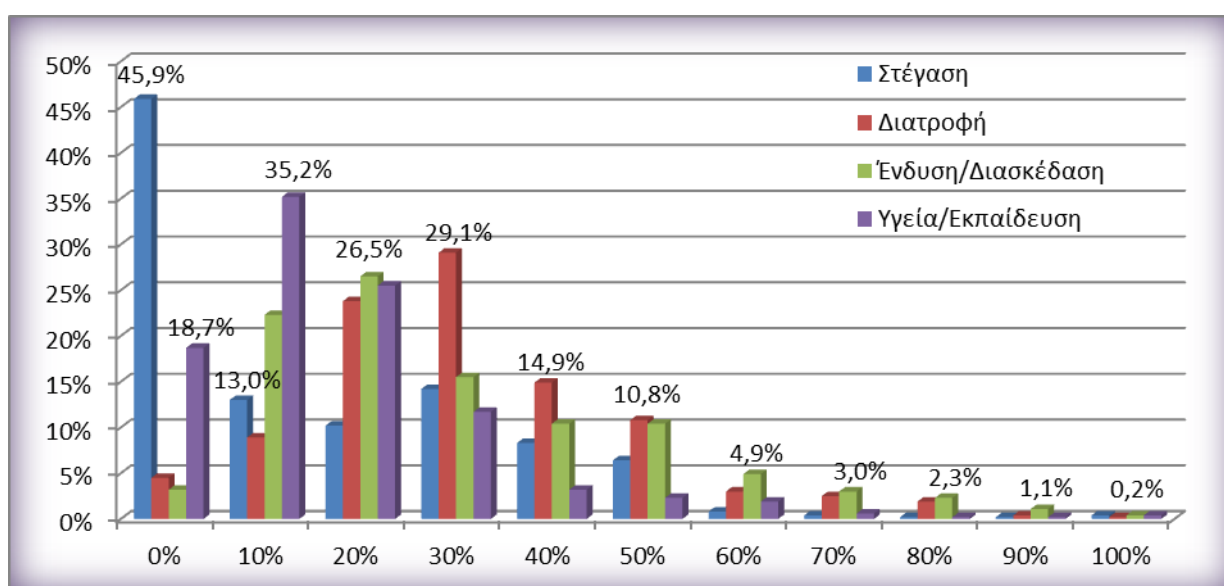
Αντιθέτως, το 9,8% και το 8,3% θα αγόραζε νέα, εξελιγμένα προϊόντα, με σκοπό να εκμεταλλευτεί τις αυξημένες επιδόσεις τους και την πληθώρα επιλογών που παρέχουν, αντίστοιχα (διάγραμμα 4.2.26).

Διάγραμμα 4. 2. 26: Κατανομή συχνοτήτων για την αιτία αγοράς προϊόντων τελευταίας τεχνολογίας

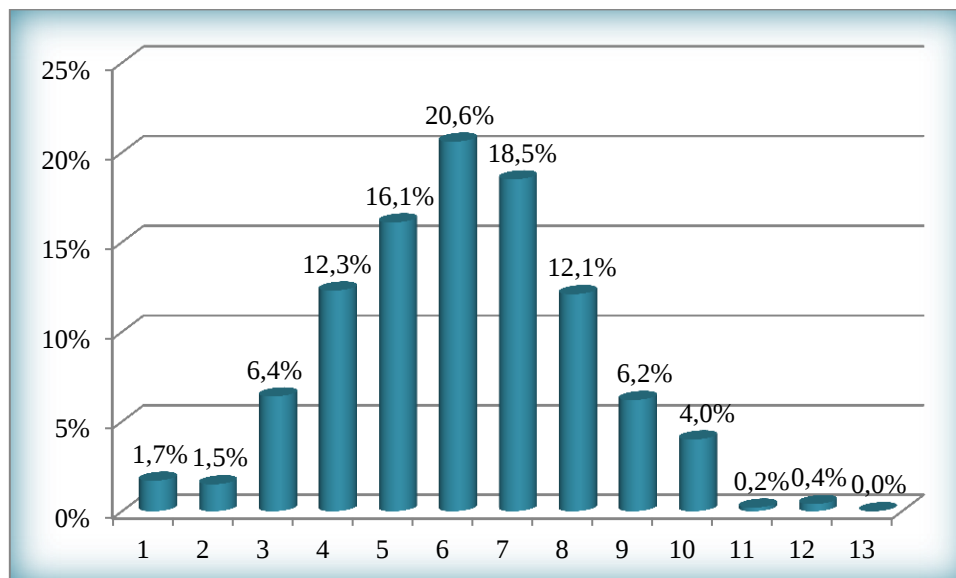
Οι φοιτητές δαπανούν το μεγαλύτερο μέρος του μηνιαίου εισοδήματός τους για να εξυπηρετήσουν βασικές και μη ανάγκες, όπως είναι η στέγαση η διατροφή, η υγεία, η εκπαίδευση, η ένδυση και η διασκέδαση. Κατά μέσο όρο, για στέγαση χρησιμοποιείται το 15,69% του μηνιαίου εισοδήματος, για τις διατροφικές ανάγκες το 31,42%, για ένδυση και διασκέδαση το 29,81%, ενώ για υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης το 16,94%. Χαρακτηριστικό είναι, ότι μηδενικό ποσό για δαπάνες στέγασης δήλωσε το 45,9% των φοιτητών, κάτι που σημαίνει ότι ζουν στο πατρικό τους σπίτι ή απλά σε ιδιόκτητο χώρο, γεγονός που τους απαλλάσσει από το δυσβάσταχτο βάρος του ενοικίου (διάγραμμα 4.2.27).

Διάγραμμα 4. 2. 27: Κατανομή συχνοτήτων για την κατανομή του μηνιαίου εισοδήματος

Το τελευταίο μέρος της έρευνας αφορούσε την αξιολόγηση του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων των ερωτηθέντων φοιτητών. Η τελική βαθμολογία των οικονομικών γνώσεων κυμάνθηκε μεταξύ 0 και 13, ανάλογα με τον αριθμό των σωστών απαντήσεων του εκάστοτε φοιτητή. Σε γενικές γραμμές παρατηρήθηκε πως οι Έλληνες φοιτητές έχουν σχετικά χαμηλό επίπεδο οικονομικών γνώσεων, αφού απάντησαν σωστά, κατά μέσο όρο σε έξι από τις 13, δηλαδή στο 46,7%, των ερωτήσεων (διάγραμμα 4.2.28). Πιο αναλυτικά, στις ερωτήσεις γενικών οικονομικών γνώσεων ο μέσος όρος ήταν 47,17%, σε θέματα επικαιρότητας – οικονομικής κρίσης 43,6% και σε ερωτήματα σχετικά με τις πρακτικές οικονομικής διαχείρισης οι φοιτητές επέλεξαν τη συνιστώμενη πρακτική σε ποσοστό 50,67%. Εντύπωση, επίσης, προκαλεί η μικρή διαφορά που παρατηρήθηκε μεταξύ του ποσοστού των σωστών απαντήσεων των φοιτητών που έχουν οικονομικές σπουδές (47,3%) σε σχέση το αντίστοιχο των φοιτητών των υπολοίπων επιστημονικών πεδίων (46,2%).

Διάγραμμα 4. 2. 28: Κατανομή συχνοτήτων για τον αριθμό των σωστών απαντήσεων των φοιτητών στις ερωτήσεις των οικονομικών γνώσεων

Εντύπωση προκάλεσε ο σημαντικός βαθμός άγνοιας των φοιτητών σε θέματα και τεχνικούς όρους, που χρειάζονται για την κατανόηση του μεγέθους της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, όπως τα spread και η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, παρά την υπερπροβολή τους στα εθνικά δίκτυα ενημέρωσης. Ενδεικτικό είναι πως μόλις το 29,1% γνώριζε τη σωστή απάντηση στην ερώτηση για τα spread, ενώ χαμηλό ήταν αντίστοιχα, το ποσοστό των σωστών απαντήσεων για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών. Επίσης, το 58% δεν γνώριζε τον ακριβή αριθμό των μνημονίων, που έχουν υπογράψει οι ελληνικές κυβερνήσεις.

Από τις απαντήσεις των φοιτητών στα θέματα οικονομικής διαχείρισης ενδιαφέρον παρουσιάζει πως το 10% των φοιτητών θα προτιμούσε να τοποθετήσει τα χρήματά του σε ένα χρηματοκιβώτιο, εύρημα που ίσως αντικατοπτρίζει την ανασφάλεια που αισθάνονται οι Έλληνες για τις καταθέσεις τους και την έλλειψη πίστης στο τραπεζικό σύστημα, στους δανειστές και την κυβέρνηση. Επίσης, περίπου οι μισοί φοιτητές ανέφεραν πως δεν θεωρούν απαραίτητο να κάνουν ασφάλεια ζωής.

4.3 Εκτίμηση οικονομετρικών υποδειγμάτων

Στη συγκεκριμένη ενότητα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την εκτίμηση οικονομετρικών υποδειγμάτων, με σκοπό τη διερεύνηση της σχέσης των οικονομικών γνώσεων με την καταναλωτική συμπεριφορά των φοιτητών. Αρχικά, αναζητήθηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων, εν συνεχεία διερευνήθηκαν οι λόγοι που οδηγούν στην υιοθέτηση ορθών οικονομικών συμπεριφορών, και τέλος, ερευνήθηκαν και αναλύθηκαν οι παράγοντες εκείνοι, που παίζουν ενεργό ρόλο στη διαχείριση των πιστωτικών καρτών των συμμετεχόντων.

4.3.1 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων

Σε πρώτη φάση, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τόσο το σύνολο των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών (13 ερωτήσεις), όσο και, μεμονωμένα, τις γενικές οικονομικές τους γνώσεις (5 ερωτήσεις), αλλά και τις γνώσεις τους σε θέματα επικαιρότητας - οικονομικής κρίσης (5 ερωτήσεις). Στα υποδείγματα που εκτιμήθηκαν, λήφθηκαν υπόψη κυρίως το περιεχόμενο των βασικών σπουδών του ερωτώμενου, τα δημογραφικά του στοιχεία, οι παράγοντες οικονομικής κοινωνικοποίησής του, καθώς και ορισμένες απόψεις του για θέματα οικονομικής διαχείρισης. Επομένως, πραγματοποιείται διερεύνηση του προφίλ των φοιτητών που διαθέτουν περισσότερες οικονομικές γνώσεις, στα εξεταζόμενα πεδία. Η επιλογή των ανεξάρτητων μεταβλητών βασίστηκε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, και συγκεκριμένα στις έρευνες των Chen and Volpe, 1998; Jones, 2005; Sabri et al., 2010; Altintas, 2011; Falahati and Paim, 2012; Sohn et al., 2012; Oseifuah and Gyekye, 2014; Sarigul, 2014; Moon et al., 2014.

Η γενική μορφή του υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης είναι η ακόλουθη:

$$\text{OikonGno} = b_0 + b_1\text{Fylo} + b_2\text{Hlikia} + b_3\text{Hlikia}^2 + b_4\text{HlikOik} + b_5\text{Ypikoot} + b_6\text{EpiPtixi} + b_7\text{MiterGym} + b_8\text{KathKoin} + b_9\text{KathEgo} + b_{10}\text{AtEisMO} + b_{11}\text{ApasxMer} + b_{12}\text{OikDiaxL} + b_{13}\text{SDapEis} + b_{14}\text{Oikon} + \varepsilon_i,$$

Όπου:

- OikonGno: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει το σύνολο των σωστών απαντήσεων του ερωτώμενου στις ερωτήσεις των οικονομικών γνώσεων,
- Fylo: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος είναι άνδρας και 0 αν είναι γυναίκα,
- Hlikia: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία του φοιτητή,
- Hlikia²: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει το τετράγωνο της ηλικίας του ερωτώμενου,
- HlikOik: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία, που άρχισε ο ερωτώμενος να ασχολείται με την οικονομική διαχείριση,
- Ypikoot: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι Έλληνας και 0 διαφορετικά,
- EpiPtixi: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι τελειόφοιτος και 0 διαφορετικά,
- MiterGym: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν η μητέρα του φοιτητή έχει επίπεδο εκπαίδευσης μέχρι και απολυτήριο γυμνασίου και 0 διαφορετικά,
- KathKoin: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν η βασική επιρροή στη διαχείριση των οικονομικών του ερωτώμενου ήταν ο κοινωνικός του περίγυρος και 0 διαφορετικά,
- KathEgo: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1 αν η βασική επιρροή στη διαχείριση των οικονομικών του ερωτώμενου ήταν οι προσωπικές του γνώσεις και 0 διαφορετικά,
- AtEisMO: ποσοτική μεταβλητή, που εκφράζει το μηνιαίο ατομικό εισόδημα του ερωτώμενου,
- ApasxMer: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής εργάζεται με μερική απασχόληση και 0 διαφορετικά,
- OikDiaxL: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος αισθάνεται πως χειρίζεται τα οικονομικά του με λάθος τρόπο και 0 διαφορετικά,
- SDapEis: ποιοτική μεταβλητή, που εκφράζει το πόσο σημαντικό είναι για τον φοιτητή να είναι οι δαπάνες λιγότερες από το εισόδημά του και λαμβάνει τιμές από 1 έως 5 (όπου 1 = καθόλου και 5 = πάρα πολύ),
- Oikon: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής σπουδάζει οικονομικά και 0 διαφορετικά.

Πίνακας 4. 3. 1: Υπόδειγμα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Συντελεστής		
	Σύνολο Οικονομικών Γνώσεων	Γενικές Οικονομικές Γνώσεις	Γνώσεις σε θέματα Επικαιρότητας
Σταθερός Όρος	-1,245 (-0,848)	-1,729 (-2,019)	-0,379 (-0,445)
Fylo	0,513*** (2,964)	0,218** (2,166)	0,219** (2,179)
Hlikia	0,318*** (3,238)	0,156*** (2,733)	0,139** (2,439)
Hlikia ²	-0,004** (-2,483)	-0,002* (-1,919)	-0,002* (-1,943)
HlikOik	-0,033 (-1,365)	-0,014 (-0,993)	-0,024* (-1,706)
Ypikoot	1,424*** (3,023)	0,741*** (2,697)	0,576** (2,106)
EpiPtixi	-0,323* (-1,779)	0,035 (0,334)	-0,267** (-2,531)
MiterGym	-0,413* (-1,734)	-0,178 (-1,284)	-0,092 (-0,663)
KathKoin	-0,551* (-1,700)	0,184 (0,974)	-0,324* (-1,724)
KathEgo	-0,936** (-2,252)	-0,397 (-1,636)	-0,171 (-0,710)
AtEisMO	0,001** (1,974)	0,000* (1,762)	0,000 (0,416)
ApasxMer	0,593** (2,541)	0,127 (0,934)	0,421*** (3,107)
OikDiaxL	-0,508* (-1,819)	-0,173 (-1,065)	-0,299 (-1,846)
SDapEis	0,175** (2,083)	0,118* (2,409)	0,007* (0,135)
Oikon	0,345* (1,896)	0,393*** (3,706)	0,132 (1,252)
R ²	0,193	0,173	0,108
R ² adjusted	0,169	0,148	0,081
Στατιστική F	7,804***	6,829***	3,941***
Σημείωση: Οι ενδείξεις ***, ** και *, υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα 1%, 5% και 10% αντίστοιχα. Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική t			

Στον πίνακα 4.3.1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των υποδειγμάτων πολλαπλής παλινδρόμησης, για τον καθορισμό του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών. Στην πρώτη στήλη δίνονται οι ανεξάρτητες μεταβλητές, των οποίων η επιρροή εξετάστηκε, στη δεύτερη παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για το σύνολο των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών, στην τρίτη στήλη τα αποτελέσματα για το υποσύνολο των γενικών οικονομικών γνώσεων των φοιτητών, και στην τέταρτη παραθέτονται τα αποτελέσματα για το υποσύνολο των γνώσεων σε θέματα επικαιρότητας και οικονομικής κρίσης. Σημειώνεται ότι οι εξαρτημένες μεταβλητές προέκυψαν από το άθροισμα των σωστών απαντήσεων των φοιτητών, στο εκάστοτε εξεταζόμενο τμήμα, δηλαδή στη δεύτερη στήλη η εξαρτημένη μεταβλητή προήλθε από το άθροισμα των σωστών απαντήσεων του συνόλου των οικονομικών ερωτήσεων ($N_{\text{ερωτήσεων}} = 13$), στην τρίτη στήλη από το άθροισμα των σωστών απαντήσεων στις επιμέρους ερωτήσεις των γενικών οικονομικών γνώσεων ($N_{\text{ερωτήσεων}} = 5$) και τέλος στην τέταρτη στήλη, από το άθροισμα των σωστών απαντήσεων στις επιμέρους ερωτήσεις επικαιρότητας – οικονομικής κρίσης ($N_{\text{ερωτήσεων}} = 5$). Τα αποτελέσματα δίνονται με τον εξής τρόπο: Αρχικά δίνεται η εκτιμήτρια της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής, με την ένδειξη στατιστικής σημαντικότητας, και εν συνεχεία, σε παρένθεση, δίνεται η στατιστική t .

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, που αφορούσαν το σύνολο των οικονομικών γνώσεων, δηλαδή τη δεύτερη στήλη του πίνακα 4.3.1, προέκυψε ότι το φύλο είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο σημαντικότητας 1%. Εκτιμάται, λοιπόν, ότι οι άνδρες φοιτητές έχουν υψηλότερο επίπεδο οικονομικών γνώσεων, εύρημα που συμφωνεί με την πλειοψηφία των ερευνών της βιβλιογραφίας (Chen and Volpe, 1998; Jones, 2005; Peng et al., 2007; Falahati and Paim, 2012; Oseifuah and Gyekye, 2014; Sarigul, 2014).

Επίσης, παρατηρείται ότι όσο αυξάνεται η ηλικία των ερωτηθέντων, τόσο αυξάνεται και το επίπεδο των συνολικών οικονομικών γνώσεων σε ε.σ. 1%, όπως αντιστοίχως βρέθηκε και στην έρευνα των Chen and Volpe (1998). Η αναλογική αυτή αύξηση του επιπέδου γνώσεων σταματά σε ένα σημείο, μετά από το οποίο παρουσιάζεται καμπή (ε.σ. 5%).

Σημειώνεται, επίσης, πως, ενώ σε άλλες μελέτες (Sabri and Falahati, 2012) η ενασχόληση με την οικονομική διαχείριση συνδέεται θετικά με το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων, στην προκειμένη περίπτωση κάτι τέτοιο δεν αποτυπώνεται σαν στατιστικά σημαντική μεταβλητή, εάν και το αρνητικό πρόσημο υποδηλώνει την ύπαρξη αυτής της τάσης.

Η υπηκοότητα αποτελεί στατιστικά σημαντικό παράγοντα (ε.σ. 1%) και συγκεκριμένα φαίνεται ότι οι Έλληνες φοιτητές κατέχουν υψηλότερο επίπεδο οικονομικών γνώσεων από

τους αλλοδαπούς. Στις διεθνείς έρευνες (Chen and Volpe, 1998; Jones, 2005) παρατηρήθηκε επίσης, ότι οι φοιτητές που σπούδαζαν στη χώρα τους είχαν αυξημένες οικονομικές γνώσεις.

Αναφορικά με το επίπεδο σπουδών, βρέθηκε ότι οι τελειόφοιτοι φοιτητές έχουν χαμηλότερο επίπεδο οικονομικών γνώσεων σε σύγκριση με τους άλλους φοιτητές, (ε.σ. 10%), κάτι που ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι οι μεταπτυχιακοί φοιτητές, οι οποίοι αποτελούν αρκετά μεγάλο κομμάτι του δείγματος, πιθανώς έχουν περισσότερες γνώσεις. Στην έρευνα του Chen and Volpe (1998) βρέθηκε ότι όσο αυξάνεται το επίπεδο σπουδών, σε προπτυχιακό, αλλά και σε μεταπτυχιακό επίπεδο, τόσο αυξάνονται και οι οικονομικές γνώσεις.

Οι φοιτητές, των οποίων η μητέρα έχει το πολύ απολυτήριο γυμνασίου, παρουσιάζουν χαμηλότερο επίπεδο γνώσεων σε οικονομικά θέματα (ε.σ. 10%), αποτέλεσμα που μπορεί πιθανώς να εξηγηθεί από το σημαντικό ρόλο που έχουν οι γονείς στη μετάδοση οικονομικών και μη γνώσεων στα παιδιά τους. Έτσι, είναι λογικό ότι οι μορφωμένοι γονείς, και πιο συγκεκριμένα η μητέρα, της οποίας η επιρροή είναι εξαιρετικά σημαντική στη διαμόρφωση της οικονομικής συνείδησης των παιδιών της, είναι σε θέση να δώσουν σωστές οικονομικές συμβουλές σε αυτά (Altintas, 2011) και αντίστροφα.

Όταν ρόλο κλειδί στην απόκτηση οικονομικών γνώσεων αποτελούν, κατά κύριο λόγο, ο κοινωνικός περίγυρος (ε.σ. 10%) και οι προσωπικές εμπειρίες (ε.σ. 5%), τότε το επίπεδο των γνώσεων επηρεάζεται αρνητικά (Sabri and Falahati, 2012). Μια πιθανή αιτία είναι η υιοθέτηση απόψεων και συμπεριφορών από άτομα του περιβάλλοντος, που δεν πληρούν τις προδιαγραφές και μεταδίδουν εσφαλμένες γνώσεις και πληροφορίες. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και για το επίπεδο της ορθότητας των γνώσεων, που αποκτά κανείς μέσα από προσωπικές εμπειρίες.

Το επίπεδο του μηνιαίου ατομικού εισοδήματος των φοιτητών φαίνεται να συνδέεται ανάλογα με τις οικονομικές γνώσεις (ε.σ. 5%), καθώς φοιτητές με υψηλότερο μηνιαίο προσωπικό εισόδημα είναι περισσότερο πεπειραμένοι στα οικονομικά ζητήματα. Μια πιθανή, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Chen and Volpe, 1998; Oseifuah and Gyekye, 2014), εξήγηση, είναι ότι οι φοιτητές που έχουν υψηλότερο εισόδημα καλούνται να το διαχειριστούν, και μέσω αυτής της διαδικασίας, αποκτούν εμπειρία και οικονομικές γνώσεις.

Οι φοιτητές που εργάζονται υπό καθεστώς ημιαπασχόλησης δείχνουν να κατέχουν περισσότερες οικονομικές γνώσεις σε σχέση με όσους δεν εργάζονται ή απασχολούνται πλήρως (ε.σ. 5%). Αυτό ενδέχεται να οφείλεται στη θέληση για ολοκλήρωση των σπουδών, παρά τις οικονομικές αντιξοότητες που αναγκάζουν τους εν λόγω φοιτητές να απασχολούνται μερικώς, ενώ το πλεονέκτημα της μερικής απασχόλησης, σε σύγκριση με την πλήρη, είναι η δυνατότητα αφιέρωσης περισσότερων ωρών στη μελέτη και τα μαθήματα. Σημειώνεται ότι

στην εξεταζόμενη βιβλιογραφία, παρότι ο Sarigul (2014) μελέτησε την επίδραση της μερικής απασχόλησης, δεν τη βρήκε στατιστικά σημαντική, όμως η ύπαρξη θετικού πρόσημου συνάδει με το παρόν εύρημα.

Οι φοιτητές που πιστεύουν ότι διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με λάθος τρόπο είχαν ανάλογα και ελλειπείς οικονομικές γνώσεις (ε.σ. 10%), εύρημα σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς τη σημασία της αυτογνωσίας. Επίσης, οι φοιτητές που θεωρούσαν ουσιώδη την υπεροχή των εσόδων έναντι των δαπανών παρουσιάζουν υψηλότερο επίπεδο οικονομικών γνώσεων (ε.σ. 5%). Η επίδραση των συγκεκριμένων μεταβλητών δεν εξετάστηκε στο σύνολο των ερευνών της βιβλιογραφίας, αλλά θεωρήθηκε σημαντική η διερεύνηση της πιθανής επίδρασής τους, καθώς φαίνεται να συνδέουν με άμεσο τρόπο τις οικονομικές γνώσεις με την καταναλωτική συμπεριφορά, κάτι που αποτελεί και το ζητούμενο της παρούσας εργασίας.

Τέλος, όπως ήταν αναμενόμενο, βρέθηκε πως οι σπουδαστές των οικονομικών επιστημών κατέχουν υψηλότερες γνώσεις σε οικονομικά ζητήματα, σε σύγκριση με τους φοιτητές των υπολοίπων επιστημονικών πεδίων, σε ε.σ. 10%, εύρημα με το οποίο συμφωνούν και οι Chen and Volpe (1998) και Sarigul (2014).

Σύμφωνα με το συντελεστή προσδιορισμού R^2 , οι συγκεκριμένες μεταβλητές εξηγούν το 19,3% της διακύμανσης της εξαρτημένης, δηλαδή του συνολικού επιπέδου οικονομικών γνώσεων. Η στατιστική F βρέθηκε 7,804 σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%, γεγονός, το οποίο υποδηλώνει την καλή προσαρμογή του δείγματος.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, που αφορούσαν το υποσύνολο των γενικών οικονομικών γνώσεων, δηλαδή την τρίτη στήλη του πίνακα 4.3.1, προέκυψε πως υψηλότερες γενικές οικονομικές γνώσεις έχουν οι άνδρες (ε.σ. 5%), οι Έλληνες φοιτητές (ε.σ. 1%), οι συμμετέχοντες με το υψηλότερο ατομικό μηνιαίο εισόδημα (ε.σ. 10%) και οι φοιτητές που θεωρούν σημαντικό να μην ξεπερνούν οι δαπάνες τα έσοδα (ε.σ. 10%). Βρέθηκε, επίσης, πως όσο ηλικιακά μεγαλύτερος είναι ο φοιτητής, τόσο υψηλότερο είναι το επίπεδο των γενικών οικονομικών γνώσεων του (ε.σ. 1%), με σημείο καμπής τα 39 έτη (ε.σ. 10%). Τέλος, πολύ θετική επίδραση στην κατοχή γενικών οικονομικών γνώσεων φαίνεται να έχει η φοίτηση σε οικονομικά τμήματα (ε.σ. 1%). Επίσης, το R^2 είναι ίσο με 0,173, αυτό σημαίνει ότι οι συγκεκριμένες ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν το 17,3% της διακύμανσης της εξαρτημένης.

Από την τέταρτη στήλη του πίνακα 4.3.1, τα αποτελέσματα της οποίας δείχνουν την κατανόηση ορισμένων οικονομικών όρων, που απασχολούν την ελληνική κοινωνία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, προκύπτει ότι οι άνδρες φοιτητές (ε.σ. 5%), οι έχοντες

ελληνική υπηκοότητα (ε.σ. 5%), οι φοιτητές που απασχολούνται μερικώς (ε.σ. 1%) και όσοι θεωρούν σημαντικό το θετικό ισοζύγιο εσόδων-εξόδων (ε.σ. 10%), είναι πιο ενημερωμένοι σε θέματα οικονομικής επικαιρότητας. Αντίθετα, έλλειψη γνώσεων βρέθηκε πως έχουν οι επί πτυχίω φοιτητές (ε.σ. 5%) και όσοι καθοδηγήθηκαν στην οικονομική τους διαχείριση κυρίως από τον κοινωνικό τους περίγυρο (ε.σ. 10%). Επιπλέον, όσο αυξάνεται η ηλικία των φοιτητών (ε.σ. 5%), μέχρι την ηλικία των 35 ετών (ε.σ. 10%), ανεβαίνει και το επίπεδο των γνώσεων τους στον τομέα αυτόν. Βρέθηκε επίσης στατιστικά σημαντικό, ότι όσο νωρίτερα ξεκίνησαν οι φοιτητές να ασχολούνται με την διαχείριση της οικονομικής τους κατάστασης, τόσο πιο ενημερωμένοι είναι σε θέματα επικαιρότητας και οικονομικής κρίσης (ε.σ. 10%). Αξίζει να σημειωθεί ότι η φοίτηση σε οικονομικά τμήματα δεν βρέθηκε να επιδρά στο επίπεδο γνώσεων της επικαιρότητας, πιθανώς λόγω του ότι κύρια πηγή προέλευσης της συγκεκριμένης γνώσης δεν είναι, σε αυτή τη περίπτωση, τόσο τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, όσο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τέλος, βρέθηκε ότι ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 είναι ίσος με 0,108, το οποίο δηλώνει ότι το 10,8% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής ερμηνεύεται από το σύνολο των συγκεκριμένων ανεξάρτητων μεταβλητών.

4.3.2 Εκτίμηση ισομερούς παλινδρόμησης για το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων

Η απόκτηση και κατοχή οικονομικών γνώσεων αποτελεί σημαντικό κομμάτι της παρούσας μελέτης και για αυτό το λόγο, κρίθηκε σκόπιμη η περαιτέρω διερεύνηση της παραπάνω εξίσωσης, που εξετάζει τους παράγοντες που επηρεάζουν το συνολικό επίπεδο των οικονομικών γνώσεων μέσω μιας ισομερούς παλινδρόμησης σε πέντε επιλεγμένα ποσοστημόρια ($\theta = 0,10, 0,25, 0,50, 0,75$ και $0,90$). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα 4.3.2.

Μέσω της συγκεκριμένης ανάλυσης, δίνεται η δυνατότητα να εκτιμηθεί ο τρόπος με τον οποίο διαφοροποιείται η επίδραση των ανεξαρτήτων μεταβλητών σε διαφορετικά μεγέθη της εξαρτημένης. Τα αποτελέσματα της ισομερούς παλινδρόμησης παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το γεγονός πως δεν βρέθηκε να επηρεάζουν σημαντικά όλοι οι παράγοντες σε όλα τα επίπεδα την εξαρτημένη, δεν αποτελεί παράγοντα ανησυχίας, αλλά αντίθετα, φανερώνεται σε ποιο σημείο της εξαρτημένης υπάρχει η μεγαλύτερη επίδραση από την κάθε μία μεταβλητή.

Πίνακας 4. 3. 2: Υποδείγματα ισομερούς παλινδρόμησης για το επίπεδο των συνολικών οικονομικών γνώσεων

Ανεξάρτητες μεταβλητές	$\theta = 0.10$	$\theta = 0.25$	$\theta = 0.50$	$\theta = 0.75$	$\theta = 0.90$	OLS
Σταθερός Όρος	-5,977* (-1,907)	-1,704 (-0,758)	0,845 (0,493)	0,316 (0,185)	-1,329 (-0,516)	-1,245 (-0,848)
Fylo	0,025 (0,079)	0,749*** (3,013)	0,657*** (3,061)	0,648*** (2,749)	0,514** (2,036)	0,513*** (2,964)
Hlikia	0,475** (2,543)	0,249 (1,489)	0,211* (1,828)	0,268** (2,523)	0,390*** (2,727)	0,318*** (3,238)
Hlikia ²	-0,006* (-1,959)	-0,003 (-1,087)	-0,002 (-1,273)	-0,004** (-2,245)	-0,006*** (-2,872)	-0,004** (-2,483)
HlikOik	-0,058 (-0,876)	-0,002 (-0,067)	-0,047 (-1,596)	-0,023 (-0,611)	-0,003 (-0,076)	-0,033 (-1,365)
Ypikoot	2,343 (1,588)	1,351*** (2,937)	1,663*** (2,838)	1,912*** (3,144)	1,573 (0,834)	1,424*** (3,023)
EpiPtixi	0,274 (0,627)	-0,378 (-1,487)	-0,533** (-2,542)	-0,502* (-1,961)	-0,636** (-2,098)	-0,323* (-1,779)
MiterGym	-0,344 (-0,910)	-0,527* (-1,662)	-0,436 (-1,352)	-0,051 (-0,172)	-0,209 (-0,560)	-0,413* (-1,734)
KathKoin	0,219 (0,538)	0,002 (0,006)	-0,790*** (-2,836)	-0,822* (-1,838)	-0,907 (-1,107)	-0,551* (-1,700)
KathEgo	-1,261* (-1,673)	-0,695 (-0,953)	-1,165* (-1,787)	-1,117*** (-2,893)	-1,372*** (-3,810)	-0,936** (-2,252)
AtEisMO	0,000 (-0,136)	0,001** (1,966)	0,001 (1,584)	0,000 (0,818)	0,001** (2,155)	0,001** (1,974)
ApasxMer	0,353 (0,690)	0,765** (2,193)	0,823*** (3,028)	0,374 (1,310)	0,629 (1,152)	0,593** (2,541)
OikDiaxL	-0,495 (-1,258)	-0,360 (-1,203)	-0,955*** (-2,999)	-0,627 (-1,031)	0,098 (0,164)	-0,508* (-1,819)
SDapEis	-0,009 (-0,048)	0,117 (1,064)	0,074 (0,725)	0,213** (2,257)	0,427*** (4,630)	0,175** (2,083)
Oikon	0,443 (1,280)	0,237 (0,817)	0,155 (0,681)	0,207 (0,775)	0,568** (1,966)	0,345* (1,896)
Pseudo R ²	0,1242	0,1102	0,1001	0,1192	0,1385	0,1932
R ² adjusted	0,0973	0,0829	0,0724	0,0922	0,1121	0,1685

Σημείωση: Οι ενδείξεις ***, ** και *, υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα 1%, 5% και 10% αντίστοιχα.
Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική *t*

Από τον πίνακα 4.3.2, προκύπτει πως την πιο σταθερή επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή, βρέθηκε να την έχει το φύλο του ερωτώμενου, καθώς από το πρώτο τεταρτημόριο ($\theta=0,25$), στο οποίο είχε την υψηλότερη επίδραση, και μετά ήταν συνεχώς στατιστικά σημαντική, αποδεικνύοντας πως οι άνδρες φοιτητές είχαν σημαντικά υψηλότερες οικονομικές γνώσεις από τις φοιτήτριες σχεδόν σε όλο το φάσμα της εξαρτημένης και σε ε.σ. 1% κυρίως.

Η συγκριτική ανάλυση για την ηλικία φανέρωσε, επίσης, μια ισχυρή θετική επίδραση της συγκεκριμένης μεταβλητής στην εξαρτημένη, εάν εξαιρεθεί το πρώτο τεταρτημόριο

($\theta=0,25$), το οποίο ήταν το μοναδικό που δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική. Την υψηλότερη επίδραση την είχε στο χαμηλότερο δεκατημόριο ($\theta = 0,10$) σε ε.σ. 5%, στη συνέχεια, φάνηκε να υποχωρεί για λίγο η επίδρασή της, αλλά στο υψηλότερο δεκατημόριο επηρέασε σημαντικά το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων του ερωτώμενου (ε.σ. 1%). Σχεδόν ανάλογη πορεία, ακολούθησε και το τετράγωνο της ηλικίας. Η συγκεκριμένη μεταβλητή δεν βρέθηκε να επηρεάζει την εξαρτημένη στα ποσοστημόρια ($\theta = 0,25$ και $\theta = 0,50$). Αντιθέτως, η ηλικία στην οποία άρχισε ο φοιτητής – καταναλωτής να διαχειρίζεται τα οικονομικά του, δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντικός προγνωστικός δείκτης της εξαρτημένης, σε κανένα ποσοστημόριο απ' όσα εξετάστηκαν, αλλά ούτε και στο τελικό υπόδειγμα. Βέβαια, το σταθερά αρνητικό πρόσημο ίσως δηλώνει μια τάση, που δείχνει ότι, όσο πιο νωρίς αρχίζουν να κοινωνικοποιούνται οικονομικά οι φοιτητές, τόσο υψηλότερες γνώσεις τείνουν να έχουν.

Η υπηκούτητα είχε θετική επίδραση στο επίπεδο των οικονομικών γνώσεων στα πριν το μέσο, μέσο και μετά το μέσο ποσοστημόρια. Ειδικότερα, η υψηλότερη επίδραση στην εξαρτημένη βρέθηκε να ασκείται στο τρίτο τεταρτημόριο ($\theta = 0,75$) σε ε.σ. 1%.

Το να είναι κάποιος τελειόφοιτος φοιτητής βρέθηκε στατιστικά σημαντικό από το μέσο ποσοστημόριο και μετά ($\theta = 0,50$). Επιπλέον, η αρνητική επίδραση του σχετικά χαμηλού μορφωτικού επιπέδου της μητέρας, πέρα από το τελικό υπόδειγμα, βρέθηκε στατιστικά σημαντική μόνο στο πρώτο τεταρτημόριο ($\theta = 0,25$) σε ε.σ. 10%.

Επίσης, το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων φαίνεται να επηρεάζεται σημαντικά μεν, αρνητικά δε, τόσο από το κοινωνικό περίγυρο, στο μέσο (ε.σ. 1%) και μετά το μέσο ποσοστημόριο (ε.σ. 10%), όσο και από το να βασίζεται κανείς στις προσωπικές του εμπειρίες για να διαμορφώνει μέσω αυτών τις καταναλωτικές του συνήθειες. Η επίδραση του τελευταίου είναι σημαντική σχεδόν σε όλα τα ποσοστημόρια, με εξαίρεση το πρώτο τεταρτημόριο ($\theta = 0,25$), ενώ σημειώνεται πως στο μετά το μέσο ποσοστημόριο και στο υψηλότερο, η επίδραση του είναι στατιστικά σημαντική σε ε.σ. 1%.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα πως το ύψος του μηνιαίου ατομικού εισοδήματος επηρεάζει θετικά το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων, όμως με την ίδια ακριβώς επίδραση (ε.σ. 5%) στο πριν το μέσο, στο υψηλότερο ποσοστημόριο, αλλά και στο τελικό υπόδειγμα.

Το να εργάζεται ο φοιτητής με μερική απασχόληση, βρέθηκε να επηρεάζει θετικά το πρώτο τεταρτημόριο ($\theta = 0,25$) σε ε.σ. 5%, με τη μεγαλύτερη όμως επίδραση να παρατηρείται στο μέσο της εξαρτημένης μεταβλητής και σε ε.σ. 1%.

Η δήλωση εκ μέρους του φοιτητή ότι διαχειρίζεται τα οικονομικά του με λάθος τρόπο, επηρεάζει σημαντικά, μα αρνητικά (ε.σ. 1%), μόνο το μέσο επίπεδο των οικονομικών γνώσεων του ($\theta = 0,50$). Επιπλέον, όσο πιο θετικός ήταν ο φοιτητής με τη δήλωση πως οι

δαπάνες δεν πρέπει να υπερβαίνουν το εισόδημα του, τόσο πιο θετική ήταν η επίδραση της εν λόγω μεταβλητής στην εξαρτημένη στο μετά το μέσο ($\theta = 0,75$), αλλά κυρίως στο υψηλότερο επίπεδό της ($\theta = 0,90$), σε ε.σ. 1%.

Τέλος, η φοίτηση σε οικονομικά τμήματα στο Πανεπιστήμιο, δεν βρέθηκε να επηρεάζει το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων, μέχρι το υψηλότερο ποσοστημόριό του, στο οποίο, όμως, παρατηρήθηκε σημαντική διαφοροποίηση των σωστών απαντήσεων των φοιτητών, με τους φοιτητές που σπουδάζουν οικονομικά να σημειώνουν υψηλότερη βαθμολογία σε ε.σ. 5%, σε σύγκριση με τους φοιτητές των υπολοίπων επιστημονικών πεδίων.

Ο λανθάνων συντελεστής προσδιορισμού (Pseudo R²) βρέθηκε υψηλότερος στο ένατο δεκατημόριο και δείχνει πως οι συγκεκριμένες ανεξάρτητες μεταβλητές ερμηνεύουν το 13,85% της διακύμανσης του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών στο υψηλότερο ποσοστημόριό του.

4.3.3 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, με τους παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματική οικονομική συμπεριφορά.

Στην τρίτη παλινδρόμηση θα εκτιμηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματική οικονομική συμπεριφορά, με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων. Η αποταμίευση, η κατάρτιση εσόδων-εξόδων και η τήρηση λεπτομερών οικονομικών αρχείων αποτέλεσαν τις μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία της εξαρτημένης. Οι παράγοντες που εξετάστηκαν, με βάση τα στοιχεία από προηγούμενες έρευνες (Peng et al., 2007; Sabri et al., 2008; Sabri and MacDonald, 2010; Falahati and Paim, 2012), αλλά και άλλοι, που θεωρήθηκε χρήσιμο να αναλυθεί η επίδρασή τους, είναι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ατόμων, διάφορες παράμετροι καταναλωτικής συμπεριφοράς, καθώς και η επιρροή των πανεπιστημιακών και σεμιναριακών οικονομικών τους σπουδών στην εξαρτημένη μεταβλητή.

Η γενική μορφή του υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης είναι η ακόλουθη:

$$\text{ApotSump} = b_0 + b_1\text{Fylo} + b_2\text{Hlikia} + b_3\text{Hlikia}^2 + b_4\text{HlikOik} + b_5\text{Pantrem} + b_6\text{EkpGonKa} + b_7\text{DiachNEgo} + b_8\text{OikDiachS} + b_9\text{ElegxLog} + b_{10}\text{Daneism} + b_{11}\text{DapEnd} + b_{12}\text{DapYgeia} + b_{13}\text{AuksKata} + b_{14}\text{KathPane} + b_{15}\text{Seminar} + \varepsilon_i,$$

Όπου:

- ApotSump: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την αποτελεσματική οικονομική του ερωτώμενου, η οποία λαμβάνει τιμές 0-3 ανάλογα με το εάν ακολουθεί τη συνιστώμενη καταναλωτική συμπεριφορά,
- Fylo: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι άνδρας και 0, αν είναι γυναίκα,
- Hlikia: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία του φοιτητή,
- Hlikia²: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει το τετράγωνο της ηλικίας του ερωτώμενου,
- HlikOik: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία που άρχισε ο ερωτώμενος να ασχολείται με την οικονομική διαχείριση,
- Pantrem: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι παντρεμένος και 0 διαφορετικά,
- EkpGonKa: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν οι γονείς του ερωτώμενου έχουν επίπεδο εκπαίδευσης μέχρι και απολυτήριο γυμνασίου και 0 διαφορετικά,
- DiachNEgo: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1 αν ο φοιτητής είναι ο διαχειριστής των οικονομικών του νοικοκυριού και 0 διαφορετικά,
- OikDiachS: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος αισθάνεται πως χειρίζεται τα οικονομικά του με σωστό τρόπο και 0 διαφορετικά,
- ElegxLog: ποιοτική μεταβλητή, που εκφράζει την μηνιαία συχνότητα ελέγχου του υπολοίπου του τραπεζικού λογαριασμού του ερωτώμενου και λαμβάνει τιμές από 1 έως 5 (όπου 1 = σχεδόν ποτέ και 5 = πολύ συχνά),
- Daneism: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής δανείζεται και 0 διαφορετικά,
- DapEnd: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει το ποσοστιαίο ύψος μηνιαίων δαπανών για ένδυση και διασκέδαση,
- DapYgeia: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει το ποσοστιαίο ύψος μηνιαίων δαπανών για υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευση
- AuksKata: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής σε πιθανή αύξηση εισοδήματος προτίθεται αν αυξήσει την κατανάλωση αγαθών και 0 διαφορετικά,
- KathPane: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1 αν η βασική επιρροή στη διαχείριση των οικονομικών του φοιτητή ήταν τα πανεπιστημιακά μαθήματα που έχει λάβει και 0 διαφορετικά,

- Seminar: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής έχει παρακολουθήσει σεμινάρια σχετικά με τη διαχείριση των οικονομικών τους και 0 διαφορετικά.

Πίνακας 4. 3. 3: Υπόδειγμα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες της αποτελεσματικής καταναλωτικής συμπεριφοράς

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Συντελεστής
Σταθερός Όρος	-0,193 (-0,327)
Fylo	-0,024 (-0,332)
Hlikia	0,102** (2,537)
Hlikia ²	-0,002** (-2,527)
HlikOik	-0,029*** (-2,959)
Pantrem	0,269* (1,768)
EkpGonKa	-0,117** (-2,046)
DiaxNEgo	0,247*** (2,784)
OikDiaxS	0,363*** (4,247)
ElegxLog	0,084*** (2,685)
Daneism	-0,286*** (-3,042)
DapEnd	-0,003* (-1,739)
DapYgeia	0,008*** (3,334)
AuksKata	-0,268*** (-3,161)
KathPane	0,385* (1,679)
Seminar	0,373*** (3,322)
R ²	0,250
R ² adjusted	0,226
Στατιστική F	10,129***
Σημείωση: Οι ενδείξεις ***, ** και * υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα. Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική t	

Στον πίνακα 4.3.3, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης, με τους προσδιοριστικούς παράγοντες της αποτελεσματικής καταναλωτικής συμπεριφοράς. Στην πρώτη στήλη περιέχονται οι εξεταζόμενες ανεξάρτητες μεταβλητές, ενώ στη δεύτερη παρουσιάζεται το υπόδειγμα για το σύνολο των μεταβλητών με τις αντίστοιχες εκτιμήτριες, την ένδειξη στατιστικής σημαντικότητας, και, σε παρένθεση, τη στατιστική *t*.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του υποδείγματος, η καταναλωτική συμπεριφορά δεν φάνηκε να διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο, παρόλο που στην αρθρογραφία, σε διαφορετικές έρευνες, έχει βρεθεί ότι τότε οι άντρες φοιτητές, τότε οι γυναίκες, ενδέχεται να παρουσιάσουν περισσότερο θετικές καταναλωτικές συμπεριφορές (Sabri and MacDonald, 2010; Falahati and Paim, 2012).

Παρατηρήθηκε, επίσης, ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του ερωτώμενου φοιτητή, τόσο βελτιώνεται και η καταναλωτική του συμπεριφορά (ε.σ. 5%), μέχρι την ηλικία των 26 ετών (ε.σ. 5%), μετά από την οποία παρουσιάζεται καμπή. Σημειώνεται πως, παρόλο που στην έρευνα των Peng et al. (2007) η επίδραση της ηλικίας δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική, το θετικό πρόσημο φανερώνει μια μικρή τάση θετικής ηλικιακής επίδρασης.

$$\frac{\partial(b_1 Hlikia + b_2 Hlikia^2)}{\partial Hlikia} = b_1 + 2b_2 Hlikia = 0 \Leftrightarrow 0,102 + 2*(-0,002) = 0 \Leftrightarrow Hlikia = 25,5$$

Η παρούσα έρευνα δείχνει, ακόμα, ότι όσο νωρίτερα ξεκινήσει κανείς να ασχολείται με τη διαχείριση των οικονομικών του, τόσο καλύτερη καταναλωτική συμπεριφορά παρουσιάζει (ε.σ. 1%) κατά τη διάρκεια της ζωής του, πιθανώς λόγω της εμπειρίας που αποκτά κανείς από τις καθημερινές του χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, ενώ παράλληλα μαθαίνει να τις διαχειρίζεται με υπευθυνότητα (Sabri et al., 2008; Falahati and Paim, 2012).

Οι έγγαμοι φοιτητές παρουσιάζουν μεγαλύτερη συνέπεια στις καταναλωτικές τους επιλογές, σε σύγκριση με τους άγαμους (ε.σ. 10%). Αυτό μπορεί να οφείλεται στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, στη δυσκολία εύρεσης οικονομικών πόρων και στην ανάγκη εφαρμογής σφικτής οικονομικής πολιτικής στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Αντίθετα, στις έρευνες των Peng et al. (2007) και Sabri et al. (2008), η οικογενειακή κατάσταση δεν φάνηκε να επηρεάζει τον τρόπο οικονομικής διαχείρισης των φοιτητών.

Οι φοιτητές, των οποίων οι γονείς είχαν χαμηλότατο ή χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, παρουσιάστηκαν αναποτελεσματικοί στη διαχείριση των οικονομικών τους (ε.σ. 5%). Έτσι, για ακόμα μια φορά, αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν οι γονείς και το επίπεδο μόρφωσής τους στη διαμόρφωση της καταναλωτικής συνείδησης των παιδιών τους. Και πάλι, το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων των φοιτητών δε βρέθηκε στατιστικά

σημαντικό στις υπάρχουσες έρευνες της βιβλιογραφίας (Sabri et al., 2008; Sabri and MacDonald, 2010).

Οι φοιτητές, που είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των οικονομικών τους, εφαρμόζουν ποιοτικότερη καταναλωτική συμπεριφορά, σε σχέση με όσους έχουν αφήσει μέρος ή και ολόκληρη τη διαχείριση σε τρίτους (ε.σ. 1%). Αυτό είναι ένα αρκετά σημαντικό εύρημα, διότι δείχνει ότι η αποτελεσματικότητα έρχεται όταν καλείται κανείς να λάβει αποφάσεις επί προσωπικού και αναγκαστεί να εκτιμήσει την αξία του χρήματος. Ακόμα, βρέθηκε ότι όποιος θεωρεί ότι κάνει σωστή διαχείριση των οικονομικών του φαίνεται να επαληθεύεται από τα αποτελέσματα των ενεργειών του (ε.σ. 1%). Επίσης, όσο συχνότερα ελέγχουν οι φοιτητές το υπόλοιπο του τραπεζικού τους λογαριασμού μέσα στο μήνα, τόσο πιο θετική συμπεριφορά εμφανίζουν (ε.σ. 1%), γεγονός που αποδίδεται στην άμεση εικόνα που επιθυμούν να έχουν στις καταθέσεις τους, με στόχο την ορθολογικότερη προσαρμογή των αναγκών στο διαθέσιμο υπόλοιπό τους. Όπως αναμενόταν, αρνητική καταναλωτική συμπεριφορά παρουσιάζουν όσοι φοιτητές δανείζονται χρήματα από τους οικείους τους (ε.σ. 1%), απόρροια της εσφαλμένης διαχείρισης των ταμειακών τους αποθεμάτων. Στη συνέχεια βρέθηκε πως οι φοιτητές που διαθέτουν μεγάλο τμήμα των μηνιαίων εσόδων τους σε δαπάνες υγείας και εκπαίδευσης τείνουν να επιδεικνύουν συνολικά σωστές καταναλωτικές συμπεριφορές (ε.σ. 1%), ειδικά σε σύγκριση με εκείνους που ξοδεύουν το μηνιαίο τους εισόδημα, κατά κύριο λόγο, σε διασκέδαση και ρουχισμό (ε.σ. 10%). Αυτό δείχνει ποιοι φοιτητές και με ποιο τρόπο αντιλαμβάνονται την αξία και τη σημασία του χρήματος, κρίνοντάς τους από την ιεράρχηση των καταναλωτικών τους αναγκών. Επιπροσθέτως, εκείνοι οι φοιτητές που, σε περίπτωση αύξησης του εισοδήματός τους, θα αύξαναν πρωτίστως την κατανάλωση και όχι την αποταμίευση ή τις επενδύσεις τους, εμφανίζουν χαμηλότερου επιπέδου καταναλωτικές συμπεριφορές (ε.σ. 1%). Οι παράγοντες που προηγήθηκαν, οι οποίοι αναλύουν, κυρίως, καταναλωτικές συνήθειες και επιλογές, δεν εξετάστηκαν από τη βιβλιογραφία, αλλά κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν στο παρόν υπόδειγμα, λόγω της σημαντικότητας της επίδρασής τους.

Τέλος, βρέθηκε πως οι φοιτητές που επηρεάστηκαν κυρίως, στη διαμόρφωση της καταναλωτικής τους παιδείας, από τα οικονομικά μαθήματα του Πανεπιστημίου (ε.σ. 10%) όσοι παρακολούθησαν σεμινάρια οικονομικής διαχείρισης (ε.σ. 1%) δείχνουν να έχουν υιοθετήσει σωστότερες οικονομικές συμπεριφορές, διότι έχουν αποκτήσει, λόγω της παιδείας τους, υψηλότερες οικονομικές δεξιότητες. Διαφαίνεται, λοιπόν, η ύπαρξη μιας θετικής σύνδεσης ανάμεσα στην οικονομική παιδεία και τις καταναλωτικές συμπεριφορές (Sabri and MacDonald, 2010; Falahati and Paim, 2012; Sabri and Falahati, 2012).

Σύμφωνα με τον συντελεστή προσδιορισμού R^2_{adj} , διορθωμένο ως προς τους βαθμούς ελευθερίας, οι εν λόγω μεταβλητές εξηγούν το 22,6% της διακύμανσης της εξαρτημένης, δηλαδή της υιοθέτησης αποτελεσματικής καταναλωτικής συμπεριφοράς. Η στατιστική F βρέθηκε 10,129 σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Προκύπτει, λοιπόν, καλή προσαρμογή του δείγματος.

4.3.4 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τον αριθμό των πιστωτικών καρτών.

Η εκτίμηση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για τον αριθμό των πιστωτικών καρτών που έχει στην κατοχή του ένας φοιτητής, έχει σαν στόχο τον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τον συγκεκριμένο αριθμό. Η πλειοψηφία των εξεταζόμενων μεταβλητών βασίστηκε στην υπάρχουσα βιβλιογραφία (Hayhoe et al., 1999; Jones, 2005; Norvilitis et al., 2006; Hancock et al., 2013), ενώ συμπεριλήφθησαν και ορισμένες που κρίθηκαν απαραίτητες για την επαλήθευση της σύνδεσης μεταξύ του υπόβαθρου της οικονομικής γνώσης και της καταναλωτικής συμπεριφοράς.

Η γενική μορφή του υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης είναι η ακόλουθη:

$$\text{ArPistKa} = b_0 + b_1\text{Fylo} + b_2\text{Hlikia} + b_3\text{HlikOik} + b_4\text{Ypikoot} + b_5\text{Single} + b_6\text{Metaptux} + b_7\text{Ergasia} + b_8\text{LnAtEis} + b_9\text{OikDiaxS} + b_{10}\text{ApotPro} + b_{11}\text{ArOikMat} + \varepsilon_i,$$

Όπου:

- ArPistKa: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει τον αριθμό των πιστωτικών καρτών του φοιτητή,
- Fylo: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι άνδρας και 0, αν είναι γυναίκα,
- Hlikia: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία του ερωτώμενου,
- HlikOik: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία που άρχισε ο φοιτητής να ασχολείται με την οικονομική διαχείριση,
- Ypikoot: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος είναι Έλληνας και 0 διαφορετικά,

- Single: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι ανύπαντρος και 0 διαφορετικά,
- Metaptux: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος είναι μεταπτυχιακός φοιτητής και 0 διαφορετικά,
- Ergasia: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής εργάζεται και 0 διαφορετικά,
- LnAtEis: ποσοτική μεταβλητή, που εκφράζει το λογάριθμο του μηνιαίου ατομικού οικογενειακού εισοδήματος του ερωτώμενου,
- OikDiaxS: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής αισθάνεται πως χειρίζεται τα οικονομικά του με σωστό τρόπο και 0 διαφορετικά,
- ApotPro : ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την αποτελεσματική οικονομική συμπεριφορά του φοιτητή (αποταμίευση και κατάρτιση προϋπολογισμού),
- ArOikMat: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει τον αριθμό των οικονομικών μαθημάτων που έχει παρακολουθήσει ο φοιτητής στο Πανεπιστήμιο.

Πίνακας 4. 3. 4: Υπόδειγμα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες του αριθμού των πιστωτικών καρτών

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Συντελεστής	
	Υπόδειγμα Ι	Υπόδειγμα ΙΙ
Σταθερός Όρος	0,210 (0,500)	0,079 (0,242)
Fylo	0,124** (2,042)	0,122** (2,023)
Hlikia	0,031*** (4,266)	0,034*** (5,497)
HlikOik	-0,029*** (-3,361)	-0,026*** (-3,141)
Ypikoot	-0,906*** (-4,757)	-0,886*** (-4,668)
Single	0,018 (0,137)	
Metaptux	0,127 (1,635)	
Ergasia	-0,022 (-0,304)	
LnAtEis	0,104* (1,876)	0,101** (2,008)
OikDiaxS	-0,130* (-1,742)	-0,154** (-2,126)
ApotPro	-0,044 (-0,997)	

ArOikMat	-0,005* (-1,945)	-0,004* (-1,669)
R ²	0,270	0,260
R ² adjusted	0,239	0,240
Στατιστική F	8,669***	13,136***
<i>Σημείωση: Οι ενδείξεις ***, ** και *, υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα 1%, 5% και 10% αντίστοιχα. Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική t</i>		

Στον πίνακα 4.3.4, παραθέτονται τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης, με τους παράγοντες εκείνους που προσδιορίζουν τον αριθμό των πιστωτικών καρτών. Στην πρώτη στήλη περιέχονται οι εξεταζόμενες ανεξάρτητες μεταβλητές, ενώ στη δεύτερη το υπόδειγμα για το σύνολο των μεταβλητών με τις αντίστοιχες εκτιμήτριες, την ένδειξη στατιστικής σημαντικότητας, και, σε παρένθεση, τη στατιστική t.

Στο υπόδειγμα I του πίνακα 4.3.4 φαίνεται ότι η οικογενειακή κατάσταση και το εάν ο φοιτητής εργάζεται δεν ήταν στατιστικά σημαντικοί παράγοντες, όπως βρέθηκε και στη βιβλιογραφία (Jones, 2005; Hancock et al., 2013). Μη στατιστικά σημαντική είναι και η επίδραση των αποτελεσματικών καταναλωτικών συνηθειών, αν και το αρνητικό πρόσημο δείχνει την τάση των φοιτητών αυτών να κατέχουν μικρότερο αριθμό πιστωτικών καρτών.

Τέλος, φάνηκε πως η επίδραση του επιπέδου σπουδών στην εξαρτημένη δεν ήταν στατιστικά σημαντική, αν και το θετικό πρόσημο έδειξε ότι οι μεταπτυχιακοί φοιτητές έχουν στην κατοχή τους περισσότερες πιστωτικές κάρτες (ε.σ. 10%). Αυτό το αποτέλεσμα συμφωνεί εν μέρει με την έρευνα των Hancock et al. (2013), στην οποία βρέθηκε ότι υψηλότερο αριθμό πιστωτικών καρτών είχαν οι φοιτητές που πλησίαζαν στην ολοκλήρωση των σπουδών τους.

Στο υπόδειγμα II του πίνακα 4.3.4, αφού αφαιρέθηκαν οι μη στατιστικά σημαντικοί παράγοντες, βρέθηκε ότι οι άνδρες φοιτητές έχουν περισσότερες κάρτες στην κατοχή τους, σε σχέση με τις γυναίκες (ε.σ. 5%), με τα αποτελέσματα των προηγούμενων ερευνών να διαφωνούν (Hancock et al., 2013) ή να τείνουν να συμφωνούν (Jones, 2005) με το παρόν εύρημα.

Η ηλικία των φοιτητών αποτέλεσε προγνωστικό δείκτη της εξαρτημένης μεταβλητής, σε ε.σ. 1%, με τον αριθμό των πιστωτικών τους καρτών να αυξάνεται όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικία τους (Jones, 2005). Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι, με τα χρόνια, αυξάνονται οι ανάγκες και οι υποχρεώσεις των φοιτητών, ενώ παράλληλα μειώνεται η οικονομική υποστήριξη από τους γονείς, γεγονός που τους κάνει να καταφεύγουν στη λύση του πλαστικού χρήματος.

Ένας άλλος παράγοντας, του οποίου η επίδραση εξετάστηκε, είναι η ηλικία έναρξης ενασχόλησης του φοιτητή με θέματα οικονομικής φύσης. Ο αριθμός των καρτών που κατέχουν οι φοιτητές είναι υψηλότερος σε εκείνους που ήρθαν σε επαφή με τη διαχείριση των οικονομικών τους σε πιο μικρή ηλικία (ε.σ. 1%), γεγονός που δείχνει την εξοικείωση που αποκτούν αυτοί οι φοιτητές με το χρηματοπιστωτικό σύστημα από νεαρή ηλικία.

Η υπηκοότητα συνδέεται με την εξαρτημένη (ε.σ. 1%), με τους έλληνες φοιτητές να επιδεικνύουν μικρότερο συνολικό αριθμό πιστωτικών καρτών (Jones, 2005). Αυτό μπορεί να οφείλεται είτε στην ευρύτερη χρήση των πιστωτικών καρτών στις ανεπτυγμένες, κυρίως, χώρες του εξωτερικού, είτε στην αδυναμία χορήγησης δανείων στους οικονομικούς μετανάστες και τα παιδιά τους, που καθιστά τη χρήση πιστωτικών καρτών μονόδρομο.

Ο λογάριθμος του ατομικού μηνιαίου εισοδήματος είναι στατιστικά σημαντικός σε ε.σ. 5%, δείχνοντας ότι όσο υψηλότερο είναι το ατομικό μηνιαίο εισόδημα, τόσο μεγαλύτερος είναι ο συνολικός αριθμός των πιστωτικών καρτών. Αξίζει να σημειωθεί πως, στην έρευνα των Hayhoe et al. (1999) διερευνήθηκαν οι παράγοντες που οδηγούν έναν φοιτητή στην κατοχή τεσσάρων ή και περισσότερων καρτών, με το αποτέλεσμα να δείχνει μία τάση των φοιτητών με υψηλότερο εισόδημα να διαθέτουν και περισσότερες πιστωτικές κάρτες.

Οι φοιτητές που θεωρούν ότι διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με σωστότερο τρόπο δείχνουν να διαθέτουν και μικρότερο αριθμό καρτών, σε ε.σ. 5%, αποτέλεσμα που ίσως μπορεί να βασιστεί στη δυνατότητα αυτών των φοιτητών να αποφεύγουν τη δημιουργία πιστωτικού χρέους. Στην έρευνα των Norvilitis et al. (2006), φαίνεται ότι μικρότερο αριθμό καρτών έχουν όσοι είναι ικανοποιημένοι από την οικονομική τους κατάσταση.

Τέλος, όσοι φοιτητές έχουν παρακολουθήσει περισσότερα μαθήματα οικονομικών έχουν λιγότερες πιστωτικές κάρτες, σε ε.σ. 10%, εύρημα που φανερώνει τον βαθμό αντίληψης των πιο ενημερωμένων σε οικονομικά θέματα φοιτητών σε θέματα πιστωτικών χρεών και ανάλογων κινδύνων, που ελλοχεύουν από τη μη ορθή χρήση τους. Στην εξεταζόμενη βιβλιογραφία, η οικονομική παιδεία δεν φάνηκε να επιδρά με στατιστικά σημαντικό τρόπο στο συνολικό αριθμό πιστωτικών καρτών (Jones, 2005; Hancock et al., 2013).

Ο διορθωμένος συντελεστής προσδιορισμού R^2 έδειξε ότι, οι εξεταζόμενες μεταβλητές εξηγούν το 24% της διακύμανσης της εξαρτημένης, δηλαδή του συνολικού αριθμού των πιστωτικών καρτών που έχει στην κατοχή του ένας φοιτητής. Η στατιστική F βρέθηκε 13,136 σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Αυτό το αποτέλεσμα υποδηλώνει την καλή προσαρμογή του δείγματος.

4.3.5 Εκτίμηση υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης, σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών

Στην τελευταία παλινδρόμηση θα εκτιμηθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες που διαμορφώνουν το ύψος του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών. Για ακόμα μία φορά, η ανάλυση έγινε με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων. Όπως προέκυψε και από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, πλήθος μελετών έχουν ασχοληθεί με τον καθορισμό των παραγόντων εκείνων που επηρεάζουν το χρέος των πιστωτικών καρτών (Jones, 2005; Norvilitis et al., 2006; Robb and Sharpe, 2009; Norvilitis and MacLean, 2010; Hancock et al., 2013). Η συγκεκριμένη παλινδρόμηση βασίστηκε σε αυτές τις έρευνες και ακολούθησε αξιολόγηση των δημογραφικών παραγόντων, των οικονομικών στοιχείων, των παραγόντων οικονομικής κοινωνικοποίησης και των σπουδών.

Η γενική μορφή του υποδείγματος πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης είναι η ακόλουθη:

$$\text{YpolPist} = b_0 + b_1\text{Fylo} + b_2\text{Hlikia} + b_3\text{OikMath} + b_4\text{OikDiaxS} + b_5\text{OikArKan} + b_6\text{ApasxAut} + b_7\text{OikEisMO} + b_8\text{MiterApf} + b_9\text{KathoGon} + \varepsilon_i,$$

Όπου:

- YpolPist: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει το ύψος του υπολοίπου σε € των πιστωτικών καρτών του φοιτητή,
- Fylo: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής είναι άνδρας και 0, αν είναι γυναίκα,
- Hlikia: ποσοτική μεταβλητή, η οποία εκφράζει την ηλικία του φοιτητή,
- OikMath: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής έχει παρακολουθήσει μαθήματα οικονομικού περιεχομένου στο πανεπιστήμιο και 0 διαφορετικά,
- OikDiaxS: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος αισθάνεται πως χειρίζεται τα οικονομικά του με σωστό τρόπο και 0 διαφορετικά,
- OikArKan: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο φοιτητής δεν διατηρεί κανένα οικονομικό αρχείο και 0 διαφορετικά,
- ApasxAut: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν ο ερωτώμενος αυτοαποασχολείται και 0 διαφορετικά,

- OikEisMO: ποσοτική μεταβλητή, που εκφράζει το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα του φοιτητή,
- MiterApf: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν η μητέρα του φοιτητή έχει πάρει πτυχίο πανεπιστημίου, μεταπτυχιακό δίπλωμα ή διδακτορικό και 0 διαφορετικά,
- KathoGon: ψευδομεταβλητή, λαμβάνει τη τιμή 1, αν η βασική επιρροή στη διαχείριση των οικονομικών του ερωτώμενου ήταν οι γονείς και 0 διαφορετικά.

Πίνακας 4. 3. 5: Υπόδειγμα πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης για τους προσδιοριστικούς παράγοντες του ύψους του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών

Ανεξάρτητες μεταβλητές	Συντελεστής
Σταθερός Όρος	-2759,298** (-2,580)
Fylo	637,300* (1,685)
Hlikia	75,929*** (3,191)
OikMath	-1068,379** (-2,333)
OikDiaxS	-1094,857** (-2,408)
OikArKan	672,896* (1,830)
ApasxAut	2000,091*** (3,380)
OikEisMO	0,034** (2,240)
MiterApf	-953,374** (-2,365)
KathoGon	1230,867*** (2,745)
R ²	0,436
R ² adjusted	0,350
Στατιστική F	5,064***
Σημείωση: Οι ενδείξεις ***, ** και * υποδηλώνουν στατιστική σημαντικότητα σε ποσοστό 1%, 5% και 10% αντίστοιχα. Στις παρενθέσεις παρουσιάζεται η στατιστική t	

Στον πίνακα 4.3.5, γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της γραμμικής παλινδρόμησης, με τους προσδιοριστικούς παράγοντες που διαμορφώνουν το ύψος του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών. Στην πρώτη στήλη περιέχονται οι ανεξάρτητες μεταβλητές, ενώ στη δεύτερη το υπόδειγμα για το σύνολο των μεταβλητών με τις αντίστοιχες εκτιμήτριες, την ένδειξη στατιστικής σημαντικότητας, και, σε παρένθεση, τη στατιστική t.

Σημειώνεται ότι, εξετάστηκε η πιστωτική συμπεριφορά μόνο των φοιτητών εκείνων, που έχουν στην κατοχή τους μία τουλάχιστον πιστωτική κάρτα, οπότε το δείγμα περιορίστηκε στους 69 φοιτητές.

Αξίζει να αναφερθεί, πως όλοι οι εξεταζόμενοι παράγοντες βρέθηκε να έχουν σημαντική επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή. Σύμφωνα με το διορθωμένο συντελεστή προσδιορισμού R^2 , οι συγκεκριμένες μεταβλητές εξηγούν το 35% της διακύμανσης του επιπέδου του υπολοίπου. Η στατιστική F βρέθηκε 5,064 σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%, γεγονός το οποίο υποδηλώνει την καλή προσαρμογή του δείγματος.

Πιο αναλυτικά, το φύλο είναι στατιστικά σημαντικός προγνωστικός δείκτης, σε ε.σ. 10%, στον καθορισμό του ύψους του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών, με τους άνδρες φοιτητές να παρουσιάζουν υψηλότερο πιστωτικό υπόλοιπο, σε σύγκριση με τις φοιτήτριες. Στη βιβλιογραφία, το φύλο δεν βρέθηκε να επιδρά σημαντικά στο ύψος του χρέους (Robb and Sharpe, 2009; Jones, 2005).

Η επίδραση της ηλικίας στην εξαρτημένη βρέθηκε στατιστικά σημαντική σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 1%. Το πρόσημο του εκτιμώμενου συντελεστή είναι θετικό, που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο αυξάνεται και το ύψος του χρέους των πιστωτικών καρτών, με τις έρευνες της βιβλιογραφίας να παρουσιάζουν το ίδιο αποτέλεσμα (Jones, 2005; Norvilitis et al., 2006). Μια πιθανή εξήγηση, κατά τη βιβλιογραφία, είναι η αύξηση του πιστωτικού ορίου σε ηλικιακά μεγαλύτερους χρήστες καρτών και η αύξηση των οικονομικών τους αναγκών που οδηγεί σε αύξηση των δαπανών.

Οι φοιτητές που έχουν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα, κατά τις σπουδές τους στη τριτοβάθμια εκπαίδευση, παρουσιάζουν χαμηλότερες τιμές στο ύψος του πιστωτικού τους χρέους (ε.σ. 5%). Εκτιμάται εδώ μια θετική σύνδεση μεταξύ της καταναλωτικής συμπεριφοράς και της οικονομικής εκπαίδευσης, εύρημα που υποστηρίζει τις υποθέσεις της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Στη βιβλιογραφία, όμως, οι απόψεις δίστανται. Συγκεκριμένα, ενώ στην έρευνα του Robb and Sharpe (2009), διαφάνηκε μια αρνητική, αν και όχι σημαντική, συσχέτιση του ύψους του υπολοίπου των πιστωτικών καρτών με την παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων, εν τούτοις, στην ίδια εργασία βρέθηκε πως η κατοχή υψηλότερου επιπέδου οικονομικών γνώσεων συνδέεται με υψηλότερο πιστωτικό υπόλοιπο, ενώ στο ίδιο παράδοξο συμπέρασμα κατέληξαν και οι έρευνες των Norvilitis et al. (2006) και Norvilitis and MacLean (2010).

Στη συνέχεια, βρέθηκε πως οι φοιτητές που θεωρούν πως διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με σωστό τρόπο, όντως βρέθηκε να έχουν και χαμηλότερο υπόλοιπο πιστωτικών καρτών (ε.σ. 5%). Η άμεση εικόνα που μπορεί να έχει κανείς στο πιστωτικό του

υπόλοιπο, του δίνει την δυνατότητα να αντιλαμβάνεται την ορθότητα της οικονομικής του διαχείρισης, οπότε, όπως είναι λογικό, εκείνος που δεν έχει υψηλό υπόλοιπο θεωρεί πως βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση (Norvilitis et al., 2006). Ακόμα, οι φοιτητές που αδιαφορούν για το οικονομικό τους ιστορικό και δεν σημειώνουν τις οικονομικές τους κινήσεις, τείνουν να παρουσιάζουν υψηλότερο υπόλοιπο στις πιστωτικές κάρτες (ε.σ. 10%).

Οι αυτοαπασχολούμενοι φοιτητές βρέθηκε να έχουν υψηλότερο επίπεδο πιστωτικού υπολοίπου, σε σχέση με τους υπόλοιπους φοιτητές σε ε.σ. 1%, κάτι το οποίο ίσως οφείλεται στην έλλειψη κεφαλαίου και σταθερού μηνιαίου μισθού, γεγονός που αυξάνει τις πιθανότητες να χρησιμοποιήσουν την πιστωτική τους κάρτα για την κάλυψη των αναγκών τους. Η επίδραση της εργασίας στην εξαρτημένη δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική στη βιβλιογραφική ανασκόπηση (Norvilitis et al., 2006).

Η συμβολή του οικογενειακού εισοδήματος στο ύψος του υπολοίπου είναι θετική (ε.σ. 5%), δηλαδή όσο υψηλότερο είναι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, τόσο υψηλότερο χρέος παρουσιάζουν οι φοιτητές στις κάρτες τους. Στην έρευνα των Robb and Sharpe (2009) βρέθηκε η ίδια τάση, αλλά δεν ήταν στατιστικά σημαντική. Οι ερευνητές θεώρησαν πως οι φοιτητές από πιο εύπορες οικογένειες έχουν συνήθως τη νοοτροπία να ξοδεύουν, ελπίζοντας πως οι γονείς τους θα εξοφλήσουν άμεσα, όταν κριθεί απαραίτητο, το πιστωτικό τους υπόλοιπο.

Στην ίδια έρευνα, των Robb and Sharpe (2009), συμπεραίνεται ότι οι φοιτητές των οποίων οι γονείς έχουν πτυχίο πανεπιστημίου, διατηρούν χαμηλότερο πιστωτικό υπόλοιπο, σε σύγκριση με τους φοιτητές με λιγότερο μορφωμένους γονείς. Στην παρούσα έρευνα, βρέθηκε πως το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του ύψους του χρέους των παιδιών τους, με τους φοιτητές των οποίων η μητέρα έχει πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών να παρουσιάζουν χαμηλότερο υπόλοιπο, σε ε.σ. 5%.

Τέλος, στις περιπτώσεις φοιτητών, που επηρεάστηκαν κυρίως από τους γονείς τους στη διαμόρφωση των οικονομικών καταναλωτικών τους συνθηθειών, το πιστωτικό υπόλοιπο βρέθηκε σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με όσους είχαν διαφορετικές πηγές επιρροής (ε.σ. 1%), εύρημα που συμπίπτει με το αποτέλεσμα της έρευνας των Hancock et al. (2013).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό τη διερεύνηση σύνδεσης ανάμεσα στην οικονομική εκπαίδευση και την καταναλωτική συμπεριφορά. Ειδικότερα, μελετήθηκαν οι παράγοντες που διαμορφώνουν το επίπεδο των οικονομικών γνώσεων των φοιτητών και οι τρόποι με τους οποίους διαχειρίζονται τις οικονομικές τους υποθέσεις. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το τρίμηνο Ιούλιος-Σεπτέμβριος του 2014. Συνολικά, απάντησαν πλήρως στο ερωτηματολόγιο 471 φοιτητές από διαφορετικά επιστημονικά πεδία.

Σκιαγραφώντας το προφίλ του δείγματος, πρέπει να επισημανθεί ότι στη μελέτη έλαβαν μέρος 215 άνδρες και 256 γυναίκες, με μέση ηλικία του συνολικού δείγματος τα 22 έτη και μέσο εισόδημα 500€. Το ποσοστό των φοιτητών που το επιστημονικό τους αντικείμενο συσχετιζόταν άμεσα με την οικονομική επιστήμη διαμορφώθηκε στο 42,3%, ενώ το 72,8% είχε παρακολουθήσει τουλάχιστον ένα μάθημα σχετικό με τα οικονομικά. Ο μέσος όρος των σωστών απαντήσεων στις ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων ήταν 46,7%, με τον αντίστοιχο μέσο όρο των φοιτητών των οικονομικών επιστημών να είναι ελαφρώς μεγαλύτερος (47,3%) σε σχέση τον αντίστοιχο των φοιτητών των υπολοίπων επιστημονικών πεδίων (46,2%). Η οικονομική κοινωνικοποίηση του δείγματος, δηλαδή η ηλικία που ο εκάστοτε φοιτητής άρχισε να διαχειρίζεται το εισόδημά του, ξεκίνησε, κατά μέσο όρο, στην ηλικία των 18 ετών, με τους γονείς να αποτελούν την κυριότερη επιρροή τους στα οικονομικά ζητήματα (83%). Ένα ποσοστό, της τάξης του 47,6%, εργάζονταν παράλληλα με τη φοίτησή τους, με τους οικονομικά ανεξάρτητους φοιτητές να περιορίζονται στο 34,4%.

Σχετικά με την οικονομική συμπεριφορά, το 18,5% των ερωτηθέντων καταφεύγει στο δανεισμό μικρών ποσών από το περιβάλλον τους και το 61% αποταμιεύει. Το 23,8% θεωρεί πως διαχειρίζεται τα οικονομικά του με ορθό τρόπο, με την αντίθετη εικόνα να διακατέχει το 10,6%. Μηνιαίο προϋπολογισμό καταρτίζει το 42,3 % των σπουδαστών, ενώ λεπτομερή αρχεία για τις οικονομικές του δραστηριότητες και συναλλαγές κρατά μόλις το 11,3%. Μεγάλο μέρος των φοιτητών (78,7%) θεώρησε σημαντικό το θετικό πρόσημο στο ισοζύγιο εσόδων-δαπανών. Ανάμεσα στους κατόχους πιστωτικών καρτών (14,2%), αξίζει να αναφερθεί ότι το 69,5% εξ αυτών διαθέτει μία πιστωτική κάρτα, ενώ ο μέσος όρος του υπολοίπου αγγίζει τα 700€.

Από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου που αφορούσαν το βαθμό συμφωνίας των φοιτητών σε καταναλωτικές στάσεις και συμπεριφορές προέκυψε ότι η πλειοψηφία του δείγματος αποφεύγει να χρησιμοποιήσει το χρήμα ως μέτρο άσκησης

επιρροής, ενώ το άγχος βρέθηκε να επιδρά αρνητικά στη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Επίσης, οι φοιτητές εμφανίζονται δύσπιστοι απέναντι στο κόστος των αγορών τους, αλλά δεν διστάζουν να δαπανήσουν χρήματα για τα απαραίτητα. Τέλος, οι φοιτητές τείνουν να συμφωνούν με τις σωστές καταναλωτικές συμπεριφορές, εύρημα ιδιαίτερα ενδιαφέρον.

Στη συνέχεια, αναφέρεται πως ο προσδιορισμός των παραγόντων που καθορίζουν το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων και των εξεταζόμενων οικονομικών συμπεριφορών έγινε με τη χρήση οικονομετρικών υποδειγμάτων και συγκεκριμένα με τη μέθοδο της πολλαπλής και της ισομερούς παλινδρόμησης. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τους προσδιοριστικούς παράγοντες του επιπέδου των συνολικών οικονομικών γνώσεων προέκυψε ότι οι άντρες, οι Έλληνες και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία φοιτητές, μέχρι και τα 40 τους χρόνια, έχουν περισσότερες οικονομικές γνώσεις σε σύγκριση με τις ομάδες αναφοράς τους. Αντιθέτως, οι τελειόφοιτοι φοιτητές, όσοι είχαν μητέρα με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο και οι φοιτητές που βασίστηκαν στο κοινωνικό τους περιβάλλον και την προσωπική τους εμπειρία για να διαμορφώσουν το καταναλωτικό τους προφίλ, βρέθηκε να είναι οικονομικά πιο αναλφάβητοι. Στατιστικά σημαντικό ρόλο στον καθορισμό του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων έπαιξε, ακόμη, το εισόδημα και το εργασιακό καθεστώς, αφού οι υποαπασχολούμενοι φοιτητές και όσοι έχουν υψηλότερο εισόδημα απάντησαν σε περισσότερες ερωτήσεις οικονομικών γνώσεων σωστά. Επίσης, οι ερωτηθέντες που δεν θεωρούν πως διαχειρίζονται τα οικονομικά τους λανθασμένα και όσοι συμφωνούν πως είναι πολύ σημαντικό οι δαπάνες να υπολείπονται του εισοδήματος, έχουν υψηλότερο επίπεδο οικονομικών γνώσεων. Τέλος, όπως ήταν αναμενόμενο, οι φοιτητές με σπουδές στον οικονομικό τομέα είχαν σημαντικά υψηλότερες οικονομικές γνώσεις από τους φοιτητές των υπολοίπων επιστημονικών κλάδων.

Τα αποτελέσματα της ισομερούς παλινδρόμησης για την ίδια εξαρτημένη μεταβλητή, έδειξαν ότι το φύλο και η ηλικία ήταν σημαντικοί προγνωστικοί δείκτες του επιπέδου των οικονομικών γνώσεων, σχεδόν σε όλο το εύρος της εξαρτημένης μεταβλητής. Συγκεκριμένα, η επίδραση του φύλου ήταν υψηλότερη στο πρώτο τεταρτημόριο και της ηλικίας στο πρώτο δεκατημόριο. Η υπηκοότητα είχε θετική επίδραση στο επίπεδο των οικονομικών γνώσεων στα πριν το μέσο, μέσο και μετά το μέσο ποσοστημόρια. Το επίπεδο σπουδών και ειδικότερα το να είναι κάποιος φοιτητής τελειόφοιτος, είχε στατιστικά αρνητική επίδραση από το μέσο της εξαρτημένης και μετά,. Επίσης, το σχετικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της μητέρας είχε στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση μόνο στο πρώτο τεταρτημόριο. Οι απαντήσεις των φοιτητών είχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές, όσον αφορά την οικονομική κοινωνικοποίηση από το κοινωνικό περίγυρο μόνο στο μέσο και μετά το μέσο ποσοστημόριο,

ενώ από την εμπιστοσύνη που είχαν στην προσωπική τους εμπειρία, σε όλο το μήκος της εξαρτημένης με εξαίρεση το σημείο $\theta=25$. Το ατομικό μηνιαίο εισόδημα επηρέασε σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή στο πριν το μέσο και στο υψηλότερο ποσοστημόριο της. Στη συνέχεια βρέθηκε πως το να εργάζεται κάποιος φοιτητής με μερική απασχόληση, είχε επίδραση στο πριν το μέσο και στο μέσο επίπεδο οικονομικών γνώσεων. Όσον αφορά τις απόψεις του φοιτητή, βρέθηκε πως όσοι θεωρούσαν πως διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με λανθασμένο τρόπο, είχαν σημαντικά χαμηλότερες οικονομικές γνώσεις στο μέσο της εξαρτημένης, ενώ όσοι θεωρούσαν σημαντικό να είναι λιγότερες οι δαπάνες από το διαθέσιμο εισόδημα είχαν σημαντικά περισσότερες σωστές απαντήσεις στο μετά το μέσο και στο υψηλότερο ποσοστημόριο. Τέλος, η διαφοροποίηση στις σωστές απαντήσεις των φοιτητών που σπουδάζουν οικονομικά, ήταν σημαντική μόνο στο υψηλότερο επίπεδο των οικονομικών γνώσεων.

Στο σύνολό τους, τα ευρήματα για τους φοιτητές που είχαν περισσότερες σωστές απαντήσεις στο υποσύνολο των γενικών οικονομικών γνώσεων έδειξαν ότι είναι μεγαλύτεροι σε ηλικία, άντρες φοιτητές, ελληνικής υπηκοότητας, που σπουδάζουν οικονομικά, με υψηλότερο εισόδημα, το οποίο θεωρούν σημαντικό να υπερβαίνει τις δαπάνες τους.

Αναφορικά με το προφίλ των φοιτητών που έχουν υψηλότερο επίπεδο οικονομικών γνώσεων σε θέματα επικαιρότητας, βρέθηκε πως είναι άντρες, τελειόφοιτοι, με ελληνική υπηκοότητα, μεγαλύτερης ηλικίας, που, όμως, άρχισαν σε μικρή ηλικία να ασχολούνται με την οικονομική διαχείριση και που δεν είχαν το κοινωνικό τους περιβάλλον ως κύρια επιρροή στη διαμόρφωση της οικονομικής τους παιδείας, εργαζόμενοι σε καθεστώς μερικής απασχόλησης και που θεωρούσαν πως οι δαπάνες δεν πρέπει να ξεπερνούν το διαθέσιμο εισόδημα.

Στη συνέχεια, ερευνήθηκαν οι παράγοντες που οδηγούν τους φοιτητές σε πιο αποτελεσματική καταναλωτική συμπεριφορά. Αναλυτικότερα, βρέθηκε πως οι μεγαλύτεροι σε ηλικία φοιτητές, μέχρι και την ηλικία των 25,5 ετών, όσοι άρχισαν να ασχολούνται με ζητήματα οικονομικής διαχείρισης σε μικρότερη ηλικία, όσοι είναι παντρεμένοι και είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για την διαχείριση του νοικοκυριού, όσων οι γονείς έχουν μορφωτικό επίπεδο υψηλότερο του γυμνασίου, οι φοιτητές που δεν δανείζονται και που ελέγχουν πολύ συχνά το υπόλοιπο του τραπεζικού τους λογαριασμού μέσα στο μήνα, ακόμη, όσοι θεωρούν πως διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με το σωστό τρόπο και δαπανούν το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους για θέματα υγείας και εκπαίδευσης και όχι σε διασκέδαση και ρουχισμό, καθώς, επίσης, και οι φοιτητές εκείνοι που σε περίπτωση αύξησης εισοδήματος δεν θα αύξαναν κυρίως την κατανάλωση και τέλος, όσοι έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια

οικονομικής διαχείρισης και που η κύρια επιρροή στη διαμόρφωση της καταναλωτικής τους παιδείας ήταν τα πανεπιστημιακά μαθήματα, εμφάνισαν αποτελεσματικότερη καταναλωτική συμπεριφορά σε σύγκριση με τους υπόλοιπους φοιτητές.

Τα αποτελέσματα της γραμμικής παλινδρόμησης, όσον αφορά τους προσδιοριστικούς παράγοντες που καθορίζουν τον αριθμό των πιστωτικών καρτών που έχει στη κατοχή του ένας φοιτητής, έδειξαν ότι, οι άντρες, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία φοιτητές, εκείνοι που είχαν από μικροί ασχοληθεί με θέματα οικονομικής διαχείρισης, οι συμμετέχοντες που δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα και όσοι έχουν υψηλότερο ατομικό μηνιαίο εισόδημα, είχαν περισσότερες πιστωτικές κάρτες στην κατοχή τους. Αντίθετα, μικρότερο αριθμό πιστωτικών καρτών κατείχαν οι φοιτητές που θεωρούν πως διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με το σωστό τρόπο και που έχουν παρακολουθήσει περισσότερα οικονομικά μαθήματα σε σχέση με τις ομάδες αναφοράς τους.

Ακόμη, σε θέματα διαχείρισης πιστωτικών καρτών, μεγαλύτερο πιστωτικό υπόλοιπο είχαν οι άντρες φοιτητές, με μεγαλύτερη ηλικία και μεγαλύτερο οικογενειακό ετήσιο εισόδημα, όσοι αυτό-απασχολούνταν και δεν διατηρούσαν κανένα οικονομικό αρχείο, και οι φοιτητές εκείνοι που είχαν αποκτήσει τις βασικές οικονομικές τους δεξιότητες επηρεασμένοι από τους γονείς τους. Τουναντίον, χαμηλότερο υπόλοιπο πιστωτικών καρτών είχαν οι φοιτητές των οποίων η μητέρα είχε ανώτερη πανεπιστημιακή μόρφωση, όσοι θεωρούσαν πως διαχειρίζονται τα οικονομικά τους με τον βέλτιστο τρόπο και τέλος όσοι είχαν παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας, οι Έλληνες φοιτητές εμφανίζονται να έχουν μέτριο προς χαμηλό επίπεδο γνώσεων σε θέματα οικονομικών. Όμως, το σημαντικότερο εύρημα είναι πως φαίνεται να υπάρχει σύνδεση ανάμεσα στην οικονομική γνώση και την καταναλωτική συμπεριφορά, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για περισσότερη οικονομική παιδεία.

Οι νέοι άνθρωποι, όχι μόνο οι φοιτητές, αλλά και οι μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, θα έπρεπε να αποκτούν οικονομικές δεξιότητες, και στο σχολείο και στο σπίτι. Ένα πρώτο βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση θα ήταν η εισαγωγή στα σχολεία ενός μαθήματος, που θα επικεντρωνόταν στη μετάδοση των οικονομικών γνώσεων στην επόμενη γενιά. Παράλληλα, θα πρέπει να εισαχθεί και σε όλα τα πανεπιστήμια, ανεξαρτήτως επιστημονικής κατεύθυνσης, από το πρώτο έτος μάλιστα, μάθημα χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, με διδακτέα ύλη, πέρα από τη διδασκαλία οικονομικών όρων και θεμάτων, την παροχή ενδεδειγμένων μοντέλων οικονομικών καταναλωτικών συμπεριφορών. Επίσης, θα ήταν καλό να γίνεται αναφορά στους κινδύνους που υπάρχουν και στα προβλήματα που

προκύπτουν και συσσωρεύονται σε όσους ακολουθούν επικίνδυνες καταναλωτικές συμπεριφορές, επηρεάζοντας, κατ' επέκταση, σε μεγάλο βαθμό ολόκληρη τη ζωή ενός φοιτητή, αφού πιθανά λάθη επηρεάζουν το μέλλον του και καθυστερούν τα σχέδια του. Η κατοχή οικονομικών γνώσεων και δεξιοτήτων θα τους επιτρέψει, επίσης, να διαχειριστούν το εισόδημά τους αποδοτικά και αποτελεσματικά, όταν θα ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό.

Ανεξάρτητα από την οικονομική μόρφωση που λαμβάνουν οι νέοι στο σχολείο και το πανεπιστήμιο, θα πρέπει και οι γονείς να δείχνουν ιδιαίτερη προσοχή σε θέματα οικονομικής παιδείας, αλλά και διαχείρισης των χρημάτων των παιδιών τους, αφού τα επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό, είτε έμμεσα με το παράδειγμά τους, είτε άμεσα με την ενεργή καθοδήγησή τους. Οι γονείς θα πρέπει να έχουν ικανοποιητικό επίπεδο οικονομικών γνώσεων, και όσοι δεν έχουν, ίσως θα είναι σκόπιμο να παρακολουθήσουν σχετικά σεμινάρια. Επίσης, θα πρέπει να είναι ενήμεροι για τη σημαντικότητα του ρόλου που διαδραματίζουν στην οικονομική κοινωνικοποίηση των παιδιών τους, αφού, στην ουσία, μεσολαβούν σε κάθε οικονομική συναλλαγή τους από πολύ νεαρή ηλικία. Θα ήταν καλό, δηλαδή να ενδιαφέρονται και να επιδιώκουν να μεταβιβάσουν τις γνώσεις τους σε κάθε ευκαιρία στα παιδιά τους, γιατί, σε αντίθετη περίπτωση, οι φοιτητές θα πήγαιναν στο πανεπιστήμιο άπειροι σε οικονομικά θέματα και θα έρχονταν τότε για πρώτη φορά αντιμέτωποι με θέματα οικονομικής διαχείρισης.

Σημαντικό ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίσει στην χρηματοοικονομική εκπαίδευση, όχι μόνο των φοιτητών, αλλά και των γονέων και κατ' επέκταση και των ανήλικων παιδιών, μια σειρά συντονισμένων δράσεων από την κυβέρνηση, τους εκπαιδευτικούς φορείς, τους καθηγητές και τους γονείς. Στόχοι των δράσεων αυτών θα μπορούσαν να είναι η καθιέρωση ατομικής συμβουλευτικής σε θέματα οικονομικής διαχείρισης στα πανεπιστήμια και όχι μόνο, που θα υποστηρίζει τους φοιτητές και τους γονείς τους, επισημαίνοντας λάθη και επιβραβεύοντας θετικές καταναλωτικές συμπεριφορές. Η δωρεάν παροχή διαδικτυακών μαθημάτων και συμβουλών, καθώς και η διοργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων με θέμα τη χρηματοοικονομική εκπαίδευση θα μπορούσε να βοηθήσει σε πολλά επίπεδα γονείς και φοιτητές. Επίσης, θα μπορούσε να εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα δια βίου οικονομικής επιμόρφωσης όλων των ενηλίκων, στα οποία θα μπορούσαν να καταφύγουν ακόμα και όσοι έχουν οικονομικά προβλήματα, αφού ποτέ δεν είναι αργά να εντρυφήσει κανείς στις αρχές της ορθής οικονομικής συμπεριφοράς και διαχείρισης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, το θέμα που διαπραγματεύτηκε η παρούσα διπλωματική μελέτη δεν βρέθηκε να έχει διερευνηθεί διεξοδικά στην Ελλάδα, γεγονός που αποτέλεσε τροχοπέδη στη αντιπαράθεση των αποτελεσμάτων της, αφού οι υπάρχουσες έρευνες δεν

μπορούν να συσχετιστούν πλήρως, ή έστω σε μεγάλο βαθμό, με την ελληνική πραγματικότητα. Τα δεδομένα και οι οικονομικές συνήθειες των φοιτητών σε άλλες χώρες, όπως παραδείγματος χάρη στις ΗΠΑ, δεν επιτρέπει την απευθείας σύγκριση, καθώς οι εκεί φοιτητές καλούνται να χρηματοδοτήσουν μόνοι τους τις σπουδές τους και δεσμεύονται με μεγάλα εκπαιδευτικά δάνεια, σχεδόν από την έναρξη των σπουδών τους, ενώ και οι πιστωτικές κάρτες χρησιμοποιούνται κατά κόρον για τις συναλλαγές τους. Όπως είναι, λοιπόν, φανερό οι συνθήκες αυτές διαφέρουν σημαντικά από την φοιτητική ζωή των Ελλήνων σπουδαστών, που παρά την οικονομική κρίση, στηρίζονται συνήθως στην οικονομική ενίσχυση των γονέων τους για τα καθημερινά τους έξοδα, ενώ παράλληλα η φοίτηση στα ελληνικά πανεπιστήμια παρέχεται δωρεάν.

Ωστόσο, τα ευρήματα της παρούσας εργασίας, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη προγραμμάτων χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, που θα παρέχουν στους φοιτητές τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να διαχειρίζονται καλύτερα τα οικονομικά τους και να βελτιώσουν την οικονομική τους ευημερία.

Επίσης, αν και τα συμπεράσματα είναι χρήσιμα για περαιτέρω αξιοποίηση και έρευνα, υπάρχουν περιορισμοί, που πρέπει να σημειωθούν. Αρχικά, το δείγμα των 471 φοιτητών, αν και ήταν ικανοποιητικό για την εξαγωγή συμπερασμάτων στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, δεν επιτρέπει την γενίκευση των αποτελεσμάτων. Επίσης το γεγονός, πως η πλειοψηφία του δείγματος συμπλήρωσε τα ερωτηματολόγια μέσω διαδικτύου, δυσκολεύει την επιβεβαίωση του ορθού τρόπου συμπλήρωσής τους. Τρίτον, το ήδη μεγάλο μέγεθος του ερευνητικού εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε, εμπόδισε την εξέταση και άλλων χρήσιμων προσδιοριστικών παραγόντων, σχετικών με το υπό εξέταση θέμα.

Καταλήγοντας, θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο περαιτέρω μελέτης η εξέταση των χρηματοοικονομικών γνώσεων, των καταναλωτικών συμπεριφορών και στάσεων, των οικονομικών εμπειριών και της επίδρασης των φορέων οικονομικής κοινωνικοποίησης μεταξύ των εφήβων, καθώς και η διερεύνηση του τρόπου, με τον οποίο αυτοί οι παράγοντες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Altintas, K. M. (2011), “The dynamics of financial literacy within the framework of personal finance: An analysis among Turkish University Students”, *African Journal of Business Management*, Vol. 5 (26), pp. 10483-10491.

Ansong, A. and M. A. Gyensare (2012), “Determinants of University Working-Students’ Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana”, *International Journal of Business and Management*, Vol. 7 (9), pp. 126-133.

Atkinson, A. and F. Messy (2012), “Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/ International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study”, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15, OECD Publishing.

Báčová, M., Čonková, M. and Z. Bričová (2013), “Financial Literacy of Students in Slovak Republic”, *The 7th International Days of Statistics and Economics, Prague*, pp. 51-60.

Borden, L. M., Lee, S. A., Serido, J. and D. Collins (2008), “Changing college students’ financial knowledge, attitudes, and behavior through seminar participation”, *Journal of Family Economic Issues*, Vol. 29 (1), pp. 23-40.

Britt, S. L., Fernatt, F., Nelson, J. S., Yook, M., Blue, J. M., Canale, A., Stutz, K. and R. Tibbetts (2012), “The Efficacy of Financial Counseling for College Students”, *Consumer Interests Annual*, Vol. 58.

Carpenter, J.M. and M. Moore (2008), “Gender and Credit Behaviors among College Students: Implications for Consumer Educators”, *Journal of Family & Consumer Sciences Education*, Vol. 26 (1), pp. 42-47.

Chen, H. and R. P. Volpe (1998), “An analysis of personal financial literacy among college students”, *Financial Services Review*, Vol. 7 (2), pp. 107-128.

Cude, B.J., Lawrence, F.C., Lyons, A.C., Metzger, K., Lejeune, E., Marks, L. and K. Machtmes (2006), "College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn" *Proceedings of the 33rd Conference of the Eastern Family Economics-Resource Management Association*, pp. 102-109.

Falahati, L. and L. Paim (2012), "Gender differences in saving behavior determinants among university students", *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, Vol. 2 (6), pp. 5848-5854.

Falahati, L., Babaei, H. and L. H. Paim (2011), "Ethnic and Gender Differences in Financial Management among College Students", *Journal of American Science*, Vol. 7 (6), pp. 1189-1192.

Gutter, M. and Z. Copur (2011), "Financial Behaviors and Financial Well-Being of College Students: Evidence from a National Survey", *Journal of Family and Economic Issues*, Online. doi: 10.1007/s10834-011-9255-2.

Habschick, M., Seidl, B. and J. Evers (2007), "Survey of Financial Literacy Schemes In The EU 27", Evers and Jung, Hamburg, Available at:
http://ec.europa.eu/internal_market/fin services-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf

Hancock, A. M., Jorgensen, B. L. and M. S. Swanson (2013), "College students and credit card use: The role of parents, work experience, financial knowledge, and credit card attitudes", *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 34, pp. 369-381.

Hayhoe, C. R., Leach, L. and P. R. Turner (1999), "Discriminating the number of credit cards held by college students using credit and money attitudes", *Journal of Economic Psychology*, Vol. 20, pp. 643-656.

Jones, J. E. (2005), "College students' knowledge and use of credit", *Financial Counseling and Planning*, Vol. 16 (2), pp. 9-16.

Kayla, A. and V. Kinchen, (2009). "Financial Practices of College Students", *Global Journal of Business Research*, Vol 3 (1), pp. 105-116.

Kotze, L. and A.V.A. Smit (2008), "Personal finances: What is the possible impact on entrepreneurial activity in South Africa?", *Southern African Business Review*, Vol. 12(3), pp. 156-172.

Lyons, A. (2004), "A Profile of Financially At-Risk College Students", *The Journal of Consumer Affairs*, Vol. 38(1), pp. 56-80

Masud, J., Husniyah A.R., Laily, P. and S. Britt (2004), "Financial Behavior and Problems among University Students: Need for Financial Education", *Journal of Personal Finance*, Vol. 3 (1), pp. 82-96.

Moon, C.-S., Ohk, K. and C. Choi (2014), "Gender Differences in Financial Literacy among Chinese University Students and the Influential Factors", *Asian Women*, Vol.30 (2), pp. 3-25.

Nano, D. and C. Shkelqim (2013), "The Differences in Students' Financial Literacy based on Financial Education", *Academicus: International Scientific Journal*. Available at: <http://www.academicus.edu.al/nr8/Academicus-MMXIII-8-149-160.pdf>

Nidar, S. R. and S. Bestari (2012), Personal Financial Literacy Among University Students (Case Study at Padjadjaran University Students, Bandung, Indonesia), *World Journal of Social Sciences*, Vol. 2 (4), pp. 162 – 171.

Norvilitis, J. M. and M. G. MacLean (2010), "The role of parents in college students' financial behaviors and attitudes", *Journal of Economic Psychology*, Vol. 31 (1), pp. 55-63.

Norvilitis, J. M., Merwin, M. M., Osberg, T. M., Roehling, P. V., Young, P. and M. M. Kamas (2006), "Personality Factors, Money Attitudes, Financial Knowledge, and Credit-Card Debt in College Students", *Journal of Applied Social Psychology*, Vol. 36 (6), pp. 1395–1413.

Oseifuah, E. K. and A. B. Gyekye (2014), "Analysis of the Level of Financial Literacy among South African Undergraduate Students", *Journal of Economics and Behavioral Studies*, Vol. 6 (3), pp. 242-250.

Peng, T.-C. M., Bartholomae, S., Fox, J. J. and G. Cravener (2007), "The Impact of Personal Finance Education Delivered in High School and College Courses", *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 28, pp. 265–284.

Ramalingam, S. and S. Tamilarasan (2012), "Socio-economic factors on Individual Behaviour of Mutual fund in Chennai City, India: Evidence from Juvenile age group", *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol.3 (8), pp. 111-118.

Robb, C. (2011). "Financial knowledge and credit card behavior of college students", *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 32 (4), pp. 690–698.

Robb, C. A. and D. L. Sharpe (2009), "Effect of personal financial knowledge on college students' credit card behavior", *Journal of Financial Counseling and Planning*, Vol 20 (1), pp. 25–40.

Roberts, J. and E. Jones (2001), "Money Attitudes, Credit Card Use, and Compulsive Buying Among American College Students", *The Journal of Consumer Affairs*, Vol. 35 (2), pp. 213–240.

Sabri, M. F. and L. Falahati (2012), "Estimating a Model of Subjective Financial Well-Being among College Students", *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 2 (18), pp. 191-199.

Sabri, M.F., MacDonald, M., Hira, T.K., and J. Masud (2010), "Childhood consumer experience and the financial literacy of college students in Malaysia", *Family and Consumer Sciences Research Journal*, Vol. 38 (4), pp.455-467.

Sabri, M. F. and M. MacDonald (2010), "Savings Behavior and Financial Problems Among College Students: The Role of Financial Literacy in Malaysia", *Cross-Cultural Communication*, Vol. 6 (3), pp. 103-110.

Sabri, M. F., MacDonald, M., Masud, J., Paim, L., Hira, T. K. and M. A. Othman (2008), "Financial Behavior and Problems among College Students in Malaysia: Research and Education Implication", *Consumer Interests Annual*, Vol. 54, pp. 166-170.

Sarigul, H. (2014), "A Survey of Financial Literacy Among University Students", *The Journal of Accounting and Finance*, Available at: <http://ssrn.com/abstract=2510268>

Sohn, S-H., Joo, S-H., Grable, J. E., Lee, S., and M. Kim (2012), "Adolescents' financial literacy: The role of financial socialization agents, financial experiences, and money attitudes in shaping financial literacy among South Korean youth", *Journal of Adolescence*, Vol. 35 (4), pp. 969-980.

Sowders, T. S. (2010), "The Relationship Between Financial Education and Select Risky Credit Card Behaviors", Available at: <http://www.honors.ufl.edu/apps/Thesis.aspx/Download/304>

Stefanitsis, M., Fafaliou, I and J. Hassid (2013), "Similarities and Differences between Households' and SME's Financial Knowledge and Behaviour: A Greek Survey", *Spoudai Journal*, Vol. 63 (1-2), pp. 7-30.

Trombitas K. and T. Lannan (2013), "College Students are Put to the Test: The Attitudes, Behaviors and Knowledge Levels of Financial Education", Inceptia, Available at: https://www.inceptia.org/PDF/Inceptia_FinancialAptitudeAnalysis_researchbrief.pdf

Volpe, R.P., Chen, H. and J.J. Pavlicko, (1996), "Personal Investment Literacy among College Students: A Survey", *Financial Practice and Education*, Vol. 6 (2), pp. 86-94.

Warwick, J. and P. Mansfield (2000), "Credit card consumers: College students' knowledge and attitude", *Journal of Consumer Marketing*, Vol. 17(7), pp. 617-626.

Xiao, J. J., Tang, C., Serido, J. and S. Shim (2011), "Antecedents and consequences of risky credit behavior among college students: Application and extension of the Theory of Planned Behavior", *Journal of Public Policy & Marketing*.

Yet-Huat, S., Geetha, C. and R. Awang Mohidin (2012), "What Were the Factors that Influence Financial Management Behavior of Undergraduates?", *International Journal of Business Trends and Technology*, Vol. 2 (1), pp. 1-10.

OECD (2005), *Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*, Statistical Office of the European Communities, Third edition. Luxembourg: OECD Publishing.

Τράπεζα της Ελλάδος (2015), Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Τεύχος 161, Μάρτιος-Απρίλιος 2015. Available at: <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/sdos201503-04.pdf>

Ιστοσελίδες:

<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

<http://www.statistics.gr>

Allen, C. (2012), “Greece tops poll on financial literacy among Europe’s retail investors” Available at: <http://www.investmenteurope.net/regions/cee/greece-tops-poll-on-financial-literacy-among-europes-retail-investors/> (Publ. 3/12/2012)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Το ερωτηματολόγιο διανέμεται στο πλαίσιο εκπόνησης της Διπλωματικής Εργασίας με θέμα «Αγωγή του Καταναλωτή: Σύνδεση ανάμεσα στην οικονομική εκπαίδευση και την καταναλωτική συμπεριφορά.». Το ερωτηματολόγιο είναι **ΑΝΩΝΥΜΟ** και τα στοιχεία που θα προκύψουν είναι **απολύτως εμπιστευτικά**. Παρακαλώ απαντήστε στο σύνολο των ερωτήσεων. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη πολύτιμη συνεργασία.

Με εκτίμηση,
Μυλωνά Ευαγγελία
Email επικοινωνίας: ev.mylona@hotmail.com

1. Φύλο: Άνδρας ☐ Γυναίκα ☐

2. Ηλικία: ____ ετών

3. Οικογενειακή κατάσταση:

Ανύπαντρος / η ☐ Παντρεμένος / η ☐ Άλλο ☐ _____

4. Έχετε παιδιά; Ναι ☐ Όχι ☐ Εάν ναι, πόσα παιδιά έχετε; ____

5. Έχετε ελληνική υπηκοότητα; Ναι ☐ Όχι ☐

6. Είστε φοιτητής σε: Α.Ε.Ι. ☐ Τ.Ε.Ι. ☐ Ιδιωτικό Κολέγιο ☐ Ι.Ε.Κ. ☐

7. Σε ποιο επίπεδο σπουδών βρίσκεστε;

Πρωτοετής φοιτητής ☐ Τριτοετής φοιτητής ☐ Μεταπτυχιακός φοιτητής ☐

Δευτεροετής φοιτητής ☐ Επί πτυχίω φοιτητής ☐ Υποψήφιος Διδάκτορας ☐

Έχετε ολοκληρώσει ή βρίσκεστε τώρα σε 2^ο πτυχίο: Ναι ☐ Όχι ☐

8. Το περιεχόμενο των βασικών σας σπουδών: (Σε περίπτωση 2^{ου} πτυχίου ή μεταπτυχιακού επιλέξτε πάνω από ένα)

Οικονομικές Επιστήμες: Ο.Δ.Ε., Λογιστική, Χρηματοοικονομικά ... ☐

Κοινωνικές Επιστήμες: Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Νομική, Πολιτικές επιστήμες... ☐

Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Φιλολογία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Φιλοσοφία, Θεολογία... ☐

Παιδαγωγικές Επιστήμες: Σχολική και Προσχολική Εκπαίδευση ... ☐

Καλλιτεχνικές Επιστήμες: Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Κινηματογράφος ... ☐

Επιστήμες Υγείας: Ιατρική, Νοσηλευτική, Οδοντιατρική, Φαρμακευτική ... ☐

Θετικές Επιστήμες: Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Στατιστική... ☐

Επιστήμες Μηχανικών: Πολιτικών Μηχανικών, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών ... ☐

Γεωτεχνικές Επιστήμες: Γεωλογία, Γεωπονία, Δασολογία, Ιχθυολογία ... ☐

Επιστήμες Πληροφορικής και Τεχνολογίας ☐

Στρατιωτικές Σχολές: Στρατός Ξηράς, Ναυτικό, Αεροπορία, Αστυνομικές σχολές ... ☐

9. Έχετε παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα;

Ναι ☐ Όχι ☐ Εάν ναι, πόσα περίπου; ____

Ποια ήταν η επίδοσή σας σε αυτά; Κακή ☐ Μέτρια ☐ Καλή ☐ Πολύ καλή ☐ Άριστη ☐

10. Έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια σχετικά με ζητήματα διαχείρισης των οικονομικών σας;

Ναι ☐ Όχι ☐ Εάν ναι, πόσα περίπου; ____

11. Στο λύκειο είχατε διδαχτεί/ επιλέξει μαθήματα οικονομικού περιεχομένου (όπως ΑΟΘ, ΑΟΔΕ);

Ναι ☐ Όχι ☐

12. Ασχολείστε με την διαχείριση των οικονομικών σας εσόδων από την ηλικία των: ____ ετών

(π.χ. χαρτζιλίκι, αποταμίευση...)

13. Παρακαλώ επιλέξτε ποιος σας παρείχε συνολικά την περισσότερη καθοδήγηση στην καθημερινή διαχείριση των οικονομικών σας μέχρι σήμερα. (Μόνο μία επιλογή)

Γονείς	☐	Οικονομικός σύμβουλος	☐
Κοινωνικός περίγυρος (συγγενείς, φίλοι, σχολείο)	☐	Αναζήτηση στο διαδίκτυο	☐
Μάθημα στο Πανεπιστήμιο	☐	M.M.E.	☐
Προσωπική Εμπειρία	☐	Άλλο _____	☐

14. Σημαντικότερη επιρροή στα οικονομικά ζητήματα: Και οι δύο γονείς ☐ Πατέρας ☐ Μητέρα ☐
Επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα: _____ Επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας: _____

15. Αριθμός ατόμων που ζείτε στο ίδιο σπίτι: _____

16. Ποιος είναι ο διαχειριστής των οικονομικών του νοικοκυριού;

Εγώ ☐ Σύντροφος ☐ Από Κοινού με το Σύντροφο ☐ Γονείς ☐ Άλλος ☐

17. Εργάζεστε; Ναι ☐ Όχι ☐ Εάν ναι, σε: Πλήρη απασχόληση ☐
Μερική απασχόληση ☐
Αυτοαπασχολούμενος ☐

18. Πόσα χρόνια εργασιακής εμπειρίας έχετε; _____

19. Είστε οικονομικά ανεξάρτητος; Ναι ☐ Όχι ☐

20. Ποιο το ύψος του καθαρού μηνιαίου ατομικού σας εισοδήματος (από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχεται: εργασία, επιδόματα, γονείς, συγγενείς...) σε € κατά προσέγγιση;

0		401-800		1201-1600		2001-2400		2800- 3200	
1-400		801- 1200		1601-2000		2401-2800		>3201	

21. Ποιο είναι το καθαρό ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε € κατά προσέγγιση;

<5000		10001-15000		20001-25000		30001-35000		40001-45000	
5001- 10000		15001-20000		25001-30000		35001-40000		>45001	

22. Λαμβάνετε οικονομική ενίσχυση; Ναι ☐ Όχι ☐
Εάν ναι, από ποιον κυρίως; Γονείς ☐ Αδέρφια ☐ Συγγενείς ☐ Υποτροφία ☐ Άλλο _____

23. Συνηθίζετε να δανείτε χρήματα; Ναι ☐ Όχι ☐
Εάν ναι, από ποιον κυρίως; Γονείς ☐ Αδέρφια ☐ Συγγενείς ☐ Φίλους ☐ Άλλο _____

24. Κάνετε αποταμίευση; Ναι ☐ Όχι ☐
Εάν ναι, πόσα χρήματα μπορείτε να αποταμιεύετε κατά μέσο όρο κάθε μήνα; _____ €

25. Πώς θα αξιολογούσατε τις αποταμιεύσεις και τις επενδύσεις που έχετε μέχρι τώρα;
Πολύ λιγότερες από ό, τι θα έπρεπε ☐ Επαρκείς για τις τωρινές μου ανάγκες ☐
Ελαφρώς λιγότερες από ό, τι θα έπρεπε ☐ Παραπάνω απ' ότι αρχικά υπολόγιζα ☐

26. Νιώθετε ότι διαχειρίζεστε τα προσωπικά οικονομικά σας;
Με λάθος τρόπο ☐ Σχετικά καλά ☐ Με σωστό τρόπο ☐

27. Διατηρείτε οικονομικά αρχεία (καταγραφή έσοδα- έξοδα);
Δεν διατηρώ κανένα αρχείο ☐ Διατηρώ τις ελάχιστες εγγραφές ☐ Διατηρώ λεπτομερή αρχεία ☐

28. Κάνετε μηνιαίο προϋπολογισμό εσόδων - εξόδων; Ναι ☐ Όχι ☐
Εάν ναι, τον τηρείτε: Ποτέ ☐ Σπάνια ☐ Μερικές φορές ☐ Συχνά ☐ Πάντα ☐

29. Ποιος επιμελείται την φορολογική σας δήλωση; Εγώ ☐ Σύντροφος ☐ Γονείς ☐ Λογιστής ☐ Άλλος ☐

30. Από ποιανού το εισόδημα καλύπτεται η πληρωμή των τρεχόντων λογαριασμών (π.χ. ΔΕΗ, Τηλέφωνο, Ενοίκιο...): Από το Δικό μου ☐ Άλλου ☐

31. Πόσο σημαντικό είναι για εσάς: (Σημειώστε τον αριθμό που σας αντιπροσωπεύει)

1= Καθόλου, 2= Λίγο, 3= Αρκετά, 4= Πολύ, 5= Πάρα πολύ	1	2	3	4	5
Διατήρηση επαρκών οικονομικών αρχείων					
Οι δαπάνες να είναι λιγότερες από το εισόδημά σας					
Διατήρηση επαρκούς ασφαλιστικής κάλυψης					
Σχεδιασμός και υλοποίηση ενός τακτικού προγράμματος επενδύσεων					

32. Έχετε στο όνομά σας: (Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Τραπεζικό λογαριασμό ☐ Πιστωτική κάρτα ☐ Χρεωστική κάρτα ☐
 Λογαριασμό ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking) ☐

33. Πόσο συχνά ελέγχετε μέσα στο μήνα το υπόλοιπο του λογαριασμού σας;

Σχεδόν Ποτέ ☐ Σπάνια ☐ Μερικές φορές ☐ Συχνά ☐ Πολύ Συχνά ☐

34. Εάν είστε κάτοχος πιστωτικής κάρτας, πόσες ακριβώς διαθέτετε; ____ (Διαφορετικά προχωρήστε στην ερώτηση 36)

Ποιο είναι περίπου το συνολικό ύψος του υπολοίπου σας σε πιστωτικές κάρτες; ____ €

35. Αναφορικά με τον τρόπο που κάνετε τις πληρωμές στις πιστωτικές σας κάρτες:

1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Αδιαφορώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5
Η πιστωτική μου κάρτα είναι συνήθως στο μέγιστο πιστωτικό όριο					
Εξοφλώ πάντα τις πιστωτικές μου κάρτες στο τέλος κάθε μήνα					
Πληρώνω συχνά μόνο την ελάχιστη καταβολή στις πιστωτικές μου κάρτες					
Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες					
Σπάνια (ή ποτέ) κάνω αναλήψεις σε μετρητά από τις πιστωτικές μου κάρτες					
Σπάνια υπερβαίνω το διαθέσιμο πιστωτικό μου όριο					

36. Έχετε άλλα χρέη ανεξάρτητα από τις πιθανές οφειλές σας στις πιστωτικές κάρτες; Ναι ☐ Όχι ☐

Εάν ναι, τι άλλα είδη χρέους έχετε; (Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Δάνειο αυτοκίνητου ☐ Εκπαιδευτικό δάνειο ☐ Στεγαστικό δάνειο ☐ Καταναλωτικά δάνεια ☐ Άλλο ☐

Ποιο είναι περίπου το συνολικό ύψος του χρέους σας αυτού; ____ €

37. Πόσο συχνά ανησυχείτε για τα χρέη σας; Ποτέ ☐ Σπάνια ☐ Μερικές φορές ☐ Συχνά ☐ Πάντα ☐

38. Παρακαλείστε να αναφέρετε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μία από τις παρακάτω στάσεις:

1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Αδιαφορώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5
Χρησιμοποιώ τα χρήματα για να επηρεάσω άλλους ανθρώπους να κάνουν πράγματα για εμένα					
Συνειδητοποιώ ότι δείχνω μεγαλύτερο σεβασμό σε άτομα με περισσότερα χρήματα από εμένα					
Οφείλω να ομολογήσω ότι έχω αγοράσει πράγματα, γιατί ξέρω ότι θα εντυπωσιάσουν τους άλλους					
Αν και πρέπει να κρίνουμε την επιτυχία των ανθρώπων από τις πράξεις και τις ικανότητές τους, επηρεάζομαι περισσότερο από την ποσότητα των χρημάτων που έχουν					
Διαφωνώ ή διαμαρτύρομαι για το κόστος των πραγμάτων που αγοράζω					
Διστάζω να δαπανήσω χρήματα, ακόμα και για τα απαραίτητα					
Τα χρήματα που δαπανώνται είναι χρήματα που χάνονται					

Όταν αγοράζω κάτι, μπορεί να παραπονεθώ για την τιμή που πλήρωσα					
Αισθάνομαι υποχρεωμένος να διαπραγματεύομαι την τιμή σε ό,τι αγοράζω					
Αγοράζω κάτι για να κάνω τον εαυτό μου να αισθανθεί καλύτερα					
Δείχνω σημάδια νευρικότητας όταν δεν έχω αρκετά χρήματα					
Είναι δύσκολο για μένα το να κλείσω μια οικονομική συμφωνία					
Τα ψώνια μου φτιάχνουν τη διάθεση και μου μειώνουν το άγχος					
Προτιμώ να χρησιμοποιώ μετρητά και όχι πιστωτικές κάρτες					
Ακόμα και όταν έχω αρκετά χρήματα συχνά αισθάνομαι ένοχος να τα ξοδεύω σε ανάγκες όπως ένδυση και διασκέδαση					
Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να αποκρύβω τις λεπτομέρειες των οικονομικών μου από φίλους και συγγενείς					
Αγοράζω κάτι και όταν επιστρέφω σπίτι, αναρωτιέμαι γιατί το αγόρασα					
Μετά την αγορά κάποιου προϊόντος, αναρωτιέμαι αν θα μπορούσα να έχω πάρει το ίδιο φθηνότερα αλλού					
Όταν κάνω μια μεγάλη αγορά, αισθάνομαι συχνά ότι με έχουν εκμεταλλευτεί					

39. Παρακαλείστε να αναφέρετε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μία από τις παρακάτω δηλώσεις καταναλωτικής συμπεριφοράς:

1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Αδιαφορώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5
Αν μου έχουν μείνει χρήματα στο τέλος της περιόδου πληρωμής, απλά νιώθω ότι πρέπει να τα ξοδέψω					
Αγοράζω πράγματα, ακόμη κι αν δεν μπορώ να το αντέξω οικονομικά					
Πληρώνω τους λογαριασμούς μου εγκαίρως για να αποφύγω τόκους και κυρώσεις					
Τα έξοδα μου είναι μεγαλύτερα από τα έσοδά μου					
Γράφω σε λίστα τα προϊόντα που θέλω να αγοράσω					
Αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι					
Τα ψώνια είναι το βασικό μου χόμπι					
Πριν την αγορά ενός προϊόντος, τσεκάρω την τιμή του					
Εάν δω κάτι που μου αρέσει πολύ το αγοράζω αμέσως					
Όταν πηγαίνω για ψώνια γνωρίζω ακριβώς τι θα αγοράσω					
Μου αρέσει να παίζω τυχερά παιχνίδια					
Συχνά αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι, επειδή είναι σε προσφορά/ έκπτωση					
Λόγω της οικονομικής κρίσης έχω αλλάξει τις καταναλωτικές μου συνήθειες					
Παραλείπω γεύματα για να εξοικονομήσω χρήματα					
Η προσωπική μου ικανοποίηση είναι το βασικό ζητούμενο όταν αγοράζω κάτι					
Αποκρύπτω από την οικογένειά μου τις καταναλωτικές μου συνήθειες					
Τα κοινωνικά πρότυπα και η μόδα παίζουν σημαντικό ρόλο στις αγοραστικές μου αποφάσεις					

40. Εάν το εισόδημά σας αυξανόταν, τι θα κάνατε κυρίως; (Μόνο μία επιλογή)

Θα αύξανα την κατανάλωση αγαθών ☐ Θα αύξανα την αποταμίευση ☐ Άλλο _____
Θα έκανα επενδύσεις ☐ Θα έκανα ταξίδια ☐

41. Θα αγοράζατε τελευταίας τεχνολογίας προϊόντα, ακόμα και αν αυτά που έχετε δεν έχουν υποστεί φθορά ή/και απαξίωση;

Σίγουρα Όχι ☐ Μάλλον Όχι ☐ Αδιαφορώ ☐ Μάλλον Ναι ☐ Σίγουρα Ναι ☐

Εάν ναι, ο σημαντικότερος λόγος είναι:

Θέλω να είμαι σύμφωνος με τη μόδα ☐ Θέλω να εντυπωσιάσω τους φίλους μου ☐
Έχουν καλύτερη απόδοση ☐ Μου παρέχουν περισσότερες επιλογές ☐
Έχω την οικον. δυνατότητα να το κάνω ☐ Άλλο _____

42. Σε ποιο περίπου ποσοστό του μηνιαίου σας εισοδήματος ανέρχονται οι δαπάνες σας για...

Σημείωση: Το άθροισμα δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 100%.

Στέγαση: 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%
Διατροφή: 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%
Ένδυση και διασκέδαση: 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%
Υπηρεσίες υγείας/ εκπαίδευση: 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%

Ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις σας σχετικά με την ερμηνεία ορισμένων οικονομικών όρων.

43. Ποιος από τους παρακάτω χρήστες πιστωτικών καρτών είναι πιθανότερο να πληρώσει το μεγαλύτερο ποσό σε € σε τόκους ανά έτος, εφόσον όλοι χρεώνουν το ίδιο ποσό ανά έτος στις κάρτες τους;

- A. Κάποιος που πληρώνει πάντα το λογαριασμό της πιστωτικής του κάρτας αμέσως μετά την παραλαβή του
- B. Κάποιος που πληρώνει μόνο το ελάχιστο ποσό κάθε μήνα
- Γ. Κάποιος που πληρώνει τουλάχιστον το ελάχιστο ποσό κάθε μήνα, και περισσότερο όταν έχει περισσότερα χρήματα
- Δ. Κάποιος που πληρώνει γενικά την κάρτα του στο ακέραιο, αλλά μερικές φορές θα πληρώσει το ελάχιστο όταν έχει έλλειψη μετρητών

44. Μια στρατηγική επένδυση υψηλού κινδύνου και υψηλής απόδοσης θα είναι πιο κατάλληλη για:

- A. Ένα ζευγάρι ηλικιωμένων συνταξιούχων που ζουν με ένα σταθερό εισόδημα
- B. Ένα μεσήλικο ζευγάρι που χρειάζεται κεφάλαια για την εκπαίδευση των παιδιών του σε δύο χρόνια
- Γ. Ένα νεαρό παντρεμένο ζευγάρι χωρίς παιδιά
- Δ. Όλα τα παραπάνω, επειδή όλοι χρειάζονται υψηλές αποδόσεις

45. Ποιο από τα ακόλουθα είναι πιθανότερο να φέρει το υψηλότερο επιτόκιο;

- A. Ένα δάνειο για αυτοκίνητο
- B. Ένα καταναλωτικό δάνειο
- Γ. Μια ανάληψη μετρητών από πιστωτικές κάρτες
- Δ. Ένα φοιτητικό δάνειο

46. Ποιο από τα παρακάτω θεωρείτε ότι είναι αληθές για το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ);

- A. Το ΣΕΠΕ εκφράζεται ως ποσοστό σε εξαμηνιαία βάση
- B. Το ΣΕΠΕ δεν λαμβάνει υπόψη όλα τα έξοδα δανείου
- Γ. Το ΣΕΠΕ δεν είναι ένα ακριβές μέτρο των τόκων που καταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια ζωής του δανείου
- Δ. Το ΣΕΠΕ θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να συγκρίνονται τα δάνεια

47. Ποια πρόταση θεωρείτε πως δεν ισχύει για τα spread;

- A. Η μεγάλη ζήτηση για τα ομόλογα μιας συγκεκριμένης χώρας σημαίνει και υψηλά Spread
- B. Η άνοδος των Spread το 2009 έκανε αδύνατη την ανατροφοδότηση του ελληνικού χρέους
- Γ. Spread είναι η διαφορά των επιτοκίων με τα οποία δανείζεται η Ελλάδα σε σχέση με τα επιτόκια που πληρώνει η Γερμανία για τον δικό της δανεισμό
- Δ. Με την άνοδο των Spread η χώρα δεν μπορούσε να δανειστεί από τις ελεύθερες αγορές

48. Πόσα μνημόνια έχει υπογράψει η Ελλάδα;

- A. 1
- B. 2
- Γ. 3
- Δ. 4

49. Ποια πρόταση δεν θεωρείτε σωστή σχετικά με την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών;

- A. Με την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών αναμένεται ότι θα αποκατασταθεί σταδιακά η εμπιστοσύνη των αγορών και των καταθετών
- B. Η ανακεφαλαιοποίηση δεν αποτελεί προϋπόθεση για την παροχή ρευστότητας στην πραγματική οικονομία
- Γ. Η ανακεφαλαιοποίηση είναι, ουσιαστικά, η ενίσχυση των τραπεζών με κεφάλαια ώστε να είναι βιώσιμες ως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα
- Δ. Απώτερος στόχος της ανακεφαλαιοποίησης είναι η ανάκτηση (μερική ή πλήρης) των καταθέσεων που έχουν διαφύγει

50. Ποιο από τα παρακάτω περιγράφει καλύτερα τα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου:

- A. Δάνεια σε ανθρώπους που δεν διαθέτουν τραπεζικό λογαριασμό
- B. Ένα τραπεζικό δάνειο σε κάποιον που δεν είναι πελάτης τους
- Γ. Δάνεια σε ανθρώπους που είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του δανείου
- Δ. Δάνεια σε υπερτιμημένα περιουσιακά στοιχεία

51. Ποιο από τα παρακάτω θεωρείτε ότι δεν αποτελεί αιτία για την πρόσφατη οικονομική κρίση;

- A. Η αυξανόμενη πολυπλοκότητα και διασύνδεση των χρηματοοικονομικών μέσων
- B. Η εύκολη διαθεσιμότητα των στεγαστικών δανείων
- Γ. Τα επιδόματα που καταβάλλονταν στους υπαλλήλους των συνταξιοδοτικών ταμείων
- Δ. Υπεραισιόδοξες αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας των εταιριών από τους οργανισμούς αξιολόγησης

52. Έχετε μόλις αποφοιτήσει από το κολέγιο και βρήκατε δουλειά που κερδίζετε 5.400€ ετησίως (450 το μήνα). Θα πληρώνετε 200€ το μήνα για πέντε έτη για τα φοιτητικά δάνεια. Τι θα έπρεπε να κάνετε για να βελτιώσετε την οικονομική σας κατάσταση;

- A. Να εξαλείψετε το χρέος σας δηλώνοντας ότι έχετε προσωπικά πτωχεύσει
- B. Να κρατήσετε το ίδιο μοτίβο δαπανών, όπως και στο παρελθόν
- Γ. Να κάνετε αίτηση για ένα καταναλωτικό δάνειο για ένα νέο αυτοκίνητο
- Δ. Να περιορίσετε τις δαπάνες και να χρησιμοποιήσετε τις αποταμιεύσεις σας για να πληρώσετε το χρέος

53. Ας υποθέσουμε ότι είστε στην ηλικία των 20 και θα θέλατε να δημιουργήσετε το κομπόδεμα σας για μια ασφαλή συνταξιοδότηση σε 30 έτη. Ποια από τις ακόλουθες προσεγγίσεις ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες σας;

- A. Να δημιουργήσετε ένα λογαριασμό ταμειευτηρίου σε μια τράπεζα
- B. Να συγκεντρώσετε χρήματα σε ένα χρηματοκιβώτιο
- Γ. Να βάλετε τη μηνιαία αποταμίευση σε ένα διαφοροποιημένο αμοιβαίο κεφάλαιο αύξησης
- Δ. Να επενδύσετε σε μακροπρόθεσμα κρατικά ομόλογα

54. Ας υποθέσουμε ότι είστε στην ηλικία των 20, χωρίς οποιαδήποτε υποχρέωση (π.χ. οικογένεια), ποιο από τα παρακάτω θα κάνετε σχετικά με την ασφάλιση της ζωής σας;

- A. Θα αγοράζατε ένα ασφαλιστικό συμβόλαιο ζωής από έναν ασφαλιστικό πράκτορα
- B. Θα αγοράζατε ένα ασφαλιστικό συμβόλαιο για ένα μικρό χρονικό διάστημα
- Γ. Πιθανώς δεν χρειάζεται να αγοράσετε οποιαδήποτε συμβόλαιο ασφάλειας ζωής
- Δ. Θα αγοράζατε ασφάλεια πτήσης κάθε φορά που ταξιδεύετε αεροπορικώς

55. Η διαδικασία αγοράς ενός προϊόντος ξεκινά με:

- A. την αναζήτηση των πληροφοριών
- B. το διαχωρισμό των αναγκών και των επιθυμιών
- Γ. την αναγνώριση των αναγκών
- Δ. την απόφαση για την αγορά

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο και τη βοήθειά σας!

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Το ερωτηματολόγιο διανέμεται στο πλαίσιο εκπόνησης της Διπλωματικής Εργασίας με θέμα «Αγωγή του Καταναλωτή: Σύνδεση ανάμεσα στην οικονομική εκπαίδευση και την καταναλωτική συμπεριφορά.». Το ερωτηματολόγιο είναι **ΑΝΩΝΥΜΟ** και τα στοιχεία που θα προκύψουν είναι **απολύτως εμπιστευτικά**. Παρακαλώ απαντήστε στο σύνολο των ερωτήσεων. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη πολύτιμη συνεργασία.

Με εκτίμηση,
Μυλωνά Ευαγγελία
Email επικοινωνίας: ev.mylona@hotmail.com

1. Φύλο: Fylo Άνδρας 1 Γυναίκα 0

2. Ηλικία: _____ ετών Hlikia

3. Οικογενειακή κατάσταση: OikogKat
Ανύπαντρος / η 0 Παντρεμένος / η 1 Άλλο 2

4. Έχετε παιδιά; Paidia Ναι 1 Όχι 0 Εάν ναι, πόσα παιδιά έχετε; _____ ArPaid

5. Έχετε ελληνική υπηκοότητα; Ypikoot Ναι 1 Όχι 0

6.Είστε φοιτητής σε: A.E.I. 0 T.E.I. 1 Ιδιωτικό Κολέγιο 2 I.E.K. 3 Foititis

7. Σε ποιο επίπεδο σπουδών βρίσκεστε; EpSpoud

Πρωτοετής φοιτητής 0 Τριτοετής φοιτητής 2 Μεταπτυχιακός φοιτητής 4

Δευτεροετής φοιτητής 1 Επί πτυχίω φοιτητής 3 Υποψήφιος Διδάκτορας 5

Έχετε ολοκληρώσει ή βρίσκεστε τώρα σε 2^ο πτυχίο: Ναι 1 Όχι 0

8. Το περιεχόμενο των βασικών σας σπουδών: (Σε περίπτωση 2^{ου} πτυχίου ή μεταπτυχιακού επιλέξτε πάνω από ένα)

Όπου δεν συμπληρώνουν είναι μηδέν (0)

Οικονομικές Επιστήμες: Ο.Δ.Ε., Λογιστική, Χρηματοοικονομικά ... 1 Oikon

Κοινωνικές Επιστήμες: Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Νομική, Πολιτικές επιστήμες... 1 Koinon

Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Φιλολογία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Φιλοσοφία, Θεολογία ... 1 Anthrop

Παιδαγωγικές Επιστήμες: Σχολική και Προσχολική Εκπαίδευση ... 1 Paidag

Καλλιτεχνικές Επιστήμες: Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Κινηματογράφος ... 1 Kallitex

Επιστήμες Υγείας: Ιατρική, Νοσηλευτική, Οδοντιατρική, Φαρμακευτική ... 1 Ygeia

Θετικές Επιστήμες: Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Στατιστική... 1 Thetikes

Επιστήμες Μηχανικών: Πολιτικών Μηχανικών, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών ... 1 Mixanika

Γεωτεχνικές Επιστήμες: Γεωλογία, Γεωπονία, Δασολογία, Ιχθυολογία ... 1 Geotexn

Επιστήμες Πληροφορικής και Τεχνολογίας 1 Plirof

Στρατιωτικές Σχολές: Στρατός Ξηράς, Ναυτικό, Αεροπορία, Αστυνομικές σχολές ... 1 Stratos

9. Έχετε παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα; OikMath

Ναι 1 Όχι 0 Εάν ναι, πόσα περίπου; _____ ArOikMat

Ποια ήταν η επίδοσή σας σε αυτά; Κακή 1 Μέτρια 2 Καλή 3 Πολύ καλή 4 Άριστη 5 Epidosi

10. Έχετε παρακολουθήσει σεμινάρια σχετικά με ζητήματα διαχείρισης των οικονομικών σας; Seminar

Ναι 1 Όχι 0 Εάν ναι, πόσα περίπου; _____ ArSemina

11. Στο λύκειο είχατε διδαχτεί/ επιλέξει μαθήματα οικονομικού περιεχομένου (όπως ΑΟΘ, ΑΟΔΕ); MathLyk

Ναι 1 Όχι 0

12. Ασχολείστε με οικονομικά θέματα από την ηλικία των: ____ ετών **HlikOik**

(π.χ. χαρτζιλίκι, αποταμίευση...)

13. Παρακαλώ επιλέξτε ποιος σας παρείχε συνολικά την περισσότερη καθοδήγηση στην καθημερινή διαχείριση των οικονομικών σας μέχρι σήμερα. (Μόνο μία επιλογή) **Kathodig**

Γονείς	0	Οικονομικός σύμβουλος	4
Κοινωνικός περίγυρος (συγγενείς, φίλοι, σχολείο)	1	Αναζήτηση στο διαδίκτυο	5
Μάθημα στο Πανεπιστήμιο	2	M.M.E.	6
Προσωπική Εμπειρία	3	Άλλο _____	7

14. Σημαντικότερη Επιρροή στα οικονομικά ζητήματα: Και οι δύο γονείς 0 Πατέρας 1 Μητέρα 2 **Epiroh**
Επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα: _____ **EkpPater** Επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας: _____ **EkpMiter**

15. Αριθμός ατόμων που ζείτε στο ίδιο σπίτι: ____ **ArAtom**

16. Ποιος είναι ο διαχειριστής των οικονομικών του νοικοκυριού;

Εγώ 0 Σύντροφος 1 Από Κοινού με το Σύντροφο 2 Γονείς 3 Άλλος 4 **DiaxNoik**

17. Εργάζεστε; **Ergasia** Ναι 1 Όχι 0 Εάν ναι, σε: Πλήρη απασχόληση 0 **EidApasx**
Μερική απασχόληση 1
Αυτοαπασχολούμενος 2

18. Πόσα χρόνια εργασιακής εμπειρίας έχετε; ____ **Empeiria**

19. Είστε οικονομικά ανεξάρτητος; Ναι 1 Όχι 0 **OikAneks**

20. Ποιο το ύψος του καθαρού μηνιαίου ατομικού σας εισοδήματος σε € κατά προσέγγιση; **AtEisod**

0	0	401-800	2	1201-1600	4	2001-2400	6	2800- 3200	8
1-400	1	801- 1200	3	1601-2000	5	2401-2800	7	>3201	9

21. Ποιο είναι το καθαρό ετήσιο οικογενειακό εισόδημα σε € κατά προσέγγιση; **OikEisod**

<5000	0	10001-15000	2	20001-25000	4	30001-35000	6	40001-45000	8
5001- 10000	1	15001-20000	3	25001-30000	5	35001-40000	7	>45001	9

22. Λαμβάνετε οικονομική ενίσχυση; Ναι 1 Όχι 0 **OikEnisx**
Εάν ναι, από ποιον κυρίως; Γονείς 0 Αδέρφια 1 Συγγενείς 2 Υποτροφία 3 Άλλο 4 **OikEnApo**

23. Συνηθίζετε να δανείζεστε χρήματα; Ναι 1 Όχι 0 **Daneism**
Εάν ναι, από ποιον κυρίως; Γονείς 0 Αδέρφια 1 Συγγενείς 2 Φίλους 3 Άλλο 4 **DanApo**

24. Κάνετε αποταμίευση; Ναι 1 Όχι 0 **Apotamie**
Εάν ναι, πόσα χρήματα μπορείτε να αποταμιεύετε κάθε μήνα; ____ € **PosoApo**

25. Πώς θα αξιολογούσατε τις αποταμιεύσεις και τις επενδύσεις που έχετε μέχρι τώρα; **AksiolAp**
Πολύ λιγότερες από ό, τι θα έπρεπε 0 Επαρκείς για τις τωρινές μου ανάγκες 2
Ελαφρώς λιγότερες από ό, τι θα έπρεπε 1 Παραπάνω απ' ότι αρχικά υπολόγιζα 3

26. Νιώθετε ότι διαχειρίζεστε τα προσωπικά οικονομικά σας; **DiaxOiko**
Με λάθος τρόπο 0 Σχετικά καλά 1 Με σωστό τρόπο 2

27. Διατηρείτε οικονομικά αρχεία (καταγραφή έσοδα- έξοδα); **OikonArx**
Δεν διατηρώ κανένα αρχείο 0 Διατηρώ τις ελάχιστες εγγραφές 1 Διατηρώ λεπτομερή αρχεία 2

28. Κάνετε μηνιαίο προϋπολογισμό εσόδων - εξόδων; Ναι **1** Όχι **0** ProEsEks
Εάν ναι, τον τηρείτε: Ποτέ **1** Σπάνια **2** Μερικές φορές **3** Συχνά **4** Πάντα **5** TirisiPr

29. Ποιος επιμελείται την φορολογική σας δήλωση; Εγώ **0** Σύντροφος **1** Γονείς **2** Λογιστής **3** Άλλος **4**
ForolDil

30. Από ποιανού το εισόδημα καλύπτεται η πληρωμή των τρεχόντων λογαριασμών (π.χ. ΔΕΗ, Τηλέφωνο, Ενοίκιο...): Από το Δικό μου **1** Άλλου **0** PlitrLog

31. Πόσο σημαντικό είναι για εσάς: (Σημειώστε τον αριθμό που σας αντιπροσωπεύει)

1= Καθόλου, 2= Λίγο, 3= Αρκετά, 4= Πολύ, 5= Πάρα πολύ	1	2	3	4	5
Διατήρηση επαρκών οικονομικών αρχείων. SEpOikAr	1	2	3	4	5
Οι δαπάνες να είναι λιγότερες από το εισόδημά σας. SDapEis	1	2	3	4	5
Διατήρηση επαρκούς ασφαλιστικής κάλυψης. SAsfKal	1	2	3	4	5
Σχεδιασμός και υλοποίηση ενός τακτικού προγράμματος επενδύσεων. SxedPrEp	1	2	3	4	5

32. Έχετε στο όνομά σας: (Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) Όπου δεν συμπληρώνουν είναι μηδέν (0)

Τραπεζικό λογαριασμό TrapLoga **1** Πιστωτική κάρτα PistKart **1** Χρεωστική κάρτα XreoKart **1**
Λογαριασμό ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking) Ebanking **1**

33. Πόσο συχνά ελέγχετε μέσα στο μήνα το υπόλοιπο του λογαριασμού σας; ElegxLog
Σχεδόν Ποτέ **1** Σπάνια **2** Μερικές φορές **3** Συχνά **4** Πολύ Συχνά **5**

34. Εάν είστε κάτοχος πιστωτικής κάρτας, πόσες ακριβώς διαθέτετε; ____ ArPistot
Ποιο είναι περίπου το συνολικό ύψος του υπολοίπου σας σε πιστωτικές κάρτες; ____ € YpolPist

35. Αναφορικά με τον τρόπο που κάνετε τις πληρωμές στις πιστωτικές σας κάρτες:

1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Αδιαφορώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5
Η πιστωτική μου κάρτα είναι συνήθως στο μέγιστο πιστωτικό όριο PMegisto	1	2	3	4	5
Εξοφλώ πάντα τις πιστωτικές μου κάρτες στο τέλος κάθε μήνα PEksoflw	1	2	3	4	5
Πληρώνω συχνά μόνο την ελάχιστη καταβολή στις πιστωτικές μου κάρτες PELaxKat	1	2	3	4	5
Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες PParavat	1	2	3	4	5
Σπάνια (ή ποτέ) κάνω αναλήψεις σε μετρητά από τις πιστωτικές μου κάρτες PAnalips	1	2	3	4	5
Σπάνια υπερβαίνω το διαθέσιμο πιστωτικό μου όριο PYpervas	1	2	3	4	5

36. Έχετε άλλα χρέη ανεξάρτητα από τις πιθανές οφειλές σας στις πιστωτικές κάρτες; Ναι **1** Όχι **0** AllaXrei
Εάν ναι, τι άλλα είδη χρέους έχετε; (Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) Όπου δεν συμπληρώνουν είναι μηδέν (0)

Δάνειο αυτοκινήτου DanAutok **1** Εκπαιδευτικό δάνειο DanEkpai **1** Στεγαστικό δάνειο DanSteg **1**
Καταναλωτικά δάνεια DanKatan **1** Άλλο DanAllo **1**

Ποιο είναι περίπου το συνολικό ύψος του χρέους σας αυτού; ____ € XreosDan

37. Πόσο συχνά ανησυχείτε για τα χρέη σας; Ποτέ **1** Σπάνια **2** Μερικές φορές **3** Συχνά **4** Πάντα **5** Anisixia

38. Παρακαλείστε να αναφέρετε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μία από τις παρακάτω στάσεις:

1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Αδιαφορώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5
Χρησιμοποιώ τα χρήματα για να επηρεάσω άλλους ανθρώπους να κάνουν πράγματα για εμένα AEpireaz	1	2	3	4	5
Συνειδητοποιώ ότι δείχνω μεγαλύτερο σεβασμό σε άτομα με περισσότερα χρήματα από εμένα ASevomXr	1	2	3	4	5
Οφείλω να ομολογήσω ότι έχω αγοράσει πράγματα, γιατί ξέρω ότι θα εντυπωσιάσουν τους άλλους AEntupws	1	2	3	4	5
Αν και πρέπει να κρίνουμε την επιτυχία των ανθρώπων από τις πράξεις και τις ικανότητές τους, επηρεάζομαι περισσότερο από την ποσότητα των χρημάτων που έχουν APosotXr	1	2	3	4	5
Διαφωνώ ή διαμαρτύρομαι για το κόστος των πραγμάτων που αγοράζω ADiamarC	1	2	3	4	5
Διστάζω να δαπανήσω χρήματα, ακόμα και για τα απαραίτητα ADistazw	1	2	3	4	5
Τα χρήματα που δαπανώνται είναι χρήματα που χάνονται AXrXanon	1	2	3	4	5

Όταν αγοράζω κάτι, μπορεί να παραπονεθώ για την τιμή που πλήρωσα AParapTi	1	2	3	4	5
Αισθάνομαι υποχρεωμένος να διαπραγματεύομαι την τιμή σε ό,τι αγοράζω ADiaprag	1	2	3	4	5
Αγοράζω κάτι για να κάνω τον εαυτό μου να αισθανθεί καλύτερα AisthKal	1	2	3	4	5
Δείχνω σημάδια νευρικότητας όταν δεν έχω αρκετά χρήματα ANeurik	1	2	3	4	5
Είναι δύσκολο για μένα το να κλείσω μια οικονομική συμφωνία ADuskSum	1	2	3	4	5
Τα ψώνια μου φτιάχνουν τη διάθεση και μου μειώνουν το άγχος ADiathes	1	2	3	4	5
Προτιμώ να χρησιμοποιώ μετρητά και όχι πιστωτικές κάρτες AMetrira	1	2	3	4	5
Ακόμα και όταν έχω αρκετά χρήματα συχνά αισθάνομαι ένοχος να τα ξοδεύω σε ανάγκες όπως ένδυση και διασκέδαση AEnoxos	1	2	3	4	5
Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να αποκρύβω τις λεπτομέρειες των οικονομικών μου από φίλους και συγγενείς AApokrLe	1	2	3	4	5
Αγοράζω κάτι και όταν επιστρέφω σπίτι, αναρωτιέμαι γιατί το αγόρασα AAnarwti	1	2	3	4	5
Μετά την αγορά κάποιου προϊόντος, αναρωτιέμαι αν θα μπορούσα να έχω πάρει το ίδιο φθηνότερα αλλού AllouFth	1	2	3	4	5
Όταν κάνω μια μεγάλη αγορά, αισθάνομαι συχνά ότι με έχουν εκμεταλλευτεί AEkmetal	1	2	3	4	5

39. Παρακαλείστε να αναφέρετε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με κάθε μία από τις παρακάτω δηλώσεις καταναλωτικής συμπεριφοράς:

1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Αδιαφορώ, 4= Συμφωνώ, 5= Συμφωνώ απόλυτα	1	2	3	4	5
Αν μου έχουν μείνει χρήματα στο τέλος της περιόδου πληρωμής, απλά νιώθω ότι πρέπει να τα ξοδέψω KYpolXr	1	2	3	4	5
Αγοράζω πράγματα, ακόμη κι αν δεν μπορώ να το αντέξω οικονομικά KDenAntO	1	2	3	4	5
Πληρώνω τους λογαριασμούς μου εγκαίρως για να αποφύγω τόκους και κυρώσεις KApofTok	1	2	3	4	5
Τα έξοδα μου είναι μεγαλύτερα από τα έσοδά μου KMaxEkso	1	2	3	4	5
Γράφω σε λίστα τα προϊόντα που θέλω να αγοράσω KLista	1	2	3	4	5
Αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι KDenXrei	1	2	3	4	5
Τα ψώνια είναι το βασικό μου χόμπι KHobby	1	2	3	4	5
Πριν την αγορά ενός προϊόντος, τσεκάρω την τιμή του KTsekarw	1	2	3	4	5
Εάν δω κάτι που μου αρέσει πολύ το αγοράζω αμέσως KAgAmes	1	2	3	4	5
Όταν πηγαίνω για ψώνια γνωρίζω ακριβώς τι θα αγοράσω KGnwrAkr	1	2	3	4	5
Μου αρέσει να παίζω τυχερά παιχνίδια KTuxeraP	1	2	3	4	5
Συχνά αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι, επειδή είναι σε προσφορά/ έκπτωση KEkptwsi	1	2	3	4	5
Λόγω της οικονομικής κρίσης έχω αλλάξει τις καταναλωτικές μου συνήθειες KOikKris	1	2	3	4	5
Παραλείπω γεύματα για να εξοικονομήσω χρήματα KGeumata	1	2	3	4	5
Η προσωπική μου ικανοποίηση είναι το βασικό ζητούμενο όταν αγοράζω κάτι KProsIka	1	2	3	4	5
Αποκρύπτω από την οικογένειά μου τις καταναλωτικές μου συνήθειες KApokrKS	1	2	3	4	5
Τα κοινωνικά πρότυπα και η μόδα παίζουν σημαντικό ρόλο στις αγοραστικές μου αποφάσεις KProtupa	1	2	3	4	5

40. Εάν το εισόδημά σας αυξανόταν, τι θα κάνατε κυρίως; (Μόνο μία επιλογή): **AuksEiso**

Θα αύξανα την κατανάλωση αγαθών **0** Θα αύξανα την αποταμίευση **2** Άλλο **4**

Θα έκανα επενδύσεις **1** Θα έκανα ταξίδια **3**

41. Θα αγοράζατε τελευταίας τεχνολογίας προϊόντα, ακόμα και αν αυτά που έχετε δεν έχουν υποστεί φθορά ή/και απαξίωση; **TelTexn**

Σίγουρα Όχι **1** Μάλλον Όχι **2** Αδιαφορώ **3** Μάλλον Ναι **4** Σίγουρα Ναι **5**

Εάν ναι, ο σημαντικότερος λόγος είναι: **LogosAgo**

Θέλω να είμαι σύμφωνος με τη μόδα **0** Θέλω να εντυπωσιάσω τους φίλους μου **3**
Έχουν καλύτερη απόδοση **1** Μου παρέχουν περισσότερες επιλογές **4**
Έχω την οικον. δυνατότητα να το κάνω **2** Άλλο **5**

42. Σε ποιο περίπου ποσοστό του μηνιαίου σας εισοδήματος ανέρχονται οι δαπάνες σας για...

Σημείωση: Το άθροισμα δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 100%.

Στέγαση: DapSteg 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%
Διατροφή: DapDiatr 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%
Ένδυση και διασκέδαση: DapEnd 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%
Υπηρεσίες υγείας/ εκπαίδευση: DapYgeia 0% |||| 10% |||| 20% |||| 30% |||| 40% |||| 50% |||| 60% |||| 70% |||| 80% |||| 90% |||| 100%

Ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις σας σχετικά με την ερμηνεία ορισμένων οικονομικών όρων.

43. Ποιος από τους παρακάτω χρήστες πιστωτικών καρτών είναι πιθανότερο να πληρώσει το μεγαλύτερο ποσό σε € σε τόκους ανά έτος, εφόσον όλοι χρεώνουν το ίδιο ποσό ανά έτος στις κάρτες τους; ETokoi

- 1 Α. Κάποιος που πληρώνει πάντα το λογαριασμό της πιστωτικής του κάρτας αμέσως μετά την παραλαβή του
- 2 Β. Κάποιος που πληρώνει μόνο το ελάχιστο ποσό κάθε μήνα
- 3 Γ. Κάποιος που πληρώνει τουλάχιστον το ελάχιστο ποσό κάθε μήνα, και περισσότερο όταν έχει περισσότερα χρήματα
- 4 Δ. Κάποιος που πληρώνει γενικά την κάρτα του στο ακέραιο, αλλά μερικές φορές θα πληρώσει το ελάχιστο όταν έχει έλλειψη μετρητών

44. Μια στρατηγική επένδυση υψηλού κινδύνου και υψηλής απόδοσης θα είναι πιο κατάλληλη για: EStratig

- 1 Α. Ένα ζευγάρι ηλικιωμένων συνταξιούχων που ζουν με ένα σταθερό εισόδημα
- 2 Β. Ένα μεσήλικο ζευγάρι που χρειάζεται κεφάλαια για την εκπαίδευση των παιδιών του σε δύο χρόνια
- 3 Γ. Ένα νεαρό παντρεμένο ζευγάρι χωρίς παιδιά
- 4 Δ. Όλα τα παραπάνω, επειδή όλοι χρειάζονται υψηλές αποδόσεις

45. Ποιο από τα ακόλουθα δάνεια είναι πιθανότερο να φέρει το υψηλότερο επιτόκιο; EYpsiloE

- 1 Α. Ένα δάνειο για αυτοκίνητο
- 2 Β. Ένα καταναλωτικό δάνειο
- 3 Γ. Μια ανάληψη μετρητών από πιστωτικές κάρτες
- 4 Δ. Ένα φοιτητικό δάνειο

46. Ποιο από τα παρακάτω θεωρείτε ότι είναι αληθές για το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ); ESepe

- 1 Α. Το ΣΕΠΕ εκφράζεται ως ποσοστό σε εξαμηνιαία βάση
- 2 Β. Το ΣΕΠΕ δεν λαμβάνει υπόψη όλα τα έξοδα δανείου
- 3 Γ. Το ΣΕΠΕ δεν είναι ένα ακριβές μέτρο των τόκων που καταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια ζωής του δανείου
- 4 Δ. Το ΣΕΠΕ θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να συγκρίνονται τα δάνεια

47. Ποια πρόταση θεωρείτε πως δεν ισχύει για τα spread; ESpread

- 1 Α. Η μεγάλη ζήτηση για τα ομόλογα μιας συγκεκριμένης χώρας σημαίνει και υψηλά Spread
- 2 Β. Η άνοδος των Spread το 2009 έκανε αδύνατη την ανατροφοδότηση του ελληνικού χρέους
- 3 Γ. Spread είναι η διαφορά των επιτοκίων με τα οποία δανείζεται η Ελλάδα σε σχέση με τα επιτόκια που πληρώνει η Γερμανία για τον δικό της δανεισμό
- 4 Δ. Με την άνοδο των Spread η χώρα δεν μπορούσε να δανειστεί από τις ελεύθερες αγορές

48. Πόσα μηνύματα έχει υπογράψει η Ελλάδα; EMnimoni

- 1 Α. 1
- 2 Β. 2
- 3 Γ. 3
- 4 Δ. 4

49. Ποια πρόταση δεν θεωρείτε σωστή σχετικά με την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών; EAnakef

- 1 Α. Με την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών αναμένεται ότι θα αποκατασταθεί σταδιακά η εμπιστοσύνη των αγορών και των καταθετών
- 2 Β. Η ανακεφαλαιοποίηση δεν αποτελεί προϋπόθεση για την παροχή ρευστότητας στην πραγματική οικονομία
- 3 Γ. Η ανακεφαλαιοποίηση είναι, ουσιαστικά, η ενίσχυση των τραπεζών με κεφάλαια ώστε να είναι βιώσιμες ως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα
- 4 Δ. Απώτερος στόχος της ανακεφαλαιοποίησης είναι η ανάκτηση (μερική ή πλήρης) των καταθέσεων που έχουν διαφύγει

50. Ποιο από τα παρακάτω περιγράφει καλύτερα τα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου; EStegDan

- 1 A. Δάνεια σε ανθρώπους που δεν διαθέτουν τραπεζικό λογαριασμό
- 2 B. Ένα τραπεζικό δάνειο σε κάποιον που δεν είναι πελάτης τους
- 3 Γ. Δάνεια σε ανθρώπους που είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του δανείου
- 4 Δ. Δάνεια σε υπερτιμημένα περιουσιακά στοιχεία

51. Ποιο από τα παρακάτω θεωρείτε ότι δεν αποτελεί αιτία για την πρόσφατη οικονομική κρίση; EOikKris

- 1 A. Η αυξανόμενη πολυπλοκότητα και διασύνδεση των χρηματοοικονομικών μέσων
- 2 B. Η εύκολη διαθεσιμότητα των στεγαστικών δανείων
- 3 Γ. Τα επιδόματα που καταβάλλονταν στους υπαλλήλους των συνταξιοδοτικών ταμείων
- 4 Δ. Υπεραισιόδοξες αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας από τους οργανισμούς αξιολόγησης

52. Έχετε μόλις αποφοιτήσει από το κολέγιο και βρήκατε δουλειά που κερδίζετε 5.400€ ετησίως (450 το μήνα). Θα πληρώνετε 200€ το μήνα για πέντε έτη για τα φοιτητικά δάνεια. Τι θα έπρεπε να κάνετε για να βελτιώσετε την οικονομική σας κατάσταση; EVeltios

- 1 A. Να εξαλείψετε το χρέος σας δηλώνοντας ότι έχετε προσωπικά πτωχεύσει
- 2 B. Να κρατήσετε το ίδιο μοτίβο δαπανών, όπως και στο παρελθόν
- 3 Γ. Να κάνετε αίτηση για ένα καταναλωτικό δάνειο για ένα νέο αυτοκίνητο
- 4 Δ. Να περιορίσετε τις δαπάνες και να χρησιμοποιήσετε τις αποταμιεύσεις σας για να πληρώσετε το χρέος

53. Ας υποθέσουμε ότι είστε στην ηλικία των 20 και θα θέλατε να δημιουργήσετε το κομπόδεμα σας για μια ασφαλή συνταξιοδότηση σε 30 έτη. Ποια από τις ακόλουθες προσεγγίσεις ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες σας; EKomprod

- 1 A. Να δημιουργήσετε ένα λογαριασμό ταμειευτηρίου σε μια τράπεζα
- 2 B. Να συγκεντρώστε χρήματα σε ένα χρηματοκιβώτιο
- 3 Γ. Να βάλετε τη μηνιαία αποταμίευση σε ένα διαφοροποιημένο αμοιβαίο κεφάλαιο αύξησης
- 4 Δ. Να επενδύσετε σε μακροπρόθεσμα κρατικά ομόλογα

54. Ας υποθέσουμε ότι είστε στην ηλικία των 20, χωρίς οποιαδήποτε υποχρέωση (π.χ. οικογένεια), ποιο από τα παρακάτω θα κάνετε σχετικά με την ασφάλιση της ζωής σας; EAsfalis

- 1 A. Θα αγοράζατε ένα ασφαλιστικό συμβόλαιο ζωής από έναν ασφαλιστικό πράκτορα
- 2 B. Θα αγοράζατε ένα πρόσκαιρο ασφαλιστικό συμβόλαιο
- 3 Γ. Πιθανώς δεν χρειάζεται να αγοράσετε οποιαδήποτε συμβόλαιο ασφάλειας ζωής
- 4 Δ. Θα αγοράζατε ασφάλεια πτήσης κάθε φορά που ταξιδεύετε αεροπορικά

55. Η διαδικασία αγοράς ενός προϊόντος ξεκινά με: EDiadAgo

- 1 A. την αναζήτηση των πληροφοριών
- 2 B. τον διαχωρισμό των αναγκών και των επιθυμιών
- 3 Γ. την αναγνώριση των αναγκών
- 4 Δ. την απόφαση για την αγορά

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο και τη βοήθειά σας!

Βάζω (-8) όταν δεν απαντήσει κάποιος σε μια ερώτηση

Βάζω (-9) όταν δεν χρειάζεται να απαντήσει κάποιος σε μια ερώτηση

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

Περιγραφικά Μέτρα (χωρίς φίλτρα για τα -9, -8)

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Φύλο	471	0	1	0,46	0,499
Ηλικία	471	17	50	24,72	6,433
Οικογενειακή κατάσταση	471	0	1	0,10	0,300
Ύπαρξη παιδιών στο νοικοκυριό	471	0	1	0,06	0,244
Αριθμός παιδιών	471	-9	6	-8,28	2,714
Ελληνική Υπηκοότητα	471	0	1	0,97	0,181
Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	471	0	3	0,06	0,327
Επίπεδο Σπουδών	471	0	5	2,77	1,252
Φοίτηση ή ολοκλήρωση 2ου πτυχίου	471	0	1	0,14	0,347
Το περιεχόμενο των βασικών σπουδών είναι:					
Οικονομικές Επιστήμες: Ο.Δ.Ε., Λογιστική, Χρηματοοικονομικά	471	0	1	0,42	0,494
Κοινωνικές Επιστήμες: Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Νομική, Πολιτικές επιστήμες...	471	0	1	0,11	0,314
Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Φιλολογία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Φιλοσοφία, Θεολογία ...	471	0	1	0,07	0,263
Παιδαγωγικές Επιστήμες: Σχολική και Προσχολική Εκπαίδευση ...	471	0	1	0,12	0,326
Καλλιτεχνικές Επιστήμες: Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Κινηματογράφος ...	471	0	1	0,01	0,121
Επιστήμες Υγείας: Ιατρική, Νοσηλευτική, Οδοντιατρική, Φαρμακευτική ...	471	0	1	0,06	0,241
Θετικές Επιστήμες: Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Στατιστική...	471	0	1	0,07	0,263
Επιστήμες Μηχανικών: Πολιτικών Μηχανικών, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών ...	471	0	1	0,05	0,216
Γεωτεχνικές Επιστήμες: Γεωλογία, Γεωπονία, Δασολογία, Ιχθυολογία ...	471	0	1	0,05	0,211
Επιστήμες Πληροφορικής και Τεχνολογίας	471	0	1	0,11	0,319
Στρατιωτικές Σχολές: Στρατός Ξηράς, Ναυτικό, Αεροπορία, Αστυνομικές σχολές ...	471	0	1	0,03	0,158
Παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	471	0	1	0,73	0,445
Αριθμός οικονομικών μαθημάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	471	-9	70	3,54	14,396
Επίδοση στα οικονομικά μαθήματα	471	-9	5	-0,40	5,604
Παρακολούθηση σεμιναρίων οικονομικής διαχείρισης	471	0	1	0,12	0,321

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Αριθμός σεμιναρίων οικονομικής διαχείρισης	471	-9	10	-7,76	3,728
Παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων στο λύκειο	471	0	1	0,66	0,474
Ηλικία έναρξης ενασχόλησης με οικονομικά θέματα	471	5	28	16,01	3,801
Κύριος καθοδηγητής σε ζητήματα οικονομικής διαχείρισης	471	0	6	0,39	1,046
Σημαντικότερη Επιρροή στα οικονομικά ζητήματα μεταξύ των γονέων	471	0	2	0,77	0,875
Επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα	471	0	7	3,66	1,477
Επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας	471	0	7	3,59	1,405
Αριθμός ατόμων που ζουν στο ίδιο σπίτι	471	1	10	3,31	1,464
Διαχειριστής των οικονομικών του νοικοκυριού	471	0	4	2,16	1,289
Εργάζεται το συγκεκριμένο διάστημα	471	0	1	0,48	0,500
Είδος απασχόλησης	471	-9	2	-4,43	4,826
Χρόνια εργασιακής εμπειρίας	471	0,0	30,0	3,778	5,5826
Είναι οικονομικά ανεξάρτητος	471	0	1	0,34	0,476
Ύψος του καθαρού μηνιαίου ατομικού εισοδήματος σε €	471	0	6	1,74	0,995
Ύψος του καθαρού ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος σε €	471	0	9	3,92	2,434
Λαμβάνει οικονομική ενίσχυση	471	0	1	0,70	0,459
Από ποιον λαμβάνει οικονομική ενίσχυση	471	-9	4	-2,56	4,277
Δανείζεται χρήματα	471	0	1	0,18	0,388
Από ποιον δανείζεται χρήματα	471	-9	4	-7,11	4,029
Κάνει αποταμίευση	471	0	1	0,61	0,488
Ύψος αποταμίευσης μηνιαίως	471	-9	800	61,68	126,639
Αξιολόγηση των συνολικών ατομικών του αποταμιεύσεων μέχρι σήμερα	471	0	3	0,93	0,950
Αξιολόγηση της προσωπικής οικονομικής διαχείρισης	471	0	2	1,13	0,572
Διατήρηση οικονομικών στοιχείων (καταγραφή εσόδων - εξόδων)	471	0	2	0,49	0,690
Κατάρτιση μηνιαίου προϋπολογισμού εσόδων - εξόδων	471	0	1	0,42	0,494
Συχνότητα τήρησης του προϋπολογισμού εσόδων - εξόδων	471	-9	5	-3,68	6,250
Επιμέλεια φορολογικής δήλωσης από...	471	-8	4	1,62	2,173
Πληρωμή τρεχόντων λογαριασμών από...	471	0	1	0,25	0,435

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Πόσο σημαντικά είναι για τον ερωτώμενο τα παρακάτω...					
Διατήρηση επαρκών οικονομικών αρχείων	471	1	5	2,89	1,242
Οι δαπάνες να είναι λιγότερες από το εισόδημα	471	1	5	4,19	1,028
Διατήρηση επαρκούς ασφαλιστικής κάλυψης	471	1	5	3,60	1,207
Σχεδιασμός και υλοποίηση ενός τακτικού προγράμματος επενδύσεων	471	1	5	2,75	1,168
Έχει στην κατοχή του...					
Τραπεζικό λογαριασμό	471	1	1	1,00	0,000
Πιστωτική κάρτα	471	0	1	0,15	0,354
Χρεωστική κάρτα	471	0	1	0,40	0,490
Λογαριασμό ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking)	471	0	1	0,32	0,467
Συχνότητα ελέγχου του υπολοίπου του λογαριασμού	471	1	5	3,10	1,166
Μεταβλητές που αφορούν τους κατόχους πιστωτικής κάρτας					
Αριθμός πιστωτικών καρτών που διαθέτει	471	-9	4	-7,47	3,699
Συνολικό ύψος υπολοίπου πιστωτικών καρτών	471	-9	10000	94,67	713,263
Βαθμός συμφωνίας σε ζητήματα διαχείρισης των πιστωτικών καρτών					
Η πιστωτική μου κάρτα είναι συνήθως στο μέγιστο πιστωτικό όριο	471	-9	4	-7,40	3,877
Εξοφλώ πάντα τις πιστωτικές μου κάρτες στο τέλος κάθε μήνα	471	-9	5	-7,07	4,693
Πληρώνω συχνά μόνο την ελάχιστη καταβολή στις πιστωτικές μου κάρτες	471	-9	5	-7,35	4,005
Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες	471	-9	5	-7,06	4,704
Σπάνια (ή ποτέ) κάνω αναλήψεις σε μετρητά από τις πιστωτικές μου κάρτες	471	-9	5	-7,13	4,551
Σπάνια υπερβαίνω το διαθέσιμο πιστωτικό μου όριο	471	-9	5	-7,09	4,649
Υπάρχουν άλλα χρέη ανεξαρτήτως των πιθανών οφειλών σε πιστωτικές κάρτες	471	0	1	0,12	0,321
Είδος χρέος/ δανείου					
Δάνειο αυτοκίνητου	471	-9	1	-7,94	2,930
Εκπαιδευτικό δάνειο	471	-9	1	-7,94	2,912
Στεγαστικό δάνειο	471	-9	1	-7,90	3,038
Καταναλωτικό δάνειο	471	-9	1	-7,93	2,949
Άλλου είδους δάνειο/χρέος	471	-9	1	-7,91	3,009
Συνολικό ύψος χρέους (εκτός των πιστωτικών καρτών)	471	-9	200000	3076,72	17792,134
Βαθμός ανησυχίας για το υπάρχων χρέος	471	-9	5	-2,87	5,926

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Βαθμός συμφωνίας αναφορικά με τις παρακάτω στάσεις					
Χρησιμοποιώ τα χρήματα για να επηρεάσω άλλους ανθρώπους να κάνουν πράγματα για εμένα	471	1	5	1,51	0,885
Συνειδητοποιώ ότι δείχνω μεγαλύτερο σεβασμό σε άτομα με περισσότερα χρήματα από εμένα	471	1	5	1,79	1,047
Οφείλω να ομολογήσω ότι έχω αγοράσει πράγματα, γιατί ξέρω ότι θα εντυπωσιάσουν τους άλλους	471	1	5	2,21	1,177
Αν και πρέπει να κρίνουμε την επιτυχία των ανθρώπων από τις πράξεις και τις ικανότητές τους, επηρεάζομαι περισσότερο από την ποσότητα των χρημάτων που έχουν	471	1	5	1,94	1,100
Διαφωνώ ή διαμαρτύρομαι για το κόστος των πραγμάτων που αγοράζω	471	1	5	3,04	1,104
Διστάζω να δαπανήσω χρήματα, ακόμα και για τα απαραίτητα	471	1	5	2,23	1,104
Τα χρήματα που δαπανώνται είναι χρήματα που χάνονται	471	1	5	2,04	1,006
Όταν αγοράζω κάτι, μπορεί να παραπονεθώ για την τιμή που πλήρωσα	471	1	5	2,82	1,115
Αισθάνομαι υποχρεωμένος να διαπραγματεύομαι την τιμή σε ό,τι αγοράζω	471	1	5	2,50	1,062
Αγοράζω κάτι για να κάνω τον εαυτό μου να αισθανθεί καλύτερα	471	1	5	3,38	1,122
Δείχνω σημάδια νευρικότητας όταν δεν έχω αρκετά χρήματα	471	1	5	3,09	1,186
Είναι δύσκολο για μένα το να κλείσω μια οικονομική συμφωνία	471	1	5	2,57	1,016
Τα ψώνια μου φτιάχνουν τη διάθεση και μου μειώνουν το άγχος	471	1	5	2,96	1,169
Προτιμώ να χρησιμοποιώ μετρητά και όχι πιστωτικές κάρτες	471	1	5	4,23	1,053
Ακόμα και όταν έχω αρκετά χρήματα συχνά αισθάνομαι ένοχος να τα ξοδεύω σε ανάγκες όπως ένδυση και διασκέδαση	471	1	5	2,69	1,222
Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να αποκρύβω τις λεπτομέρειες των οικονομικών μου από φίλους και συγγενείς	471	1	5	3,02	1,138
Αγοράζω κάτι και όταν επιστρέφω σπίτι, αναρωτιέμαι γιατί το αγόρασα	471	1	5	1,99	0,942

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Μετά την αγορά κάποιου προϊόντος, αναρωτιέμαι αν θα μπορούσα να έχω πάρει το ίδιο φθηνότερα αλλού	471	1	5	3,30	1,147
Όταν κάνω μια μεγάλη αγορά, αισθάνομαι συχνά ότι με έχουν εκμεταλλευτεί	471	1	5	2,55	1,009
Βαθμός συμφωνίας αναφορικά με τις παρακάτω δηλώσεις καταναλωτικής συμπεριφοράς					
Αν μου έχουν μείνει χρήματα στο τέλος της περιόδου πληρωμής, απλά νιώθω ότι πρέπει να τα ξοδέψω	471	1	5	2,06	1,040
Αγοράζω πράγματα, ακόμη κι αν δεν μπορώ να το αντέξω οικονομικά	471	1	5	1,75	0,938
Πληρώνω τους λογαριασμούς μου εγκαίρως για να αποφύγω τόκους και κυρώσεις	471	1	5	4,04	0,988
Τα έξοδα μου είναι μεγαλύτερα από τα έσοδά μου	471	1	5	2,23	1,096
Γράφω σε λίστα τα προϊόντα που θέλω να αγοράσω	471	1	5	3,46	1,205
Αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι	471	1	5	2,38	1,084
Τα ψώνια είναι το βασικό μου χόμπι	471	1	5	1,95	1,072
Πριν την αγορά ενός προϊόντος, τσεκάρω την τιμή του	471	1	5	4,37	0,842
Εάν δω κάτι που μου αρέσει πολύ το αγοράζω αμέσως	471	1	5	2,73	1,085
Όταν πηγαίνω για ψώνια γνωρίζω ακριβώς τι θα αγοράσω	471	1	5	3,45	1,070
Μου αρέσει να παίζω τυχερά παιχνίδια	471	1	5	2,01	1,234
Συχνά αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι, επειδή είναι σε προσφορά/ έκπτωση	471	1	5	2,53	1,139
Λόγω της οικονομικής κρίσης έχω αλλάξει τις καταναλωτικές μου συνήθειες	471	1	5	3,79	1,091
Παραλείπω γεύματα για να εξοικονομήσω χρήματα	471	1	5	1,94	1,120
Η προσωπική μου ικανοποίηση είναι το βασικό ζητούμενο όταν αγοράζω κάτι	471	1	5	3,13	1,151
Αποκρύπτω από την οικογένειά μου τις καταναλωτικές μου συνήθειες	471	1	5	2,27	1,111
Τα κοινωνικά πρότυπα και η μόδα παίζουν σημαντικό ρόλο στις αγοραστικές μου αποφάσεις	471	1	5	2,56	1,154
Επιλογές σε περίπτωση αύξησης του εισοδήματος	471	0	4	1,38	0,921
Αγορά τελευταίας τεχνολογίας προϊόντα, ακόμα και αν τα υπάρχοντα δεν έχουν υποστεί φθορά ή/και απαξίωση	471	1	5	2,28	1,129
Σημαντικότερος λόγος αγοράς προϊόντων τελευταίας τεχνολογίας	471	-9	5	-6,67	4,632

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Ποσοστό του μηνιαίου εισοδήματος που χρησιμοποιείται σε...					
Δαπάνες στέγασης	471	0%	100%	15,69%	18,779%
Δαπάνες διατροφής	471	0%	100%	31,42%	17,243%
Δαπάνες ένδυσης/διασκέδασης	471	0%	100%	29,81%	20,153%
Δαπάνες για υπηρεσίες υγείας/εκπαίδευσης	471	0%	100%	16,94%	15,437%
Ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με την ερμηνεία ορισμένων οικονομικών όρων					
Ο χρήστης πιστωτικών καρτών με τους υψηλότερους τόκους	471	1	4	2,19	0,672
Στρατηγική επένδυση υψηλού κινδύνου και υψηλής απόδοσης	471	1	4	2,70	0,915
Δάνειο με το υψηλότερο επιτόκιο	471	1	4	2,30	0,784
Συνολικό Ετήσιο Πραγματικό Επιτόκιο (ΣΕΠΕ)	471	1	4	2,83	0,980
Τι δεν ισχύει για τα spread	471	1	4	2,52	1,167
Τα μηνύματα που έχει υπογράψει η Ελλάδα	471	1	4	2,61	0,697
Τι δεν ισχύει για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών	471	1	4	2,57	1,006
Στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου	471	1	4	3,04	0,573
Δεν αποτελεί αιτία για την πρόσφατη οικονομική κρίση	471	1	4	2,46	1,085
Καλύτερη πρακτική βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης του ερωτώμενου	471	1	4	3,43	1,037
Επιλογές για τη δημιουργία ενός ασφαλούς κομποδέματος	471	1	4	2,13	1,084
Επιλογές στην ασφάλιση ζωής	471	1	4	2,20	0,953
Η διαδικασία αγοράς ενός προϊόντος ξεκινά με...	471	1	4	2,41	0,850
Επίπεδο Οικονομικών Γνώσεων	471	1	12	6,07	1,992
Επίπεδο Γνώσεων σε θέματα Επικαιρότητας - Οικονομικής Κρίσης	471	0	5	2,18	1,100
Valid N (listwise)	471				

Περιγραφικά Μέτρα (με φίλτρα για τα -9, -8)

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Φύλο	471	0	1	0,46	0,499
Ηλικία	471	17	50	24,72	6,433
Οικογενειακή κατάσταση	471	0	1	0,10	0,300
Ύπαρξη παιδιών στο νοικοκυριό	471	0	1	0,06	0,244
Αριθμός παιδιών	30	1	6	1,93	1,112
Ελληνική Υπηκοότητα	471	0	1	0,97	0,181
Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	471	0	3	0,06	0,327
Επίπεδο Σπουδών	471	0	5	2,77	1,252
Φοίτηση ή ολοκλήρωση 2ου πτυχίου	471	0	1	0,14	0,347
Το περιεχόμενο των βασικών σπουδών είναι:					
Οικονομικές Επιστήμες: Ο.Δ.Ε., Λογιστική, Χρηματοοικονομικά	471	0	1	0,42	0,494
Κοινωνικές Επιστήμες: Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Νομική, Πολιτικές επιστήμες...	471	0	1	0,11	0,314
Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Φιλολογία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Φιλοσοφία, Θεολογία ...	471	0	1	0,07	0,263
Παιδαγωγικές Επιστήμες: Σχολική και Προσχολική Εκπαίδευση ...	471	0	1	0,12	0,326
Καλλιτεχνικές Επιστήμες: Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Κινηματογράφος ...	471	0	1	0,01	0,121
Επιστήμες Υγείας: Ιατρική, Νοσηλευτική, Οδοντιατρική, Φαρμακευτική ...	471	0	1	0,06	0,241
Θετικές Επιστήμες: Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Βιολογία, Στατιστική...	471	0	1	0,07	0,263
Επιστήμες Μηχανικών: Πολιτικών Μηχανικών, Ηλεκτρολόγων Μηχανικών ...	471	0	1	0,05	0,216
Γεωτεχνικές Επιστήμες: Γεωλογία, Γεωπονία, Δασολογία, Ιχθυολογία ...	471	0	1	0,05	0,211
Επιστήμες Πληροφορικής και Τεχνολογίας	471	0	1	0,11	0,319
Στρατιωτικές Σχολές: Στρατός Ξηράς, Ναυτικό, Αεροπορία, Αστυνομικές σχολές ...	471	0	1	0,03	0,158
Παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	471	0	1	0,73	0,445
Αριθμός οικονομικών μαθημάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	277	1	70	12,09	13,222
Επίδοση στα οικονομικά μαθήματα	332	1	5	3,20	0,935
Παρακολούθηση σεμιναρίων οικονομικής διαχείρισης	471	0	1	0,12	0,321

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Αριθμός σεμιναρίων οικονομικής διαχείρισης	48	1	10	3,06	2,400
Παρακολούθηση οικονομικών μαθημάτων στο λύκειο	471	0	1	0,66	0,474
Ηλικία έναρξης ενασχόλησης με οικονομικά θέματα	471	5	28	16,01	3,801
Κύριος καθοδηγητής σε ζητήματα οικονομικής διαχείρισης	471	0	6	0,39	1,046
Σημαντικότερη Επιρροή στα οικονομικά ζητήματα μεταξύ των γονέων	471	0	2	0,77	0,875
Επίπεδο εκπαίδευσης πατέρα	471	0	7	3,66	1,477
Επίπεδο εκπαίδευσης μητέρας	471	0	7	3,59	1,405
Αριθμός ατόμων που ζουν στο ίδιο σπίτι	471	1	10	3,31	1,464
Διαχειριστής των οικονομικών του νοικοκυριού	471	0	4	2,16	1,289
Εργάζεται το συγκεκριμένο διάστημα	471	0	1	0,48	0,500
Είδος απασχόλησης	224	0	2	0,60	0,714
Χρόνια εργασιακής εμπειρίας	471	0,0	30,0	3,778	5,5826
Είναι οικονομικά ανεξάρτητος	471	0	1	0,34	0,476
Ύψος του καθαρού μηνιαίου ατομικού εισοδήματος σε €	471	0	6	1,74	0,995
Ύψος του καθαρού ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος σε €	471	0	9	3,92	2,434
Λαμβάνει οικονομική ενίσχυση	471	0	1	0,70	0,459
Από ποιον λαμβάνει οικονομική ενίσχυση	329	0	4	0,22	0,728
Δανείζεται χρήματα	471	0	1	0,18	0,388
Από ποιον δανείζεται χρήματα	87	0	4	1,25	1,424
Κάνει αποταμίευση	471	0	1	0,61	0,488
Ύψος αποταμίευσης μηνιαίως	253	2	800	122,45	147,993
Αξιολόγηση των συνολικών ατομικών του αποταμιεύσεων μέχρι σήμερα	471	0	3	0,93	0,950
Αξιολόγηση της προσωπικής οικονομικής διαχείρισης	471	0	2	1,13	0,572
Διατήρηση οικονομικών στοιχείων (καταγραφή εσόδων - εξόδων)	471	0	2	0,49	0,690
Κατάρτιση μηνιαίου προϋπολογισμού εσόδων - εξόδων	471	0	1	0,42	0,494
Συχνότητα τήρησης του προϋπολογισμού εσόδων - εξόδων	199	1	5	3,58	0,911
Επιμέλεια φορολογικής δήλωσης από...	454	0	4	1,98	1,137
Πληρωμή τρεχόντων λογαριασμών από...	471	0	1	0,25	0,435

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Πόσο σημαντικά είναι για τον ερωτώμενο τα παρακάτω...					
Διατήρηση επαρκών οικονομικών αρχείων	471	1	5	2,89	1,242
Οι δαπάνες να είναι λιγότερες από το εισόδημα	471	1	5	4,19	1,028
Διατήρηση επαρκούς ασφαλιστικής κάλυψης	471	1	5	3,60	1,207
Σχεδιασμός και υλοποίηση ενός τακτικού προγράμματος επενδύσεων	471	1	5	2,75	1,168
Έχει στην κατοχή του...					
Τραπεζικό λογαριασμό	471	1	1	1,00	0,000
Πιστωτική κάρτα	471	0	1	0,15	0,354
Χρεωστική κάρτα	471	0	1	0,40	0,490
Λογαριασμό ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking)	471	0	1	0,32	0,467
Συχνότητα ελέγχου του υπολοίπου του λογαριασμού	471	1	5	3,10	1,166
Μεταβλητές που αφορούν τους κατόχους πιστωτικής κάρτας					
Αριθμός πιστωτικών καρτών που διαθέτει	69	1	4	1,42	0,736
Συνολικό ύψος υπολοίπου πιστωτικών καρτών	69	0	10000	698,67	1755,736
Βαθμός συμφωνίας σε ζητήματα διαχείρισης των πιστωτικών καρτών					
Η πιστωτική μου κάρτα είναι συνήθως στο μέγιστο πιστωτικό όριο	69	1	4	1,90	1,017
Εξοφλώ πάντα τις πιστωτικές μου κάρτες στο τέλος κάθε μήνα	69	1	5	4,20	1,132
Πληρώνω συχνά μόνο την ελάχιστη καταβολή στις πιστωτικές μου κάρτες	69	1	5	2,23	1,262
Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες	69	1	5	4,23	1,139
Σπάνια (ή ποτέ) κάνω αναλήψεις σε μετρητά από τις πιστωτικές μου κάρτες	69	1	5	3,77	1,395
Σπάνια υπερβαίνω το διαθέσιμο πιστωτικό μου όριο	69	1	5	4,06	1,305
Υπάρχουν άλλα χρέη ανεξαρτήτως των πιθανών οφειλών σε πιστωτικές κάρτες	471	0	1	0,12	0,321
Είδος χρέος/ δανείου					
Δάνειο αυτοκινήτου	55	0	1	0,11	0,315
Εκπαιδευτικό δάνειο	55	0	1	0,05	0,229
Στεγαστικό δάνειο	55	0	1	0,44	0,501
Καταναλωτικό δάνειο	55	0	1	0,16	0,373
Άλλου είδους δάνειο/χρέος	55	0	1	0,35	0,480
Συνολικό ύψος χρέους (εκτός των πιστωτικών καρτών)	51	50	200000	28488,43	47297,068
Βαθμός ανησυχίας για το υπάρχον χρέος	247	1	5	2,69	1,344

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Βαθμός συμφωνίας αναφορικά με τις παρακάτω στάσεις					
Χρησιμοποιώ τα χρήματα για να επηρεάσω άλλους ανθρώπους να κάνουν πράγματα για εμένα	471	1	5	1,51	0,885
Συνειδητοποιώ ότι δείχνω μεγαλύτερο σεβασμό σε άτομα με περισσότερα χρήματα από εμένα	471	1	5	1,79	1,047
Οφείλω να ομολογήσω ότι έχω αγοράσει πράγματα, γιατί ξέρω ότι θα εντυπωσιάσουν τους άλλους	471	1	5	2,21	1,177
Αν και πρέπει να κρίνουμε την επιτυχία των ανθρώπων από τις πράξεις και τις ικανότητές τους, επηρεάζομαι περισσότερο από την ποσότητα των χρημάτων που έχουν	471	1	5	1,94	1,100
Διαφωνώ ή διαμαρτύρομαι για το κόστος των πραγμάτων που αγοράζω	471	1	5	3,04	1,104
Διστάζω να δαπανήσω χρήματα, ακόμα και για τα απαραίτητα	471	1	5	2,23	1,104
Τα χρήματα που δαπανώνται είναι χρήματα που χάνονται	471	1	5	2,04	1,006
Όταν αγοράζω κάτι, μπορεί να παραπονεθώ για την τιμή που πλήρωσα	471	1	5	2,82	1,115
Αισθάνομαι υποχρεωμένος να διαπραγματεύομαι την τιμή σε ό,τι αγοράζω	471	1	5	2,50	1,062
Αγοράζω κάτι για να κάνω τον εαυτό μου να αισθανθεί καλύτερα	471	1	5	3,38	1,122
Δείχνω σημάδια νευρικής κατάστασης όταν δεν έχω αρκετά χρήματα	471	1	5	3,09	1,186
Είναι δύσκολο για μένα το να κλείσω μια οικονομική συμφωνία	471	1	5	2,57	1,016
Τα ψώνια μου φτιάχνουν τη διάθεση και μου μειώνουν το άγχος	471	1	5	2,96	1,169
Προτιμώ να χρησιμοποιώ μετρητά και όχι πιστωτικές κάρτες	471	1	5	4,23	1,053
Ακόμα και όταν έχω αρκετά χρήματα συχνά αισθάνομαι ένοχος να τα ξοδεύω σε ανάγκες όπως ένδυση και διασκέδαση	471	1	5	2,69	1,222
Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να αποκρύβω τις λεπτομέρειες των οικονομικών μου από φίλους και συγγενείς	471	1	5	3,02	1,138
Αγοράζω κάτι και όταν επιστρέφω σπίτι, αναρωτιέμαι γιατί το αγόρασα	471	1	5	1,99	0,942

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Μετά την αγορά κάποιου προϊόντος, αναρωτιέμαι αν θα μπορούσα να έχω πάρει το ίδιο φθηνότερα αλλού	471	1	5	3,30	1,147
Όταν κάνω μια μεγάλη αγορά, αισθάνομαι συχνά ότι με έχουν εκμεταλλευτεί	471	1	5	2,55	1,009
Βαθμός συμφωνίας αναφορικά με τις παρακάτω δηλώσεις καταναλωτικής συμπεριφοράς					
Αν μου έχουν μείνει χρήματα στο τέλος της περιόδου πληρωμής, απλά νιώθω ότι πρέπει να τα ξοδέψω	471	1	5	2,06	1,040
Αγοράζω πράγματα, ακόμη κι αν δεν μπορώ να το αντέξω οικονομικά	471	1	5	1,75	0,938
Πληρώνω τους λογαριασμούς μου εγκαίρως για να αποφύγω τόκους και κυρώσεις	471	1	5	4,04	0,988
Τα έξοδα μου είναι μεγαλύτερα από τα έσοδά μου	471	1	5	2,23	1,096
Γράφω σε λίστα τα προϊόντα που θέλω να αγοράσω	471	1	5	3,46	1,205
Αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι	471	1	5	2,38	1,084
Τα ψώνια είναι το βασικό μου χόμπι	471	1	5	1,95	1,072
Πριν την αγορά ενός προϊόντος, τσεκάρω την τιμή του	471	1	5	4,37	0,842
Εάν δω κάτι που μου αρέσει πολύ το αγοράζω αμέσως	471	1	5	2,73	1,085
Όταν πηγαίνω για ψώνια γνωρίζω ακριβώς τι θα αγοράσω	471	1	5	3,45	1,070
Μου αρέσει να παίζω τυχερά παιχνίδια	471	1	5	2,01	1,234
Συχνά αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι, επειδή είναι σε προσφορά/ έκπτωση	471	1	5	2,53	1,139
Λόγω της οικονομικής κρίσης έχω αλλάξει τις καταναλωτικές μου συνήθειες	471	1	5	3,79	1,091
Παραλείπω γεύματα για να εξοικονομήσω χρήματα	471	1	5	1,94	1,120
Η προσωπική μου ικανοποίηση είναι το βασικό ζητούμενο όταν αγοράζω κάτι	471	1	5	3,13	1,151
Αποκρύπτω από την οικογένειά μου τις καταναλωτικές μου συνήθειες	471	1	5	2,27	1,111
Τα κοινωνικά πρότυπα και η μόδα παίζουν σημαντικό ρόλο στις αγοραστικές μου αποφάσεις	471	1	5	2,56	1,154
Επιλογές σε περίπτωση αύξησης του εισοδήματος	471	0	4	1,38	0,921
Αγορά τελευταίας τεχνολογίας προϊόντα, ακόμα και αν τα υπάρχοντα δεν έχουν υποστεί φθορά ή/και απαξίωση	471	1	5	2,28	1,129
Σημαντικότερος λόγος αγοράς προϊόντων τελευταίας τεχνολογίας	97	0	5	2,32	1,497

Μεταβλητές	Αριθμός Παρατηρήσεων	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Ποσοστό του μηνιαίου εισοδήματος που χρησιμοποιείται σε...					
Δαπάνες στέγασης	471	0%	100%	15,69%	18,779%
Δαπάνες διατροφής	471	0%	100%	31,42%	17,243%
Δαπάνες ένδυσης/διασκέδασης	471	0%	100%	29,81%	20,153%
Δαπάνες για υπηρεσίες υγείας/εκπαίδευσης	471	0%	100%	16,94%	15,437%
Ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με την ερμηνεία ορισμένων οικονομικών όρων					
Ο χρήστης πιστωτικών καρτών με τους υψηλότερους τόκους	471	1	4	2,19	0,672
Στρατηγική επένδυση υψηλού κινδύνου και υψηλής απόδοσης	471	1	4	2,70	0,915
Δάνειο με το υψηλότερο επιτόκιο	471	1	4	2,30	0,784
Συνολικό Ετήσιο Πραγματικό Επιτόκιο (ΣΕΠΕ)	471	1	4	2,83	0,980
Τι δεν ισχύει για τα spread	471	1	4	2,52	1,167
Τα μηνύματα που έχει υπογράψει η Ελλάδα	471	1	4	2,61	0,697
Τι δεν ισχύει για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών	471	1	4	2,57	1,006
Στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου	471	1	4	3,04	0,573
Δεν αποτελεί αιτία για την πρόσφατη οικονομική κρίση	471	1	4	2,46	1,085
Καλύτερη πρακτική βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης του ερωτώμενου	471	1	4	3,43	1,037
Επιλογές για τη δημιουργία ενός ασφαλούς κομποδέματος	471	1	4	2,13	1,084
Επιλογές στην ασφάλιση ζωής	471	1	4	2,20	0,953
Η διαδικασία αγοράς ενός προϊόντος ξεκινά με...	471	1	4	2,41	0,850
Επίπεδο Οικονομικών Γνώσεων	471	1	12	6,07	1,992
Επίπεδο Γνώσεων σε θέματα Επικαιρότητας - Οικονομικής Κρίσης	471	0	5	2,18	1,100
Valid N (listwise)	471				

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΩΝ

Πίνακας 1: Κατανομή συχνοτήτων για το Φύλο του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Γυναίκα	256	54,4	54,4
Άνδρας	215	45,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 2: Κατανομή συχνοτήτων για την Ηλικία του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό		Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
				34	5	1,1	91,1
17	2	0,4	0,4	35	3	0,6	91,7
18	17	3,6	4,0	36	5	1,1	92,8
19	41	8,7	12,7	37	1	0,2	93,0
20	69	14,6	27,4	38	6	1,3	94,3
21	47	10,0	37,4	39	3	0,6	94,9
22	61	13,0	50,3	40	3	0,6	95,5
23	45	9,6	59,9	41	3	0,6	96,2
24	28	5,9	65,8	42	1	0,2	96,4
25	21	4,5	70,3	43	6	1,3	97,7
26	13	2,8	73,0	44	2	0,4	98,1
27	17	3,6	76,6	45	1	0,2	98,3
28	11	2,3	79,0	46	2	0,4	98,7
29	12	2,5	81,5	47	2	0,4	99,2
30	19	4,0	85,6	48	1	0,2	99,4
31	9	1,9	87,5	49	2	0,4	99,8
32	9	1,9	89,4	50	1	0,2	100,0
33	3	0,6	90,0	Σύνολο	471	100	

Πίνακας 3: Κατανομή συχνοτήτων για την Οικογενειακή Κατάσταση του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ανύπαντρος / η	424	90,0	90,0
Παντρεμένος / η	47	10,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 4: Κατανομή συχνοτήτων για την Ύπαρξη Παιδιών στο Νοικοκυριό του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	441	93,6	93,6
Ναι	30	6,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 5: Κατανομή συχνοτήτων για τον Αριθμό των Παιδιών του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει παιδιά	441	93,6	93,6
1	12	2,5	96,2
2	12	2,5	98,7
3	4	0,8	99,6
4	1	0,2	99,8
6	1	0,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 6: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος έχει Ελληνική Υπηκοότητα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	16	3,4	3,4
Ναι	455	96,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 7: Κατανομή συχνοτήτων για Εκπαιδευτικό Ίδρυμα που φοιτά ο ερωτώμενος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Α.Ε.Ι.	451	95,8	95,8
Τ.Ε.Ι.	16	3,4	99,2
Ι.Ε.Κ.	4	0,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 8: Κατανομή συχνοτήτων για το Επίπεδο Σπουδών του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Πρωτοετής φοιτητής	27	5,7	5,7
Δευτεροετής φοιτητής	61	13,0	18,7
Τριτοετής φοιτητής	69	14,6	33,3
Επί πτυχίω φοιτητής	167	35,5	68,8
Μεταπτυχιακός φοιτητής	128	27,2	96,0
Υποψήφιος Διδάκτορας	19	4,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 9: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος βρίσκεται τώρα ή έχει ολοκληρώσει 2^ο πτυχίο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	405	86,0	86,0
Ναι	66	14,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 10: Κατανομή συχνοτήτων για το Περιεχόμενο των Βασικών Σπουδών του ερωτώμενου

**Οικονομικές Επιστήμες: Ο.Δ.Ε., Λογιστική,
Χρηματοοικονομικά...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	272	57,7	57,7
Ναι	199	42,3	100
Σύνολο	471	100	

**Κοινωνικές Επιστήμες: Κοινωνιολογία,
Ψυχολογία, Νομική, Πολιτικές επιστήμες...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	419	89	89
Ναι	52	11	100
Σύνολο	471	100	

**Θετικές Επιστήμες: Μαθηματικά, Φυσική,
Χημεία, Βιολογία, Στατιστική...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	436	92,6	92,6
Ναι	35	7,4	100
Σύνολο	471	100	

**Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Φιλολογία, Ιστορία,
Αρχαιολογία, Φιλοσοφία, Θεολογία ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	436	92,6	92,6
Ναι	35	7,4	100
Σύνολο	471	100	

**Επιστήμες Μηχανικών: Πολιτικών Μηχανικών,
Ηλεκτρολόγων Μηχανικών ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	448	95,1	95,1
Ναι	23	4,9	100
Σύνολο	471	100	

**Παιδαγωγικές Επιστήμες: Σχολική και
Προσχολική Εκπαίδευση ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	414	87,9	87,9
Ναι	57	12,1	100
Σύνολο	471	100	

**Γεωτεχνικές Επιστήμες: Γεωλογία, Γεωπονία,
Δασολογία, Ιχθυολογία ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	449	95,3	95,3
Ναι	22	4,7	100
Σύνολο	471	100	

**Καλλιτεχνικές Επιστήμες: Μουσική, Εικαστικά,
Θέατρο, Κινηματογράφος ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	464	98,5	98,5
Ναι	7	1,5	100
Σύνολο	471	100	

Επιστήμες Πληροφορικής και Τεχνολογίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	417	88,5	88,5
Ναι	54	11,5	100
Σύνολο	471	100	

**Επιστήμες Υγείας: Ιατρική, Νοσηλευτική,
Οδοντιατρική, Φαρμακευτική ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	442	93,8	93,8
Ναι	29	6,2	100
Σύνολο	471	100	

**Στρατιωτικές Σχολές: Στρατός Ξηράς, Ναυτικό,
Αεροπορία, Αστυνομικές σχολές ...**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	459	97,5	97,5
Ναι	12	2,5	100
Σύνολο	471	100	

Πίνακας 11: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν έχει παρακολουθήσει Οικονομικά Μαθήματα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	128	27,2	27,2
Ναι	343	72,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 12: Κατανομή συχνοτήτων για τον Αριθμό των Οικονομικών μαθημάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα	128	27,2	27,2
Δεν απάντησε στην ερώτηση	66	14,0	41,2
1	29	6,2	47,3
2	41	8,7	56,1
3	26	5,5	61,6
4	15	3,2	64,8
5	24	5,1	69,9
6	7	1,5	71,3
7	4	0,8	72,2
8	4	0,8	73,0
9	1	0,2	73,2
10	31	6,6	79,8
12	3	0,6	80,5
13	2	0,4	80,9
15	17	3,6	84,5
16	3	0,6	85,1
17	2	0,4	85,6
18	2	0,4	86,0
19	2	0,4	86,4
20	15	3,2	89,6
23	2	0,4	90,0
24	1	0,2	90,2
25	6	1,3	91,5
30	14	3,0	94,5
35	4	0,8	95,3
36	1	0,2	95,5
39	1	0,2	95,8
40	10	2,1	97,9
45	1	0,2	98,1
50	6	1,3	99,4
55	1	0,2	99,6
60	1	0,2	99,8
70	1	0,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 13: Κατανομή συχνοτήτων για την Επίδοση στα οικονομικά μαθήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα	128	27,2	27,2
Δεν απάντησε στην ερώτηση	11	2,3	2,3
Κακή	5	1,1	1,1
Μέτρια	74	15,7	15,7
Καλή	131	27,8	27,8
Πολύ καλή	93	19,7	19,7
Άριστη	29	6,2	6,2
Σύνολο	471	100,0	100,0

Πίνακας 14: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν έχει παρακολουθήσει Σεμινάρια Οικονομικής Διαχείρισης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	416	88,3	88,3
Ναι	55	11,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 15: Κατανομή συχνοτήτων για τον Αριθμό Σεμιναρίων Οικονομικής Διαχείρισης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει παρακολουθήσει σεμινάρια οικονομικής διαχείρισης	416	88,3	88,3
Δεν απάντησε στην ερώτηση	7	1,5	89,8
1	12	2,5	92,4
2	17	3,6	96,0
3	5	1,1	97,0
4	2	0,4	97,5
5	8	1,7	99,2
8	1	0,2	99,4
10	3	0,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 16: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν έχει παρακολουθήσει οικονομικά μαθήματα στο Λύκειο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	160	34,0	34,0
Ναι	311	66,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 17: Κατανομή συχνοτήτων για την Ηλικία έναρξης ενασχόλησης με οικονομικά θέματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό		Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
5	7	1,5	1,5	18	156	33,1	85,4
6	4	0,8	2,3	19	23	4,9	90,2
7	2	0,4	2,8	20	25	5,3	95,5
8	11	2,3	5,1	21	2	0,4	96
10	29	6,2	11,3	22	3	0,6	96,6
11	3	0,6	11,9	23	3	0,6	97,2
12	35	7,4	19,3	24	2	0,4	97,7
13	17	3,6	22,9	25	6	1,3	98,9
14	16	3,4	26,3	26	4	0,8	99,8
15	50	10,6	36,9	28	1	0,2	100
16	33	7	43,9	Σύνολο	471	100	
17	39	8,3	52,2				

Πίνακας 18: Κατανομή συχνοτήτων για το ποιος ήταν ο Κύριος Καθοδηγητής σε ζητήματα οικονομικής

διαχείρισης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Γονείς	391	83,0	83,0
Κοινωνικός περίγυρος (συγγενείς, φίλοι, σχολείο)	35	7,4	90,4
Μάθημα στο Πανεπιστήμιο	12	2,5	93,0
Προσωπική Εμπειρία	21	4,5	97,5
Οικονομικός σύμβουλος	1	0,2	97,7
Αναζήτηση στο διαδίκτυο	9	1,9	99,6
M.M.E.	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 19: Κατανομή συχνοτήτων για τη Σημαντικότερη Επιρροή στα οικονομικά ζητήματα μεταξύ των

γονέων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Και οι δύο γονείς	245	52,0	52,0
Πατέρας	87	18,5	70,5
Μητέρα	139	29,5	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 20: Κατανομή συχνοτήτων για το Επίπεδο Εκπαίδευσης του Πατέρα του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν τελείωσε Δημοτικό	6	1,3	1,3
Απολυτήριο Δημοτικού	35	7,4	8,7
Απολυτήριο Γυμνασίου (υποχρεωτική εκπαίδευση)	54	11,5	20,2
Απολυτήριο Λυκείου	152	32,3	52,4
Πτυχίο ΙΕΚ (Δημόσιο, Ιδιωτικό)	23	4,9	57,3
Πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ	181	38,4	95,8
Μεταπτυχιακό δίπλωμα	12	2,5	98,3
Διδακτορικό δίπλωμα	8	1,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 21: Κατανομή συχνοτήτων για το Επίπεδο Εκπαίδευσης της Μητέρας του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν τελείωσε Δημοτικό	4	0,8	0,8
Απολυτήριο Δημοτικού	43	9,1	10,0
Απολυτήριο Γυμνασίου (υποχρεωτική εκπαίδευση)	34	7,2	17,2
Απολυτήριο Λυκείου	179	38,0	55,2
Πτυχίο ΙΕΚ (Δημόσιο, Ιδιωτικό)	26	5,5	60,7
Πτυχίο ΑΕΙ, ΤΕΙ	172	36,5	97,2
Μεταπτυχιακό δίπλωμα	10	2,1	99,4
Διδακτορικό δίπλωμα	3	0,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 22: Κατανομή συχνοτήτων για τον αριθμό των ατόμων που ζουν στο ίδιο σπίτι

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
1	71	15,1	15,1
2	65	13,8	28,9
3	101	21,4	50,3
4	150	31,8	82,2
5	59	12,5	94,7
6	19	4,0	98,7
7	3	0,6	99,4
8	2	0,4	99,8
10	1	0,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 23: Κατανομή συχνοτήτων για το ποιος είναι Διαχειριστής των οικονομικών του Νοικοκυριού

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Εγώ	114	24,2	24,2
Σύντροφος	7	1,5	25,7
Από Κοινού με το Σύντροφο	51	10,8	36,5
Γονείς	289	61,4	97,9
Άλλος	10	2,1	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 24: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος Εργάζεται το συγκεκριμένο διάστημα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	247	52,4	52,4
Ναι	224	47,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 25: Κατανομή συχνοτήτων για το Είδος Απασχόλησης του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν εργάζεται	247	52,4	52,4
Πλήρης απασχόληση	119	25,3	77,7
Μερική απασχόληση	75	15,9	93,6
Αυτοαπασχολούμενος	30	6,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 26: Κατανομή συχνοτήτων για τα Χρόνια Εργασιακής Εμπειρίας του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό		Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0	144	30,6	30,6	10,0	6	1,3	89,2
0,1	1	0,2	30,8	11,0	4	0,8	90
0,2	2	0,4	31,2	12,0	9	1,9	91,9
0,3	1	0,2	31,4	13,0	3	0,6	92,6
0,4	1	0,2	31,6	14,0	5	1,1	93,6
0,5	14	3	34,6	15,0	5	1,1	94,7
0,6	1	0,2	34,8	16,0	2	0,4	95,1
1,0	73	15,5	50,3	17,0	5	1,1	96,2
1,5	3	0,6	51	18,0	3	0,6	96,8
2,0	51	10,8	61,8	20,0	2	0,4	97,2
3,0	27	5,7	67,5	22,0	2	0,4	97,7
4,0	24	5,1	72,6	23,0	3	0,6	98,3
5,0	19	4	76,6	24,0	1	0,2	98,5
6,0	16	3,4	80	25,0	3	0,6	99,2
7,0	16	3,4	83,4	27,0	1	0,2	99,4
8,0	14	3	86,4	30,0	3	0,6	100
9,0	7	1,5	87,9	Σύνολο	471	100	

Πίνακας 27: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν είναι Οικονομικά Ανεξάρτητος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	309	65,6	65,6
Ναι	162	34,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 28: Κατανομή συχνοτήτων για το ύψος του Καθαρού Μηνιαίου Ατομικού Εισοδήματος σε €

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0	10	2,1	2,1
1-400	244	51,8	53,9
401-800	105	22,3	76,2
801- 1200	88	18,7	94,9
1201-1600	21	4,5	99,4
1601-2000	1	0,2	99,6
2001-2400	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 29: Κατανομή συχνοτήτων για το ύψος του Καθαρού Ετήσιου Οικογενειακού Εισοδήματος σε €

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
<5000	14	3,0	3,0
5001- 10000	60	12,7	15,7
10001-15000	82	17,4	33,1
15001-20000	81	17,2	50,3
20001-25000	72	15,3	65,6
25001-30000	56	11,9	77,5
30001-35000	27	5,7	83,2
35001-40000	26	5,5	88,7
40001-45000	12	2,5	91,3
>45001	41	8,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 30: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος λαμβάνει Οικονομική Ενίσχυση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	142	30,1	30,1
Ναι	329	69,9	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 31: Κατανομή συχνοτήτων για το Από Ποιον λαμβάνει Οικονομική Ενίσχυση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν λαμβάνει οικονομική ενίσχυση	142	30,1	30,1
Γονείς	298	63,3	93,4
Αδέρφια	6	1,3	94,7
Συγγενείς	14	3,0	97,7
Υποτροφία	7	1,5	99,2
Άλλο	4	0,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 32: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος Δανείζεται Χρήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	384	81,5	81,5
Ναι	87	18,5	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 33: Κατανομή συχνοτήτων για το Από Ποιον Δανείζεται Χρήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν δανείζεται χρήματα	384	81,5	81,5
Γονείς	42	8,9	90,4
Αδέρφια	14	3,0	93,4
Συγγενείς	2	0,4	93,8
Φίλους	25	5,3	99,2
Άλλο	4	0,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 34: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος Κάνει Αποταμίευση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	183	38,9	38,9
Ναι	288	61,1	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 35: Κατανομή συχνοτήτων για το Ύψος της Μηνιαίας Αποταμίευσης του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν κάνει αποταμίευση	183	38,9	38,9
Δεν απάντησε στην ερώτηση	35	7,4	46,3
2	2	0,4	46,7
5	2	0,4	47,1
10	12	2,5	49,7
15	1	0,2	49,9
20	24	5,1	55,0
25	2	0,4	55,4
30	12	2,5	58,0
40	9	1,9	59,9
50	66	14,0	73,9
60	2	0,4	74,3
80	6	1,3	75,6
100	50	10,6	86,2
130	1	0,2	86,4
150	12	2,5	89,0
200	18	3,8	92,8
250	1	0,2	93,0
300	12	2,5	95,5
350	1	0,2	95,8
400	4	0,8	96,6
450	1	0,2	96,8
500	7	1,5	98,3
600	4	0,8	99,2
700	2	0,4	99,6
800	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 36: Κατανομή συχνοτήτων για την Αξιολόγηση των Συνολικών Ατομικών Αποταμιεύσεων του ερωτώμενου μέχρι σήμερα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Πολύ λιγότερες από ό, τι θα έπρεπε	218	46,3	46,3
Ελαφρώς λιγότερες από ό, τι θα έπρεπε	78	16,6	62,8
Επαρκείς για τις τωρινές του ανάγκες	164	34,8	97,7
Παραπάνω απ' ό,τι αρχικά υπολόγιζε	11	2,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 37: Κατανομή συχνοτήτων για την Αξιολόγηση της Προσωπικής Οικονομικής Διαχείρισης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Με λάθος τρόπο	50	10,6	10,6
Σχετικά καλά	309	65,6	76,2
Με σωστό τρόπο	112	23,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 38: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν Διατηρεί Οικονομικά Αρχεία (καταγραφή εσόδων - εξόδων)

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διατηρεί κανένα αρχείο	293	62,2	62,2
Διατηρεί τις ελάχιστες εγγραφές	125	26,5	88,7
Διατηρεί λεπτομερή αρχεία	53	11,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 39: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν κάνει Κατάρτιση Μηνιαίου Προϋπολογισμού Εσόδων - Εξόδων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	272	57,7	57,7
Ναι	199	42,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 40: Κατανομή συχνοτήτων για τη Συχνότητα Τήρησης του Προϋπολογισμού Εσόδων - Εξόδων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν κάνει μηνιαίο προϋπολογισμό	272	57,7	57,7
Ποτέ	6	1,3	59,0
Σπάνια	17	3,6	62,6
Μερικές φορές	54	11,5	74,1
Συχνά	99	21,0	95,1
Πάντα	23	4,9	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 41: Κατανομή συχνοτήτων για το Ποιος Επιμελείται τη Φορολογική Δήλωση του ερωτώμενου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν απάντησε στην ερώτηση	17	3,6	3,6
Εγώ	91	19,3	22,9
Σύντροφος	13	2,8	25,7
Γονείς	174	36,9	62,6
Λογιστής	165	35,0	97,7
Άλλος	11	2,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 42: Κατανομή συχνοτήτων για την Πληρωμή Τρεχόντων Λογαριασμών από...

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Από Άλλου το εισόδημα	352	74,7	74,7
Από το Δικό μου εισόδημα	119	25,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 43: Κατανομή συχνοτήτων για το Πόσο Σημαντικά είναι για τον ερωτώμενο...

Διατήρηση επαρκών οικονομικών αρχείων				Διατήρηση επαρκούς ασφαλιστικής κάλυψης			
	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό		Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	79	16,8	16,8	Καθόλου	34	7,2	7,2
Λίγο	100	21,2	38	Λίγο	52	11	18,3
Αρκετά	142	30,1	68,2	Αρκετά	113	24	42,3
Πολύ	95	20,2	88,3	Πολύ	140	29,7	72
Πάρα πολύ	55	11,7	100	Πάρα πολύ	132	28	100
Σύνολο	471	100		Σύνολο	471	100	

Οι δαπάνες να είναι λιγότερες από το εισόδημα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	14	3	3
Λίγο	21	4,5	7,4
Αρκετά	65	13,8	21,2
Πολύ	132	28	49,3
Πάρα πολύ	239	50,7	100
Σύνολο	471	100	

Σχεδιασμός και υλοποίηση ενός τακτικού προγράμματος επενδύσεων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Καθόλου	76	16,1	16,1
Λίγο	130	27,6	43,7
Αρκετά	139	29,5	73,2
Πολύ	89	18,9	92,1
Πάρα πολύ	37	7,9	100
Σύνολο	471	100	

Πίνακας 44: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος Διαθέτει...

Τραπεζικό λογαριασμό				Χρεωστική κάρτα			
	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό		Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	0	0	0	Όχι	283	60,1	60,1
Ναι	471	100	100	Ναι	188	39,9	100
Σύνολο	471	100		Σύνολο	471	100	

Πιστωτική κάρτα				Λογαριασμό ηλεκτρονικής τραπεζικής (e-banking)			
	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό		Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	402	85,4	85,4	Όχι	320	67,9	67,9
Ναι	69	14,6	100	Ναι	151	32,1	100
Σύνολο	471	100		Σύνολο	471	100	

Πίνακας 45: Κατανομή συχνοτήτων για τη Συχνότητα Ελέγχου του Υπολοίπου του Λογαριασμού

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Σχεδόν Ποτέ	54	11,5	11,5
Σπάνια	88	18,7	30,1
Μερικές φορές	136	28,9	59,0
Συχνά	144	30,6	89,6
Πολύ Συχνά	49	10,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 46: Κατανομή συχνοτήτων για τον Αριθμό των Πιστωτικών Καρτών που διαθέτει

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτει πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
1	48	10,2	95,5
2	15	3,2	98,7
3	4	0,8	99,6
4	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 47: Κατανομή συχνοτήτων για το Συνολικό Ύψος Υπολοίπου Πιστωτικών Καρτών

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτει πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
0	22	4,7	90,0
18	1	0,2	90,2
20	2	0,4	90,7
100	6	1,3	91,9
150	1	0,2	92,1
200	6	1,3	93,4
300	4	0,8	94,3
350	1	0,2	94,5
400	2	0,4	94,9
500	8	1,7	96,6
700	2	0,4	97,0
800	1	0,2	97,2
900	1	0,2	97,5
1000	5	1,1	98,5
1300	1	0,2	98,7
1500	1	0,2	98,9
1950	1	0,2	99,2
3000	1	0,2	99,4
4000	1	0,2	99,6
10000	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 48: Κατανομή συχνοτήτων για το βαθμό συμφωνίας σε θέματα διαχείρισης πιστωτικών καρτών:

Η πιστωτική μου κάρτα είναι συνήθως στο μέγιστο πιστωτικό όριο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτω πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
Διαφωνώ απόλυτα	34	7,2	92,6
Διαφωνώ	13	2,8	95,3
Αδιαφορώ	17	3,6	98,9
Συμφωνώ	5	1,1	100
Συμφωνώ απόλυτα	0	0	
Σύνολο	471	100	

Σπάνια είμαι παραβατικός στην καταβολή των πληρωμών για τις πιστωτικές μου κάρτες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτω πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
Διαφωνώ απόλυτα	3	0,6	86
Διαφωνώ	4	0,8	86,8
Αδιαφορώ	8	1,7	88,5
Συμφωνώ	13	2,8	91,3
Συμφωνώ απόλυτα	41	8,7	100
Σύνολο	471	100	

Εξοφλώ πάντα τις πιστωτικές μου κάρτες στο τέλος κάθε μήνα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτω πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
Διαφωνώ απόλυτα	3	0,6	86
Διαφωνώ	5	1,1	87
Αδιαφορώ	5	1,1	88,1
Συμφωνώ	18	3,8	91,9
Συμφωνώ απόλυτα	38	8,1	100
Σύνολο	471	100	

Σπάνια (ή ποτέ) κάνω αναλήψεις σε μετρητά από τις πιστωτικές μου κάρτες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτω πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
Διαφωνώ απόλυτα	7	1,5	86,8
Διαφωνώ	7	1,5	88,3
Αδιαφορώ	13	2,8	91,1
Συμφωνώ	10	2,1	93,2
Συμφωνώ απόλυτα	32	6,8	100
Σύνολο	471	100	

Πληρώνω συχνά μόνο την ελάχιστη καταβολή στις πιστωτικές μου κάρτες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτω πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
Διαφωνώ απόλυτα	28	5,9	91,3
Διαφωνώ	12	2,5	93,8
Αδιαφορώ	19	4	97,9
Συμφωνώ	5	1,1	98,9
Συμφωνώ απόλυτα	5	1,1	100
Σύνολο	471	100	

Σπάνια υπερβαίνω το διαθέσιμο πιστωτικό μου όριο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν διαθέτω πιστωτικές κάρτες	402	85,4	85,4
Διαφωνώ απόλυτα	5	1,1	86,4
Διαφωνώ	6	1,3	87,7
Αδιαφορώ	8	1,7	89,4
Συμφωνώ	11	2,3	91,7
Συμφωνώ απόλυτα	39	8,3	100
Σύνολο	471	100	

Πίνακας 49: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν Υπάρχουν άλλα Χρέη ανεξαρτήτως των πιθανών οφειλών σε πιστωτικές κάρτες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Όχι	416	88,3	88,3
Ναι	55	11,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 50: Κατανομή συχνοτήτων για το Είδος του Δανείου που υπάρχει

Δάνειο αυτοκινήτου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει κάποιο χρέος/δάνειο	416	88,3	88,3
Όχι	49	10,4	98,7
Ναι	6	1,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Εκπαιδευτικό δάνειο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει κάποιο χρέος/δάνειο	416	88,3	88,3
Όχι	52	11,0	99,4
Ναι	3	0,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Στεγαστικό δάνειο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει κάποιο χρέος/δάνειο	416	88,3	88,3
Όχι	31	6,6	94,9
Ναι	24	5,1	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Καταναλωτικό δάνειο

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει κάποιο χρέος/δάνειο	416	88,3	88,3
Όχι	46	9,8	98,1
Ναι	9	1,9	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Άλλου είδους δάνειο/χρέος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχει κάποιο χρέος/δάνειο	416	88,3	88,3
Όχι	36	7,6	96,0
Ναι	19	4,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 51: Κατανομή συχνοτήτων για το Συνολικό Ύψος του Χρέους (εκτός των πιστωτικών καρτών)

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχω κάποιο χρέος/δάνειο	416	88,3	88,3
-8	4	0,8	89,2
50	1	0,2	89,4
60	1	0,2	89,6
100	1	0,2	89,8
200	3	0,6	90,4
300	1	0,2	90,7
500	2	0,4	91,1
650	1	0,2	91,3
800	1	0,2	91,5
850	1	0,2	91,7
1000	5	1,1	92,8
1500	1	0,2	93,0
2000	3	0,6	93,6
4000	2	0,4	94,1
6000	2	0,4	94,5
7000	1	0,2	94,7
8000	3	0,6	95,3
10000	5	1,1	96,4
20000	2	0,4	96,8
30000	1	0,2	97,0
40000	4	0,8	97,9
55000	1	0,2	98,1
70000	1	0,2	98,3
85000	1	0,2	98,5
90000	1	0,2	98,7
100000	3	0,6	99,4
105000	1	0,2	99,6
200000	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 52: Κατανομή συχνοτήτων για το Βαθμό Ανησυχίας για το Υπάρχων Χρέος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν έχω κάποιο χρέος/δάνειο	224	47,6	47,6
Ποτέ	62	13,2	60,7
Σπάνια	60	12,7	73,5
Μερικές φορές	43	9,1	82,6
Συχνά	56	11,9	94,5
Πάντα	26	5,5	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 53: Κατανομή συχνοτήτων για το Βαθμό Συμφωνίας αναφορικά με τις παρακάτω Στάσεις:

Χρησιμοποιώ τα χρήματα για να επηρεάσω άλλους ανθρώπους να κάνουν πράγματα για εμένα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	322	68,4	68,4
Διαφωνώ	88	18,7	87,0
Αδιαφορώ	41	8,7	95,8
Συμφωνώ	12	2,5	98,3
Συμφωνώ απόλυτα	8	1,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Συνειδητοποιώ ότι δείχνω μεγαλύτερο σεβασμό σε άτομα με περισσότερα χρήματα από εμένα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	263	55,8	55,8
Διαφωνώ	94	20,0	75,8
Αδιαφορώ	71	15,1	90,9
Συμφωνώ	37	7,9	98,7
Συμφωνώ απόλυτα	6	1,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Οφείλω να ομολογήσω ότι έχω αγοράσει πράγματα, γιατί ξέρω ότι θα εντυπωσιάσουν τους άλλους

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	173	36,7	36,7
Διαφωνώ	126	26,8	63,5
Αδιαφορώ	83	17,6	81,1
Συμφωνώ	77	16,3	97,5
Συμφωνώ απόλυτα	12	2,5	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αν και πρέπει να κρίνω την επιτυχία των ανθρώπων, επηρεάζομαι περισσότερο από την ποσότητα των χρημάτων τους

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	227	48,2	48,2
Διαφωνώ	108	22,9	71,1
Αδιαφορώ	85	18,0	89,2
Συμφωνώ	40	8,5	97,7
Συμφωνώ απόλυτα	11	2,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Διαφωνώ ή διαμαρτύρομαι για το κόστος των πραγμάτων που αγοράζω

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	59	12,5	12,5
Διαφωνώ	70	14,9	27,4
Αδιαφορώ	164	34,8	62,2
Συμφωνώ	148	31,4	93,6
Συμφωνώ απόλυτα	30	6,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Διστάζω να δαπανήσω χρήματα, ακόμα και για τα απαραίτητα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	141	29,9	29,9
Διαφωνώ	171	36,3	66,2
Αδιαφορώ	83	17,6	83,9
Συμφωνώ	62	13,2	97,0
Συμφωνώ απόλυτα	14	3,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τα χρήματα που δαπανώνται είναι χρήματα που χάνονται

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	166	35,2	35,2
Διαφωνώ	169	35,9	71,1
Αδιαφορώ	96	20,4	91,5
Συμφωνώ	29	6,2	97,7
Συμφωνώ απόλυτα	11	2,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Όταν αγοράζω κάτι, μπορεί να παραπνεθώ για την τιμή που πλήρωσα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	71	15,1	15,1
Διαφωνώ	112	23,8	38,9
Αδιαφορώ	138	29,3	68,2
Συμφωνώ	132	28,0	96,2
Συμφωνώ απόλυτα	18	3,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αισθάνομαι υποχρεωμένος να διαπραγματεύομαι την τιμή σε ό,τι αγοράζω

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	93	19,7	19,7
Διαφωνώ	150	31,8	51,6
Αδιαφορώ	141	29,9	81,5
Συμφωνώ	74	15,7	97,2
Συμφωνώ απόλυτα	13	2,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αγοράζω κάτι για να κάνω τον εαυτό μου να αισθανθεί καλύτερα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	41	8,7	8,7
Διαφωνώ	59	12,5	21,2
Αδιαφορώ	107	22,7	43,9
Συμφωνώ	206	43,7	87,7
Συμφωνώ απόλυτα	58	12,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Δείχνω σημάδια νευρικότητας όταν δεν έχω αρκετά χρήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	48	10,2	10,2
Διαφωνώ	119	25,3	35,5
Αδιαφορώ	97	20,6	56,1
Συμφωνώ	158	33,5	89,6
Συμφωνώ απόλυτα	49	10,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Είναι δύσκολο για μένα το να κλείσω μια οικονομική συμφωνία

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	83	17,6	17,6
Διαφωνώ	124	26,3	43,9
Αδιαφορώ	192	40,8	84,7
Συμφωνώ	57	12,1	96,8
Συμφωνώ απόλυτα	15	3,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τα ψώνια μου φτιάχνουν τη διάθεση και μου μειώνουν το άγχος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	64	13,6	13,6
Διαφωνώ	97	20,6	34,2
Αδιαφορώ	143	30,4	64,5
Συμφωνώ	126	26,8	91,3
Συμφωνώ απόλυτα	41	8,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Προτιμώ να χρησιμοποιώ μετρητά και όχι πιστωτικές κάρτες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	15	3,2	3,2
Διαφωνώ	28	5,9	9,1
Αδιαφορώ	45	9,6	18,7
Συμφωνώ	130	27,6	46,3
Συμφωνώ απόλυτα	253	53,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Ακόμα κι όταν έχω αρκετά χρήματα συχνά αισθάνομαι ένοχος να τα ξοδεύω σε ανάγκες όπως ένδυση και διασκέδαση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	97	20,6	20,6
Διαφωνώ	123	26,1	46,7
Αδιαφορώ	111	23,6	70,3
Συμφωνώ	108	22,9	93,2
Συμφωνώ απόλυτα	32	6,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πιστεύω ότι είναι καλύτερο να αποκρύβω τις λεπτομέρειες των οικονομικών μου από φίλους και συγγενείς

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	52	11,0	11,0
Διαφωνώ	99	21,0	32,1
Αδιαφορώ	153	32,5	64,5
Συμφωνώ	122	25,9	90,4
Συμφωνώ απόλυτα	45	9,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αγοράζω κάτι και όταν επιστρέφω σπίτι, αναρωτιέμαι γιατί το αγόρασα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	158	33,5	33,5
Διαφωνώ	201	42,7	76,2
Αδιαφορώ	78	16,6	92,8
Συμφωνώ	25	5,3	98,1
Συμφωνώ απόλυτα	9	1,9	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Μετά την αγορά κάποιου προϊόντος, αναρωτιέμαι αν θα μπορούσα να έχω πάρει το ίδιο φθηνότερα αλλού

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	40	8,5	8,5
Διαφωνώ	79	16,8	25,3
Αδιαφορώ	115	24,4	49,7
Συμφωνώ	176	37,4	87,0
Συμφωνώ απόλυτα	61	13,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Όταν κάνω μια μεγάλη αγορά, αισθάνομαι συχνά ότι με έχουν εκμεταλλευτεί

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	68	14,4	14,4
Διαφωνώ	169	35,9	50,3
Αδιαφορώ	157	33,3	83,7
Συμφωνώ	59	12,5	96,2
Συμφωνώ απόλυτα	18	3,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 54: Κατανομή συχνοτήτων για το Βαθμό Συμφωνίας αναφορικά με τις παρακάτω Συμπεριφορές:**Αν μου έχουν μείνει χρήματα στο τέλος της περιόδου πληρωμής, απλά νιώθω ότι πρέπει να τα ξοδέψω**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	171	36,3	36,3
Διαφωνώ	164	34,8	71,1
Αδιαφορώ	85	18,0	89,2
Συμφωνώ	41	8,7	97,9
Συμφωνώ απόλυτα	10	2,1	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αγοράζω πράγματα, ακόμη κι αν δεν μπορώ να το αντέξω οικονομικά

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	237	50,3	50,3
Διαφωνώ	151	32,1	82,4
Αδιαφορώ	52	11,0	93,4
Συμφωνώ	25	5,3	98,7
Συμφωνώ απόλυτα	6	1,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πληρώνω τους λογαριασμούς μου εγκαίρως για να αποφύγω τόκους και κυρώσεις

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	11	2,3	2,3
Διαφωνώ	27	5,7	8,1
Αδιαφορώ	73	15,5	23,6
Συμφωνώ	180	38,2	61,8
Συμφωνώ απόλυτα	180	38,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τα έξοδα μου είναι μεγαλύτερα από τα έσοδά μου

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	142	30,1	30,1
Διαφωνώ	165	35,0	65,2
Αδιαφορώ	95	20,2	85,4
Συμφωνώ	54	11,5	96,8
Συμφωνώ απόλυτα	15	3,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Γράφω σε λίστα τα προϊόντα που θέλω να αγοράσω

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	41	8,7	8,7
Διαφωνώ	66	14,0	22,7
Αδιαφορώ	94	20,0	42,7
Συμφωνώ	176	37,4	80,0
Συμφωνώ απόλυτα	94	20,0	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	102	21,7	21,7
Διαφωνώ	187	39,7	61,4
Αδιαφορώ	105	22,3	83,7
Συμφωνώ	56	11,9	95,5
Συμφωνώ απόλυτα	21	4,5	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τα ψώνια είναι το βασικό μου χόμπι

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	208	44,2	44,2
Διαφωνώ	142	30,1	74,3
Αδιαφορώ	72	15,3	89,6
Συμφωνώ	36	7,6	97,2
Συμφωνώ απόλυτα	13	2,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πριν την αγορά ενός προϊόντος, τσεκάρω την τιμή του

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	7	1,5	1,5
Διαφωνώ	14	3,0	4,5
Αδιαφορώ	28	5,9	10,4
Συμφωνώ	173	36,7	47,1
Συμφωνώ απόλυτα	249	52,9	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Εάν δω κάτι που μου αρέσει πολύ το αγοράζω αμέσως

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	63	13,4	13,4
Διαφωνώ	139	29,5	42,9
Αδιαφορώ	162	34,4	77,3
Συμφωνώ	77	16,3	93,6
Συμφωνώ απόλυτα	30	6,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Όταν πηγαίνω για ψώνια γνωρίζω ακριβώς τι θα αγοράσω

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	22	4,7	4,7
Διαφωνώ	67	14,2	18,9
Αδιαφορώ	137	29,1	48,0
Συμφωνώ	167	35,5	83,4
Συμφωνώ απόλυτα	78	16,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Μου αρέσει να παίζω τυχερά παιχνίδια

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	236	50,1	50,1
Διαφωνώ	87	18,5	68,6
Αδιαφορώ	79	16,8	85,4
Συμφωνώ	44	9,3	94,7
Συμφωνώ απόλυτα	25	5,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Συχνά αγοράζω πράγματα που δεν χρειάζομαι, επειδή είναι σε προσφορά/ έκπτωση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	99	21,0	21,0
Διαφωνώ	152	32,3	53,3
Αδιαφορώ	113	24,0	77,3
Συμφωνώ	87	18,5	95,8
Συμφωνώ απόλυτα	20	4,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Λόγω της οικονομικής κρίσης έχω αλλάξει τις καταναλωτικές μου συνήθειες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	20	4,2	4,2
Διαφωνώ	43	9,1	13,4
Αδιαφορώ	90	19,1	32,5
Συμφωνώ	180	38,2	70,7
Συμφωνώ απόλυτα	138	29,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Παραλείπω γεύματα για να εξοικονομήσω χρήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	213	45,2	45,2
Διαφωνώ	151	32,1	77,3
Αδιαφορώ	45	9,6	86,8
Συμφωνώ	45	9,6	96,4
Συμφωνώ απόλυτα	17	3,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Η προσωπική μου ικανοποίηση είναι το βασικό ζητούμενο όταν αγοράζω κάτι

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	52	11,0	11,0
Διαφωνώ	81	17,2	28,2
Αδιαφορώ	141	29,9	58,2
Συμφωνώ	149	31,6	89,8
Συμφωνώ απόλυτα	48	10,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Αποκρύπτω από την οικογένειά μου τις καταναλωτικές μου συνήθειες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	136	28,9	28,9
Διαφωνώ	159	33,8	62,6
Αδιαφορώ	105	22,3	84,9
Συμφωνώ	53	11,3	96,2
Συμφωνώ απόλυτα	18	3,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τα κοινωνικά πρότυπα και η μόδα παίζουν σημαντικό ρόλο στις αγοραστικές μου αποφάσεις

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Διαφωνώ απόλυτα	110	23,4	23,4
Διαφωνώ	115	24,4	47,8
Αδιαφορώ	133	28,2	76,0
Συμφωνώ	97	20,6	96,6
Συμφωνώ απόλυτα	16	3,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 55: Κατανομή συχνοτήτων για το τι θα επιλέξει ο ερωτώμενος σε Περίπτωση Αύξησης του Εισοδήματος

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Θα αύξανα την κατανάλωση αγαθών	116	24,6	24,6
Θα έκανα επενδύσεις	82	17,4	42,0
Θα αύξανα την αποταμίευση	259	55,0	97,0
Θα έκανα ταξίδια	7	1,5	98,5
Άλλο	7	1,5	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 56: Κατανομή συχνοτήτων για το εάν ο ερωτώμενος θα αγοράζε Τελευταίας Τεχνολογίας Προϊόντα, ακόμα και αν τα υπάρχοντα δεν έχουν υποστεί φθορά ή/και απαξίωση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Σίγουρα Όχι	133	28,2	28,2
Μάλλον Όχι	182	38,6	66,9
Αδιαφορώ	59	12,5	79,4
Μάλλον Ναι	86	18,3	97,7
Σίγουρα Ναι	11	2,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 57: Κατανομή συχνοτήτων για το Σημαντικότερο Λόγο Αγοράς Προϊόντων Τελευταίας Τεχνολογίας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δεν θα αγοράζα προϊόντα τελευταίας τεχνολογίας	374	79,4	79,4
Θέλω να είμαι σύμφωνος με τη μόδα	3	0,6	80,0
Έχουν καλύτερη απόδοση	46	9,8	89,8
Έχω την οικον. δυνατότητα να το κάνω	6	1,3	91,1
Θέλω να εντυπωσιάσω τους φίλους μου	2	0,4	91,5
Μου παρέχουν περισσότερες επιλογές	39	8,3	99,8
Άλλο	1	0,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 58: Κατανομή συχνοτήτων για το Ποσοστό του Μηνιαίου Εισοδήματος που χρησιμοποιείται σε:**Δαπάνες στέγασης**

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0%	216	45,9	45,9
10%	61	13	58,8
20%	48	10,2	69
30%	67	14,2	83,2
40%	39	8,3	91,5
50%	30	6,4	97,9
60%	4	0,8	98,7
70%	2	0,4	99,2
80%	1	0,2	99,4
90%	1	0,2	99,6
100%	2	0,4	100
Σύνολο	471	100	

Δαπάνες ένδυσης/διασκέδασης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0%	15	3,2	3,2
10%	105	22,3	25,5
20%	125	26,5	52
30%	73	15,5	67,5
40%	49	10,4	77,9
50%	49	10,4	88,3
60%	23	4,9	93,2
70%	14	3	96,2
80%	11	2,3	98,5
90%	5	1,1	99,6
100%	2	0,4	100
Σύνολο	471	100	

Δαπάνες διατροφής

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0%	21	4,5	4,5
10%	42	8,9	13,4
20%	112	23,8	37,2
30%	137	29,1	66,2
40%	70	14,9	81,1
50%	51	10,8	91,9
60%	14	3	94,9
70%	12	2,5	97,5
80%	9	1,9	99,4
90%	2	0,4	99,8
100%	1	0,2	100
Σύνολο	471	100	

Δαπάνες για υπηρεσίες υγείας/εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0%	88	18,7	18,7
10%	166	35,2	53,9
20%	120	25,5	79,4
30%	55	11,7	91,1
40%	15	3,2	94,3
50%	11	2,3	96,6
60%	9	1,9	98,5
70%	3	0,6	99,2
80%	1	0,2	99,4
90%	1	0,2	99,6
100%	2	0,4	100
Σύνολο	471	100	

Πίνακας 59: Κατανομή συχνοτήτων για τις ερωτήσεις που αφορούν τις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με την Ερμηνεία ορισμένων Οικονομικών Όρων:

Ο χρήστης πιστωτικών καρτών με τους υψηλότερους τόκους, εφόσον όλοι χρεώνουν το ίδιο ποσό ανά έτος στις κάρτες;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Κάποιος που πληρώνει πάντα το λογαριασμό της πιστωτικής του κάρτας αμέσως μετά την παραλαβή του	38	8,1	8,1
Κάποιος που πληρώνει μόνο το ελάχιστο ποσό κάθε μήνα	338	71,8	79,8
Κάποιος που πληρώνει τουλάχιστον το ελάχιστο ποσό κάθε μήνα, και περισσότερο όταν έχει περισσότερα χρήματα	63	13,4	93,2
Κάποιος που πληρώνει γενικά την κάρτα του, αλλά μερικές φορές θα πληρώσει το ελάχιστο	32	6,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Μια στρατηγική επένδυση υψηλού κινδύνου και υψηλής απόδοσης θα είναι πιο κατάλληλη για:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ένα ζευγάρι ηλικιωμένων συνταξιούχων που ζουν με ένα σταθερό εισόδημα	72	15,3	15,3
Ένα μεσήλικο ζευγάρι που χρειάζεται κεφάλαια για την εκπαίδευση των παιδιών του σε δύο χρόνια	74	15,7	31,0
Ένα νεαρό παντρεμένο ζευγάρι χωρίς παιδιά	250	53,1	84,1
Όλα τα παραπάνω, επειδή όλοι χρειάζονται υψηλές αποδόσεις	75	15,9	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Δάνειο που πιθανώς θα φέρει το υψηλότερο επιτόκιο:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Ένα δάνειο για αυτοκίνητο	77	16,3	16,3
Ένα καταναλωτικό δάνειο	194	41,2	57,5
Μια ανάληψη μετρητών από πιστωτικές κάρτες	182	38,6	96,2
Ένα φοιτητικό δάνειο	18	3,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τι είναι αληθές για το Συνολικό Ετήσιο Πραγματικό Επιτόκιο (ΣΕΠΕ):

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Το ΣΕΠΕ εκφράζεται ως ποσοστό σε εξαμηνιαία βάση	54	11,5	11,5
Το ΣΕΠΕ δεν λαμβάνει υπόψη όλα τα έξοδα δανείου	111	23,6	35,0
Το ΣΕΠΕ δεν είναι ένα ακριβές μέτρο των τόκων που καταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια ζωής του δανείου	168	35,7	70,7
Το ΣΕΠΕ θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να συγκρίνονται τα δάνεια	138	29,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τι δεν ισχύει για τα spread:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Η μεγάλη ζήτηση για τα ομόλογα μιας συγκεκριμένης χώρας σημαίνει και υψηλά Spread	137	29,1	29,1
Η άνοδος των Spread το 2009 έκανε αδύνατη την ανατροφοδότηση του ελληνικού χρέους	78	16,6	45,6
Spread είναι η διαφορά των επιτοκίων με τα οποία δανείζεται η Ελλάδα σε σχέση με τη Γερμανία	132	28,0	73,7
Με την άνοδο των Spread η χώρα δεν μπορούσε να δανειστεί από τις ελεύθερες αγορές	124	26,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τα μνημόνια που έχει υπογράψει η Ελλάδα:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
1	15	3,2	3,2
2	198	42,0	45,2
3	215	45,6	90,9
4	43	9,1	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Τι δεν ισχύει για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Με την ανακεφ. των ελλ. τραπεζών αναμένεται ότι θα αποκατασταθεί σταδιακά η εμπιστοσύνη των αγορών και των καταθετών	78	16,6	16,6
Η ανακεφαλαιοποίηση δεν αποτελεί προϋπόθεση για την παροχή ρευστότητας στην πραγματική οικονομία	147	31,2	47,8
Η ανακεφαλαιοποίηση είναι η ενίσχυση των τραπεζών με κεφάλαια ώστε να είναι βιώσιμες ως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα	144	30,6	78,3
Απώτερος στόχος της ανακεφαλαιοποίησης είναι η ανάκτηση (μερική ή πλήρης) των καταθέσεων που έχουν διαφύγει	102	21,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Δάνεια σε ανθρώπους που δεν διαθέτουν τραπεζικό λογαριασμό	15	3,2	3,2
Ένα τραπεζικό δάνειο σε κάποιον που δεν είναι πελάτης τους	23	4,9	8,1
Δάνεια σε ανθρώπους που είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του δανείου	361	76,6	84,7
Δάνεια σε υπερτιμημένα περιουσιακά στοιχεία	72	15,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Δεν αποτελεί αιτία για την πρόσφατη οικονομική κρίση:

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Η αυξανόμενη πολυπλοκότητα και διασύνδεση των χρηματοοικονομικών μέσων	135	28,7	28,7
Η εύκολη διαθεσιμότητα των στεγαστικών δανείων	68	14,4	43,1
Τα επιδόματα που καταβάλλονταν στους υπαλλήλους των συνταξιοδοτικών ταμείων	185	39,3	82,4
Υπεραισιόδοξες αξιολογήσεις της πιστοληπτικής ικανότητας από τους οργανισμούς αξιολόγησης	83	17,6	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Έχετε μόλις αποφοιτήσει από το κολέγιο και βρήκατε δουλειά που κερδίζετε 5.400€ ετησίως (450 το μήνα). Θα πληρώνετε 200€ το μήνα για πέντε έτη για τα φοιτητικά δάνεια. Τι θα έπρεπε να κάνετε για να βελτιώσετε την οικονομική σας κατάσταση;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Να εξαλείψετε το χρέος σας δηλώνοντας ότι έχετε προσωπικά πτωχεύσει	44	9,3	9,3
Να κρατήσετε το ίδιο μοτίβο δαπανών, όπως και στο παρελθόν	63	13,4	22,7
Να κάνετε αίτηση για ένα καταναλωτικό δάνειο για ένα νέο αυτοκίνητο	12	2,5	25,3
Να περιορίσετε τις δαπάνες και να χρησιμοποιήσετε τις αποταμιεύσεις σας για να πληρώσετε το χρέος	352	74,7	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Ας υποθέσουμε ότι είστε στην ηλικία των 20 και θα θέλατε να δημιουργήσετε το κομπόδεμα σας για μια ασφαλή συνταξιοδότηση σε 30 έτη. Ποια από τις ακόλουθες προσεγγίσεις ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες σας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Να δημιουργήσετε ένα λογαριασμό ταμειωτηρίου σε μια τράπεζα	203	43,1	43,1
Να συγκεντρώστε χρήματα σε ένα χρηματοκιβώτιο	49	10,4	53,5
Να βάλετε τη μηνιαία αποταμίευση σε ένα διαφοροποιημένο αμοιβαίο κεφάλαιο αύξησης	173	36,7	90,2
Να επενδύσετε σε μακροπρόθεσμα κρατικά ομόλογα	46	9,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Ας υποθέσουμε ότι είστε στην ηλικία των 20, χωρίς οποιαδήποτε υποχρέωση (π.χ. οικογένεια), ποιο από τα παρακάτω θα κάνετε σχετικά με την ασφάλιση της ζωής σας;

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Θα αγοράζατε ένα ασφαλιστικό συμβόλαιο ζωής από έναν ασφαλιστικό πράκτορα	163	34,6	34,6
Θα αγοράζατε ένα πρόσκαιρο ασφαλιστικό συμβόλαιο	65	13,8	48,4
Πιθανώς δεν χρειάζεται να αγοράσετε οποιαδήποτε συμβόλαιο ασφάλειας ζωής	230	48,8	97,2
Θα αγοράζατε ασφάλεια πτήσης κάθε φορά που ταξιδεύετε αεροπορικώς	13	2,8	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Η διαδικασία αγοράς ενός προϊόντος ξεκινά με...

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
την αναζήτηση των πληροφοριών	79	16,8	16,8
τον διαχωρισμό των αναγκών και των επιθυμιών	155	32,9	49,7
την αναγνώριση των αναγκών	203	43,1	92,8
την απόφαση για την αγορά	34	7,2	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 60: Κατανομή συχνοτήτων για το Επίπεδο Οικονομικών Γνώσεων των ερωτώμενων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
1	8	1,7	1,7
2	7	1,5	3,2
3	30	6,4	9,6
4	58	12,3	21,9
5	76	16,1	38,0
6	97	20,6	58,6
7	87	18,5	77,1
8	57	12,1	89,2
9	29	6,2	95,3
10	19	4,0	99,4
11	1	0,2	99,6
12	2	0,4	100,0
Σύνολο	471	100,0	

Πίνακας 61: Κατανομή συχνοτήτων για το Επίπεδο Γνώσεων σε θέματα Επικαιρότητας - Οικονομικής Κρίσης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
0	23	4,9	4,9
1	105	22,3	27,2
2	170	36,1	63,3
3	120	25,5	88,7
4	42	8,9	97,7
5	11	2,3	100,0
Σύνολο	471	100,0	